

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม  
ของจังหวัดเพชรบุรี

กฤษฎา สุริยวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต  
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2563

**Communication for Creative Tourism Development through Community  
Participation in Phetchaburi Province**

**Krisda Suriyawong**



**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Doctor of philosophy in Communication Arts Program  
Faculty of Communication Arts, Dhurakij Pundit University**

**2020**



## ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ปริญญา นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน  
มีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

เสนอโดย นายกฤษฎา สุริยวงศ์  
หลักสูตร นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร. สุวันชัย หวนนากลาง  
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

  
.....ประธานกรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ศักดิ์ ทิศาภาคย์)

  
.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์  
(ดร. สุวันชัย หวนนากลาง)

  
.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตินัน บุญภาพ ทอมมอน)

  
.....กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิพรรณ บิลมา โนชญ์)

  
.....กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชินสุมล บุณนาค)

คณะนิเทศศาสตร์รับรองแล้ว

  
.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์  
(อาจารย์กอบกิจ ประดิษฐ์ผลพานิช)

วันที่ 15 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี
ชื่อผู้เขียน	กฤษฎา สุริยวงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.สุวันชัย หวนนากลาง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอน
หลักสูตร	นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2562

### บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริม การท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีและพัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานรัฐบาล กลุ่มตัวแทนจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนและกลุ่มตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่นทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนขาน้ำกัลได้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ 2) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยอาศัยจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน โดยการรวมกลุ่มเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชน และมีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว

2. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบของการสื่อสาร ที่เกิดขึ้น คือ ผู้ส่งสาร สารสื่อ และผู้รับสาร 2) รูปแบบของการสื่อสาร ที่ปรากฏขึ้น คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการและรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 3) การใช้สื่อของชุมชน มีการใช้สื่อที่หลากหลาย คือ สื่อบุคคล สื่อประเพณี สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชนและสื่ออินเทอร์เน็ต

3. พัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้พัฒนามาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยทำการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่สร้างขึ้น รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ชื่อว่า “เต้าตาลโมเดล”



Thesis Title	Communication for Creative Tourism Development through Community Participation in Phetchaburi Province
Auhor	Krisda Suriyawong
Thesis Adviser	Dr. Suwanchai Hounnaklang
Co-Thesis Adviser	Asst. Prof. Dr. Thitinan Boonpap Common
Department	Philosophy of Doctor in Communication Arts
Academic Year	2019

### ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the potential of the communities in Phetchaburi province that can be developed to create added value and promote creative tourism in Phetchaburi province, 2) to study the method of communication and the use of mass media in the communities in order to develop the creative tourism in Phetchaburi province, and 3) to develop a framework for community participatory communication in order to promote the creative tourism development in Phetchaburi province.

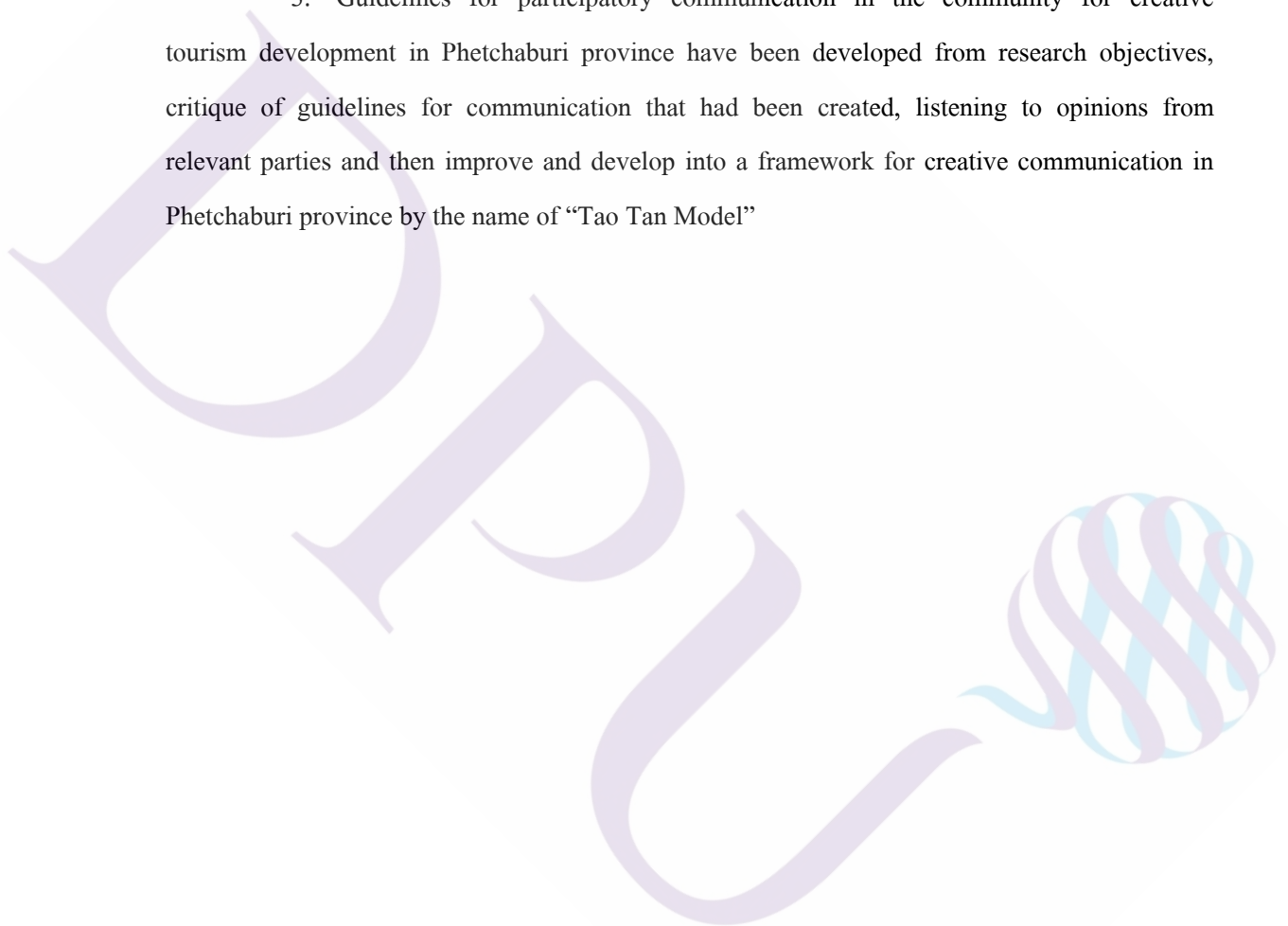
This research is a qualitative research using documentary research method, non-participatory observation, in-depth interviews, and group discussions. The data were collected from 30 people who involved with the tourism in the community and they were randomly selected from 3 groups of people: government officers, private tourism entrepreneurs, and local people who were from 4 communities including Yang Nam Klad Tai, Na Pan Sam, Nong Jok, and Nong Kaew – Rai hua klum.

The results of the research were as follows:

1. The potential of the community that can be developed to create added value and promote creative tourism in Phetchaburi province consisted of 3 parts which are 1) The key components of the community potential in 4 areas including natural resources and culture, community organization, management, and learning, 2 ) community potential analysis on its strengths, weaknesses, opportunities, and threats that is to support community tourism promotion, 3) creating value-added of the community by forming a group as a cultural entrepreneur in the community and creating a cultural map of the community to help promote tourism.

2. Community communication and media use for creative tourism development in Phetchaburi province consisted of 3 parts which were 1 ) the elements of communication including sender, message, media, and receiver, 2) the form of communication including informal two-way communication, formal two-way communication, informal one-way communication, and participatory communication, 3 ) the use of community media including personal media, traditional media, specialized media, mass media, and internet media.

3. Guidelines for participatory communication in the community for creative tourism development in Phetchaburi province have been developed from research objectives, critique of guidelines for communication that had been created, listening to opinions from relevant parties and then improve and develop into a framework for creative communication in Phetchaburi province by the name of “Tao Tan Model”



## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณา และการชี้แนะที่เป็นประโยชน์จากคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน นำโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ศักดิ์ ทิศภาคย์ ประธานกรรมการสอบ ดร.สุวันชัย หวนนากลาง อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิพรรณ บิลมาโนชญ์ กรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นสุมล บุนนาค กรรมการสอบ และบุคคลที่สำคัญที่ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตินันท์ บุญภาพ คอมมอน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ที่เต็มเปี่ยมด้วยใจกรุณา คอยให้คำแนะนำต่าง ๆ ด้วยความทุ่มเท เอาใจใส่ ทำให้งานวิจัยสามารถดำเนินการรุดหน้าและเป็นช่วงที่ผู้วิจัยได้กำลังใจเป็นอย่างมาก จนส่งผลให้เกิดความสำเร็จมาถึงวันนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนรุ่น 9 ที่น่ารักของผู้วิจัยทุก ๆ คน ทั้ง 9.1 และรุ่น 9.2 ของหลักสูตรนิเทศศาสตรศึกษาบัณฑิต ทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำงานร่วมกันมาในทุก ๆ เรื่องทั้งในยามเมื่อสุขและทุกข์ โดยไม่ทอดทิ้งกันตลอดระยะเวลา 6 ปี ที่ได้เรียนด้วยกัน ต้องขอขอบพระคุณโดยเฉพาะอาจารย์ชัย คันโททอง และอาจารย์สันติสิทธิ์ บริวัฒน์ตระกูล เพื่อนอาจารย์ต่างสถาบันที่ได้มาเรียนด้วยกันช่วยเหลือกัน เข้าใจกัน คอยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และกำลังใจให้แก่กันและที่สำคัญที่ขาดไม่ได้อีกคนหนึ่ง คือ คุณสุทธธัญญา ประไพ หรือ (คุณสุ) เลขานุการหลักสูตรที่คอยช่วยอำนวยความสะดวกในทุก ๆ เรื่อง ตลอดระยะเวลาในการเรียนหลักสูตรนิเทศศาสตรศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เป็นอย่างดี

ที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พ่อวิสิทธิ์ (เตี้ยน้อย) และแม่สมหมาย สุริยวงศ์ ที่คอยให้กำลังใจและคอยสนับสนุนชี้แนะในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาเล่าเรียน ให้สูงที่สุด ดังคำพูดของท่านทั้งสองที่ว่า “พ่อและแม่ไม่มีทรัพย์สินมากมาย ให้ลูกได้ นอกจากการศึกษาเล่าเรียน” และขอขอบคุณ (น้องปู) รุ่งฤดี สุริยวงศ์ น้องสาวอันเป็นที่รักของผู้วิจัย คุณพัชรินทร์ (อ.ปลา) และเด็กหญิงพัชรรุอา (น้องเฟรม) สุริยวงศ์ ภรรยาและลูกสาวของผู้วิจัยที่ได้คอยให้กำลังใจและคอยห่วงใยช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา

สุดท้ายหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อผู้ที่สนใจ ผู้วิจัยก็ขออุทิศความดีทั้งหมดนี้ แด่บุพการี ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณต่อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ทุกท่าน ส่วนข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องใด ๆ ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ แต่เพียงผู้เดียว



## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
สารบัญภาพ.....	๘
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหำนำการวิจัย.....	15
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	15
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	16
1.5 นิยามศัพท์.....	16
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	17
1.7 กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	18
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	19
2.2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	22
2.3 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว.....	33
2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว.....	54
2.5 แนวคิดเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	59
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	60
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	68
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	68
3.2 เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	71
3.3 วิธีการดำเนินการวิจัยเก็บข้อมูล.....	75
3.4 การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือและข้อมูลการวิจัย.....	75
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	77

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	77
4. ผลการวิจัย.....	79
4.1 ตอนที่ 1 สักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์.....	82
4.2 ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	172
4.3 ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	256
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	262
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	263
5.2 อภิปรายผล.....	279
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	287
บรรณานุกรม.....	290
ภาคผนวก.....	298
ก ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรี.....	299
ข ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรีที่ได้พัฒนาชุมชน ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว.....	328
ประวัติผู้เขียน.....	377

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนยางน้ำกลัดใต้.....	91
4.2 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนนาพันสาม.....	99
4.3 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองจอก.....	106
4.4 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม.....	114
4.5 สรุปองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ชุมชน.....	116
4.6 สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ( SWOT Analysis ) ที่จะมาหนุนเสริมให้ เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน.....	130
4.7 สรุปปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนาและจุดด้อยที่ควรปรับปรุงที่ส่งผลต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน.....	134
4.8 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนยางน้ำกลัดใต้.....	137
4.9 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนนาพันสาม.....	147
4.10 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนหนองจอก.....	156
4.11 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม.....	160
4.12 การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี	171
4.13 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกลัดใต้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	191
4.14 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	210
4.15 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	230
4.16 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	250
4.17 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี.....	253

## สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกปี พ.ศ. 2550 – 2560 และ คาดการณ์ผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกปี พ.ศ. 2570....	2
1.2 การลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกปี พ.ศ. 2550 – 2560 และคาดการณ์ การลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกปี พ.ศ. 2570.....	2
1.3 รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2550 – 2560 และ การคาดการณ์รายได้จากการท่องเที่ยวของไทยในปี พ.ศ. 2570.....	3
1.4 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกัลได้.....	8
1.5 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม.....	10
1.6 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนหนองจอก.....	12
1.7 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม.....	14
1.8 กรอบแนวคิดงานวิจัย เรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี.....	18
4.1 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกัลได้.....	145
4.2 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม.....	154
4.3 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนหนองจอก.....	158
4.4 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม.....	169
4.5 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	261
5.1 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี.....	278

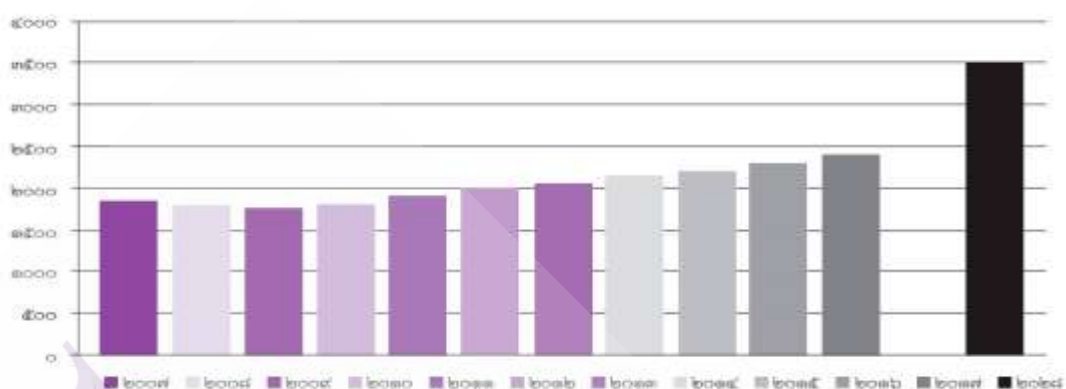
# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ใหญ่ที่สำคัญของโลก ในช่วง 2 – 3 ปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวของโลกมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง รายงานของสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council, 2017) ระบุว่า ในปี 2559 ผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกมีมูลค่า 2.3 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ และคิดเป็นสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 3.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกทั้งหมด โดยในปีพ.ศ. 2559 ถือเป็นการเติบโตอย่างต่อเนื่องในทางบวกเป็นปีที่ 7 ติดต่อกัน นอกจากนี้ หากพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบพบว่า ในปีพ.ศ. 2559 ผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวของโลก ทั้งระบบมีมูลค่า 7.6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ และคิดเป็นสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 10.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกทั้งหมด

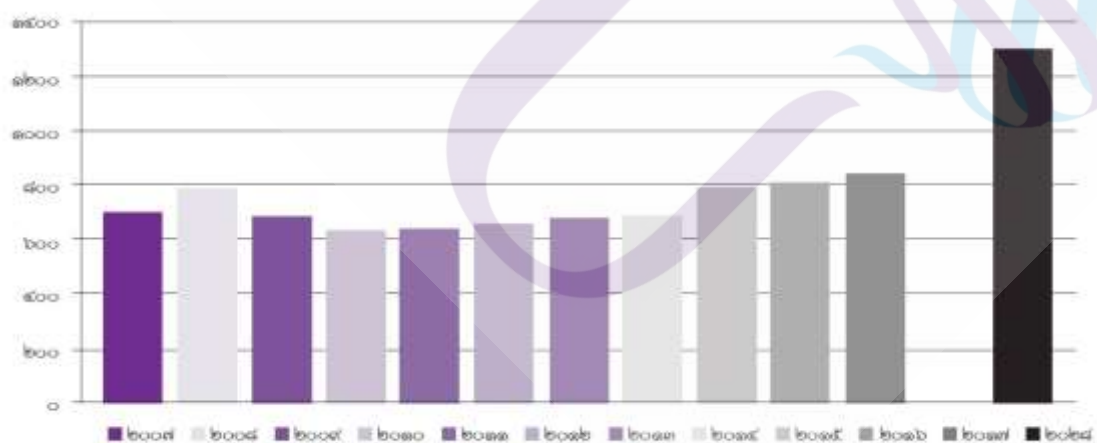
การท่องเที่ยวของโลกในอนาคตมีการคาดการณ์กันว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกจะเติบโตร้อยละ 3.8 ในปีพ.ศ. 2560 และร้อยละ 4 ในช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2570 จนมีมูลค่ากว่า 3.5 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ 3.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกทั้งหมดในปี พ.ศ. 2570 ส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบนั้นคาดการณ์ว่าจะเติบโตร้อยละ 3.6 ในปีพ.ศ. 2560 และจะมีมูลค่ากว่า 11 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ 11.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกทั้งหมด ในปีพ.ศ. 2570 การเติบโตตามการคาดการณ์ข้างต้นถือเป็นการเติบโตในระดับที่น่าพอใจเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์เชิงลบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในโลก (World Travel and Tourism Council, 2017)



ภาพที่ 1.1 ผลผลิตทั้งหมดรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกปี พ.ศ. 2550 – 2560 และคาดการณ์ผลผลิตทั้งหมดรวมด้านการท่องเที่ยวทางตรงของโลกปี พ.ศ. 2570

ที่มา : World Travel and Tourism Council (2017)

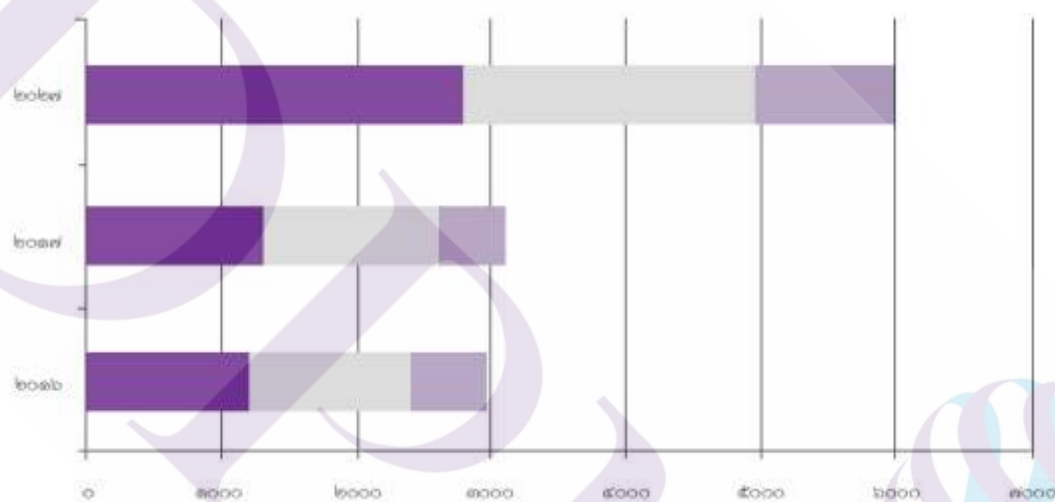
ในด้านการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลก พบว่า การลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2559 นั้นมีมูลค่า 806.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 4.4 ของมูลค่าการลงทุนทั้งหมดในโลก และคาดว่าจะเติบโตต่อไปอีกคิดเป็นร้อยละ 4.1 ต่อปี ในปีพ.ศ. 2560 และร้อยละ 4.5 ในช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2570 (World Travel and Tourism Council, 2017)



ภาพที่ 1.2 การลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลก ปี พ.ศ. 2550 – 2560 และคาดการณ์การลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลก ปี พ.ศ. 2570

ที่มา : World Travel and Tourism Council (2017)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีมูลค่าประมาณ 82.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ 20.6 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทั้งหมด ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ที่ 2.9 ล้านล้านบาท ในปีพ.ศ. 2559 คิดเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 1.89 ล้านล้านบาท ตัวเลขรายได้ดังกล่าวนี้ถือว่าโตกว่ารายได้ในปีพ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2557 ที่ 2.23 ล้านล้านบาท และ 1.17 ล้านล้านบาท ตามลำดับ และคาดว่าจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 3.18 ล้านล้านบาท ในปี พ.ศ. 2560 และ 5.98 ล้านล้านบาทในปี พ.ศ. 2570 (World Travel and Tourism Council, 2017)



ภาพที่ 1.3 รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2550 – 2560 และการคาดการณ์รายได้จากการท่องเที่ยวของไทยในปี พ.ศ. 2570

ที่มา : World Travel and Tourism Council (2017)

จากรายงานความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2560 (World Travel and Tourism Council, 2017) ของสภาเศรษฐกิจ ที่มีการวัดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนการท่องเที่ยว (Enabling Environment) ด้านนโยบายและปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยว (Travel and Tourism Policy and Enabling Conditions) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) และด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (Natural and Cultural Resources) ใน 10 ประเด็นย่อย พบว่า ในภาพรวมนั้น ประเทศ



ไทยถูกจัดให้อยู่ในอันดับ 34 จาก 141 ประเทศ ขึ้นมาจากอันดับที่ 35 ในปีพ.ศ. 2558 และอันดับที่ 43 ในปีพ.ศ. 2556 ซึ่งก็ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ดีขึ้น เมื่อพิจารณาความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านข้างต้น พบว่าการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความเข้มแข็งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ในการแข่งขันด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (Natural and Cultural Resources) ในส่วนประเด็นย่อยด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 7 ของโลก ซึ่งถือเป็นประเด็นย่อยที่ประเทศไทย มีความสามารถในการแข่งขันสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับบรรดาประเด็นย่อยทั้ง 10 ประเด็น ที่มีการวิเคราะห์ ส่วนในประเด็นย่อยด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธุรกิจ (Cultural Resources and Business Travel) นั้น ไทยอยู่ในอันดับที่ 37 ซึ่งก็ยังคงถือว่าสูงพอ ๆ กับอันดับในภาพรวมของประเทศ (World Travel and Tourism Council, 2017)

กรมการท่องเที่ยว (2561) ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 – 2564 เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการรายงานข้อมูลที่เป็นจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของการจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของประเทศจาก Value – for – Money ไปสู่แหล่งท่องเที่ยว ที่รองรับนักท่องเที่ยวระดับคุณภาพมากขึ้น ตลอดจนผลักดัน ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงการเสริมสร้างผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานช่วยกระจายรายได้ อย่างเท่าเทียม มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) คือเน้นการสร้างความสมดุลการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยสร้างสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่คนไทย และเน้นการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นกับแหล่งชุมชนท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2561)

แนวโน้มสถานการณ์การท่องเที่ยวประเทศไทยในปัจจุบัน ยังขาดการจัดการที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2560) มีข้อมูลพบว่า ประเทศไทยยังขาดการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ เพราะประเทศไทยเรายังขาดการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ รวมถึงยังขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานในระดับต่าง ๆ ที่จะทำงานร่วมกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้น ต้องมีการสนับสนุนช่วยเหลือ มีการกระจายอำนาจ ให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ รวมถึงการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการในระดับชุมชนท้องถิ่นขึ้นมา เพื่อจะได้ช่วยพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีภาคเอกชน ภาครัฐ และ



ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

จากสถานการณ์ดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากการท่องเที่ยวแบบเดิมในยุคแรก ๆ ที่ให้ความสนใจกับการพักผ่อนหย่อนใจ (Sun-Sea-Sex Tourism) มาสู่การเดินทางท่องเที่ยวในยุคที่สอง ที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และใส่ใจกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (Sustainable Tourism) และยุคที่สามในกระแส การท่องเที่ยวที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนเป็นสำคัญ โดยเน้นย้ำถึงความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Visitor-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) ประสบการณ์แท้/ปฏิบัติการจริงที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Active Participation) และเป็นผลให้เกิดความจดจำ - ประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place) จึงได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น และเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในประเทศไทย

จากแนวโน้มของกระบวนทัศน์ใหม่ทางการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์” จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนที่มีศักยภาพ ในการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองร่วมกัน ในประเทศนิวซีแลนด์ ได้นำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ไปใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกาะใต้ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท่องเที่ยวประจำภาค (Regional Tourist Office) และเครือข่ายการตลาดทางศิลปะเนลสันเบย์ (NBAM-Nelson Bays Art Marketing Network) จัดให้มีเครือข่ายของศิลปินพื้นบ้าน เพื่อนำไปสู่การจัดอบรม (Workshop) เกี่ยวกับงานศิลปะหัตถกรรมให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเรียนรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่การสานเสี้ยนใยแบบพื้นเมือง (Harakeke-Flax Weaving) การแกะสลักไม้ กระจูด หรืองานโลหะ เซรามิก การปลูกพืชพื้นถิ่นหรือการปรุงอาหารทะเลแบบชาวเมารี นอกจากนี้การจัดตั้งเครือข่ายของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยสื่อสารผ่านเว็บไซต์ 4 ภาษา คืออังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน และกาตาลัน ได้ช่วยเชื่อมโยงกลุ่มของชุมชนที่มีความพร้อมในกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ และขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางของการนำเสนอเป้าหมายใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ซึ่งนับว่าได้มีส่วนในการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้นและจะเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านการท่องเที่ยวได้อีกด้วย (Raymond, 2003)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554) ที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยมีมติให้การท่องเที่ยวเป็นวาระที่สำคัญระดับชาติ และมีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้มีพัฒนาการมุ่งไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีความพร้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในจังหวัด โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ พร้อมกับเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถบริหารจัดการและเชื่อมโยงผลประโยชน์ต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวได้ เมื่อชุมชนสามารถบริหารจัดการและเชื่อมโยงผลประโยชน์ต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวได้ก็จะนำมาซึ่งรายได้เสริมในชุมชน สิ่งแวดล้อมที่ดีน่าอยู่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ และเพิ่มมูลค่าจากการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างสมดุล และยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเป็นผู้รับประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยว

จังหวัดเพชรบุรี เป็นจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ให้เป็น 1 ใน 10 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์(Creative City) เพราะเป็นจังหวัดที่มีประเพณี และวัฒนธรรมที่หลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเมืองสามวังมีการสร้างวัง 3 แห่ง จึงมีช่างสกุลต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ ช่างสิบหมู่ ช่างแทงหยวก ช่างไม้ ช่างตอกกระดาษช่างทองโบราณ (ทองเมืองเพชร) ช่างปั้น รวมทั้งมีจิตรกรรม ประติมากรรม และลายรดน้ำที่สวยงามมีอาหาร ขนมหม้อแกง และขนมหวานที่มีชื่อเสียงข้าวแช่เพชรบุรี ข้าวเกรียบเมืองเพชรที่ทำจากตาลโตนดน้ำตาลโตนดปึก ที่มีชื่อเสียงวัฒนธรรม ประเพณีที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้มีชนพื้นถิ่นแล้ว ยังมีไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) ไทยเวียงซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ทั้งภาษาและการแต่งกาย มีวัดที่เก่าแก่และสำคัญ ศิลปกรรมมากมายในแหล่งต่าง ๆ มีภาษาเพชร เป็นภาษาพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ และทางจังหวัดได้กำหนดโครงสร้างแผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. 2557 – 2560) กำหนดเป็นวาระสำคัญของจังหวัด ที่จะส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, 2557)

ปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ร่วมกัน โดยอาศัยพื้นที่และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกิจกรรมที่สร้างให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี

ที่ได้ผ่านการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (โครงการเที่ยวเพชรสมุทรคีรีตามวิถีประจักษ์, 2560) ได้แก่

**ชุมชนยางน้ำกลัดใต้** ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมาทำมาหากินแบบไร่เลื่อนลอย มีนิสัยรักสันโดษ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สลับภูเขา เป็นพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร และพื้นที่เกษตรกรรม มีแหล่งน้ำ ลำห้วยธรรมชาติ คือ ลำห้วยแม่ประจันต์ และห้วยหินเพ็ง ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดใหญ่สายหลักของตำบล มีแหล่งต้นน้ำจากเทือกเขารอยต่อจังหวัดราชบุรีกับเพชรบุรี ไหลทอดยาวจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอหนองหญ้าปล้อง จากตำบลยางน้ำกลัดเหนือและผ่านไปยังตำบลยางน้ำกลัดใต้ทางทิศใต้ ปัจจุบันพื้นที่ต้นน้ำห้วยแม่ประจันต์เป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ประจันต์ (อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) และยังมีลำห้วยน้อยใหญ่อีกจำนวนมากในพื้นที่ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี, 2560)

ชุมชนยางน้ำกลัดใต้มีทุนทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าดังนี้

ประเพณีข้าวห่อ เป็นประเพณีเรียกขวัญของชาวไทยกะเหรี่ยง ซึ่งถือเป็นประเพณีสำคัญ ต้องจัดเป็นประจำทุกปี เป็นงานประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกระเหรี่ยง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะกำหนดวันใดก็ได้แล้วแต่ข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งนอกจากจะเป็นประเพณีเรียกขวัญของชาวไทยกะเหรี่ยงแล้วก็ยังเป็นการกลับบ้านเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้อง เยี่ยมเพื่อนบ้าน และแบ่งปันข้าวห่อให้เพื่อนบ้านต่างถิ่น เป็นการผูกไมตรีอีกด้วย

ประเพณีย่องสาว เดิมเป็นประเพณีของหนุ่มสาว ที่นัดพบปะพูดคุยกัน แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ค่อย ๆ หดไปตามกาลเวลา

ประเพณีเวียนศาลา เป็นประเพณีไว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปี เช่นเดียวกับคนพื้นราบที่จำเป็นต้องมีประเพณีตามความเชื่อซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ประเพณีการแต่งกาย ชาวกระเหรี่ยงมีการทอผ้าไว้ใช้เอง โดยเฉพาะหญิงกะเหรี่ยงจะมีการทอผ้าถุงที่เชิงผ้าจะสวยงาม วิจิตร ส่วนชายชาวกระเหรี่ยงจะใส่เสื้อที่ทอคล้ายหญิงแต่ตัวสั้นกว่า และมักจะเป็นสีแดง-ขาว

ประเพณีปีใหม่ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือนมกราคมที่ถือเป็นประเพณีสำคัญ เพราะเป็นวันที่ญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินที่อื่น ๆ จะกลับมาร่วมงานปีใหม่กัน จะมีการทำขนมหลากหลายชนิดมีพิธีกรรมการดื่มเหล้าร่วมกัน

จากข้อมูลทางทุนวัฒนธรรม กลุ่มคนในชุมชนยางน้ำกักได้ จึงได้จัดตั้ง ชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกักได้ขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกักได้ โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการ ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกักได้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ การจัดทำโฮมสเตย์ สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน งานผ้าทอกะเหรี่ยง การแสดงดนตรี และจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกักได้ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง



ภาพที่ 1.4 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกักได้

ที่มา : ชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกักได้

จากทุนวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกักได้ที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชน **ชุมชนนาพันสาม** สภาพโดยทั่วไปนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะที่โดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน คือ การเป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีตำนานเล่า



สืบต่อกันมาว่าเดิมบริเวณนี้เป็นทะเลทั้งหมดแต่มีบางช่วงบางแห่งมีเนื้อที่ผุดขึ้นมาให้สามารถทำไร่ทำนากันได้ ประชาชนที่อยู่อาศัยใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน หมู่บ้านตำบลนาพันสาม มีจุดเด่นคือ “สองวัดคู่บ้าน” ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ วัดนาพรม และวัดคอนมะขามช้าง เป็นวัดใหม่ที่สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีกำลังทรัพย์จากการประกอบสัมมาอาชีพสำคัญ คือ การทำนา ซึ่งได้ผลดีในภายหลัง จึงร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นอีกแห่ง (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี, 2560)

ชุมชนนาพันสาม มีทุนทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ดังนี้

ประเพณีเรือยาว การแข่งเรือยาวของตำบลนาพันสามเป็นที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัดเพชรบุรีประเพณีเรือยาว

โบสถ์เก่าโบราณ เป็นโบสถ์ที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ซึ่งมีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เช่น ภาพวาดของตัวละครในเรื่องของรามเกียรติ์

ขนมหวานของดี เนื่องจากหมู่บ้านนาพันสามมีทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว คือ ต้นตาล และไข่เป็ด ซึ่งเป็ดนั้นคนในหมู่บ้านนิยมเลี้ยงเป็นกันเป็นจำนวนมาก โดยคนในตำบลนาพันสามได้ใช้ของที่ดีที่มีอยู่นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการทำขนมหวานเป็นขนมที่ขึ้นชื่อของตำบลนาพันสามที่ส่งออกไปขายในสถานที่ต่าง ๆ

กีฬาวัลลาน คนส่วนใหญ่ในตำบลนาพันสามมีอาชีพทำนา และเลี้ยงวัว เพื่อใช้วัวรดข้าวโดยทำนาปีละครั้ง ช่วงที่เว้นว่างไม่ได้ใช้แรงงานวัว ชาวบ้านก็จะนำวัวมาจัดแข่งขันโดยใช้รูปแบบจากการใช้วัวรดข้าวในอดีต จนกลายเป็นประเพณีกีฬาวัลลาน

เรือนไทยตระหง่าน การสร้างเรือนไทย คนในตำบลนาพันสามนิยมสร้างเรือนไทยซึ่งมีมาช้านานแล้ว จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตำบลที่ถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่นไม่ให้อายุหายไป

จากข้อมูลทางทุนวัฒนธรรม กลุ่มคนในชุมชนนาพันสาม จึงได้จัดตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็คือ การจัดทำขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน การแสดงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมา

จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง



ภาพที่ 1.5 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม

ที่มา: คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม

ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในตำบลนาพันสาม ที่เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำนาข้าวที่มีมาอย่างช้านาน การทำขนมหวานที่เป็นที่ขึ้นชื่อของชุมชน และการปลูกสร้างบ้านเรือนทรงไทย ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่จะเป็นโอกาสการในการพัฒนาพื้นที่จัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชน

ชุมชนหนองจอก ในอดีตเคยมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี โดยได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอนายางมายังตำบลหนองจอก เมื่อ พ.ศ. 2457 เนื่องจากมีการสร้างสถานีรถไฟหนองจอกในตำบล ซึ่งอำนวยความสะดวกในการคมนาคม ดินเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม และได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหนองจอก ภายหลังสงครามมหาเอเชียบูรพา กระทรวงมหาดไทยได้ย้ายที่ว่าการอำเภอหนองจอกไปตั้งที่ตำบลชะอำ และได้เปลี่ยนเป็นอำเภอชะอำ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม

พ.ศ. 2487 เพื่อสอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศชายทะเล ส่วนตำบลหนองจอกปัจจุบัน อยู่ในความปกครองของอำเภอท่ายางจนถึงทุกวันนี้

จากการที่เคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอศูนย์กลางของเขตปกครองในระดับ "อำเภอ" มาก่อน และมีสถานีรถไฟในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนจึงทำให้เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนในพื้นที่นี้ การตั้งบ้านเรือนจึงมีความหนาแน่นระดับหนึ่งที่สามารถจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลได้ กระทรวงมหาดไทยจึงได้พิจารณาจัดตั้งสุขาภิบาลหนองจอก เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2506 และได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลหนองจอก เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี, 2560)

ความโดดเด่นและคุณค่าด้านวัฒนธรรมของพื้นที่ย่านตลาดหนองจอก เป็นพื้นที่ย่านตลาดเก่าที่มีร้านค้าขึ้นชื่อของจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ ร้านขนมเป็ญะ ร้านผัดไทย มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การสร้างทางรถไฟ ประวัติศาสตร์ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้านการปกครอง

โอกาสในการพัฒนาของพื้นที่ มีกลุ่มแกนนำของชุมชนที่ต้องการแสดงถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชน และแสดง "ตัวตน" ของตนเองสู่สาธารณชน สามารถพัฒนาย่านตลาดเก่า ซึ่งมีสถาปัตยกรรม มีร้านค้า มีประวัติศาสตร์ของชุมชน สามารถนำมาเป็นจุดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา ผู้สนใจ และนักท่องเที่ยว มีแหล่งบัวหลวงตามธรรมชาติที่มีสวยงาม โดยเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน มีวัดหนองจอกซึ่งเป็นที่ยำพรรษาของเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรีรูปปัจจุบัน คือ พระวัชรธรรมคณี อยู่บนเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้ เช่น หาดเจ้าสำราญ หาดปึกเตียน หาดชะอำ แหล่งท่องเที่ยวด้านเกษตรของท่ายาง และเขื่อนแก่งกระจาน ตลอดจนใกล้กับโครงการตามพระราชดำริ เช่น แหลมผักเป็ญะ ไร่ซ่งห้วมัน

จากข้อมูลทางทุนวัฒนธรรม กลุ่มคนในชุมชนหนองจอกจึงได้จัดตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอกโดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอก ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมิด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน และจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง





ภาพที่ 1.6 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนหนองจอก

ที่มา : คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก

ด้วยความสมบูรณ์ของพื้นที่หนองจอกที่เก่าแก่โบราณ มีเรื่องราวเล่าขาน วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คน และเส้นทางที่ไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ของจังหวัดเพชรบุรี หนองจอกจึงเป็นชุมชนที่สามารถนำไปสู่การจัดพื้นที่จัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชน

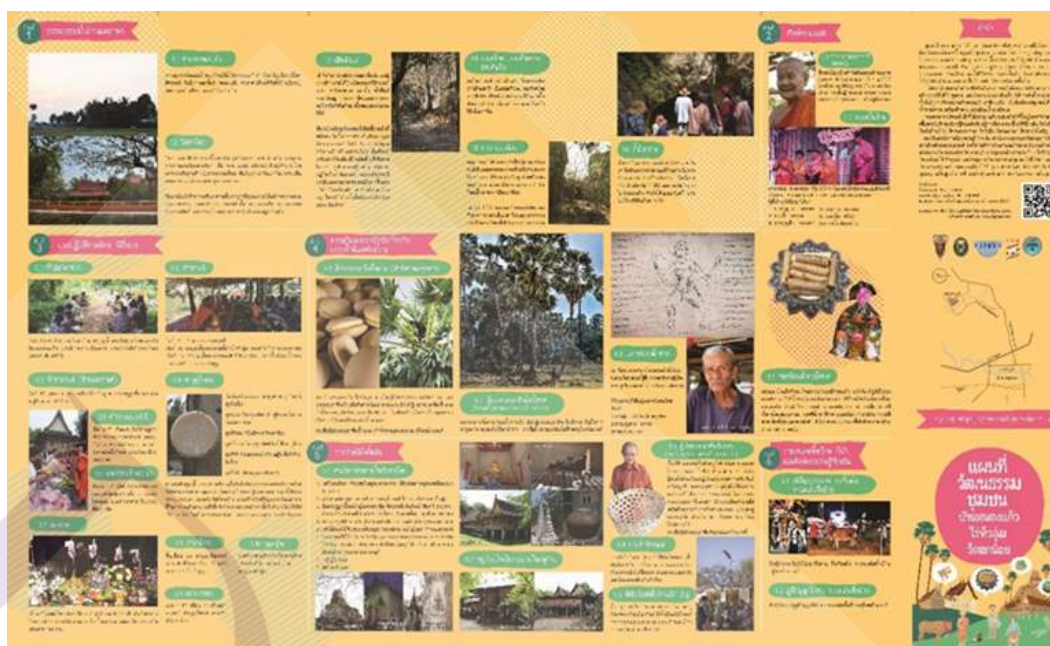
**ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม** บริเวณชุมชนมีวัดเขาน้อยตั้งอยู่ที่บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในบริเวณวัดมีริ้นไปด้วยแมกไม้ มีเขาหินปูนลูกโดดตั้งอยู่กลางชุมชน บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาศิลปะสมัยอยุธยาตั้งอยู่ จากรูปแบบศิลปะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ถัดลงมาที่ไหล่เขาเป็นที่ตั้งของอุโบสถขนาดใหญ่ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย และพระพุทธรูปอื่น ๆ ชุ่มประตู่หน้าอุโบสถประดับลายปูนปั้นอย่างงดงามศิลปะสมัยต้นรัตนโกสินทร์อยู่ในโครงสร้างเดียวกันแต่ออกแบบลายไม่ซ้ำกัน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี, 2560)



ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำตาล บ้านเรือนจำนวนมากยังคงเป็นเรือนไทยแบบโบราณ ถัดไปทางด้านท้ายวัด เป็นที่ตั้งเตาเคี้ยวน้ำตาล ชาวบ้านบางส่วนมีความสามารถในการจักสาน เช่น สานพัด สานแข่ง สานหลัว เป็นหัตถกรรมที่สร้างรายได้แก่ครอบครัวอีก ทางหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม เป็นชุมชนโบราณที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏหลักฐานด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันงดงามประกอบไปด้วย ภูเขา หมู่บ้าน ทุ่งนา ลำคลอง หนองบึง โบราณสถาน บ้านเรือน และวิถีชีวิตชนบทแบบดั้งเดิม จัดเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์แบบพื้นถิ่น (Historic Vernacular Landscape) ประชากรยังคงดำรงชีวิตในสังคมเกษตร มีผลิตผลทางการเกษตรสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งยังมีงานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังมีที่ตั้งอยู่ในจุดที่สามารถเชื่อมต่อไปศึกษาเรียนรู้ยังแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้อีก

จากข้อมูลทางทุนวัฒนธรรม กลุ่มคนในชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ การขายน้ำตาลโตนด ลูกตาลสด ทองม้วนน้ำตาลโตนด งานจักสาน มีการรวมกลุ่มแม่บ้านในการรับจัดทำอาหารเมนูพื้นบ้านสำหรับกลุ่มผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ที่สนใจ และจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง



ภาพที่ 1.7 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

ที่มา: คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

จากข้อมูลของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมทั้งยังมีบุคลากรในชุมชนที่สามารถพัฒนาการจัดพื้นที่ จัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชน

ความสำเร็จจากการพัฒนาศักยภาพของชุมชนดังกล่าว ที่ได้ผ่านการคัดเลือก ทั้ง 4 ชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ถ้าคนในชุมชนขาดการร่วมมือกันกำหนดเป้าหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง โดยจะต้องไม่พึ่งพาหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว เพราะที่ผ่านมามีการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจะถูกจัดตั้งโดยหน่วยงานอื่น ๆ เป็นแกนนำโดยกลุ่มคนในชุมชนจะเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามเท่านั้น ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แท้จริง ลักษณะการทำงานจะต้องสอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนพื้นที่ โดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มเครือข่ายหรือองค์กร (Civic Group / Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่าง

ให้บรรลุดัตถุประสงค์ร่วมกันภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) และกลไกหลักที่สำคัญที่ใช้ในการจัดการ และเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท้องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ก็คือ “ การสื่อสาร ” (Communication)

การสื่อสาร มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาส่งเสริมการท้องเที่ยว เพราะการสื่อสารเปรียบเสมือนตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคม และมีบทบาทในการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในระดับสังคม หรือชุมชน ที่มีการจัดการการท้องเที่ยวให้เกิดการรวมตัวกันเกิดจิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท้องเที่ยว จนสามารถประสานความร่วมมือ ร่วมใจ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อันนำมาสู่การพัฒนาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง และพัฒนาส่งเสริมการท้องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2551)

ด้วยความสำคัญของการสื่อสารในฐานะกลไกหลักที่มีส่วนช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท้องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนา การท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และพัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาชุมชน คนในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์จากการท้องเที่ยว สร้างให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนให้คงอยู่กับคนในชุมชนอย่างแท้จริง

## 1.2 ปัญหาการวิจัย

1. ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนา ไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท้องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร
2. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นอย่างไร
3. กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท้องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร

## 1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนา ไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท้องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี

2. เพื่อศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

3. เพื่อพัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

#### 1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี โดยจะศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น โดยในงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะในส่วนของกลุ่มหน่วยงานรัฐบาล กลุ่มหน่วยงานจากภาคธุรกิจ และกลุ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี ที่เป็นชุมชนต้นแบบ 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยไม่ได้ศึกษาในกลุ่มของนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนจังหวัดเพชรบุรีอยู่ในระดับพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต้นแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของการจัดการท่องเที่ยว

#### 1.5 นิยามศัพท์

**การสื่อสาร** หมายถึง องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี

**การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์** หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ท้องถิ่น ของสถานที่โดยผ่านประสบการณ์ตรงระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี

**ชุมชน** หมายถึง ชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ที่เป็นชุมชนต้นแบบ 4 แห่ง ในการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

**การมีส่วนร่วมของชุมชน** หมายถึง รูปแบบ วิธีการ ช่องทางที่กลุ่มคนจากหน่วยงาน รัฐบาล กลุ่มคนจากหน่วยงานภาคธุรกิจ และกลุ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี ที่เป็นชุมชนต้นแบบ 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนด

นโยบาย และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต เพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมให้กับนักท่องเที่ยวโดยมีปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ที่มาเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี

**ศักยภาพของชุมชน** หมายถึง จิตความสามารถหรือความพร้อมที่เป็นปัจจัยข้อได้เปรียบของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ ด้านการเรียนรู้ และรวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบ 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกัลได้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

**การใช้สื่อของชุมชน** หมายถึง การใช้สื่อที่หลากหลายอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนและภายนอกชุมชนได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อประเพณี สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชน และสื่ออินเทอร์เน็ต

## 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

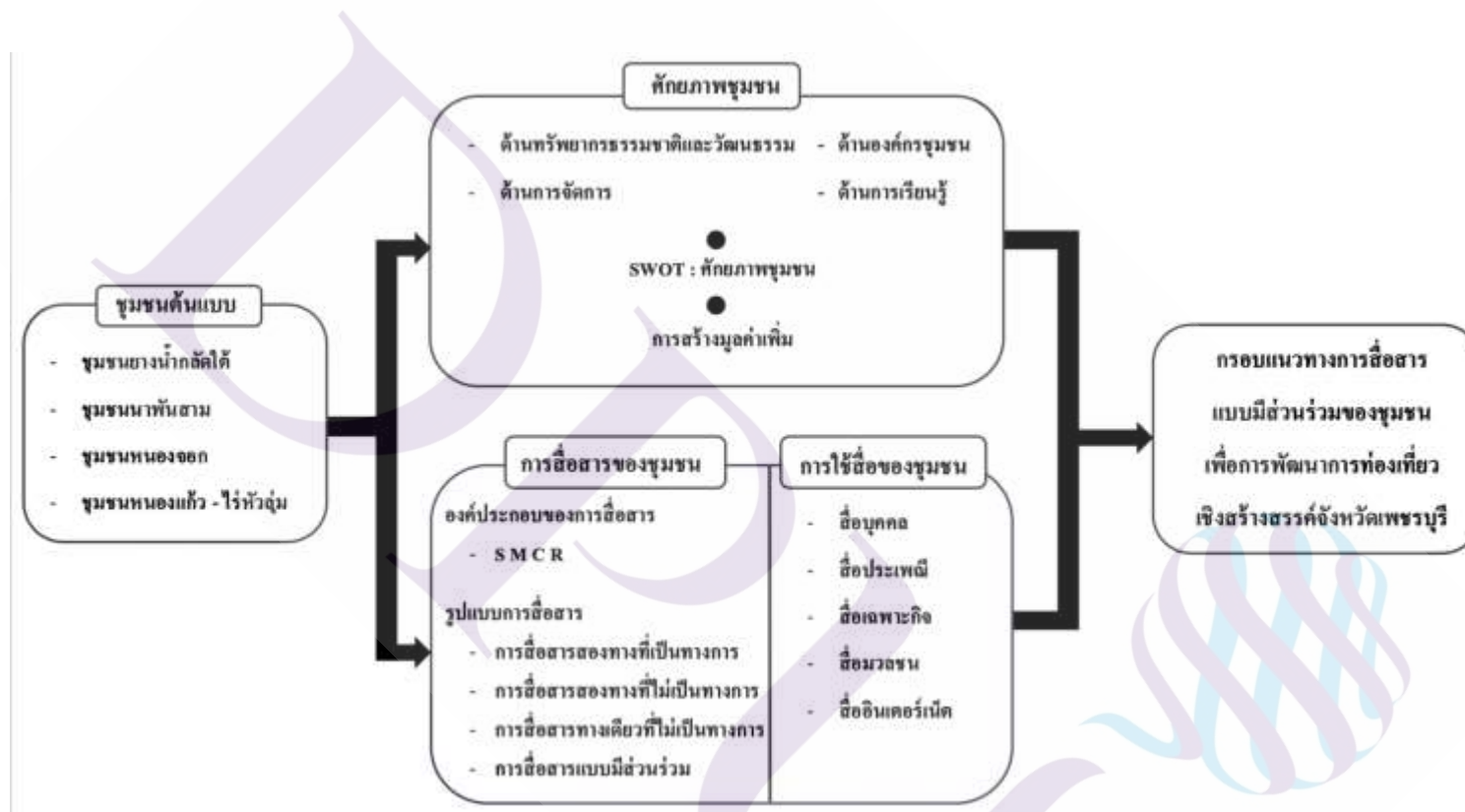
1. ผลการวิจัยเป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านการสื่อสารกับการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับศาสตร์ทั้งสองด้านและเป็นประโยชน์เชิงวิชาการ การเรียนการสอนไปต่อยอดในงานวิจัย

2. ผลการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์กับการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี และชุมชนอื่น ๆ ในการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

3. ผลการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดตั้ง และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชุมชนที่จัดทำกรท่องเที่ยว



## 1.7 กรอบแนวคิดงานวิจัย



ภาพที่ 1.8 กรอบแนวคิดงานวิจัย เรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา: ผู้วิจัย

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และกรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

- 2.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
- 2.2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่ม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

คำว่า การพัฒนา (DEVELOPMENT) นั้น มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้ ให้ความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันไป ในที่นี้จะเอาเฉพาะความหมายที่สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น

ซินฮา (อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปิตานนท์, 2549, น. 45) ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวเป็นสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่อยู่นิ่ง

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (อ้างถึงใน นิลนุบล แสนอาทิตย์, 2547, น. 15) กล่าวว่า การพัฒนาในมุมมองของชาวบ้านนั้น คือ การแก้ปัญหาที่มีอยู่ และการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองดีขึ้นให้ภายในชุมชนมีความสันติสุขพอสมควร ไม่ว่าจะพัฒนานั้นคนนอกจะเข้ามาเป็นฝ่ายเริ่มหรือให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม หรือเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในกิจการที่ชาวบ้านเป็นฝ่ายริเริ่มก็ตาม

กระบวนทัศน์ทางเลือกด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (The Alternative Paradigm of Development Communication )

ในเชิงหลักการ แนวทางการสื่อสารได้กระบวนทัศน์ทางเลือกไม่เน้น “สูตรสำเร็จรูป” และไม่เน้นการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมอย่างกระบวนทัศน์ความทันสมัยนิยมแต่การสื่อสารภายใต้กระบวนทัศน์ทางเลือกมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ระดับชุมชน และบุคคลอย่างไม่จำกัดทิศทาง โดยดำเนินการภายใต้หลักการที่ว่า ทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคม อาจมีความหลากหลาย และแตกต่างกันไปตามความต้องการของสมาชิกในแต่ละสังคม

แก่นของการสื่อสารภายใต้กระบวนทัศน์ทางเลือก ได้แก่ การสะท้อนให้เห็นมิติการสื่อสารในเชิงการสร้างความร่วมมือกัน (Participatory Communication) บนทิศทางของความสัมพันธ์ แนวระนาบ (Horizontal Communication) และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสองทาง (two-way Communication) โดยนิยามว่า การสื่อสาร หมายถึง การใช้ช่องทางต่าง ๆ ในอันจะทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information exchange) การแลกเปลี่ยนความหมาย (shared meaning)ระหว่างสมาชิกในสังคมและการตีความสาร (Message interpretation) (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2551, น. 15)

นอกจากนั้น การสื่อสารภายใต้กระบวนทัศน์ทางเลือกยังได้ขยายมุมมองด้านช่องทางในการสื่อสารว่า การสื่อสารสามารถดำเนินการได้สารพัดรูปแบบ นับตั้งแต่การสื่อสารแบบตัวต่อตัว การสื่อสารผ่านกระบวนการของกลุ่ม และเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นไปจนถึงการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือการหวนกลับไปใช้สื่อพื้นบ้าน และสื่อประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนขยาย ความสำคัญกับ “สาร” และ “บริบท” ในเชิงกระบวนการแลกเปลี่ยนและตีความหมายสารมากกว่า กระบวนการที่ผู้ส่งสารพยายามสื่อสารเพื่อโน้มนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

จากหลักการสื่อสารของกระบวนทัศน์ทางเลือกด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (The Alternative Paradigm of Development Communication) ที่กล่าวมานั้น สอดคล้องกับที่กาญจนา แก้วเทพ (2543) ได้ประมวลแนวคิดการสื่อสารชุมชนและแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของการสื่อสารเพื่อพัฒนาดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง(Two-way Communication ) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Interactivity)กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งลักษณะที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งสถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่ตายตัว มีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา



2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of information) นั้น จะมีทิศทางที่หลากหลายทั้งจากบนลงล่าง (Top – down) แบบล่างสู่บน ( Bottom – up ) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้นข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกันชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

3. หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (information Function) อันเป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารโดยทั่วไป หากว่าในการสื่อสารชุมชนนั้น ทิศทางการไหลข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนจึงได้แลกเปลี่ยนข้อมูล และความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนาชุมชน

4. หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Contro Activation Funtion) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ Berrigan F.J. (อ้างถึงใน ดวงพร คำคุณวัฒน์, 2550, น. 20) ยังได้เพิ่มเติมคุณสมบัติ 5 ประการของการสื่อสารชุมชนที่น่าจะมี คือ

1. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน
2. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนเข้าถึง(Access) ได้ตลอดเวลา
3. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลาย ๆ บทบาทไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อผู้ผลิต ผู้แสดง
4. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน หมายความว่าตัวตนของชุมชนที่แสดงออกนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเองมิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
5. สื่อชุมชนต้องปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือการถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของทุกคน

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ควรคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทางหรือหลายทาง และเน้นการสื่อสารในแนวระนาบ
2. การสื่อสารต้องให้ความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับ

3. การสื่อสารต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาความต้องการของประชาชน เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรม รวมถึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนเป็นหลัก
4. การพัฒนาและการพึ่งพาตัวเอง ควรใช้การเผยแพร่ข้อมูลที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
5. การสื่อสารต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และอาจมีการนำมาใช้ร่วมกันในงานพัฒนา เช่น การนำสื่อพื้นบ้านมาช่วย เป็นต้น

ในปัจจุบัน พบว่า กระบวนการทัศนด้านการสื่อสารทางเลือกได้กำหนดเป็นวิธีการปฏิบัติ 2 ลักษณะคือ การสื่อสารกับการร่วมมือในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จากกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม และการสื่อสารกับการแสวงหาความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนา เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยเหตุนี้ หากมีการนำเอาการสื่อสารไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเพียงพอแล้ว จะสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาได้อย่างมาก โดยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ในสังคมในฐานะผู้ส่งสารกับประชาชนในฐานะผู้รับสาร

ดังนั้นในการศึกษาเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี ” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (The Alternative Paradigm of Development Communication) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นต้นแบบเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

## 2.2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

สำหรับสังคมไทย มีกระแสการขนานรับกระบวนการทัศนใหม่แบบทางเลือกในเรื่องการพัฒนาสังคมและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 (ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แผนที่ 5-6 เป็นต้นมา) โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการนำเสนอยุทธศาสตร์ใหม่เรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอความคิดเห็นอย่างเต็มที่ปรับเปลี่ยนจากกระบวนการทัศนใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดพัฒนาอย่างยั่งยืน ในระดับชุมชน สังคม และประเทศต่อไป (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2551, น. 6-11)

### ความหมายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

สำหรับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

Nair and White (1993, pp. 158-160) ได้ให้ความหมาย การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ คนในชุมชนเป็นประเด็นหลักสำคัญของการพัฒนาชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกระดับ

เข้ามามีบทบาทร่วมกันในเรื่องการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ สร้างความเข้าใจร่วมกันและ กำหนดรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลาย

กาญจนา ชัยจิตวนิช (2549, น. 36) ได้ให้ความหมาย การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ ความเท่าเทียมกันของกลุ่มสื่อสาร ในลักษณะสองทาง มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยมีการสลับบทบาทกันระหว่าง ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ เข้าถึงสื่อได้และสามารถแสดงความคิดเห็นตอบกลับได้

เยาวลักษณ์ จุลมกร (2550, น. 24) ได้ให้ความหมาย การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการสื่อสารจะทำให้ประชาชนมีส่วนกำหนดเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการเปิดโอกาสให้เป็น ผู้คิด ผู้ตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของ ประชาชนในการพัฒนาตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิก ในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนสื่อสารโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา มีพฤติกรรมเข้าร่วมรับฟัง เข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นและเข้าร่วมแก้ไขปัญหา โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นหลักนำไปสู่ การกำหนดทิศทางของชุมชนได้ดีขึ้น

#### กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ กำหนดสาระสำคัญของแนวคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในปี ค.ศ. 1977 มี 3 ประการ คือ (Servaes, 1996 อ้างถึงใน ภริตพร สุขโกศล, 2547, น. 17-18)

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรับรายการ หรือ มีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดทำสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ อีกทั้งยังต้องมีช่องทางที่ทำให้ ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็น และแสดงความต้องการไปยังผู้ผลิตรายการหรือองค์กร ตลอดจนในการเพิ่มอำนาจ และความเสมอภาคให้กับประชาชน รูปแบบของการเข้าถึงการสื่อสาร มี 3 รูปแบบ คือ

- 1.1 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริโภค หมายถึง บุคคลมีโอกาสในการใช้สื่อในฐานะ ผู้รับสาร ผู้ดู ผู้ชม ผู้ฟัง ผู้อ่าน มีโอกาสที่จะเลือกบริโภคสื่อได้จากรูปแบบของรายการที่หลากหลาย และมีช่องทางในการสะท้อนปฏิกิริยาของตนสู่ผู้ส่งสาร

- 1.2 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต หมายถึง ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในเชิงกระบวนการผลิต อาทิ การมีส่วนร่วมในการเลือกประเด็นในการนำเสนอ เป็นต้น

1.3 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริหาร สื่อ หมายถึง ประชาชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการตัดสินใจต่าง ๆ ในองค์กร อาทิ การกำหนดเนื้อหาและรูปแบบ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวางแผนงานและพัฒนานโยบายต่าง ๆ เป็นต้น (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ 2549, น. 34)

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ คือ ประชาชนมีส่วนร่วมได้ทุก ๆ ขั้นตอน ในกระบวนการผลิตการบริหารจัดการและวางแผนของระบบสื่อสารต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างอิสระซึ่งสามารถแบ่งระดับ การมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ

2.1 ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) เป็นขั้นตอนของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับล่างสุดหรือในระดับเบื้องต้นกล่าวคือ เป็นกระบวนการสื่อสารที่อยู่ในฐานะผู้ส่งสาร และฐานะของผู้รับสารไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาของสารตลอดช่องทางสื่อที่จะเผยแพร่ ในกระบวนการสื่อสาร แบบมีส่วนร่วมนั้นจะมีการปรับเปลี่ยนไป

- ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของตนเอง และสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนเองต่อสาธารณะด้วย

- จะต้องสร้างหลักประกันในการเปิดโอกาสสู่กระบวนการสื่อสารการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (รับรู้ข่าวสาร) และขาออก (ถ่ายทอดข่าวสาร) คือ การสำรวจคว้ามุมช่องทางข่าวสารอย่างไรบ้าง ในชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหาข่าวสาร วิธีการ และรูปแบบการนำเสนอในลักษณะต่าง ๆ

- ปัจจัยที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร ก็คือ การเพิ่มช่องทาง และโอกาสอะไรบ้างที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนและสามารถแสดงความคิดเห็นได้

2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร (Sender/Producer) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น/จำเป็นต้องการกำหนดขั้นตอนในกระบวนการสื่อสารโดยส่วนใหญ่หรือต้องมีการปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่า ๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้นยังแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น คือ

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมก่อนการผลิต (Participatory Stage) หรือก่อนเกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ขั้นตอนการวางแผนการศึกษาค้นคว้าปัญหาต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลเพื่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารในการมีส่วนร่วมสู่จุดมุ่งหมายร่วมกันได้

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการผลิต (Participatory Stage) ผู้ส่งสารจะต้องรู้กระบวนการขั้นตอนและสามารถที่จะร่วมแสดงความคิดเห็นมุมมอง ร่วมตัดสินใจ หรือมอบหมายผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าไปสู่ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการสื่อสารเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมกัน (Participatory Evaluation Stage) เป็นการประเมินผลร่วมกันนำข้อมูลนำไปปรับปรุงหาวิธีแก้ไขพัฒนาสู่เป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งชุมชนอาจเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการสื่อสารในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือสามารถเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

2.3 ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนใช้สื่อ และกำหนดนโยบายเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญมาก คือ การกำหนดนโยบายโดยเป็นการเอาตัวแทนประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกกระเปียบนำความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือความต้องการของชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทในการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การเลือกประเภทของสื่อ เช่น สื่อมวลชน (วิทยุกระจายเสียง) สื่อเฉพาะกิจ (โปสเตอร์ หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย) สื่อประเพณีสื่อพื้นบ้านต่าง ๆ รวมถึงสื่อบุคคล (พระสงฆ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน)

ทั้งนี้ ในกระบวนการที่มีส่วนร่วมนั้น ระดับของการมีส่วนร่วมในระดับวางแผนและกำหนดนโยบาย ประชาชนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนี้จำเป็นต้องมีความรอบรู้ทั้งในส่วนที่เป็นเรื่องของตนเองเรื่องของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหา หรือความต้องการของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร วัฒนธรรมประเพณีของตนเอง ตลอดจนโครงสร้างที่เกี่ยวกับระบบการสื่อสาร ถ้ากลุ่มผู้ที่เข้าร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวชัดเจนยอมที่จะสามารถประสบความสำเร็จแน่นอน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543, น. 57-61)

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หมายถึง ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเอง ตั้งแต่เริ่มต้นแสดงความคิด กำหนดนโยบาย วางแผน การลงทุนและการกำหนดโครงสร้างประมาณ เป็นต้น ซึ่งนับเป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญมากที่สุด

White et al. (อ้างถึงใน สุนีย์ หนูสง, 2549) กล่าวว่า หัวใจที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการคิดร่วมกัน ฟังร่วมกัน และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งยังต้องตระหนักในสิทธิและหน้าที่สมาชิกในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกัน เพื่อค้นหาแนวทางและก่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะนำไปสู่สำนักเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อเกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม



Mighton (2006) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร รวมถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลในช่องทาง การสื่อสาร การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม มีอิสระในการวินิจฉัยและโต้แย้ง

Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน สุนีย์ หนูสง, 2549) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและอยู่ในการตัดสินใจปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ในด้านวัตถุ สังคม และส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมควรเป็นการสื่อสารที่มีการโต้ตอบตลอดจนสิ้นสุดการสื่อสาร ไม่มีการแยกบทบาทที่ชัดเจนในการส่งสารและรับสาร ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในกระบวนการสื่อสาร

#### องค์ประกอบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมก็อาจมีปัญหาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีระดับต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปของการเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร และปัจจัยที่เข้ามามีส่วนกำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมนั้นจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543, น. 55-57)

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ในระดับเข้ามาแสดง ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) ระดับวางนโยบาย
2. ลักษณะสองทาง และการมีปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้ มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่ง มากขึ้นเท่านั้น
3. ผู้ส่งสารในชุมชนเองโอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อย และทั่วถึงหรือไม่
4. ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพความจริงของชุมชนหรือไม่ นอกจากนั้นวิธีการนำเสนอเนื้อหาหากมีลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่ายและก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่มก็ยิ่งจะทำให้การมีส่วนร่วม มีโอกาสมากขึ้น
5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้ว สื่อขนาดเล็ก เช่น สื่อเฉพาะกิจจะ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคย เช่น สื่อประเพณีก็จะ เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า แต่มีข้อควรตระหนักถึงความยาก

ง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่าง ๆ และการคิดค้นสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

6. ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback) สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นั้น จะมีความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ผู้รับสารนั้นมีผู้ใช้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่จะสื่อไป หากแต่ผู้รับสารจะมีปฏิกิริยาป้องกันกลับทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ดังนั้น ไม่ว่าจะชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับสื่อสารในระดับใดก็ตาม การจัดช่องทางสำหรับปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback) ก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

#### ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแต่ละครั้งจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างประกอบกัน ทั้งตัวผู้สื่อสารเองและบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย (โคเฮน และอ็พฮอฟฟ์ อ้างถึง ในถึง ญาณิศา ถนอมบุญ, 2547, น. 12)

1. ปัจจัยด้านตัวผู้สื่อสาร หมายถึง ทั้งผู้รับและผู้ส่งสารก็จะต้องมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมให้การสื่อสารครั้งนั้นประสบความสำเร็จด้วย ซึ่งปัจจัยด้านผู้สื่อสารจะเป็นตัวกำหนดคุณภาพของสารและสื่อที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกัน ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่

1.1 มีร่างกายที่พร้อมสมบูรณ์ต่อการสื่อสาร เช่น ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่พิการในช่องทางของการรับส่งสาร ซึ่งจะทำให้บั่นทอนหรือลดประสิทธิภาพในการสื่อสารลงได้

1.2 มีทักษะและความสามารถในการสื่อสาร เช่น มีความสามารถในการพูดเรียบเรียงเรื่องราวให้เข้าใจง่าย เลือกใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมแสดงออกปฏิกิริยาสอดคล้องพองามมีความสามารถในการฟังจับประเด็นได้ถูกต้อง เข้าใจหรือรู้ในเรื่องราวที่สื่อสารกัน และเข้าใจในความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สื่อออกมาทางอภิปริยาท่าทางแล้วตีความหมายได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการใช้ภาษาได้เหมาะสมกับระดับการสื่อสาร และใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารได้อย่างเชี่ยวชาญ

1.3 มีทัศนคติที่ดีต่อผู้สื่อสารและประเด็นเรื่องราวในการสื่อสาร

1.4 มีสภาพอารมณ์และจิตใจที่พร้อมจะรับสาร บางครั้งแม้ผู้รับสารจะมีทัศนคติที่ดี แต่อาจมีปัญหาความกังวลใจอื่น ก็อาจทำให้ความเข้าใจในสารลดลง ซึ่งอาจมีผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารได้เช่นเดียวกัน

1.5 มีกรอบประสบการณ์ที่กว้างขวาง ซึ่งทำให้มุมมองต่อเรื่องต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น มีความเข้าใจต่อโลกมากขึ้นและยังคู่สื่อสารทั้งสองฝ่ายมีกรอบประสบการณ์คล้ายคลึงกันมาก โอกาสที่จะสื่อสารกันให้เข้าใจได้รวดเร็วก็ยังมีมากขึ้น

1.6 อายุและเพศ

1.7 สถานภาพในครอบครัว

1.8 ระดับการศึกษา

1.9 สถานภาพทางสังคม เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา

1.10 อาชีพ

1.11 รายได้ และทรัพย์สิน

1.12 ระยะเวลาในท้องถิ่น

1.13 พื้นที่ดินถือครองและสภาพการทำงาน

2. ปัจจัยด้านบริบทแวดล้อมในการสื่อสาร หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความรู้สึก และการกระทำของคู่สื่อสาร (ทั้งผู้รับและผู้ส่ง) ปัจจัยเหล่านี้ได้กล่าวถึงอย่างคร่าว ๆ แล้ว ในองค์ประกอบด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อมในการสื่อสารซึ่ง ได้แก่

2.1 กรอบสังคม การที่คนเราอยู่ในสังคม ซึ่งมีกฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติ เพื่อความผาสุกของคนในสังคมโดยรวมแต่ละคนจึงถูกกำหนดบทบาทและสถานภาพเพื่อทำหน้าที่และปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ แตกต่างกันไป

2.2 วัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่สมาชิกในแต่ละสังคมยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นตัวกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ

2.3 สถานะภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อการแสดงออกด้านความสัมพันธ์ในการสื่อสาร ถ้าสถานะคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันจะเข้าใจกันง่ายในขณะที่ถ้าแตกต่างกันก็จะทำให้ความคิดเห็นความรู้สึกแตกต่างกันด้วย

2.4 ศาสนาความเชื่อ เป็นตัวกำหนดความเชื่อและทัศนคติของผู้สื่อสารมีผลต่อการแสดงออกด้านพฤติกรรม

2.5 การเมืองการปกครอง โดยส่วนใหญ่ถ้าการเมืองการปกครองให้อิสระเป็นระบอบประชาธิปไตยการแสดงความคิดเห็นก็ทำได้โดยเสรี การสื่อสารของคนก็จะเต็มไปด้วยความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นกล้าคิดกล้าแสดงออก

2.6 บรรยากาศในการสื่อสาร ถ้าบรรยากาศเป็นกันเองก็จะเอื้อต่อการสื่อสารได้ดีกว่าบรรยากาศเคร่งเครียดหรือกดดันเป็นทางการ



### แนวทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องทำให้สมาชิกเกิดการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยกันด้วยความสมัครใจ จะต้องใช้ระบบการสื่อสารแบบสองทางเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนี้ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, น. 97)

1. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือและสื่อ ผ่านการประชุม การประชาสัมพันธ์และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนิน โครงการ การแข่งขัน ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ทั้งบุคคล และองค์กร

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้ารวดเร็ว

3. สามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กรและมีภูมิหลังต่างกัน เข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

4. สามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมาก ที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน

5. สามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ

6. ช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนา

#### ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ได้แบ่งระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ระดับ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users)
- 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง
- 3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) เป็นกระบวนการสื่อสารในระดับแรก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นปัญหา การเลือกวิธีการนำเสนอ การเลือกช่องทางการเผยแพร่ อย่างไรก็ตามในขั้นตอนนี้ ผู้รับสารจะมีฐานะเป็นผู้รับสารเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการขยายแนวคิดให้ผู้รับสารตระหนักรู้ ถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (Right Know/ Right To Inform) รวมถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลของตนผ่านสาธารณะด้วย ตลอดจนสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร อาทิ มีช่องทางการสื่อสารอะไรบ้าง โอกาสในการ

เข้าถึงเป็นอย่างไรและข่าวสารนั้นมีส่วนเกี่ยวกับชุมชนหรือไม่ ซึ่งปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารก็คือช่องทางของข่าวสาร (Channel) เพื่อจะได้กระจายข่าวสารได้อย่างทั่วถึง

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง ในขั้นตอนนี้เป็นการยกระดับการมีส่วนร่วมที่สูงกว่าในระดับแรก เป็นการสร้างเงื่อนไขใหม่เพิ่มเติมรวมถึงปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าที่มีอยู่แบ่งได้หลายขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นก่อนการผลิต เป็นขั้นตอนของการเตรียมการก่อนที่จะผลิตสื่อ ประกอบไปด้วย การเลือกประเด็น การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้ การเขียนบท เป็นต้น

2) ขั้นการผลิต เป็นขั้นตอนของการลงมือทำ เช่น การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอโทรทัศน์/ภาพยนตร์ เป็นต้น

3) ขั้นหลังการผลิต เป็นขั้นตอนของการถ่ายทำเสร็จแล้ว ต้องมีการตัดต่อ หรือเพิ่มเทคนิคทางด้านต่าง ๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวมา ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการคิด การวางแผนหรือให้คนในชุมชนเป็นคนเลือกประเด็นที่จะนำเสนอหรือเลือกสถานที่เพื่อเป็นฉากถ่ายทำ นอกจากนี้เมื่อถ่ายทำหรือตัดต่อเสร็จแล้วก็ควรชาวบ้านชมก่อนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ในระดับนี้ถือเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง การวางแผนและนโยบายการใช้สื่อเพื่อนำชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน ซึ่งในระดับกว้างเป็นการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทและทุกสื่อที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ถ้ามีรายการวิทยุเสนอสารคดีเกี่ยวกับการปรับปรุงดินด้วยวิธีชีวภาพ หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการสื่อสารของชุมชนก็อาจจะติดต่อขอเทปมาออกอากาศซ้ำผ่านหอกระจายข่าว หรือทำโปสเตอร์เผยแพร่ข้อมูล เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงให้แก่ชาวบ้านในระดับที่แคบลงมา อาจจะหมายถึง การมีส่วนร่วม ในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543)

### รูปแบบการสื่อสาร

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ได้อธิบายคุณลักษณะกระบวนการสื่อสารในแต่ละรูปแบบไว้ ดังนี้

1. การสื่อสารจำแนกตามทิศทางของการสื่อสาร

1) การสื่อสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารจะถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับฝ่ายเดียว โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้แลกเปลี่ยนความ

คิดเห็นหรือซักถาม ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบดังกล่าวจะอยู่ในรูปของนโยบายคำสั่งของผู้นำ โดยจะผ่านทางสื่อต่าง ๆ อาทิเช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย เอกสาร สิ่งพิมพ์ เป็นต้น การสื่อสารแบบทางเดียวจึงทำให้ปริมาณข้อมูลสะท้อนกลับมีน้อยหรืออาจจะไม่มีเลย

2) การสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารแล้วมีการโต้ตอบ กล่าวคือมีการส่งข้อมูลข่าวสาร กลับมายังผู้ส่งสาร โดยที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร จึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน จนทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในรูปแบบนี้ผู้ส่งสารให้ความสำคัญต่อปฏิกริยาป้อนกลับ ทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การสื่อสารจำแนกตามการไหลของข่าวสาร

1) การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-Down Communication) เป็นการสื่อสารที่ส่งข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงมายังบุคคลที่มีตำแหน่งต่ำกว่า ซึ่งลักษณะของการสื่อสารรูปแบบนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของนโยบาย แผนงาน ประกาศ หรือคำสั่ง เป็นต้น

2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Communication) เป็นการสื่อสารที่ส่งข่าวสารจากบุคคลอยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไปยังบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่า ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของการประชุม สัมมนา การปรึกษาหารือ เป็นต้น

3) การสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่ในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ซึ่งจะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก อาทิเช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบนี้มักก่อให้เกิดความสัมพันธ์และเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ รวมทั้งยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารได้ 3 ทิศทาง โดยใช้เกณฑ์เรื่องของเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งคือ (Pavelka, 1978 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2542, น. 41)

1) การไหลของข่าวสารจากภายนอกเข้าสู่ภายในชุมชน ในทิศทางการไหลของข่าวสารในรูปแบบนี้มักเป็นการไหลข่าวสารจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน กล่าวคือการผลิตข่าวสารจากหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชน เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบทำให้ประชาชนส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการเป็นผู้รับสารเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ขาดทักษะการวางแผน การคิดหาแนวทางการแก้ไขของปัญหา ตลอดจนการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

2) การไหลของข่าวสารจากการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมเรื่องราวของคนในท้องถิ่นออกไปสู่ภายนอกชุมชน เป็นการใช้สื่อในกระบวนการพัฒนาแนววิห่ ที่จะเน้นให้ชุมชน

สามารถคิดและวางแผน ตลอดจนสามารถที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง เนื่องจากคนในชุมชน เป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด อย่างไรก็ตามคนในชุมชนยังขาดการสื่อสารไปสู่ ภายนอก จึงเป็นเหตุผลให้คนภายนอกชุมชนไม่รับทราบความเคลื่อนไหว และการทำกิจกรรม ที่ เกิดขึ้นในชุมชน

3) การใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เป็นการ ผลักดันให้คนภายในชุมชนกล้าแสดงออก มีความรู้ความสามารถ และรู้เท่าทันเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รวมถึงสามารถพัฒนาความรู้ร่วมกันภายในชุมชนกันเองเพื่อความเป็นชุมชนของตนเอง

### 3. การสื่อสารจำแนกตามลักษณะการใช้งาน

การสื่อสารจำแนกตามลักษณะการใช้งาน (ฝากจิต ปาตินทรลาภจิตร, 2557) ได้จำแนก การสื่อสารตามลักษณะการใช้งานไว้ ดังนี้

1) การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) เป็นทางการสื่อสารที่มี ระเบียบแบบแผนคำนึงถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่งของผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นสำคัญ การ สื่อสารในลักษณะนี้อาจเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประกาศแจ้งนโยบาย คำสั่งปฏิบัติงาน หรืออาจ เป็นการสื่อสารที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการพูด เช่น การสั่งงานโดยตรง

2) การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เป็นการสื่อสารที่ ไม่คำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่ ไม่เป็นระเบียบแบบแผนตามที่กำหนดไว้ การสื่อสารระหว่างกัน จึงค่อนข้างเป็นส่วนตัวและไม่เป็นทางการ จึงทำให้ไม่สามารถคาดเดาทิศทางสื่อสารได้ว่า จะเป็นลักษณะการสื่อสารจากบนลงล่าง หรือจากล่างขึ้นบน หรือเป็นการสื่อสารแบบแนวนอน ดังนั้นการสื่อสารจึงออกมาในรูปของการพบปะพูดคุยแบบปากต่อปาก เป็นต้น

ผลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549, น. 56) อธิบายถึงผลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ การสื่อสารในแต่ละชุมชน โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องมักเข้าร่วมการปรึกษาหารือกันในช่วงตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่การรับรู้การทำความเข้าใจร่วมกัน การตัดสินใจและการดำเนินการร่วมกัน ตลอดจน การได้รับผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดผลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผลในระดับบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงด้าน ความคิด ประชาชนได้ ทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยังชี้ให้บุคคล ตระหนักถึงบทบาทของสื่อในชุมชน ด้านความรู้สึกรยังช่วยให้เกิดความรู้สึกรักผูกพันต่อชุมชนเกิด ความรักความหวงแหนชุมชนมากขึ้น และด้านทักษะต่าง ๆ ของประชาชน ที่ได้เข้ามา มีส่วนร่วม

รับฟังความคิดเห็นของกันละกันนำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิต และกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น

2. ผลในระดับกลุ่มบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ผลในระดับชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของสื่อ ร่วมกันกำหนดทิศทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับชุมชนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการสื่อ เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง และกำหนดทิศทางของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วม รูปแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี โดยแบ่งศึกษาระดับการสื่อสารการมีส่วนร่วมออกเป็น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้สื่อสาร การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร/ผู้ร่วมแสดง และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนใช้สื่อและกำหนดนโยบาย ดังนั้น ความเข้าใจในแนวคิดนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารในระดับต่าง ๆ ของกลุ่มคนในชุมชน

### 2.3 แนวคิดการท่องเที่ยว

#### ความหมายของการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึงการเดินทางใด ๆ ก็ตามที่มีลักษณะ 3 ประการ คือ

- 1) การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ไม่ใช่การไปตั้งรกรากอยู่เป็นประจำ
- 2) การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ
- 3) เป็นการเดินทางที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการเข้ามหารายได้ แต่เป็นการเดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ รวมไปถึงการที่เข้ามาเพื่อเยี่ยมเยือนพบปะญาติพี่น้อง เล่นกีฬา เพื่อศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม หรือเพื่อการประชุมสัมมนา

Goeldner (2000) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมใดที่บุคคลเดินทางออกไปสถานที่อื่น ๆ ซึ่งอยู่นอกบ้านเพื่อวัตถุประสงค์ประการใดประการหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนประจำวันหรือการเดินทางไปในที่ทำงานไม่ถือว่าเป็นการท่องเที่ยว



Davidson (1993) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางออกจากบ้านเป็นการชั่วคราว เพื่อไปยังสถานที่อื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพื่อไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการใช้ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดแนะนำในการท่องเที่ยว

McIntosh and Goeldner (1984) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยว หมายถึงผลปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และกลุ่มชุมชนเป็นเจ้าของบ้านเป็นการดึงดูดใจและต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยว ไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมถึงการเดินทางในหลายวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา นอกจากนี้ การท่องเที่ยวต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ประการ คือ ประการแรก ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ประการที่สอง เป็นการเดินทางที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจ และประการสุดท้าย ไม่ว่าจะเดินทางด้วยวัตถุประสงค์อะไรต้องไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพและเป็นการหารายได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

จากที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางออกจากถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมเป็นการชั่วคราวด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่นการเดินทางไปพบปะเยี่ยมญาติ หรือการเดินทางเพื่อไปหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องไม่ใช่การเดินทางไปเพื่อหารายได้ตลอดจนการเดินทางนั้นต้องเกิดจากความสมัครใจของนักท่องเที่ยวเอง

#### ประเภทของการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้แบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง ได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Leisure Tourism) เป็นการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อต้องการพักผ่อนและหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่

2) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการท่องเที่ยว เพื่อไปติดต่อหรือไปประชุมโดยมีช่วงระยะเวลาเหลือพอให้ไปท่องเที่ยวได้

3) การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจเป็นพิเศษ (Business Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความสนใจพิเศษ แบ่งออกได้เป็น 4 แบบ คือ

(1) การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบที่มุ่งเน้น การพักผ่อน ความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและการศึกษาท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ



(2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Culture Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจที่มีนำเสนอผ่านประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น

(3) การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและความบันเทิง (Sport and Entertainment Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจในการพักผ่อน ความสนุกสนานรื่นเริงโดยจะมุ่งเน้นการบริการที่เหมาะสม

(4) การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและการประชุมสัมมนา (Business and Convention Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นผลพลอยได้จากการเดินทางไปติดต่อธุรกิจหรือประชุมสัมมนา โดยใช้เวลาว่างที่เหลือจากการทำงานแล้วไปท่องเที่ยวซึ่งแนวโน้มการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้กำลังเติบโต

การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามการจัดการ สามารถแบ่งย่อยได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1) การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความพึงพอใจ และปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นรูปแบบการของท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่ดีเยี่ยม เพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามของสถานที่นั้น เป็นการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งธุรกิจท่องเที่ยวที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม รวมถึงชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาอย่างสม่ำเสมอแต่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ

(1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

(2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งวัฒนธรรมหรือเยี่ยมชมประเพณีต่าง ๆ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งยังได้ศึกษาความถึงความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่าง

ยั่งยืน อันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณีศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและการบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

### องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้อธิบายว่า องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว ต้องมีอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

#### 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ อย่างใดอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวเดินทางออกไปเยี่ยมชมเยือนสถานที่ท่องเที่ยว

#### 2) เส้นทางเข้าถึง (Accessibility)

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ได้ ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันได้

#### 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าชมทรัพยากรท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและเกิดความประทับใจให้นักท่องเที่ยวอยากใช้เวลาในการท่องเที่ยวยาวนานขึ้น

### การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) อาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่รูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับความต้องการในการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน โดยนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ UNESCO (2006) จากการประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมนานาชาติ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ ยูเนสโกที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-27 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ณ เมืองซานตาเฟ รัฐนิวเม็กซิโกสหรัฐอเมริกา ได้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ ท้องถิ่นหรือสถานที่โดยผ่านประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับ มุทริกา พุกษาพงษ์ (2554) ที่ได้อธิบายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็น การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือผลักดันให้เกิดความยั่งยืนผ่านการดำเนินชีวิตของชุมชนโดยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตชุมชนในเชิงการเรียนรู้ การทดลอง เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และเป็นจริงในชุมชนนั้น ๆ (มุทริกา พุกษาพงษ์)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ Creative Tourism เป็นแนวความคิดที่ถูกนำเสนอ โดย Crispin Raymond ชาวนิวซีแลนด์ (Wurzburger, Aageson, Pattakos & Pratt, 2010, p. 30) โดยให้คำนิยามว่า การท่องเที่ยวซึ่งจะมอบโอกาสให้กับผู้ที่เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ออกไปท่องเที่ยว ซึ่งจากคำนิยามนี้ ผู้ท่องเที่ยวจะต้อง มีความผูกพันกับรูปแบบของวัฒนธรรมในจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายที่เกิดขึ้น เช่น การร่วมในการทำงานฝีมือ ทำอาหาร งานศิลปะของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในแนวคิดที่จะต้อง ตระหนักถึงในการจัดการทางการท่องเที่ยว โดยองค์กร UNESCO (2006) ได้เสนอหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะประกอบไปด้วย

- 1) เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิม(Authenticity)
- 2) มีการจินตนาการ (Imagination) และมีความจรรโลงใจ (Inspiration) ที่แสดงออกเป็นความคิดอย่างสร้างสรรค์
- 3) มีองค์ความรู้ (Knowledge) แฝงไว้ด้วยศิลปะ (Arts) และกลิ่นอายของวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) กลายมาเป็นประดิษฐ์กรรม (Inventiveness)
- 5) เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual assets)

นอกจากนั้น Greg Richards ยังได้เสนอองค์ประกอบของคุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะที่มีเฉพาะ 6 ประการ ได้แก่ (Richards, 2010)

- 1) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่จะเพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว
- 2) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลักคือ ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้แต่จะคงไว้ซึ่งประสบการณ์และทักษะ
- 4) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน
- 5) นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่น
- 6) วัฒนธรรมที่สามารถดึงมาเป็นเอกลักษณ์และสามารถพัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยวที่ใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาผนวกกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นวิถีธรรมชาติ วิถีชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม มาสร้างเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นโดย

สินค้าทางการท่องเที่ยวนี้สามารถจะช่วยแบ่งปันประสบการณ์ทั้งผู้ให้และผู้รับมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ทั้งสองฝ่าย มีกิจกรรมในการมีส่วนร่วมและสามารถลงมือปฏิบัติจริงสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนในพื้นที่ท่องเที่ยวได้

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นจะต้องเกิดจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงชุมชนเอง ที่ต้องร่วมดำเนินงานด้านการพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อหารูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่จะสามารถบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งด้านประเพณี และวัฒนธรรม วิถีของชุมชน ธรรมชาติ รวมถึงทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งจากธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น พร้อมกับการสร้างความสามัคคี สร้างความหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น ของชุมชน ตลอดจนพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับทุกฝ่าย พัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมและสร้างประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ อีกทั้งยังคงซึ่งความสมดุล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันซึ่งแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) แบบดั้งเดิมโดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่ผู้ท่องเที่ยวเป็นแต่เพียงผู้ชมและถ่ายภาพอยู่ห่าง ๆ จากแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

ในขณะที่องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization, UNWTO) ได้ประเมินไว้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมุ่งสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นจาก 21.1 ล้านคน ในปี ค.ศ.1990 เป็น 133.3 ล้านคน ในปี ค.ศ.2020 นั้น ในจำนวนของกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะแสวงหารูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ด้วย

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2542 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความมั่งคั่งของวัฒนธรรมในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (Host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำสร้างความประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว

(Understanding Specific Cultural of the Place) และโดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้ จะให้คำตอบใหม่ที่จะสอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (Seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตนเองแต่มีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” (Doing) เพื่อเรียนรู้ และทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งไปพร้อม ๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการปฏิบัติ (Practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ ๆ ภายหลังจากกลับไปดำเนินชีวิตปกติหลังการพักผ่อน

ดังนั้นในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

#### การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือเป็นรูปแบบหนึ่งในการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ภาครัฐนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิต การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความสนใจจากหลากหลายภาคส่วนมีการให้ความหมาย ดังนี้

พจนานา สวนศรี (2546) ได้ให้ความหมายว่า ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยว ที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และประเพณีวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางของชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นที่ป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

สินธุ์ สโรบล (2546) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยจะตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวนั้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเป็นคนจัดการโดยจะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชน สิ่งแวดล้อม สังคม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนนั้น ๆ

#### องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ 4) การเรียนรู้



ประเด็นสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550)

- 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
  - (1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
  - (2) ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
- 2) ด้านองค์กรชุมชน
  - (1) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
  - (2) มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย
  - (3) ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
- 3) ด้านการจัดการ
  - (1) มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
  - (2) มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
  - (3) มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
  - (4) มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
- 4) ด้านการเรียนรู้
  - (1) ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
  - (2) มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาท่องเที่ยว

#### หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546) กล่าวว่า หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการ ดังนี้

1. ชาวบ้านเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น



7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวได้ตามหลักการข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันจะต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นถึงความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป ต้องมีการกระตุ้นให้คนในสังคมเห็นถึงความสำคัญ และต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ เป็นกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องขึ้นในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามที่ว่า “ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร”

#### กำเนิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ช่วงที่โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี พ.ศ. 2535 หลังจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และเป็นกระแสใหญ่ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ต่อมา REST ได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวสีเขียว

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี พ.ศ. 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product-OTOP) หลังปี 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี 2547 มีการให้มาตรฐานโสมสเดย์ ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ซึ่งชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550)

### รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รายการนำเที่ยวมีการออกแบบเพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น แยกผู้มาเยือนและสมาชิกในชุมชนมีโอกาสที่จะพบและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การนำเที่ยวและบริการต่าง ๆ ดำเนินการโดยกลุ่มองค์กรชุมชน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ อาทิ ผู้ประสานงาน ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นครอบครัวโฮมสเตย์ ฝ้ายอาหาร ยานพาหนะ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 3 รูปแบบ ได้แก่ (พจนานุกรม, 2546)

1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวปกติของชุมชน
2. ศึกษาดูงาน เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งการบรรยายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ผู้มาศึกษาดูงานได้เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน

3. กิจกรรมจิตอาสา และการบำเพ็ญประโยชน์

#### ภาคีเครือข่าย

การท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมที่มีหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ชุมชนจะต้องเข้าใจว่าการท่องเที่ยวมีส่วนไหนที่เกี่ยวข้องและทำอะไรบ้าง เพื่อที่จะหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ภายในชุมชน ความเป็นเครือข่ายนั้น คือ จะต้องการประสานงานร่วมมือกันไม่จำเป็นต้องอยู่ในลักษณะของการบังคับบัญชา แต่อาจเป็นไปในลักษณะพันธมิตรสัญญา องค์กรสมาชิกสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานการท่องเที่ยวกีฬาจังหวัด หรือภาคีภาคีเทศก์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานในพื้นที่ เป็นต้น (พจนานุกรม, 2546)

เครือข่ายระหว่างชุมชน เป็นการสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ทักษะการทำงาน ในบางพื้นที่ชุมชนใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน มีความจำเป็นจะต้องร่วมมือกันเพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากรและสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อลดความตึงเครียดเรื่องการแข่งขัน การเป็นภาคีเครือข่ายระหว่างชุมชน สามารถต่อรองและประสานการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้ และยังสามารถทำการตลาดร่วมกันได้ เป็นการลดต้นทุนและการกระจายรายได้เป็นผลตอบแทน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คนในชุมชนจะได้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนมีสิทธิที่จะวางแผนและมีสิทธิในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างยั่งยืน และรู้คุณค่าของทรัพยากร เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความร่วมมือดูแลทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์เอกลักษณ์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ภายนอกหรือสิ่งที่บุคคลภายนอกนำเข้ามาในชุมชนและยังรวมไปถึงการทำงานร่วมกับภาคี เครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

### ศักยภาพของชุมชน

การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น จะต้องทราบก่อนว่าชุมชนนั้น ๆ มี ศักยภาพอะไรที่เป็นจุดดึงดูดหรือจุดขายของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ และจะสามารถพัฒนาศักยภาพให้ เพียงพอในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชม

นำชัย ทนุผล และคณะ (2543) ได้อธิบายลักษณะของศักยภาพของชุมชน ไว้ว่า

1. ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว จะพิจารณาสภาพทรัพยากรที่เหมาะสม มีลักษณะเฉพาะและคงลักษณะของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเน้นความสำคัญของของระบบนิเวศ หรือประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพของการจัดการโดยปัจจุบัน ประกอบด้วย องค์การในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น

(1) รูปแบบองค์การในการจัดการ เน้นความเป็นองค์การประชาชน หรือรัฐ หรือ เอกชน

(2) ระดับของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมหรือเพียงได้ประโยชน์จาก การค้า

3. ความพร้อมของชุมชน

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

(1.1) การจัดการท่องเที่ยวมีประชาชนในชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก

(1.2) มีการให้ความสำคัญกับชุมชนในการเข้ามามีบทบาท ตัดสินใจ กำกับ ดูแล และควบคุมการท่องเที่ยว นั้น ๆ

(1.3) สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

(2) ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นและกิจกรรมท่องเที่ยว

(2.1) มีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ท่องเที่ยว

(2.2) มีการพัฒนาตนเองและกลุ่ม เพื่อการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวด้วยตนเอง

(2.3) มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน

(2.4) มีการตกลงกันได้ในการแบ่งผลประโยชน์ที่จะได้รับการร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยว

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในทางปฏิบัติ

(3.1) การให้ข้อมูลท้องถิ่น

(3.2) การเตรียมการจัดการ

(3.3) การวางแผน

(3.4) การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว

(3.5) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

(3.6) การได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการ

(3.7) การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน

(4) ความสามารถในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนว่าจะสามารถรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวรูปแบบกิจกรรมและการรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โดยไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวควรได้รับการไปเยือน

นอกจากนี้ พจนา สวนศรี (2546) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนเตรียมความพร้อมของชุมชน จะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งภายในและการติดต่อประสานงานกับภายนอก ดังนี้

(1) การวางแผนด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน

(1.1) รูปแบบการท่องเที่ยว

- ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งธรรมชาติและไม่รบกวน ประเพณีและพิธีกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ระยะเวลาที่เหมาะสม (จำนวนชั่วโมง) ที่ชุมชนต้องการให้

- นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้เวลาในด้านที่พัก อาหารและมัคคุเทศก์ชาวบ้าน

- โปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

(1.2) การให้บริการและเงื่อนไข

- การบริหารและการดำเนินการท่องเที่ยว

- ช่วงเวลาที่ให้บริการนำเที่ยว

- เงื่อนไขการให้บริการ

- กฎระเบียบการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว

## (1.3) สิ่งอำนวยความสะดวก

- การวางผังของสิ่งปลูกสร้างต้องสอดคล้องกลมกลืนกับภูมิทัศน์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- คำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เช่น การมีระบบการจัดการของเสีย การจัดโซนการให้บริการที่ไม่รบกวนศาสนสถานของชุมชน
- มีระบบป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดกับนักท่องเที่ยว มีอัตราค่าบริการที่เป็นมาตรฐาน และราคาที่เป็นธรรม เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก
- มีป้ายหรือแผนที่ ที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยว

## (2) การวางแผนด้านการตลาด

## (2.1) นักท่องเที่ยว และแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว

- นักท่องเที่ยวติดต่อกับชุมชนโดยตรง
- ให้บริษัทนำเที่ยวทำการตลาดให้กับชุมชน

## (2.2) โปรแกรมท่องเที่ยวและราคา

- โปรแกรมมาตรฐาน เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ทุกฤดูกาล
- โปรแกรมมาตรฐาน ผสมกับโปรแกรมทางเลือก สำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจเป็นพิเศษและมีเวลาอยู่ในชุมชนหลายวัน

- โปรแกรมที่ออกแบบตามวัตถุประสงค์เฉพาะของนักท่องเที่ยว

## (2.3) การประชาสัมพันธ์

- ช่องทางในการประชาสัมพันธ์ เช่น ปากต่อปาก สื่อมวลชน สำนักงานการท่องเที่ยว
- สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ วิดีโอ อินเทอร์เน็ต
- เอกลักษณ์พิเศษของชุมชนที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อที่จะใช้เป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวไว้ว่า ศักยภาพของชุมชน มี 3 ด้าน ดังนี้

(1) ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยดูว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนมีอะไรบ้างที่เป็นสิ่งดึงดูดใจให้แก่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งอาจจะแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ

(2) ศักยภาพด้านการเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นมีเส้นทาง ทางบก ทางเรือ และทางอากาศที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายหรือไม่ สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดปีหรือไม่ และมีการขนส่งสาธารณะบริการนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอและเพียงพอหรือไม่ นอกจากนี้มีที่จอดรถสำหรับยานพาหนะที่เข้าไปใช้บริการอย่างเพียงพอหรือไม่ ตลอดจนเส้นทางสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

(3) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชน ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวหมายถึงสรรพสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย และชุมชนนั้นมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (อ้างถึงใน ปรีดิษฐ์ สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวหมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่าเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว นั้นหรือไม่ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนาบรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต

(2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยวลักษณะการเดินทางระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

(3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

(4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพของชุมชนที่จะสร้างให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้นชุมชนท้องถิ่นนั้นจะต้องมีศักยภาพในด้านทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ โบราณสถานแหล่งธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญา วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เป็นต้น และนอกจากนั้นชุมชนจะต้องมีการเข้าถึงที่สะดวกสบาย มีเส้นทางที่เข้าถึงได้ง่าย และ



เส้นทางเชื่อมต่อกับทรัพยากรบริเวณใกล้เคียงด้วย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน เช่น ร้านอาหารต่าง ๆ รวมไปถึงระบบไฟฟ้า ประปา และการรักษาความปลอดภัย

แหล่งพื้นที่ชุมชนจะต้องรู้ว่าสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด ตามความสามารถของชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการทำลายความเป็นธรรมชาติ หรือ ทำลายอัตลักษณ์ของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน มีส่วนร่วมในการทำงาน ร่วมตัดสินใจ ช่วยกันวางแผนการทำงาน การจัดรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

สิ่งที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พจนานุกรม, 2546)

1. ค้นหาสำรวจความงามที่เรียบง่ายของหมู่บ้านในชนบทและมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น
3. แลกเปลี่ยนด้วยความอ่อนน้อม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง
4. พักอาศัยในบ้านกับครอบครัวคนท้องถิ่น รับประทานอาหารพื้นบ้าน ความเป็นชีวิตชีวาและเสียงหัวเราะของสมาชิกในครอบครัว
5. เดินป่ากับคนท้องถิ่น พุดคุยเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินพื้นที่บ้านจากอดีตจวบจนปัจจุบัน
6. เก็บเกี่ยวผลไม้สด สมุนไพร และผักจากสวนของครอบครัวคุณก่อนที่จะเรียนรู้สูตรอาหาร และมีส่วนร่วมในการทำอาหารกับคนท้องถิ่น
7. ดำน้ำ ดูความงามใต้ท้องทะเลสีคราม หรือใช้ชีวิตล่องเรือไปหาปลากับชาวประมงพื้นบ้าน

8. เลือกเรียนรู้และกิจกรรมได้ตามความสนใจ

**กระบวนการพัฒนานาการท่องเที่ยวโดยชุมชน**

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดชัดเจน กล่าวคือเป็นการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จุดเด่น ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ แต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นการท่องเที่ยวที่เห็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน นักท่องเที่ยวสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

การท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมชุมชนมีการนำเสนอจุดขายที่เหมือน ๆ กัน กล่าวคือ ที่พักและอาหารท้องถิ่น กิจกรรมนำเที่ยวก็คล้าย ๆ กัน คล้าย ๆ กับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่สิ่งที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรูปธรรมที่จับต้องได้ว่าการท่องเที่ยวส่งผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยภาพรวมอย่างไร ทั้งเรื่องการพัฒนาชุมชน และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงการต้อนรับที่อบอุ่น มีอภัยชัยไมตรี มีโอกาสพบปะกับคนที่หลากหลายในชุมชน โดยที่ทุกคนรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าบ้านพร้อมต้อนรับแขกผู้มาเยือนได้สัมผัสความเป็นชุมชนในการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ

ความรู้สึกเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเข้ามาควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว ผู้มาเยือนสามารถรับรู้ถึงความตั้งใจจริงนั้นได้จาก “กองทุนชุมชน” ที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนานำชุมชน แม้ว่าสมาชิกในชุมชนอาจไม่ได้รับรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยว แต่ผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้ตัดรายได้ส่วนหนึ่งเข้ากองทุนเพื่อให้ส่วนรวมได้ร่วมรับประโยชน์ รวมทั้งการมีกฎกติกาเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนที่เคารพคนท้องถิ่นและไม่ทำการใด ๆ ที่ผิดจารีตประเพณีของชุมชนขณะที่พักในหมู่บ้าน

### ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน “ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า” การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้างภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น “วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรม และปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับ ยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง” เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิต

และวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอ และสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่ง ที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวา ในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

3. เที่ยวโดยชุมชน มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน “ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ของตน ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน” การท่องเที่ยว โดยชุมชนช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอกมีความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนในการนำเสนอ “ปัญหาและความต้องการ” กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนา กับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษา กับ “คนนอก” ด้วย

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น “การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออมทรัพย์ไว้ใช้จ่ายยามขาดแคลน เจ็บป่วย หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค” การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม

ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางมิติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism (อีโคทัวริซึม) หรือที่หลายชุมชนหรือหลายองค์กร เรียก “ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ” ซึ่งความแตกต่างของอีโคทัวริซึมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

เน้นที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน แต่ไอโคทัวริซึม ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง (พจนา สวนศรี, 2546)

การท่องเที่ยวที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หรือ Homestay (โฮมสเตย์) เป็นส่วนหนึ่งของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ใช้วิธีเน้นบ้านเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีมิติที่เพิ่มเติมจาก การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปองค์กรชุมชน จะพักค้างคืนในชุมชนในรูปแบบที่ชุมชนจัดการ อาทิ โฮมสเตย์ รีสอร์ทชุมชน ตั้งแคมป์หรือไม่ค้างคืนก็ได้

ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในส่วนของเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับทราบและแผนปฏิบัติการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเอกชน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นโดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยว เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ร้านอาหาร การนำเสนอลูกค้า ด้านวัฒนธรรม ศิลปะ และประเพณีต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการวางแผนการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์ ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กรของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ดังนั้น จึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของคนในชุมชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะของปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวอาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรมการปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับประโยชน์ร่วม ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับ เช่น (พจนา สวนศรี, 2546)

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้
3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
4. ความภูมิใจ มีความสุขในความเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงหาอาทรพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

ดังนั้น หากชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคมนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และจะเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและการประสานงานกับภายนอก

ลักษณะและรูปแบบของชุมชนในการมีส่วนร่วมที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ตามลักษณะกิจกรรมของชุมชน พบว่าแต่ละกิจกรรมจะตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างกัน สามารถใช้ได้กับพื้นที่ท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่ต้องการรูปแบบและขนาดขององค์กรที่เหมาะสมต่างกัน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมที่ต่างกันด้วย

การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอด กระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยพัฒนาการของชุมชนเอง (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

#### ระบบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

แนวคิดของระบบมาตรฐานสากลมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การดำเนินกิจการไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการบริการก็ตามให้ลูกค้าผู้ใช้บริการพอใจมากที่สุดและยืนยาวที่สุด การกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้าและบริการมีความสำคัญมากในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน ซึ่งมีการแข่งขันอย่างเสรี ความทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศมีส่วนทำให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลข่าวสารมากขึ้นและเร็วขึ้น การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือใช้บริการของบุคคลเหล่านี้ มีความใส่ใจใน



คุณภาพมากกว่าพิจารณาที่ปัจจัยด้านราคาถูกอย่างเดียว (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2544)

การท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีความสำคัญมากต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในฐานะที่เป็นภาคเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดงาน และรายได้โดยรวมแก่ประเทศค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับเศรษฐกิจภาคอื่น อย่างไรก็ตาม การคงความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวไว้ให้ยั่งยืน คงไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศนับว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเร่งด่วน การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ โดยคิดว่ามีความสมบูรณ์ ทั้งปริมาณ คุณภาพและความมีชื่อเสียง สำหรับความจำเป็นที่ต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ประการแรก ตลาดการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ ของทวีปเอเชีย เปิดกว้างมากขึ้น มีแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากมายให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเลือกใช้เพียงแต่มีศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หรือ แม้แต่ชาวไทยให้เดินทางมาเที่ยวชมไม่เป็นการเพียงพอ มาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ อีกปัจจัยหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการตัดสินใจ โดยธรรมชาตินักท่องเที่ยวไม่ต้องการไปท่องเที่ยวในสถานที่ที่ไม่ปลอดภัยเต็มไปด้วยการเอาเปรียบ หรือขาดสาธารณูปโภค/สาธารณูปการที่เหมาะสม ประการที่ 2 กระแสความสนใจของประชาคมโลกในปัจจุบันที่เน้นการแข่งขันอย่างเสรี โดยให้มีการกีดกันทางการค้าให้น้อยที่สุด ในสภาวะการณ์เช่นนี้ การจะมีส่วนแบ่งของผู้ใช้บริการท่องเที่ยวในประเทศสูง จำเป็นอยู่เองที่แหล่งท่องเที่ยวต้องการมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพเพื่อให้เป็นสากล

ระบบมาตรฐานคุณภาพ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากที่สุด การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องผ่านการตรวจสอบทั้งกระบวนการด้วยดัชนีชี้วัด ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างครบถ้วนโดยมีหน่วยงานตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพและมีหน่วยงานรับรองมาตรฐานที่เป็นยอมรับ เมื่อผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพแล้ว แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะได้รับตราสัญลักษณ์รับรองคุณภาพตามระดับมาตรฐานที่ได้การรับรองดัชนีชี้วัด (Indicator) หมายถึง ปัจจัยหรือตัวแปรที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้วัดหรือกำหนดค่าคุณลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละมิติ ค่าของปัจจัยหรือตัวแปรที่วัดได้จากกระบวนการในการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวอาจอยู่ในรูปของค่าเชิงคุณภาพ (Qualitative value) เช่น มี/ไม่มี มาก/ปานกลาง/น้อย หรือ อยู่ในรูปของค่าเชิงปริมาณ (Quantitative value) เช่น ร้อยละ 40 ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ที่พักจำนวน 50 หน่วย เป็นต้น ค่าของดัชนีชี้วัดทั้งหมดของแต่ละมิติจะถูกนำไปประมวลเข้ากับค่าน้ำหนักแล้วเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่กำหนด



ไว้เพื่อกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวต่อไป (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2544)

#### มิติในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

มิติในที่นี้ หมายถึง กรอบหรือประเด็นที่กำหนดขึ้นมาเพื่อวัด และประเมินคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าสมควรได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพหรือไม่ การศึกษานี้ได้กำหนดประเด็นสำหรับการตรวจสอบไว้ 7 มิติ ซึ่งแต่ละมิติมีคุณลักษณะ โดยสรุปดังนี้ (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2544)

(1) ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว, การเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว และความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว

(2) การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การจัดการขยะมูลฝอย, การจัดการคุณภาพน้ำ, การจัดการคุณภาพอากาศ, การจัดการคุณภาพเสียง และความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม

(3) เศรษฐกิจ-สังคม ประกอบด้วย ผลประโยชน์ต่อชุมชน ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม การมีส่วนร่วมของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรม

(4) ศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่าด้านอัตลักษณ์, คุณค่าด้านภูมิปัญญาและองค์ความรู้คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์, คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสังคม

(5) ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบด้วย คุณค่าด้านสุนทรียภาพ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางวิชาการและการศึกษา คุณค่าทางสังคม ขนาด, ความสำคัญของกลุ่มสิ่งก่อสร้าง สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน และความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

(6) คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา ประกอบด้วย ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้และการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการศึกษา และการปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

(7) การบริหารและการจัดการ ประกอบด้วย ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน การบริหารบุคลากร และงบประมาณ การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยวต่อไป

ดังนั้นในการศึกษาเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะภาพรวมของการ

จัดการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน ที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมของ จังหวัดเพชรบุรี

## 2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

สำหรับสังคมไทย แนวทางการมีส่วนร่วมได้รับการกำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้ให้สิทธิชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วม จึงมีความสำคัญในหลักการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนสู่ความยั่งยืน (รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย, 2550)

### ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

สำหรับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

รัตน์สุดา ทองเจิม (2549, น. 63) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ร่วมคิด ร่วมการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ หรือประสบการณ์ในการสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติขององค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยจัดการแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

โหมยิต โขยประสิทธิ์ (2553, น. 25 ) ได้ให้ความหมาย ประชาชนและชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนและขั้นตอนการติดตามประเมินผล

สุรีย์พร ธรรมมิกพงษ์ (2553, น. 17 ) ได้ให้ความหมาย ประชาชนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชนหรือชุมชน เข้ามาร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมประเมินผลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนด้วยความสมัครใจสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้โดยอยู่บนพื้นฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

สนธิยา พลศรี (2550, น. 164) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทุกขั้นตอนนั้น แต่ละโครงการจะต้องมีกระบวนการที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน โดยให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การตรวจสอบติดตาม และการแก้ไขปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวชุมชนผู้ยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว คือ ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในขั้นตอนต่าง ๆ โดยการใช้ลักษณะเด่นของชุมชนมาพัฒนาส่งเสริมในรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ และการกระจายรายได้ในชุมชน

### ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ มี 2 ลักษณะ ดังนี้ (จินตนา สุจางันท์, 2549, น. 49-50)

1. การมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง (Genuine Participation) หมายถึง เป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางแผนนโยบายและวางแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ร่วมปฏิบัติตามแผนการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้และร่วมประเมินผลแผนการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างไม่แท้จริง (Nogenuine Partitpation) หมายถึง การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตาม โครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียดสละแรงงาน เงิน เป็นต้น

### องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดท่องเที่ยวให้ยั่งยืนในชุมชนนั้น จะบรรลุผลต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมองค์ประกอบพื้นฐานให้มีความเข้มแข็ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (รติกา อังสุร, 2551, น. 5-6)

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกันมีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ มีองค์กร หรือกลไกในการทำงาน เพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ รวมทั้งมี กฎ กติกา ในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมการท่องเที่ยว และกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

4. ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดระบบการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

#### **ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชน**

กระบวนการสร้างความพร้อมและการกระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในชุมชนท้องถิ่น จะต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยพิจารณาดังต่อไปนี้ (ดร.ชนิเอมพันธุ์, 2550, น. 14)

1. ชุมชนต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านพื้นที่ และสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรชุมชน และสามารถเข้าถึง (Access) หรือได้รับความเห็นชอบให้เข้าไปดำเนินการจัดบริการท่องเที่ยวได้

2. ต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่แล้วในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน

3. ชุมชนต้องมีองค์ประกอบรองรับสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

4. ชุมชนต้องมีทักษะและความรู้เกี่ยวกับการจัดการกับการท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ เช่น การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว การให้บริการ มัคคุเทศก์ อาหาร การตลาด ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

#### **การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน**

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ควรมีการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมสู่ความยั่งยืนประกอบด้วยแต่ละด้าน ดังนี้ (นิสา ชัชกุล, 2555, น. 91-96)

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรหลักของการท่องเที่ยวดำเนินการปรับปรุง บำรุงดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนให้เป็นระเบียบสวยงามอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา วนอุทยาน ทะเล ถ้ำ น้ำพุร้อน หุบเขา ชายหาด เป็นต้น

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนา ได้แก่ รูปปั้น โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ วัตถุโบราณ เป็นต้น

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ในลักษณะของการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ เรือนแพ ตลาดน้ำ ไร่สวน เหมือง เทศกาลกินเจ ประเพณีลอยกระทง กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ การดูนก การตั้งแคมป์ การขี่ช้าง การขี่จักรยาน การไต่เขา เป็นต้น

2. ด้านคมนาคมและสาธารณูปโภคเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนได้

2.1. การคมนาคม รถยนต์ รถไฟ เรือ เครื่องบิน ที่จะให้บริการเข้าถึงชุมชน

2.2 เส้นทาง การตัดและสร้างถนน การขยายเส้นทางเข้าไปสู่แหล่งท่องเที่ยว สะดวกสบาย รวดเร็วปลอดภัย

2.3 บริเวณที่อำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ควรมีความชัดเจนและตั้งอยู่ในระยะที่เหมาะสมและมีความพร้อมในเรื่องระบบสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ที่เพียงพอต่อการใช้งาน

3. ด้านบริการการท่องเที่ยว การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน

3.1 สถานที่พักแรม โรงแรม มีการจัดระบบต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวก และบริการนักท่องเที่ยว เช่น เกสต์เฮาส์ หอพัก เรือนแพ โฮมสเตย์ เป็นต้น

3.2 อาหารและเครื่องดื่ม เช่น ภัตตาคาร ร้านอาหาร รถเข็น เป็นต้น

3.3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรู้ ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ชุมชน

3.4 ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ เช่น เสื้อ เครื่องประดับของที่ระลึก เป็นต้น



4. ด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพื่อจูงใจและการทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ความร่วมกัน ส่งเสริมการตลาด การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

4.1 การสร้างสรรค์สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นป้ายโฆษณา แผ่นพับ หนังสือพิมพ์ แผนที่เดินทาง เป็นต้น

4.2 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการตลาด เช่น การทำขนม การแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

4.3 ศูนย์บริการท่องเที่ยว จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในชุมชน และบริเวณใกล้เคียง

5. ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนหล่อหลอมค่านิยมในทางที่ดีเข้าใจร่วมกันจะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน

5.1 สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน ชุมชน เพื่อจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว

5.2 สร้างสื่อกิจกรรมของชุมชนที่มีการสื่อสารที่เข้าใจง่ายต่อนักท่องเที่ยว

5.3 จัดอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพของบุคลากรในท้องถิ่น

**กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว**

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังนั้น การตัดสินใจจึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2551, น. 205 )

1. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน (Decision Making Level) เป็นการให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ร่วมกันปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหาพัฒนาการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว (Planning Level) โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายเสนอวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาการท่องเที่ยว แสดงความคิดเห็นตั้งแต่ร่างกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและแนวทางการแก้ไขจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว (Co-ordinating Level) โดยสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน ร่วมบริหารกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลการพัฒนา (Following and Estimating Level) ติดตามความก้าวหน้าในขั้นตอนต่าง ๆ เมื่อเทียบกับแผนการพัฒนารองที่เกี่ยวข้องที่วางไว้เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่ได้ร่วมกันจัดขึ้น

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมาใช้เป็นกรอบในการตั้งคำถามความรู้ ความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลกระทบต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ตระหนักถึงศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

## 2.5 แนวคิดเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่ม

### ความหมายการสร้างมูลค่าเพิ่ม

การสร้างมูลค่าเพิ่ม (value Added ) หมายถึง การสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้แก่ผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ ให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น (Aaker & McLoughlin, 2009)

การสร้างมูลค่าเพิ่มมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ เพราะสามารถทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจและเกิดความประทับใจ อันนำมาซึ่งความพึงพอใจสูงสุด เกินความคาดหมายของลูกค้าส่งผลต่อการได้เปรียบในการแข่งขัน (Chemstripong & Petmee, 2017)

### แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม

แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม ทำได้โดยการสร้างความแตกต่าง ให้กับสินค้า และสินค้าและบริการ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความพอใจสูงสุด เนื่องจากสิ่งที่ลูกค้าต้องการ ไม่ใช่แค่คุณค่า แต่เป็นมูลค่าเพิ่มที่ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพอใจซึ่งผู้ประกอบการสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าและบริการ ทั้งนี้มูลค่าเพิ่มอาจเป็นการอธิบายหรือแนะนำการปรับภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงลักษณะผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว เพิ่มสิ่งต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และจัดทำบรรจุภัณฑ์สร้างสรรค์ เป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดใจในการเลือกซื้อ(สิริกุดตาสุพาดา, 2557 )

นอกจากนี้ การสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้แก่ผลิตภัณฑ์ ยังสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ มาประยุกต์มาเพื่อสร้างมูลค่าโดยพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการใช้นวัตกรรม (innovation) สร้างสรรค์องค์ความรู้ และใช้เทคโนโลยี (technology) ในกระบวนการผลิตสินค้า ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ในเชิงพาณิชย์ (สิริเชษฐ สัจจะมาน, 2559) สอดคล้องกับ (Aaker & McLoughlin, 2009; Seritat, 1999) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อให้สินค้าและบริการได้รับความสนใจ และเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเลือกซื้อ ประกอบด้วย

- 1) ผลิตภัณฑ์ที่เหนือกว่าคู่แข่ง (Superior Tourism product offering) ออกแบบให้มีความแตกต่าง โดดเด่น การเล่าเรื่องของสินค้าและกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่าง
- 2) การสร้างความแตกต่างด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Distribution channel differentiation)
- 3) การสร้างความแตกต่างด้านการบริการ (Services differentiation) บริการที่รวดเร็ว ดูแลเอาใจใส่
- 4) การสร้างความแตกต่างด้านบุคลากร (Personnel differentiation) พัฒนาบุคลากรให้เข้าถึงจิตใจของลูกค้าให้มากยิ่งขึ้น
- 5) การสร้างภาพลักษณ์ (Brand Image Building) ให้ผลิตภัณฑ์มีค่ามากยิ่งขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มนั้นมีผลต่อการตัดสินใจ เลือกซื้อ และนักท่องเที่ยวมีความยินดีที่จะจ่ายเพิ่มมากขึ้นเพื่อประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่จะได้รับ (Chaisawat, 2006)

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมทำให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่ารวมกลุ่มกันเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม และจัดสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ตระหนักถึงศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดการกระจายรายได้ของคนในชุมชน

## 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรวรรณ สังขกร (2557) ศึกษาเรื่อง “ การพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ได้แก่ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นและต่อเนื่องเพิ่มการแสดง เพิ่มการจัดกิจกรรมสาธิต การทำอาหารและขนมพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้ชม ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และชักชวนให้มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายสินค้าในภาคห่มัว ภาคเมืองให้มากขึ้น แนวทางการจัดการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มบทบาทของภาครัฐ และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น ส่งเสริมบทบาทของภาครัฐกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแผนการบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการจากหลายภาคส่วนเพื่อร่วมบริหาร วางแผนดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่ จัดให้คนในชุมชนได้

ไปศึกษา ดูงาน เพื่อเปิดโอกาสให้ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ นำมาต่อ ยอดความคิดสร้างสรรค์ ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการ และรวมตัวกันอยู่เสมอ ๆ และประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อหาจุดแข็งจุดอ่อน และทำให้เกิดผลสำเร็จ อย่างยั่งยืน

วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์ (2554) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ผลการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ที่นักท่องเที่ยวต่างชาติ นิยม คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และขั้นตอนของกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นักท่องเที่ยวต่างชาติสนใจมากที่สุด คือ การรับฟังการบรรยายบอกเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม โดยขั้นตอนที่สนใจรองลงมา คือ การเข้าร่วมใน การทำกิจกรรมที่จัดขึ้น ทั้งนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตภาคเหนือตอนบนของ ประเทศไทย ที่ผู้วิจัยนำเสนอประกอบด้วย 3 ส่วน คือ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ คุณลักษณะของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ และการดำเนินการ โดยในส่วนของ องค์ประกอบนั้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ (1) คนในชุมชน (2) วัฒนธรรม ประเพณี (3) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (4) ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว (5) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และคุณลักษณะของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์มี 5 คุณลักษณะ คือ (1) การมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน (2) การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ (3) การจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มเล็ก (4) การเรียนรู้และสร้างสรรค์ (5) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยส่วนของการดำเนินการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ (1) การจัดศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (4) การใช้ศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ (5) การเรียนรู้ วัฒนธรรมในชุมชน โดยในรูปแบบดังกล่าว คนในชุมชนจะเป็นผู้มีความสำคัญในการดำเนินการ จัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ขึ้นในชุมชน โดยในระยะแรกจะต้องมีหน่วยงานภาครัฐที่ เกี่ยวข้องให้การส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ และทักษะเพียงพอที่จะ ดำเนินการด้วยตัวเองได้ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นก็มีความสำคัญในการ ส่งเสริมและสนับสนุนด้วย

เยาวลักษณ์ จุลมกร (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของผู้นำมี 8 บทบาท คือ บทบาทการให้ความรู้ บทบาทการให้ความบันเทิง บทบาท การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ บทบาทการพัฒนาชุมชน บทบาทการส่งเสริมการมีส่วนร่วม บทบาทการให้ คำปรึกษา บทบาทการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และบทบาทวางแผนการจัดการ ปัจจัยที่มีผลต่อการมี ส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ การมี

สำนึกถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ผู้นำมีความน่าเชื่อถือ การสนับสนุนจากภาครัฐ และการได้รับผลตอบแทน

พัชรี มีนา (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตำบลท้องถื่น อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีส่วนร่วมระดับมาก อันดับแรก คือ ด้านการรักษาดูแลแหล่งศึกษาระบบนิเวศและธรรมชาติ รองลงมาในด้านการรักษาดูแลพัฒนาสภาพแวดล้อมและด้านการดูแลรักษาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ด้านการทดสอบสมมุติฐาน พบว่าอายุ ระดับการศึกษา ชุมชนที่อยู่อาศัยต่างกัน มีส่วนร่วมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนเพศและอาชีพที่ต่างกันมีส่วนร่วมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

กานุงศ์ ภูโต (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาสมอคอน อำเภอท่าวัง ตำบลเขาสมอคอน จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีลักษณะเกื้อกูลกันในศูนย์การเรียนรู้ และเรียนรู้จากการทำจริงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจ วางแผนร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบ และติดตามผล หรือแม้กระทั่งรับผลประโยชน์ โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ใช้วิธีการสร้างปราชญ์ชาวบ้านขึ้นมา ด้านบทบาทของผู้นำมีบทบาทค่อนข้างมาก เพราะผู้นำที่เป็นคนที่สามารถผลักดันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมได้ดีมาก มีการนำข่าวสารมาเผยแพร่ภายในหมู่บ้านให้ประชาชนบ้างตามแต่โอกาส ส่วนผู้นำที่มีบทบาทมากที่สุด คือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในด้านสื่อภายในหมู่บ้านเขาสมอคอนที่สำคัญมีอยู่ 3 สื่อด้วยกัน ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารได้ทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็น สื่อบุคคล หอกระจายข่าว และวิทยุชุมชนและที่สำคัญ สื่อบุคคลเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดของชาวบ้านเขาสมอคอน สามารถเข้าใจในเรื่องการเกษตรได้ดีกว่าสื่ออื่น เพราะเป็นการสอนตัวต่อตัว และสามารถซักถามได้

พลอยชมพู รุติยาภรณ์ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารของชุมชนมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชุมชน และบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนตอกย้ำจุดเด่นให้กับสินค้าการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการสื่อสาร มี 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารเพื่อปรึกษาหารือแนวทางในการพัฒนาชุมชน การสื่อสารเพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชน การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังพบว่าการสื่อสารขององค์กรภายนอกชุมชน มีบทบาทโดยเฉพาะ 3 บทบาท ได้แก่ บทบาทในการระดมทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน บทบาทในการสร้างเครือข่ายให้ชุมชนเพื่อขยายและแลกเปลี่ยนความรู้



และบทบาทในการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และงานวิจัยชิ้นนี้ได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีการพัฒนาบุคลากรพัฒนาความรู้ความสามารถของชุมชน ในขณะที่เดียวกันควรดำเนินการพัฒนาชุมชนควบคู่การปลูกจิตสำนึกความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความตระหนักในการร่วมมือกันพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนแห่งนี้

ศรีลัดดา อุทัยรัตน์ (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้ดำเนินการสื่อสาร โดยใช้สื่อบุคคล หอกระจายข่าว สื่อเฉพาะกิจ คือ จดหมาย แผ่นประกาศและโปสเตอร์ การใช้สื่อบุคคลค่อนข้าง มีบทบาทสูงเพราะนอกจากผู้นำชุมชนจะแพร่กระจายข่าวสารจากหน่วยงานรัฐ ขณะเดียวกันชาวบ้านหรือผู้รับสารมีการสื่อสาร ในลักษณะแนวนอนด้วยเพราะผู้นำชุมชนและผู้นำตามธรรมชาติเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยมีการพบปะของชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ ชาวบ้านในชุมชนมีการสื่อสารถึงกันเอง อีกทั้งเป็นช่องทางสื่อสารที่ทางวัดซึ่งเป็นผู้บริหารสถานที่ท่องเที่ยวกระจายข่าวสารแก่คนในชุมชน และทำให้เกิดเครือข่ายการสื่อสารระหว่างกัน ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ยังขาดกำลังคนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริงจึงดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้ำค้างคาวได้อย่างไม่เต็มที่เท่าที่ควรและขาดทิศทางพัฒนาในมิติของการอนุรักษ์

กุลธิดา ศรีสุวรรณ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนชุมชนอำเภอกะปง จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืนชุมชนอำเภอกะปง จังหวัดพังงา เปิดโอกาสประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารร่วมกัน กำหนดประเด็นการสนทนาหรือแจ้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อระดมความคิดเห็นนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน เนื่องจากชุมชนอำเภอกะปง เปิดโอกาสประชาชน ในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารร่วมกันกำหนดนำประเด็นการสนทนาหรือแจ้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนภายในชุมชน อำเภอกะปงมีกระบวนการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ มีลักษณะการสื่อสารแบบบอกเล่า (ปากต่อปาก) การจับกลุ่มวิจารณ์ พุดคุยปรึกษาหารือ สร้างความสนใจให้ประชาชนในชุมชนคอยติดตามข่าวสาร ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่ามี 2 ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ บทบาทของผู้นำชุมชน และเครือข่ายทางสังคม ชุมชน

อำเภอกะปางมีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพสามารถชักจูงใจและกระตุ้นให้ ประชาชนในชุมชนแสดงบทบาทของตนเองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว และภายในชุมชน อำเภอ กะปาง มีปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2557 และ ปราชญ์ชาว บ้านด้านศิลปหัตถกรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมกิจกรรมการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และสร้างความมั่นใจให้ประชาชนชุมชนเห็นคุณค่าของแหล่ง ท่องเที่ยวของชุมชน และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนอำเภอกะปางส่วนใหญ่จะเน้นให้ สอดคล้อง เชื่อมโยงกับวิถีชุมชน เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์กิจกรรมวันเข้าพรรษา กิจกรรมการแห่ กระจาด เป็นต้น เพื่อ กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมในการ พัฒนาการท่องเที่ยว จึงทำให้ประชาชนในชุมชนอำเภอกะปางมีการรวมตัวกันเข้าร่วมกิจกรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอำเภอกะปางโดยความความสมัครใจ

ปีนปิ่นทร์ สัทธรรมนุวงศ์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการจัดการ แหล่งท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา : โครงการตลาดเก่าอ่างศิลา 133 ปี” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในเครือข่าย ได้แก่เทศบาลตำบลอ่างศิลา มีนโยบายให้ทุก ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การคิด การวางแผน โดยเชิญ ทุก ๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาประชุมปรึกษากันก่อน ก่อนที่จะเปิดการท่องเที่ยวในแต่ละกิจกรรม ในการประชุมแบบมีส่วนร่วมจะต้องมีการประชุมอย่างน้อย 3 ครั้ง คือขึ้นเตรียมการ ตามงาน และ ก่อนจะจัดงาน 2) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะปรากฏ ในรูปแบบของกิจกรรมซึ่งจะเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมได้ และสามารถนำการ ประเมินของนักท่องเที่ยวมาพัฒนาการท่องเที่ยวได้

กุสุมา ภูเสถวี (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง กระบวนทัศน์ด้านการท่องเที่ยว กระบวนทัศน์ด้านการสื่อสารเช่น การประชาสัมพันธ์ ก็ต้อง ปรับเปลี่ยนด้วย การประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวกระแสหลักสามารถโน้มน้าว ให้นักท่องเที่ยวเดินทาง มาท่องเที่ยวได้เพียงอย่างเดียว แต่การสื่อสารการประชาสัมพันธ์แบบทางเลือกสามารถทำให้แหล่ง ท่องเที่ยวกลายเป็นที่รู้จัก และทำให้คนมาท่องเที่ยวมากขึ้น อีกทั้ง การมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้ เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากร และนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้ โดย กลยุทธ์การสื่อสารหลักสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและ เฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย การใช้เครือข่าย การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กร หรือชุมชน

ท้องถิ่น การใช้สื่อบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ รวมถึงการนำกลยุทธ์การสร้างความรู้สึกรัก และ ทัศนคติในชุมชนของตน เพื่อก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

ดวงพร คำบุญวัฒน์, วาสนา จันทรสว่าง, และมณฑา โมพี (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน อย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน ประกอบด้วย การให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงาน การมีส่วนร่วมควรเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็น การร่วมบริหารจัดการ การร่วมในการกระจายเสียง ตั้งแต่เริ่มฟังไปจนถึงการ ประเมินผลการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าการที่คนในชุมชนมีโอกาสในการเข้าร่วมมากเท่าไร ก็จะทำให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของมากตามไปด้วย เมื่อคนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ ก็จะส่งผลให้เกิดความเอาใจใส่ การติดตามฟัง ตลอดจนนำไปสู่การดูแลรักษาของชุมชนอีกด้วย

### งานวิจัยต่างประเทศ

Richards (2019) นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ทำการศึกษา เรื่อง Creative tourism: opportunities for smaller places. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนการพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในการท่องเที่ยวและวิเคราะห์บทบาทของความคิดสร้างสรรค์ที่อาจเกิดขึ้น ในเมืองขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญและเป็นกลยุทธ์ที่มี ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเมืองขนาดเล็กหรือเมืองในชนบท เพราะ การเดินทางท่องเที่ยว การติดต่อ ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ความลึกซึ้งของสถานที่ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละแห่งมีจุดดึงดูดที่แตกต่างกัน จึงควรเสริมสร้างศักยภาพและ ความสามารถในการแข่งขันในแง่ของความน่าดึงดูดใจจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นเมืองขนาดเล็กหรือในชุมชนชนบทจำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับตนเองหลีกเลี่ยงการจำลองรูปแบบของ "เมืองสร้างสรรค์" ที่มีขนาดใหญ่กว่านั้น

Booyens and Rogerson (2015) ได้ศึกษาเรื่อง Creative Tourism in Cape Town :An Innovation Perspective มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานประสบการณ์ ผ่านนวัตกรรมท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ในเคปทาวน์ ผลการวิจัยพบว่า เมืองเคปทาวน์มีศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ มีโอกาสสำหรับการวางแผนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการขยายตัวของนวัตกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน เมืองเคปทาวน์ต้องมากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมและเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ การ สร้างนวัตกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม มีประสบการณ์การ จากการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงลึกมากขึ้น ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม และ

ประวัติศาสตร์ในตัวเมือง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการสร้างประสบการณ์จากกิจกรรม มีการออกแบบกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ มีการสร้างเครือข่ายสร้างสรรค์ในเมือง กระตุ้นความต้องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยว พัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ครบวงจร รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่เมืองแปทาวน์ อันจะนำไปสู่เมืองแห่งความคิดสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

Tan, Kung, and Luh (2013) ศึกษารูปแบบของประสบการณ์สร้างสรรค์ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ณ ประเทศไต้หวัน โดยสำรวจมุมมองของนักท่องเที่ยวต่อประสบการณ์สร้างสรรค์ในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างประสบการณ์ ที่สร้างสรรค์ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่เกิดจากกิจกรรมที่มีความตระหนักถึงสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ต้องการความผ่อนคลาย ต้องการทำกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว ได้รับความรู้และได้พัฒนาตนเอง ประสบการณ์สร้างสรรค์นั้นควรเป็นประสบการณ์ที่มีประโยชน์ มีความแปลกใหม่ มีการควบคุมความเสี่ยงแต่ทำท่าย การสร้างประสบการณ์ที่สร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการหรือเจ้าบ้านจะเป็นผู้สร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานฝีมือสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว ในทางกลับกันความคิดสร้างสรรค์ อาจเกิดจากนักท่องเที่ยวเอง เช่น การเขียนประสบการณ์บนบล็อกหรือการแชร์ประสบการณ์บนเครือข่ายทางสังคม

Michael (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน TANZANIA กรณีศึกษา ชุมชนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนในชุมชนมีลักษณะการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร ระดับการฟังข้อมูลข่าวสาร ระดับการแสดงความคิดเห็น ระดับการปฏิบัติ และระดับการรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีการจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และข้อเสนอแนะของประชาชนในชุมชนต้องการให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะที่ผ่านมายังไม่ได้เปิดให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนของชุมชนในการปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

Haget (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อุปสรรคต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวคิดความคิดเห็นโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ เชิงลึกกับ

ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวของ(GAVARNIE) ประกอบด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวน้อยด้านเศรษฐกิจของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและชุมชนสิ่งสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว คือ ชุมชนจะต้องมีการวางแผน มีการปรึกษาหารือร่วมกันวางแผนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการท่องเที่ยวให้เข้าถึงหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ชัดเจนและได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว





## บทที่ 3

### ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง“การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน มีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” เป็นรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) กับหน่วยงานรัฐบาล ผู้ประกอบการภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และกรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ใช้วิธีการโดยมีขั้นตอนการดำเนินงานและระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3 วิธีการดำเนินการวิจัยเก็บข้อมูล
- 3.4 การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือและข้อมูลการวิจัย
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 การนำเสนอข้อมูล

### 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

#### 3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว โดยจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและเป็นผู้นำที่เป็นแกนนำมีส่วนร่วมในการจัดชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง โดยจะต้องมีตำแหน่งระดับหัวหน้างานขึ้นไปและจะต้องมีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่ชุมชนที่จัดตั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยว และผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน โดยจะต้องมีตำแหน่งระดับผู้บริหารหรือเป็นตัวแทนของของบริษัท ที่

เกี่ยวข้องกับการจัดการบริษัททัวร์ให้กับนักท่องเที่ยวหรือบริษัทกลุ่มโรงแรมที่พักต่าง ๆ ในจังหวัด เพชรบุรี

### 3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน

### 3.1.3 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มที่เสนอมาข้างต้นในช่วงแรกของการลงพื้นที่เพื่อขอเข้าติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่สามารถให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ และหลังจากนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบสโนว์บอลหรือแบบลูกโซ่ (Snow Ball or Chain Sampling) โดยตามหากกลุ่มตัวอย่างคนต่อไปที่เกี่ยวข้องที่สามารถให้ข้อมูล ได้ตรงประเด็นไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์จากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีดังนี้

#### 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 20 คน

ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และเป็นผู้นำที่เป็นแกนนำมีส่วนร่วมในการจัดชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชนขงน้ำกลัดใต้ จำนวน 5 คน ได้แก่

1. คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวของชุมชน
2. คุณสมจิต พูนแสน คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวของชุมชน
3. คุณชัยชนะ สมนัดบั้ง ประชาชนชาวบ้านด้านกลุ่มคนตรีกะเหรี่ยง
4. คุณธนิดา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกะเหรี่ยง
5. คุณดอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลขาน้ำกลัดใต้

ผู้นำชุมชนนาพันสาม จำนวน 5 คน ได้แก่

1. พระครูพิศาลวัชรกิจ ประธานกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
2. คุณชวน ระหว่างบ้าน คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
3. คุณน้อย เดชเพชร ประชาชนชาวบ้านด้านกลุ่มสร้างเรือนไทย
4. คุณปริยานุช คำอิทร์ หัวหน้ากลุ่มขนมหวาน
5. คุณสมร จันทะทัง หัวหน้ากลุ่มชุดกลองยาว

ผู้นำชุมชนหนองจอก จำนวน 5 คน ได้แก่

1. คุณสุวิทย์ เปียผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชน
2. คุณประยงค์ ใจเที่ยง คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
3. คุณซ้องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานจักรสาน
4. คุณพร ทองโบราณ หัวหน้ากลุ่มช่างทำทองโบราณ
5. คุณจลวิชัย ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านหนองจอก

ผู้นำชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม จำนวน 5 คน

1. พระครูโกศลศุภกร ประธานกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
2. คุณบุญมาก คงทอง คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
3. คุณระพิน เกียรติรอด คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
4. คุณบุญล้น ทองแซก ปราชญ์ชาวบ้านด้านกลุ่มหมู่เรือนไทยโบราณ
5. คุณคุณสุ่ม แจ่มนิม ปราชญ์ชาวบ้านด้านกลุ่มแพทย์แผนไทย

2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน

หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จะต้องมีความรู้ระดับหัวหน้างานขึ้นไป และจะต้องมีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่ชุมชนที่จัดตั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1. คุณไพศาล พงษ์ศิริไพศาล หัวหน้าสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
2. คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
3. คุณไพรัตน์ ผู้ประคับ ผู้ช่วยสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
4. คุณสุเทพ สงวนคัมภรณ์ หัวหน้าพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี
5. คุณวิฑูล คุ่มหอม นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
6. คุณแสนประเสริฐ ปานเนียม นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
7. คุณทิพย์วรรณ จิลิรัชนิกร นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
8. คุณธีรศักดิ์ สุขสันติกมล นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี

3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 2 คน

ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จะต้องมีความรู้ระดับผู้บริหารหรือเป็นตัวแทนของของบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบริษัททัวร์ให้กับนักท่องเที่ยวหรือบริษัทกลุ่มโรงแรมที่พักต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี

1. คุณกรณีย์ สุทธารมณีย์ ประธานกลุ่มธุรกิจที่พักในจังหวัดเพชรบุรี
2. คุณพรชัย คุ่มมี ผู้ประสานงานของกลุ่มบริษัททัวร์ในจังหวัดเพชรบุรี

รายชื่อกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน ในการเปิดเผยชื่อและนามสกุลพร้อมทั้งตำแหน่งหน้าที่จริงลงในงานวิจัยเพื่อการมีจรรยาบรรณ ในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลและเพื่อความน่าเชื่อถือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

### 3.2 เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

#### 3.2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ผู้วิจัยใช้การค้นหาข้อมูลสำรวจเอกสารต่าง ๆ โดยมีการสำรวจสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีบุคคลอื่นได้บันทึกหรือตีพิมพ์เผยแพร่ไว้ ซึ่งลักษณะของการค้นคว้าข้อมูลจะเน้นถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีและได้ทำการค้นคว้า เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารอื่น ๆ ได้แก่ หนังสือ วารสารบทความ วารสารท่องเที่ยว แผ่นพับ และจากสื่อที่เป็นบทความจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี

#### 3.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพราะการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปใช้ชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนที่กำลังศึกษา โดยไม่ต้องทำให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกอึดอัด เพราะอาจทำให้พฤติกรรมผิดไปจากปกติได้ ดังนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่การลงพื้นที่เก็บข้อมูลของชุมชนต้นแบบ ทั้ง 4 ชุมชน โดยเริ่มจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ภายในชุมชน เส้นทางท่องเที่ยวที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ต้องพบเจอในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยว อย่างเช่น ความชัดเจนของป้ายบอกทาง ความปลอดภัยและความสะดวกสบายของเส้นทางการเดินทาง นอกจากนี้ยังสังเกตการใช้สื่อรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ที่ทางชุมชนใช้แจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอีกด้วย

ผู้วิจัยสังเกตรูปแบบการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนในระหว่างการประชุมทั้งที่เป็นทางการและการประชุมกลุ่มย่อยต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการ รวมถึงสังเกตกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ในขณะที่เก็บข้อมูลก็จะสังเกต

พฤติกรรมของคนในชุมชน เช่น การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนภายในชุมชน ความกระตือรือร้นในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ความเต็มใจในการบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น

### 3.2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยมีการใช้ประเด็น/แนวคำถามกว้าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้คู่สนทนาเล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมายผู้สัมภาษณ์มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ในลักษณะเป็นคู่สนทนา โดยมีการใช้ทักษะการสื่อสาร สร้างการสนทนาอย่างมีเป้าหมาย โดยผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา ทั้งนี้จะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างอิสระในการตอบคำถามภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และแนวคำถามนำวิจัย โดยแบ่งคำถามออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่เกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร รูปแบบการสื่อสารการใช้สื่อของชุมชน ดังนี้

1. แนวคำถามสำหรับหน่วยงานรัฐบาล
  - 1) บทบาทหน้าที่ของท่านในการทำงานด้านการท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง
  - 2) การได้มาซึ่งแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอย่างไร
  - 3) ท่านจัดสรรงบประมาณด้านการท่องเที่ยวอย่างไร
  - 4) ท่านมีการดำเนินการอย่างไรเพื่อให้ผู้ประกอบการและชุมชนเกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
  - 5) ท่านมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน กำหนดรูปแบบและนโยบายเพื่อช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีได้อย่างไร
  - 6) ท่านคิดว่าในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีอะไรที่เป็นจุดเด่น ที่จะเป็นศักยภาพที่มีช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้บ้าง
  - 7) ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไร
  - 8) ท่านใช้สื่อใดในการสื่อสารกับคนภายในชุมชนและใช้สื่อใดบ้างในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกรู้จักชุมชน



2. แนวคำถามสำหรับผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว

- 1) บทบาทหน้าที่ของท่านในการทำงานด้านการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง
- 2) การได้มาซึ่งแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านอะไรที่เป็นจุดเด่น ที่จะป็นศักยภาพที่มีช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนท่านได้บ้าง
- 4) ในชุมชนของท่านมีกิจกรรมอะไรบ้างที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และมีการดำเนินการอย่างไร รวมถึงมีกิจกรรมอะไรที่อยากให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้
- 5) ท่านมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน กำหนดรูปแบบและนโยบายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนท่านมากน้อยขนาดไหน ได้อย่างไร
- 6) ภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไร
- 7) ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างไร
- 8) ท่านใช้สื่อใดในการสื่อสารกับคนภายในชุมชนและใช้สื่อใดบ้างในการสื่อสารกับคนภายนอกชุมชน

3. แนวคำถามสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน

- 1) บทบาทหน้าที่ของท่านในการทำงานด้านการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง
- 2) การได้มาซึ่งแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นอย่างไร
- 3) ท่านมีวิธีการรวมกลุ่มองค์กรอย่างไรและมีการจัดสรรรายได้ได้อย่างไร
- 4) ภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไรบ้าง
- 5) ท่านมีวิธีการนำเสนอข้อมูล หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับภาครัฐอย่างไร
- 6) ท่านคิดว่าในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีอะไรที่เป็นจุดเด่น ที่จะป็นศักยภาพที่มีช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้บ้าง
- 7) ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างไร
- 8) ท่านใช้สื่อใดในการสื่อสารกับคนภายในชุมชนและใช้สื่อใดบ้างในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกรู้จักชุมชน

ผู้วิจัยจะใช้คำถามในแต่ละตอน ตั้งประเด็นคำถามย่อยเพื่อให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ตอบอธิบาย และร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนจนครบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำอุปกรณ์สำหรับการเก็บบันทึกข้อมูลไปใช้ในระหว่างการสัมภาษณ์ เช่น ปากกา สมุดจดบันทึก เครื่องอัดเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

### 3.2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุด ประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง ในงานผู้วิจัยนี้ใช้การสนทนากลุ่มในการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาสร้างกรอบแนวคิดทางการสื่อสารขึ้นมา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยผู้วิจัยได้เชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ( Key Informant ) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน มาร่วมกันสนทนากลุ่ม ได้แก่

1. ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 ท่าน
  - 1) คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้
  - 2) คุณชวน ระหว่างบ้าน คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนสาม
  - 3) คุณสุวิทย์ เปียผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก
  - 4) คุณบุญมาก คงทอง คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม
2. หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน
  - 1) คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
  - 2) คุณแสนประเสริฐ ปานเนียม นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
  - 3) คุณธีรศักดิ์ สุขสันติกมล นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
3. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 1 คน
  - 1) คุณพรชัย คุ่มมี ผู้ประสานงานของกลุ่มบริษัททัวร์ในจังหวัดเพชรบุรี

ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการ โดยเป็นพิธีกรทำหน้าที่ถาม และนำการพูดคุย รวมทั้งควบคุมการสนทนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และจะคอยกระตุ้นให้สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง และจะคอยรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมตลอดเวลาในการสนทนากลุ่ม เพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีที่สมบูรณ์นำไปใช้ประโยชน์ได้กับชุมชนต่อไป

### 3.3 วิธีการดำเนินการวิจัยเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัยเกี่ยวข้อง ตลอดจนแหล่งข้อมูลข่าวสารจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ และใช้เป็นแนวทางของผู้วิจัย

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เช่น การสังเกตคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองในการลงพื้นที่โดยพิจารณาตามความเหมาะสมและความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มในการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1) ทำการสำรวจข้อมูลต่าง ๆ เบื้องต้นโดยการลงพื้นที่จริง เพื่อให้ผู้วิจัยได้ทราบเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน กิจกรรมและสิ่งที่น่าสนใจภายในชุมชน รูปแบบการเดินทางและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวชุมชน บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูล เป็นต้น

2) ติดต่อและนัดหมายบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อขออนุญาตใช้พื้นที่ และขอจัดการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

### 3.4 การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือและข้อมูลการวิจัย

การตรวจสอบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เพื่อทำการตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูล และให้ผลการวิจัยที่น่าเชื่อถือและมีความถูกต้องได้มากที่สุด มีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแหล่งข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดขอบเขตข้อมูลในการร่างและสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์

2. ทำการสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตัวแปรและกรอบแนวคิดการวิจัย สมมติฐาน และขอบเขตเนื้อหาการวิจัย หลังจาก

นั้นนำข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนของภาษาและความตรงของเนื้อหา (Content Validity ) แล้วนำข้อมูลแบบสัมภาษณ์ กลับมาปรับปรุงแก้ไข

3. มีการตรวจสอบประเด็นคำถามด้วยวิธี IOC เพื่อให้คำถามมีความสอดคล้องกับประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นคำถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาษาและด้านการสื่อสาร จำนวน 3 ท่านได้แก่

- 1) อาจารย์อุบลวรรณ สอนมาลี ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษาไทย
- 2) ผศ.ดร.โสภภาพร กล่ำสกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร
- 3) ผศ.ดร.อรุณรัตน์ ชินวรรณ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร

เป็นผู้ประเมินเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย พบว่า มีค่าประเมิน IOC เท่ากับ 0.75 ซึ่งมีค่าที่มากกว่า 0.5 แสดงว่า แบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สามารถนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้งานจริงกับกลุ่มตัวอย่างได้

การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี ” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) กล่าวคือเป็นการตรวจสอบโดยใช้การเก็บข้อมูลจาก 3 วิธีที่แตกต่างกันแต่รวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน มาตรวจสอบควบคู่กับสภาพของความเป็นจริง ซึ่งจะชี้แหล่งข้อมูลทางด้านเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มาร่วมกันตรวจสอบผลปรากฏว่าข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

นอกจากนั้นความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพิ่มเติม ดังนี้

1. ควบคุมสถานการณ์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ โดยการสร้างสัมพันธภาพและความจริงใจ ความไว้วางใจที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความร่วมมือตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

2. ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียด และขั้นตอนในการวิจัยทำความเข้าใจ ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือ สามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

3. ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล ทั้งก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

4. ผู้วิจัยกำหนดบันทึกการสังเกตโดยการจดจำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หากช่วงเวลา ที่เก็บข้อมูลไม่สามารถทำการบันทึกด้วยการจดบันทึกได้ และเมื่อออกจากชุมชนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทันที หากเป็นการสัมภาษณ์ที่ได้ขออนุญาต ผู้ถูกสัมภาษณ์แล้ว เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ตามความเป็นจริงในทันที ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับประเด็น และเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง และนำข้อมูลที่สรุปได้ไปวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำการวิจัย และเคารพสิทธิส่วนบุคคล ของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถยกเลิก การให้ข้อมูลได้ทุกขั้นตอนการวิจัย และพยายามไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

### 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน มี ส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” เป็นงานวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อ ตอบปัญหานำวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือ

1. ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร
2. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอย่างไร
3. กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี เป็นอย่างไร

จากข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแยกข้อมูลในแต่ละประเด็น ตามลำดับ และแยกวิเคราะห์เมื่อสามารถตอบปัญหานำการวิจัยที่ตั้งไว้ได้ครบทุกข้อ

### 3.6 การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลการวิจัย ดังนี้

**บทที่ 4** ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลการวิจัยโดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

**ตอนที่ 1** ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน แหล่งท่องเที่ยว การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมรวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มภาคเอกชนและกลุ่มเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive)



เพื่ออธิบายถึงศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเพชรบุรี

**ตอนที่ 2** ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยว การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมรวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มภาคเอกชนและกลุ่มเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) เพื่ออธิบายถึงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

**ตอนที่ 3** ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยว การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมรวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มภาคเอกชนและกลุ่มเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ มาสร้างกรอบแนวคิดทางการสื่อสารขึ้นมา แล้วเชิญตัวแทนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม มาร่วมการสนทนากลุ่มในการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย



## บทที่ 4

### ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” เป็นรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2) การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และ 3) กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานรัฐบาล 2) กลุ่มตัวแทนจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนและ 3) กลุ่มตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่นทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกักได้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีตามแนวคิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การเก็บข้อมูลเพื่อนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารต่าง ๆ และหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อหาประเด็นและแนวคิดมาเป็นกรอบสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ในการลงเก็บข้อมูลในส่วนของ การสัมภาษณ์เชิงลึก ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยสังเกตสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ภายในชุมชน เดินสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์เวลาเช้าและเวลาเย็น สลับกันไปในแต่ละชุมชนจนครบทั้ง 4 ชุมชน เพราะในช่วงวันและเวลาดังกล่าว คนในชุมชนจะมีการใช้ชีวิตตามปกติประจำวัน และมีเวลาให้ผู้วิจัยได้เข้าพูดคุยได้ในช่วงเช้าและช่วงเย็น หลังจากการเลิกทำงานในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงวันที่มีการประชุม

ของคณะกรรมการในชุมชน โดยได้สังเกตรูปแบบการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชน รวมถึงสังเกตกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ที่ได้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนในวันเสาร์และอาทิตย์ ในขณะที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน เลือกกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงในช่วงแรกของการลงพื้นที่เพื่อเข้าติดต่อกับผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ และหลังจากได้พูดคุยกับผู้นำชุมชนของแต่ละชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Snow Ball Sampling โดยถามผู้นำชุมชนของแต่ละชุมชนต่อว่าใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูลได้บ้างไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 4 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 20 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 2 คน และในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่มในการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาสร้างกรอบแนวคิดทางการสื่อสารขึ้นมาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในข้อที่ 3 โดยผู้วิจัยได้เชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน ได้แก่ตัวแทนจากกลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 1 คน มาร่วมกันสนทนากลุ่มเพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีที่สมบูรณ์นำไปใช้ประโยชน์ได้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้ คือ

#### **ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์**

การนำเสนอผลการวิจัยในตอนต้นที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยผลการวิจัยในตอนต้นที่ 1 ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงองค์ประกอบหลัก

ของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้มาเป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย

2) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ด้าน มาทำการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนโดยใช้วิธีการ SWOT Analysis เพื่อค้นหาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของศักยภาพชุมชนในแต่ละพื้นที่เพื่อจะให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุงซึ่งส่งผลต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

3) การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มมาเป็นกรอบการวิจัย จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จะได้ข้อมูลเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนเอง

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในแต่ละส่วนโดยเรียงลำดับของพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นต้นแบบในการศึกษา ดังนี้ 1) ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ 2)ชุมชนนาพันสาม 3)ชุมชนหนองจอก และ 4)ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยผลการวิจัยในแต่ละส่วนในแต่ละชุมชนผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลเป็นตารางไว้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ง่ายขึ้นด้วย

## ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การนำเสนอผลการวิจัยในตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยผลการวิจัยในตอนที่ 2 ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) องค์ประกอบของการสื่อสาร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา มาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงองค์ประกอบของการสื่อสารชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านผู้ส่งสาร ด้านสาร ด้านสื่อ และด้านผู้รับสาร มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการสื่อสารของชุมชน

2) รูปแบบของการสื่อสาร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบของการสื่อสาร ที่ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ 2) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็น

ทางการ 3) รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ และ 4) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบการสื่อสารของชุมชน

3) การใช้สื่อของชุมชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงสื่อที่ชุมชนใช้ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน ประกอบด้วย 1) สื่อบุคคล 2) สื่อประเพณี 3) สื่อเฉพาะกิจ 4) สื่อมวลชน และ 5) สื่ออินเทอร์เน็ต มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการใช้สื่อของชุมชน

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในแต่ละส่วนโดยเรียงลำดับของพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นต้นแบบในการศึกษา ดังนี้ 1) ชุมชนยางน้ำกัลได้ 2) ชุมชนนาพันสาม 3) ชุมชนหนองจอก และ 4) ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยผลการวิจัยในแต่ละส่วนในแต่ละชุมชนผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลเป็นตารางไว้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ง่ายขึ้นด้วย

### ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การนำเสนอผลการวิจัยในตอนต้นที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน ได้แก่ตัวแทนจากกลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 1 คน มาร่วมกันสนทนากลุ่มเพื่อทำการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยได้รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ใช้ชื่อว่า “เต้าตาลโมเดล” (Tan balls model)

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ออกเป็นขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบ และการนำกรอบแนวคิดนี้ไปใช้ และผู้วิจัยได้ทำการพัฒนารอบเป็น Model ไว้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ง่ายขึ้นด้วย

ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียดผลการวิจัย ในแต่ละตอนได้ดังนี้

#### 4.1 ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 4 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 20 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 2 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์



ของงานวิจัย โดยผลการวิจัยในตอนที 1 ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลออกได้เป็น 3 ส่วน ในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

- 1.1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน
- 1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis)
- 1.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน

### 1.1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนของตนเอง โดยคนในชุมชนจะนำมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเป็นคนจัดการกันเองและจะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชน สิ่งแวดล้อม สังคม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนนั้น ๆ อีกด้วย จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ศักยภาพของแต่ละชุมชน โดยผู้วิจัยได้พบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจะแยกออกเป็นแต่ละชุมชนเพื่อให้ได้เห็นภาพรวมศักยภาพของแต่ละชุมชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

#### 1.1.1 ชุมชนยางน้ำกัลได้

สำหรับชุมชนยางน้ำกัลได้นั้นมีองค์ประกอบหลักของศักยภาพในแต่ละด้านซึ่งผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และนำเสนอรายละเอียดได้ดังนี้

##### 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนยางน้ำกัลได้นั้นตั้งอยู่ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบริเวณพื้นที่จะล้อมรอบไปด้วยภูเขา มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาสลับด้วยภูเขา มีลำห้วยแม่ประจันไหลผ่านทางทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร และพื้นที่เกษตรกรรม มีแหล่งน้ำลำห้วยธรรมชาติที่สวยงาม คือ ลำห้วยแม่ประจันและห้วยหินเพลิง ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดใหญ่สายหลักของตำบล มีแหล่งต้นน้ำจากเทือกเขารอยต่อจังหวัดราชบุรีกับเพชรบุรี ไหลทอดยาวจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอหนองหญ้าปล้อง จากตำบลยางน้ำกัลเหนือ และผ่านไปยังตำบลยางน้ำกัลใต้ทางทิศใต้ ปัจจุบันพื้นที่ต้นน้ำห้วยแม่ประจันเป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ประจัน (อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) และยังมีลำห้วยน้อยใหญ่อีกจำนวนมากในพื้นที่ เช่น ห้วยเสือกัดช้าง ห้วยสาริกา ห้วยกวางโจน ห้วยรางโพธิ์ ซึ่งจากการได้พูดคุยกับคุณศรีพน นาอะเวช ประธานชมรม

ท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกัลดใต้ ซึ่งเป็นผู้นำของชาวบ้านในการเป็นผู้ริเริ่มจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมาได้เล่าถึงพื้นที่ของชุมชนรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างภาคภูมิใจ

“ส่วนของภูมิทัศน์ถ้าในเชิงการท่องเที่ยวชุมชน ภูมิทัศน์ผมคิดว่าก็อยู่ในลำดับต้น ๆ ของจังหวัดเพชรบุรี เพราะว่าเรามีภูเขาที่เป็นทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านยางน้ำกัลดใต้ก็เป็นชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งมีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับภูเขา สายน้ำ สามารถบูรณาการให้ครอบคลุมไปในเรื่องของกรท่องเที่ยวได้”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

และผู้วิจัยยังได้มีการพูดคุยกับอาจารย์ธีรศักดิ์ สุขสันติกมล อาจารย์จากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้ทำงานบนพื้นที่ชุมชนยางน้ำกัลดใต้มาอย่างยาวนานเป็นเสมือนคนในชุมชนก็ได้เล่าเสริมถึงเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นของชุมชนนี้

“ชุมชนยางน้ำกัลดใต้ก็มีพื้นที่ที่โอบล้อมไปด้วยหุบเขาที่มีความสวยงามเพียงแต่ถ้าในพื้นที่ที่สามารถเป็นจุดชมวิวได้ก็จะต้องเดินทางเข้าไปลึกนิดหนึ่ง แต่ในโดยรวมก็เหมาะกับการท่องเที่ยว มีแม่น้ำแม่ประจันต์ไหลผ่านข้างบนทางฝั่งทิศตะวันออกของหมู่บ้านขึ้นไปก็จะมีเป็นลักษณะเป็นอ่างเก็บน้ำ เป็นแหล่งชมวิวที่สวยงาม”

(ธีรศักดิ์ สุขสันติกมล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและได้มีการพูดคุยกับคุณไพรัตน์ ผู้ประดับ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ผู้ซึ่งรับผิดชอบการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ได้มองเห็นร่วมกันว่า การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านยางน้ำกัลดใต้ นั้นการเดินทางไม่ไกลจากถนนสายหลัก โดยถ้าเริ่มเดินทางจากตัวจังหวัดเข้ามาสามารถขับรถมาถึงภายในชุมชนได้เลยสะดวกสบายเป็นอย่างมาก

“ในพื้นที่ของชุมชนบ้านยางน้ำกัลดใต้นั้น การเดินทางจะไม่ค่อยมีปัญหาเพราะมีเส้นทางหลักเส้น 351 เป็นเส้นทางเชื่อมต่อจากกรุงเทพมหานครไปแก่งกระจานแล้วสามารถออกชะอำไปทางด้านสายใต้ได้ เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงง่าย และเดินทางไม่ไกลมากนัก อีกอย่างหนึ่งมีถนนสายสำคัญตัดผ่านหมู่บ้านด้วยก็คือเส้นแก่งกระจานไปปากท่อเป็นทางเส้นหลักให้นักท่องเที่ยวเดินทางได้สะดวก ไม่ได้ไกลจากตัวเมืองมากนัก เดินทางไปเที่ยวได้”

(ไพรัตน์ ผู้ประดับ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณสมจิต พูนเสน ชาวบ้านในชุมชนโดยมีอาชีพเกษตรกร ทำไร่ในชุมชนยางน้ำกักได้มาอย่างยาวนาน ได้เล่าว่า ส่วนใหญ่คนในชุมชนเป็นชาวกะเหรี่ยง ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินแบบไร่เลื่อนลอย ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ผสมผสาน ทำไร่มุมนเวียน ฟาร์มเห็ด ปลูกข้าวฟ่าง เลี้ยงสัตว์ มีประชากรบางส่วนที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น

“คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงทำอาชีพเกษตรกรในทุกหมู่บ้านของยางน้ำกักได้ก็มีการปลูกพืชแบบผสมผสานทั้งพริก มะละกอ ถั่ว กล้วย ตะไคร้ ผักสวนครัวต่าง ๆ ไร่ของบางคนก็ปลูกข้าวฟ่างด้วย”

(สมจิต พูนเสน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

สอดคล้องกับการพูดคุยของคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกักได้และเป็นเจ้าของฟาร์มเพาะเห็ดฟาง ที่ได้กล่าวถึงอาชีพคนในชุมชน

“อาชีพส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านก็ทำไร่มุมนเวียน บางคนก็ปลูกพืชผสมผสานกันเกือบทุกบ้านจะมีสวนครัวของตัวเอง ส่วนของผมก็มีโรงเพาะเห็ดฟาง และเลี้ยงวัวด้วย”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ และได้มีการพูดคุยกับคุณชัยชนะ เสน่ติบัง อาจารย์ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนและเป็นอดีตนักร้องในชื่อชัยชนะ เพชรตะนาวศรี ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรีกะเหรี่ยง ได้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้ชื่อว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รู้จักการใช้พื้นที่ทำกินแบบอนุรักษ์โดยวิธีที่เรียกว่า “ไร่มุมนเวียน” คือ ทำไปแล้วก็พักทิ้งไว้ 3 – 5 ปีก็จะกลับไปทำใหม่วนเวียนอย่างเช่นนี้ตลอดเพื่อป้องกันการสูญเสียของหน้าดินอันจะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ จึงนับว่าชาวกะเหรี่ยงเป็นกลุ่มที่อยู่อย่างถาวรไม่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน จากเหตุผลดังกล่าวนี้ชุมชนยางน้ำกักได้จึงเป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นภาษากะเหรี่ยง ตำนานเรื่องเล่า พิธีกรรมในรอบปี ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ รวมทั้งศิลปะการแสดง การละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชนเผ่า

“วัฒนธรรมของชุมชนที่ชัดเจนอย่างหนึ่งคือ ดนตรีกะเหรี่ยง โดยตอนนี้ที่มีเล่นอยู่ เช่น เป่าแคนหรือเย็งป๊อ เต็มนาหรือนาเค่ย ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของชาวกะเหรี่ยง มีการเล่นประกอบการร้องเพลงกะเหรี่ยงที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนชาวกะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี”

(ชัยชนะ เสน่ติบัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

คุณดอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลยางน้ำกลัดใต้ยังได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังอีกว่าไม่เพียงแค่นคริกระเหรียงที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวกระเหรียงได้เป็นอย่างดีแล้วนั้นประเพณีพิธีกรรมของชุมชนนั้นก็ยังคงมีการดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีข้าวห่อ เป็นประเพณีเรียกขวัญของชาวไทยกระเหรียง ซึ่งถือเป็นประเพณีสำคัญต้องจัดเป็นประจำทุกปี จัดขึ้นเป็นประจำช่วงขึ้น 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี เป็นงานประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกระเหรียง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะกำหนดวันใดก็ได้แล้วแต่ข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งนอกจาก จะเป็นประเพณีเรียกขวัญของชาวไทยกระเหรียงแล้วก็ยังเป็นการกลับบ้านเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้อง เยี่ยมเพื่อนบ้าน และแบ่งปันข้าวห่อให้เพื่อนบ้านต่างถิ่น เป็นการผูกไมตรีอีกด้วยกระเหรียงและยังมีพิธีเวียนศาลา เป็นประเพณีไว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปี เช่นเดียวกับคนพื้นราบที่จะต้องมีการประเพณีตามความเชื่อซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี กระเหรียงโป้วบ้านยางน้ำกลัดใต้จะทำการไว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวเผ่านับถือ ได้แก่ ศาลหลวงพ่อโพธิ์ ศาลาพระหลวงพ่อนวม สลุปเจดีย์ โดยการประดิษฐ์ทะเลิง ซึ่งประกอบด้วยลำไม้ไผ่เป็นเสาหลักตกแต่งด้วยดอกไม้ตามที่ได้ หรือปลูกไว้แขวนจิกองเปย บนเสาอีกที จิกองเปยคือการนำเอาไหมพรมมาพันรอบไม้ไผ่เหลาเล็ก ๆ เหมือนกากบาท พอพันไปเรื่อย ๆ จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ทำเล็กบ้างใหญ่บ้างมีหลาย ๆ สีเพื่อความสวยงาม เอามาผูกเป็นพวงเข้าด้วยกันมัดไว้บนทะเลิง จากนั้นแห่ไปปักไว้รอบสลุปเจดีย์ที่ชาวบ้านนับถือว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

“พี่เองก็เป็นชาวกระเหรียง ยังคงมีการทำพิธีเวียนศาลา ประเพณีกินข้าวห่อกระเหรียงอยู่ทุกปี คนในชุมชนที่เป็นชาวกระเหรียงเค้าก็ทำกัน อย่างเช่น กินข้าวห่อกระเหรียงจะเป็นการเรียกขวัญด้วย คนในบ้านที่ไปทำงานไกล ๆ ก็จะกลับมาร่วมประเพณีนี้”

(ดอกไม้ คนบุญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

นอกจากประเพณีข้าวห่อ และประเพณีเวียนศาลาแล้ว คุณธนิศา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรียงยางน้ำกลัดใต้ ยังเล่าให้ผู้วิจัยฟังอีกว่าชุมชนยังมีประเพณีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นชาวกระเหรียงมีการทอผ้าไว้ใช้เอง โดยเฉพาะหญิงกระเหรียงจะมีการทอผ้าถุงที่เชิงผ้าจะสวยงาม วิจิตร แต่ละผืนจะใช้เวลาในการทอหลายเดือน ส่วนเสื้อจะทอเป็นผ้าผืนยาวตามความกว้างของกึ่งที่ใส่ทอ นำมาเย็บติดกัน จึงมีลักษณะเป็นเสื้อคลุมคอแหลม ไม่มีต่อแขนเสื้อจะเป็นสีแดง-ดำ สวยงามมาก ส่วนชายชาวกระเหรียงจะใส่เสื้อที่ทอคล้ายหญิงแต่ตัวสั้นกว่า และมักจะเป็นสีแดง-ขาว

“ผ้าทอกระเหรียง เป็นผ้าที่ทอด้วยมือ โดยอาศัยเครื่องมือในการทอน้อยที่สุด แต่ผู้ทอต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างสูงจึงจะสำเร็จเป็นผืนผ้า อาทิ ผ้าถุง จะประกอบด้วยลวดลายวิจิตรบรรจง

มีมากมาย หลากหลายและหลากหลาย ที่นิยมคือ สีแดง และสีดำ เสื้อที่มีลักษณะเป็นเสื้อคลุมไม่มีแขนมี ลวดลายน้อยกว่าผ้าถุง จะเป็นลายในแนวตั้ง ยามใช้สำหรับใส่สิ่งของติดตัวเดินทาง ทำด้วยผ้า ทอมือเช่นเดียวกับผ้าถุงและเสื้อ ศิลปะการทอสีบทยอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ มีความเป็น เอกลักษณะ ของชาวไทยภูเขาซึ่งมีลวดลายและสีฉูดฉาด โดยอาศัยสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาทำ เช่น สีและด้ายทำจากฝ้าย”

(ธนิดา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

## 2. ด้านองค์กรชุมชน

ผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงวันที่มีการประชุมของคณะกรรมการในชุมชน โดยได้ สังเกตรูปแบบการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชน รวมถึงสังเกตกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ภายในชุมชนที่มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ ผู้นำที่เป็นทางการอยู่ในรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสถานภาพทาง กฎหมายตำบลยางน้ำกักได้จัดตั้งเป็นสภาตำบล (นิติบุคคล) เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 และได้ยก ฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ. 2540 ต่อมาได้มีการยุบรวมสภาตำบลยางน้ำกัก เหนือ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย การสำรวจเจตนารมณ์ของประชาชนในเขตสภา ตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อไปรวมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยการ บริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 29 เดือนกันยายน พ.ศ. 2547 ทำให้องค์การ บริหารส่วนตำบลยางน้ำกักได้มีพื้นที่ทางกายภาพและการปกครองในลักษณะหนึ่งตำบล สองท้องที่ และมีพื้นที่ในเขตความรับผิดชอบกว้างขวางมากแห่งหนึ่งในประเทศไทยโดยนายก องค์กรบริหารส่วนตำบลยางน้ำกักได้คนปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) คือ นายพีรศักดิ์ กาพิษฐ์

ผู้วิจัย ได้มีการพูดคุยกับคุณพิทยา อินทร์มี อดีตข้าราชการครู โรงเรียนบ้านยางน้ำกักได้ และเจ้าของกลุ่มโฮมสเตย์ ได้พบว่าในชุมชนยังมีผู้นำอย่างไม่เป็นทางการเป็นกลุ่มผู้นำหรือปราชญ์ ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรผสมผสาน เช่น คุณศรีพน นาคะเวช คุณสมจิต พูนเสน อาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง เช่น คุณศรีเจริญ สถาพล เป็นต้น

“ผู้นำของชุมชนนั้นมีหลายประเภททั้งเป็นทางการ เช่น นายกอบต. และไม่เป็นทางการ ในส่วนของกลุ่มที่สามารถขับเคลื่อนงานชุมชนได้นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น คุณศรีพน นาคะเวช ซึ่งเป็นอดีตนายกอบต. แต่ตอนนี้ก็มาเป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ คุณเจริญพร สถาพล ก็เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในชุมชน แม้ว่าจะเป็นเพียงชาวสวนชาวไร่ก็ตาม”

(พิทยา อินทร์มี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)



ศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบ “ชมรมท่องเที่ยวชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้” ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลขนานน้ำกัลลัด เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มปฏิบัติการ เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรมกลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

“ชุมชนของเรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็มีกลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน การร่วมกลุ่มกันเช่นนี้ ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ของวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างเต็มที่”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 3. ด้านการจัดการ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงวันที่ทางชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้มีการจัดเวทีประชุมระหว่างคณะกรรมการอำนวยการชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้ และหน่วยงานจากภาครัฐ และได้มีการพูดคุยกับคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้โดยพบว่าการเสนอกฎระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยกรอบแนวคิด “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มี 6 สาขาด้วยกัน คือ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ให้กับชุมชนได้รับทราบ เพื่อนำมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

โดยอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่และนำมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างกลุ่มการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว

“ช่วงแรกของการรวมกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมาได้มีการจัดเวทีร่วมกันหลายฝ่าย แสดงความคิดเห็นกันเรื่องต่าง ๆ เช่น กฎระเบียบต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการเสนอการใช้กรอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชนขึ้นมา”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

คุณดอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลยางน้ำกลัดใต้ ซึ่งเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมประชุมได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังอีกว่า ภายหลังจากมีการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยให้บุคคลภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้ระยะหนึ่ง ทางชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำกลัดใต้ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ซึ่งผลปรากฏว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทำความเข้าใจในการท่องเที่ยวเรียนรู้ รายละเอียดของสถานที่ทางวัฒนธรรมได้กระชับ เข้าใจง่าย ฉายให้เห็นภาพวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างครอบคลุม แต่มีบางส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

“ช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยว เรามีการทดลองจัดท่องเที่ยวให้กับคนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เรามีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนผลการจัดการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เราทำได้ดี เขาก็ชอบกันนะ แต่ก็ยังมีปัญหาบ้าง ซึ่งเราจะต้องนำมาแก้ไขกันไป”

(ดอกไม้ คนบุญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกลัดใต้ได้จัดเวทีสร้างความเข้าใจ “การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม” ให้กับกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนภายใต้ “ชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกลัดใต้เพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ และยังสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

“เรามีเวทีสร้างความเข้าใจกันในกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนในเรื่องของการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ จะได้เชื่อมโยงกันได้ต่อไป”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

#### 4. ด้านการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล พูดคุยกับคุณนิดา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงยางน้ำกลัดใต้ ซึ่งเป็นบุคคลที่ร่วมกับชุมชนในระยะเริ่มแรกของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกลัดใต้ มีการจัดทดลองการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งมีผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้ นักวิชาการด้านวัฒนธรรมผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และตัวแทนคนในชุมชน โดยกิจกรรมดังกล่าวได้มีมีคฤหะศกั์น้อยของชุมชนซึ่งมาจากนักเรียนโรงเรียนยางน้ำกลัดใต้ ที่ผ่านกระบวนการอบรมมีคฤหะศกั์น้อยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มาเป็นผู้นำชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพและกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน

“เริ่มแรกเรามีการจัดทดลองการท่องเที่ยวของชุมชนมีหลาย ๆ ส่วนเข้ามามากมาย เรามีมีคฤหะศกั์ตัวน้อย ๆ คอยให้ข้อมูล พูดคุยกันเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สนุกดี แต่ละกลุ่มที่เป็นเครือข่ายของหมู่บ้านก็ได้แลกเปลี่ยนกับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวอย่างไม่เงินอายุ”

(ชนิดา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

คุณไพรัตน์ ผู้ประดับ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ได้มีส่วนร่วมกับคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) การศึกษาดูงาน และแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

“เราเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่หลักที่จะต้องเข้ามาช่วยกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนแห่งนี้ ให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในปี 62 นี้ เรามีการพาออกไปเรียนรู้ ไปศึกษาดูงานกันหลายที่เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในชุมชนให้รองรับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวได้ดีที่สุด”

(ไพรัตน์ ผู้ประดับ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

ผลการศึกษาจากข้อมูลองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนอย่างน้ำกัลดี

องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนอย่างน้ำกัลดี			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	ด้านองค์กรชุมชน	ด้านการจัดการ	ด้านการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> <li>- พื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขา</li> <li>- มีลำห้วยธรรมชาติหลายสายไหลผ่านชุมชน</li> <li>- การเดินทางไม่ไกลเข้าถึงพื้นที่ง่าย</li> <li>- มีวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยงที่โดดเด่นในพื้นที่</li> <li>- มีประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยง ประเพณีเวียนศาลา</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่โดดเด่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่จะคอยขับเคลื่อนชุมชน เช่น คุณศรีพน นาคะเวช อติตนายก อบต.</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานชมรมท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการจัดตั้งเวทีประชมระหว่างคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนกับหน่วยงานจากภาครัฐ และเอกชน</li> <li>- มีการจัดประชุมคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกัน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งมีักุเทศก์น้อยของชุมชนเพื่อทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้ให้แก่ักท่องเที่ยว</li> </ul>

### 1.1.2 ชุมชนนาพันสาม

องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนนาพันสาม สามารถนำเสนอเป็นองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้ดังนี้

#### 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนตำบลนาพันสาม พร้อมกับคุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ผู้ซึ่งทำงานในพื้นที่ของชุมชนมาอย่างยาวนาน ได้สำรวจสภาพโดยทั่วไปนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะที่โดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี คือ การเป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีต้นตาลมากมาย การเดินทางไม่ไกลห่างจากตัวเมืองเพชรบุรีประมาณ 10 กิโลเมตร มีพื้นที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ทะเลหาดเจ้าสำราญ มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าเดิมบริเวณนี้เป็นทะเลทั้งหมดแต่มีบางช่วงบางแห่งมีเนื้อที่ผุดขึ้นมาให้สามารถทำไร่ทำนากันได้ ประชาชนที่อยู่อาศัยใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน พื้นที่ตำบลนาพันสามน่าจะเป็นพื้นที่ที่มากที่สุดภายในพื้นที่ 4-5 ตำบลใกล้เคียง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว นาถั่ว นาเกลือ และทำขนมหวาน ประกอบด้วยจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 และหมู่ 2 ชื่อหมู่บ้านเดียวกัน คือ บ้านนาขลุ หมู่ 3 บ้านฝั่งท่า หมู่ 4 บ้านนาหัวเรือ หมู่ 5 บ้านดอนมะขามช้าง หมู่ 6 บ้านนาพันสาม หมู่ 7 บ้านคลองใหญ่ หมู่ 8 บ้านนาพรม และหมู่ 9 บ้านดอนแดง โดยในแต่ละหมู่บ้านยังมีกลุ่มบ้านที่มีชื่อเรียกของคนในชุมชน เช่น หมู่ 4 จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ คือ หมู่บ้านโรงแถว บ้านนาหัวเรือ บ้านปากง่าม เป็นต้น

“พื้นที่ของตำบลนาพันสามเป็นพื้นที่ที่ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของการที่เราจะส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติที่เป็นมิติเชิงสร้างสรรค์เลย เพราะว่าเป็นพื้นที่ที่เขามีความโดดเด่นมากเลยในด้านวัฒนธรรมขณะที่เราเดินทางไปไม่ไกล ห่างจากตัวเมืองเพชรบุรีประมาณ 10 กิโลเมตร และก็ในขณะที่จุดของพื้นที่ของนาพันสามเองมีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณละแวกเดียวกันได้ เช่น หากเจ้านะคะถ้าจะเดินทางไปทะเลก็สามารถเดินทางไปก็ถือว่าเป็นความโดดเด่นของเชิงพื้นที่ และก็เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกของคนที่สนใจท่องเที่ยวพอควร ภูมิทัศน์รอบ ๆ ก็จะมีความสวยงามจะเห็นเป็นทุ่งนา ที่ราบกว้างเห็นธรรมชาติเห็นต้นตาลมากมาย ถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี”

(ทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)



พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ผู้นำของคนในชุมชนนาพันสามได้เล่าให้ ผู้วิจัยฟังว่าการประกอบอาชีพหลักของคนในชุมชนนาพันสาม โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาค การเกษตร ได้แก่ การทำนาข้าว นาทุ้ง นาเกลือ ส่วนอาชีพเสริมนั้น ได้แก่ ขนมหวานซึ่งปัจจุบัน การทำขนมหวาน ถือเป็นรายได้หลักนอกจากนี้ยังมีการเลี้ยง โค เลี้ยงเป็ด ทำไบจาก และรับจ้าง ทั่วไป ฐานะของคนในชุมชนนับได้ว่ามีฐานะค่อนข้างดี คนในชุมชนบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น

“คนแถวนี้ส่วนใหญ่จะทำนาข้าว นาทุ้ง นาเกลือกัน เพราะสภาพพื้นที่เอื้ออำนวย และ ปัจจุบันนี้มีการทำขนมหวานกันมากขึ้น ตั้งแต่จัดการท่องเที่ยวชุมชนขึ้นมา มีผู้คนเข้ากันมามากขึ้น คนส่วนใหญ่ของที่นี่มีฐานะค่อนข้างดีกัน”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหมได้เล่าเสริมอีกว่าชุมชนนาพันสามมีทุน ทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นชุมชนที่เก่าแก่ จึงมีความร่ำรวย ทางวัฒนธรรม สะท้อนผ่านวิถีชีวิตของชาวตำบลนาพันสาม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หรือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีทั้งที่สูญหาย และยังคงอยู่ กลุ่มวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ภาษา ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติตนในสังคม กลุ่มวัฒนธรรมที่จับ ต้องได้ ได้แก่ ศิลปะการแสดง สถาปัตยกรรม จิตรกรรม การจักสาน การแพทย์พื้นบ้าน อาหารและ โภชนา และการประกอบพิธีกรรม เช่น การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารทซึ่งถือว่าเป็นประเพณี ที่จะต้องจัดขึ้นทุกปีจะขาดไม่ได้

“การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท เป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่สอดแทรก เข้ามาปะปนในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ บูชาพระรัตนตรัย และอุทิศ ส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นพิธีที่กระทำกันในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัย ลุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัดกันในเดือน 12 บางแห่งจะเป็นเดือน 1 ซึ่งคงจะถือเอาระยะเวลาข้าวกล้า ในท้องนามีรวงข้าวเป็นน้ำนมของแต่ละปี”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

## 2. คำนองค์กรชุมชน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนนาพันสาม และได้พูดคุยกับพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่มีส่วนสร้างให้ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกลุ่มทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน เช่น นายก ปลัด และรองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานชมรมผู้สูงอายุของชุมชนนาพันสาม ครู โรงเรียนวัดนาพรหม และกลุ่มไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่น ผู้แทนชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนลูกหลานนาพันสาม และคนในชุมชนกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม

“ชุมชนของเรา เราเข้าใจกัน เรามีผู้นำของชุมชนที่มีตำแหน่งจากรัฐ และที่ไม่มีตำแหน่ง แต่เป็นที่เคารพกันในหมู่บ้าน เรามีกลุ่มต่าง ๆ ที่จะคอยช่วยกันที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านของเรา”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

คุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ได้เข้ามาแนะนำกับชุมชนนาพันสามและทางชุมชนก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและมีแนวคิดที่สอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐ จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดนาพรหม เจ้าอาวาสวัดนาพรหม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงาน และกลุ่มปฏิบัติการ คือ เครือข่ายกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม

“เราเข้ามาช่วย และมีหน่วยงานต่าง ๆ จากภาครัฐมาช่วยกัน ชุมชนมีการตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนขึ้นมา จากคนในชุมชนจากทุกภาค ส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกัน”

(ทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

### 3. ด้านการจัดการ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวันที่ชุมชนนาพันสามมีการประชุม โดยมีพระครูพิศาล วัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งจะมีการประชุมในวันที่ 12 ของทุก ๆ เดือน โดยยึดแนวทางพระราชรัฐในการขับเคลื่อนชุมชน ใช้หลักการ “บวร” โดยชื่อว่า นาพันสาม โมเดล Napansam Model เป็นการทำงานขับเคลื่อนชุมชนในทุก ๆ ภาคส่วนแบบองค์รวม ระหว่าง ชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ผ่านเวทีสภาภาคแพ ตำบลนาพันสามถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการพัฒนา ที่เข้มแข็งของตำบลนาพันสาม

“ชุมชนของเรามีการจัดการชุมชน เรายึดถือหลัก “บวร” นั่นก็คือความร่วมมือกันของ บ้าน ก็คือชาวบ้านทุกคน วัด ก็คือเป็นศูนย์รวมของทั้งพื้นที่และจิตใจของคน โรงเรียน ก็คือจาก ภาครัฐต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยเรา เรามีการประชุมกันทุกเดือน นัดกันในวันที่ 12 ทุกเดือน ทุกคนจะมา ประชุมกันกัน”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ได้มองว่าพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหมถือได้ว่าเป็นผู้นำ ของชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ของชุมชนเพราะท่านเป็นที่ยอมรับและ ทุกฝ่ายในชุมชนเชื่อถือท่านเวลามีปัญหาท่านสามารถแก้ปัญหาให้กับทุกฝ่ายได้โดยไม่มี ความขัดแย้ง

“ชุมชนนาพันสามมีการพัฒนาหมู่บ้านของตำบลนาพันสามโดยยึดแนวทางพระราชรัฐ ในการขับเคลื่อนชุมชนนาพันสาม โมเดล Napansam Model เป็นการทำงานขับเคลื่อนชุมชนใน ทุก ๆ ภาคส่วนแบบองค์รวม แต่ว่าผู้นำที่มีความสำคัญและก็มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนการจัดการ จริง ๆ ก็คือพระภิกษุสงฆ์ ก็คือเจ้าอาวาสวัดนาพรหม ซึ่งท่านเป็นบุคคลสำคัญ และก็คนในชุมชนให้ การยอมรับและเชื่อถือ เวลาเราจะทำอะไรหรือบริหารจัดการอะไร ถ้าผ่านคำแนะนำของท่านก็จะ

ได้รับความร่วมแรงร่วมใจอย่างดีนะคะ แล้วทางด้านองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีความ  
เกรงอกเกรงใจท่าน พุคคุยก็น่าไปในทิศทางเดียวกันไม่ค่อยมีความขัดแย้งกันในเรื่องของการจัดการ”

(ทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

คุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี  
ได้กล่าวว่าภายหลังจากมีการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยให้บุคคลภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว  
ในชุมชนได้ระยะหนึ่ง ทางคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีการจัด  
เวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม และมีการนำเสนอแนว  
ทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อ ยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน  
ได้แก่ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้านกลุ่ม  
ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม

“หลังจากที่ชุมชนจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ระยะหนึ่ง ทางคณะกรรมการดำเนินงาน  
ขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยว  
กัน หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการพูดคุยกันถึงเรื่องการจัดการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อ  
ยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทุกฝ่ายก็เห็นด้วย”

(ทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

#### 4. ด้านการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และมีการพูดคุยกับคุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงาน  
ภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการ  
ท่องเที่ยวชุมชนได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเป้าหมายในการสร้างแหล่ง  
การเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่าง  
คนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้การทำขนมหวาน ขนมหวานของชุมชน  
มีหลากหลายด้วยกัน อาทิ ขนมทองหยอด ขนมชั้น ขนมนางเล็ด ขนมหม้อแกง ขนมทองหยิบ  
ขนมฝอยทอง และขนมเมืงขนุน ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากประจำตำบล จากอาชีพ  
เสริมในอดีตเมื่อ 25 ปีที่แล้ว ได้กลายมาเป็นอาชีพหลักของชุมชน

“แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่โดดเด่นของนาพันสามก็จะเป็นเรื่องของขนมหวาน นักท่องเที่ยวก็จะเจอแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบ้านของการทำขนมหวาน ซึ่งชุมชนมีการเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ให้ข้อมูลอย่างสบายใจ มีการเรียนรู้อย่างเต็มอกเต็มใจให้ความรู้กัน”

(ทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นผู้นำความคิดโดยนำวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีเพราะมีศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญให้ได้ศึกษาเรียนรู้ เช่น โบสถ์เก่าโบราณ เป็นโบสถ์ที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ซึ่งมีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวิหารศักดิ์สิทธิ์ คนในสมัยก่อนเชื่อว่าวิหารศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ก็เป็น โบสถ์เช่นกัน แต่ที่ไม่มีเสมา ตามพุทธบัญญัติวินัยของพระพุทธเจ้าท่านบอกว่าไม่ต้องสร้างเสมาก็ได้แต่ทำให้มีคูน้ำล้อมรอบก็จะเป็นเสมาได้เช่นกัน ภายในวิหารจะมีเศียรของพระพุทธรูป หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เศียรพระศักดิ์สิทธิ์” ศิลปะในสมัยอุทอง ผู้คนจะนิยมไปกราบไหว้ ปิดทองขอพร และบนบานสานกล่าว เมื่อสำเร็จจะมีการแก้บนด้วยละครชาตรี หรือขนมจีน และไข่ต้ม แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของคนในชุมชนอีกอย่างหนึ่งที่ได้ว่าเป็นภูมิความรู้ของชุมชนคือการสร้างเรือนไทย คนในตำบลนาพันสามนิยมสร้างเรือนไทยซึ่งมีมาช้านานแล้ว จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตำบลที่ถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่นไม่ให้สูญหายไป นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงความมีฐานะของคนในชุมชน

“วัดนาพรหมเป็นแหล่งการเรียนรู้ชั้นดีที่ตอบโจทย์ความเป็นคนนาพันสามทั้งหมดในวัดเลย ถ้ามาก็จะเจอ โบสถ์เก่าโบราณ เป็นโบสถ์ที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาตอนต้น และก็มีวิหารศักดิ์สิทธิ์ ภายในวิหารจะมีเศียรของพระพุทธรูป หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เศียรพระศักดิ์สิทธิ์” ศิลปะในสมัยอุทอง ผู้คนจะนิยมไปกราบไหว้ ปิดทองขอพรกันมาก ถ้านอกวัดอีกก็จะมีการเรียนรู้การสร้างบ้านเรือนไทย ที่สำคัญของคนในชุมชน ก็จะมีลูกหลานของคนที่เป็นช่างทำบ้านเรือนไทยพร้อมที่จะให้ข้อมูลตลอด”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

คุณทิพย์วรรณ จุฬิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พร้อมด้วยทีมงานจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดได้ร่วมกับคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม ได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ



เช่น การอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) การศึกษาดูงาน และแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

“เราเป็นหน่วยงานจากรัฐที่มีหน้าที่หลักที่จะต้องเข้ามาช่วยกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนนาพันสาม ให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เราพาออกไปเรียนรู้ ไปศึกษาดูงานกันหลายครั้งเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน”

(ทิพย์วรรณ จุติรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

ผลการศึกษาจากข้อมูลองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนนาพันสามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนนาพันสาม ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.2 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนนาพันสาม

องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ของศักยภาพชุมชนนาพันสาม			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	ด้านองค์กรชุมชน	ด้านการจัดการ	ด้านการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> <li>- พื้นที่ราบกว้างใหญ่มีต้นตาลมากมาย</li> <li>- การเดินทางไม่ไกลจากตัวเมืองเพชรบุรี</li> <li>- มีพื้นที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ</li> <li>- มีวัฒนธรรมของชุมชนที่เก่าแก่ของศาสนาพราหมณ์ดั้งเดิม</li> <li>- มีประเพณีการกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่โดดเด่น เช่น พระครูพิศาล-วัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาปรมเป็นประธานจัดหาท่องเที่ยวของชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการจัดการขับเคลื่อนกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน โดยใช้หลักการ “บวร” ชื่อว่า “นาพันสามโมเดล”</li> <li>- มีการจัดประชุมระหว่างคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</li> <li>- มีการจัดประชุมคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนด้วยกันเองทุกวันที่ 12 ของทุกเดือน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนจำนวน 5 กลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน</li> </ul>

### 1.1.3 ชุมชนหนองจอก

องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองจอก สามารถนำเสนอเป็นองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้ดังนี้

#### 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองจอกและได้มีการศึกษาสำรวจพบว่าในอดีตเคยมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี โดยได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอนายมาซึ่งตำบลหนองจอก เมื่อ พ.ศ. 2457 เนื่องจากมีการสร้างสถานีรถไฟหนองจอกในตำบล ซึ่งอำนวยความสะดวกในการคมนาคม ดินเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม และได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหนองจอก จากการที่เคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอศูนย์กลางของเขตปกครองในระดับ "อำเภอ" มาก่อน และมีสถานีรถไฟในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนจึงทำให้เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนในพื้นที่นี้ อาชีพของคนในชุมชนตำบลหนองจอกประกอบอาชีพเกษตรกรรมรับราชการ ค้าขาย และรับจ้าง

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พร้อมกับคุณวิฑูล คุ่มหอม นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ผู้ซึ่งทำงานในพื้นที่ของชุมชนหนองจอกมาอย่างยาวนานพบว่าชุมชนหนองจอกสภาพโดยทั่วไปนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะที่โดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยมีความโดดเด่นและคุณค่าด้านวัฒนธรรมของพื้นที่ย่านตลาดหนองจอก เพราะเป็นพื้นที่ย่านตลาดเก่าที่มีร้านค้าขึ้นชื่อของจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ ร้านขนมเป็ญะ ร้านผัดไทย ภายในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงตลาดเก่ายังมีสระบัวขนาดใหญ่อยู่เคียงข้างเรียกว่าสระบัวหลวงราชินี อยู่ทางทิศใต้ของวัดหนองจอก มีดอกบัวหลวงขึ้นอยู่เต็มพื้นที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองจอกที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาชม และบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองจอกยังติดกับสถานีรถไฟที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาในชุมชนหนองจอกได้อีกเส้นทางหนึ่ง ที่สะดวกและเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวชอบเข้ามาเยี่ยมชมเพราะมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การสร้างทางรถไฟ ประวัติศาสตร์ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นด้านการปกครองของชุมชนหนองจอก

“สำหรับด้านพื้นที่ที่หนองจอกเขาเป็นชุมชนเก่าที่เป็นชุมชนริมทางรถไฟ ทำให้ตัวพื้นที่มีความโดดเด่นและมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมเขา เป็นย่านตลาดเก่าที่มีโครงสร้างในเชิงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มีตลาดที่สามารถไปเที่ยวชมได้ และก็ยังมีย่านที่มีชื่อเสียงของจังหวัดที่เขา ยังคงค้าขายอยู่ในเชิงพื้นที่ตรงนี้นอกจากพื้นที่ตลาดแล้วตรงนั้นก็จะมีสระบัว ซึ่งมันเป็นเรื่องของชุมชน มันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วยเพราะจะเกี่ยวข้องกับพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 9 ของเรา ที่เขาจะมีเรื่องเล่าว่า บัวที่หนองจอกเป็นบัวทรงโปรดของพระราชินี ทำให้เรียกบัวหลวงตรงนั้นว่า

บัวหลวงราชินี ซึ่งจะเป็นบัวที่มีก้านยาวและกึ่งกลิ่นหอม ซึ่งทุกวันพระเรื่องเล่าว่า พระราชินีจะให้สำนักพระราชวังมาเก็บดอกบัวและพระองค์ท่านก็พระราชทานเงินให้กับท่านเจ้าอาวาสเพื่อบำรุงรักษาดอกบัวจึงเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเขาอนุรักษ์และก็เป็นพื้นที่ที่ท่องเที่ยวโชว์คนอื่นเมื่อไปเที่ยว และก็สถานีรถไฟเป็นสถานีรถไฟเก่าได้ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อันนี้สำคัญและก็นอกจากนั้นพื้นที่ก็จะมีศาลเจ้า ซึ่งชุมชนมีทั้งจีน คนไทยพื้นถิ่น และกึ่งถิ่นไอของคนลาวนิดหน่อยของจีนก็จะมีศาลเจ้าจีนที่สามารถไปดูได้ มีศาลของชุมชนที่ชาวบ้านไปบางคนเขาก็จะให้ไปสักการะ อันนี้เชิงพื้นที่นะครับ และก็ยังมีส่วนที่ว่างสำหรับทำกิจกรรมได้ ก็คือบริเวณพื้นที่ของวัดที่เป็นโรงเรียนเก่า เป็นบริเวณวัดหนองจอกเอง และก็สวนสาธารณะของชุมชนเล็ก ๆ เขาก็เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมได้นะ”

(วิบูล คุ้มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

## 2. ด้านองค์กรชุมชน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองจอกและได้พบกับคุณอจลวิษญ์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านนับถือ ได้มองว่าชุมชนหนองจอกเป็นชุมชนที่ช่วยเหลือกันเป็นระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน เช่น นายกเทศบาลตำบลเขาย้อย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 6 เจ้าอาวาสวัดท้ายตลาด ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท้ายตลาด ผู้อำนวยการโรงเรียนเขาย้อยวิทยา และกลุ่มไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองจอก ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่น และคนในชุมชนกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) ที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ ดังตัวอย่างจากการ

“ในชุมชนของเราเรื่ององค์กรเราร่วมมือกันทุกภาคส่วนนะ เรามีทุกคนที่มีตำแหน่งจากรัฐ พวกนายกเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียนที่ใกล้เคียงกัน และก็มีกลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งอะไร แต่เข้ามาช่วยกันเป็นคนในชุมชนที่มีคนนับถือกัน กลุ่มต่าง ๆ เขาก็มาช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวกัน”

(อจลวิษญ์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

คุณวิบูล คุ้มหอม นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้เข้ามาในชุมชนหนองจอก มาแนะนำทำให้คนในชุมชนเล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดที่สอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาช่วย จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยว

ชุมชนที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น นายกเทศบาลตำบลเขาย้อย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 6 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนงาน และกลุ่มปฏิบัติการ คือ เครือข่ายกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน

“หน่วยงานรัฐ เราเข้าไปแนะนำเขา ไปร่วมประชุมกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยว โดยมีคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกันมีการแบ่งกันเป็นกลุ่ม ๆ ที่จะได้ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้ ก็มีเช่นวิสาหกิจชุมชนของเขาที่เขาตั้งขึ้นมาก่อนแล้ว พวกขนมหวาน เลี้ยงไส้เดือน และพวกกลุ่มตีมีด ทำทองโบราณและงานจักรสานทั่วไปของชุมชน”

(วิทูล คุ่มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

### 3. ด้านการจัดการ

ผู้วิจัยได้เข้ามาชุมชนหนองจอกและได้พูดคุยกับคุณวิทูล คุ่มหอม นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นคนที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนอย่างต่อเนื่องพบว่าชุมชนมีโครงสร้างในการขับเคลื่อนของชุมชนมานาน มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง โดยผ่านการประชุมของคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และทางชุมชนยังมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองจอกเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยอาศัยผู้นำรุ่นใหม่ที่มาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยว และเข้ามาเชื่อมต่อกับคนรุ่นเก่าเดิมที่เป็นคณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้เป็นอย่างดี

“ชุมชนเขามีโครงสร้างในการพัฒนาเป็นองค์กรที่มีมานานแล้ว เขามีองค์กรเป็นของตนเองนะครับ เมื่อเขาต้องจัดเรื่องท่องเที่ยวเขาก็มีเรื่องของศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนหนองจอกจัดตั้งขึ้นมาเป็นคนในหนองจอกจริง ๆ ที่เป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่มาเป็นคนขับเคลื่อนและเขาก็มาเชื่อมต่อกับคนรุ่นเก่าอย่างเช่นพี่สุวิทย์ ประธานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นคนหนองจอกเองก็จะเป็นที่ปรึกษา”

(วิทูล คุ่มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)



ผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่เข้าร่วมการประชุมกับทางชุมชน โดยมีคุณอจลวิษญ์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก เป็นแกนนำในการจัดการประชุมการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หนองจอกมีคณะกรรมการของชุมชนมากันพอสมควรก็มีการจัดเวทีประชุมระหว่างคณะกรรมการ อำนวยการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอกและหน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ในที่ประชุมมีการเสนอแนะระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยกรอบแนวคิด “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มี 6 สาขาด้วยกัน คือ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ให้กับชุมชนได้รับทราบ เพื่อนำมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่ชุมชนมีอยู่และนำมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างกลุ่มการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว

“ชุมชนเรามีการจัดเวทีร่วมกันหลายฝ่ายคณะกรรมการของเรากับภาครัฐ โดยเฉพาะจาก หน่วยงานมหาวิทยาลัยราชภัฏแสดงความคิดเห็นกันเรื่องต่าง ๆ เช่น กฎระเบียบต่าง ๆ ในการจัดการ ท่องเที่ยวของชุมชน มีการเสนอการใช้กรอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาสร้างกลุ่มการเรียนรู้ ในชุมชนของเรา เพื่อจะได้ช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวให้กับชุมชนของเรา”

(อจลวิษญ์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

นอกจากการประชุมเรื่องการเสนอแนะระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่าง สร้างสรรค์แล้ว คุณอจลวิษญ์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก ซึ่งเป็นคณะกรรมการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก ได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผล การจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และจากการประชุม มีการนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดการกระจายรายได้ ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน เป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของ ชุมชนอีกทางหนึ่ง

“พวกเราคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีการจัดเวที แลกเปลี่ยน และช่วยกันสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวกันด้วยเกือบทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา และในการประชุมหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็มีการพูดกันในเรื่องการจัดการสร้างผู้ประกอบการ ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการช่วยต่อยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนของพวกเรา ทุกฝ่ายก็เห็นด้วยเพราะเป็นการช่วยเรื่องการท่องเที่ยวของพวกเรา”

(อจลวิษญ์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

#### 4. ด้านการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พร้อมกับคุณวิฑูล คุ่มหอม นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นคณะกรรมการตัวแทนจากภาครัฐดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก ได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเป้าหมายในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ เช่น ตลาดเก่าหนองจอก เป็นตลาดเก่าแก่ที่ยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมในด้านสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างไทย-จีนโดยมีลักษณะการสร้างบ้านแบบตึกแถวที่เป็นร้านค้าภายในชุมชนที่มีลักษณะที่โดดเด่น ในปัจจุบันมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ย่านตลาดเก่าหนองจอกโดยมีการวาดภาพย้อนยุคต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวหนองจอกตามฝาบ้านในย่านตลาดให้นักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ได้สัมผัสและเรียนรู้ และบริเวณใกล้เคียงตลาดเก่าหนองจอกยังมีแหล่งเรียนรู้สระบัวหลวงราชินี ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหนองจอก ที่จัดทำโครงการอนุรักษ์พันธุ์ดอกบัวหลวงราชินี และยังนำวัตถุดิบจากดอกบัวมาพัฒนาเป็นอาหารพื้นถิ่นต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น เมี่ยงคำกลีบบัว ต้มรากบัว ชาเกสรบัว เป็นต้น สถานีรถไฟหนองจอก ถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอีกจุดหนึ่ง เพราะยังคงสถาปัตยกรรมที่สวยงามมีเรื่องเล่าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างดี

“แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญของที่นี่ก็ต้องเป็นย่านตลาดเก่าหนองจอกที่มีเรื่องราวให้ศึกษา มีโครงสร้างในเชิงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทยจีน เป็นห้องแถวขายของที่สามารไปเที่ยวชมได้ และก็ยังมีย่านบางร้านที่เขายังคงค้าขายอยู่ แต่มันก็ไม่ได้คึกคักเหมือนสมัยก่อนนะครับ ซึ่งในเชิงพื้นที่ตรงนี้นอกจากพื้นที่ย่านตลาดเก่าแล้วตรงนั้นก็จะมีสระบัวหลวงราชินี ซึ่งมันเป็นเรื่องของชุมชน มันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วย เพราะจะเกี่ยวข้องกับพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 9 ของเราที่เขาจะมีเรื่องเล่าว่า บัวที่หนองจอกเป็นบัวทรงโปรดของพระราชินี ทำให้เรียกบัวหลวงตรงนั้นว่า บัวหลวงราชินี ซึ่งจะเป็นบัวที่มีก้านยาวและกักกลิ่นหอม ซึ่งทุกวันพระมีเรื่องเล่าว่าพระราชินีจะให้สำนักพระราชวังมาเก็บดอกบัว และพระองค์ท่านก็พระราชทานเงินให้กับท่านเจ้าอาวาสเพื่อบำรุงรักษาดอกบัวจึงเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเขาอนุรักษ์และก็เป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยว วิศวกรคนอื่นเมื่อมาเที่ยว และก็สถานีรถไฟเก่าหนองจอกเป็นสถานีรถไฟเก่าได้ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี”

(วิฑูล คุ่มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เดินทางสำรวจในชุมชนพบว่ายังมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนอีก นั่นก็คือ งานจักสาน งานช่างตีมีด งานช่างทำทองโบราณ โดยเฉพาะงานช่างทองโบราณเพชรบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้พูดคุยกับคุณพร ทองโบราณ ช่างทำทองโบราณเพชรบุรีที่มีฝีมือของตำบลหนองจอก มีการให้ผู้วิจัยได้ดูการทำทองแบบโบราณ แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน ในรัชกาลที่ 5 ออกแบบเพิ่มเติมจากของเดิมที่มีอยู่ เช่น ลายเต่าร้าง ลายพิกุล ลายปะวะหล้า หรือ โคมจีน เป็นต้น ลายทองก่อนข้างคล้ายคลึงกันตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันแต่ความประณีตมีมากกว่าอดีต

“งานช่างทำทองโบราณนี้ เป็นอาชีพที่มีเกียรติ และมีคุณค่าและใช้ความอดทนและความซื่อสัตย์เป็นอย่างมากในการทำ ต้องการเผยแพร่การทำทองโบราณให้มากขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้อนุรักษ์วัฒนธรรมของทองโบราณ ไม่สูญหายไป ซึ่งคุณสมบัติของช่างทำทอง ต้องดาไม่บอดสี มีความอดทน ซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไว้วางใจได้ เวลาในการทำขึ้นอยู่กับลักษณะงานว่ามีความละเอียดหรือประณีตแค่ไหน เช่น แหวนพญานาค เป็นลายที่ทำยากที่สุดเพราะต้องใช้ขั้นตอนในการทำทั้ง 5 ขั้นตอนคือ คุณ ถัก เชื่อม ร้อย ลงยาสี ใช้เวลาในการทำประมาณ 1 เดือนครึ่งถึง 2 เดือน และลายตะขาบก็ใช้เวลาทำประมาณ 1 อาทิตย์”

(พร ทองโบราณ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2560)

คุณวิฑูล คุ่มหอม นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นคณะกรรมการตัวแทนจากภาครัฐดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก ได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) การศึกษาดูงาน และแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

“เราเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่หลักที่จะต้องเข้ามาช่วยกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนหนองจอกให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เราพาออกไปเรียนรู้ ไปศึกษาดูงานกันหลายครั้งเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน”

(วิฑูล คุ่มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

ผลการศึกษาจากข้อมูลองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนหนองจอก ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองจอก ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.3 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองจอก

องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ของศักยภาพชุมชนหนองจอก			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	ด้านองค์กรชุมชน	ด้านการจัดการ	ด้านการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> <li>- พื้นที่เป็นย่านตลาดเก่าแก่</li> <li>มีสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างไทย-จีน</li> <li>- มีสระบัวหลวงขนาดใหญ่</li> <li>- มีสถานีรถไฟติดกับตัวตลาด</li> <li>- มีประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น ประเพณีงานปีผีผด ประเพณีไหว้ศาลเจ้าจีน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่โดดเด่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่น</li> <li>กลุ่มต่าง ๆ ที่จะคอยขับเคลื่อนชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อน การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการจัดประชุมระหว่างคณะกรรมการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</li> <li>- มีการจัดประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง</li> <li>- มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชน โดยกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ ของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนจำนวน 5 กลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนและภายนอกชุมชน</li> </ul>

#### 1.1.4 ชุมชนหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม

องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม สามารถนำเสนอเป็นองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้ดังนี้

##### 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม และได้ทำการศึกษาสำรวจพบว่าเป็นชุมชนโบราณ มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สภาพหมู่บ้านหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่มเป็นสังคมเกษตรที่ยังคงใกล้ชิดกับธรรมชาติ เพราะตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำและภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่ขึ้นอยู่อย่างมากมายชาวบ้านจึงยังคงใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ หมู่บ้านหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 5 หมู่บ้านของตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี การคมนาคมขนส่งของหมู่บ้านหนองแก้ว สามารถติดต่อระหว่างชุมชนได้สะดวกโดยทางรถยนต์โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญได้แก่ ถนนคอนกรีตในหมู่บ้านเชื่อมต่อกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3204 ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ทางหลวงจังหวัดเส้นนี้สามารถเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ได้ และยังเชื่อมต่อไปยังอำเภอกำแพงกระเจานได้ด้วย ถนนคอนกรีตในหมู่บ้านเชื่อมต่อกับทางหลวงชนบทหมายเลข พบ.4032 ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ทางหลวงชนบทเส้นนี้สามารถเชื่อมต่อไปยังอำเภอบ้านลาด และอำเภอเมืองได้

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่มอย่างต่อเนื่อง พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ขึ้นตาล เลี้ยงสัตว์ จักสาน และประกอบอาชีพทำขนมหวาน ซึ่งหมู่บ้านหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 15,650 ไร่ จำนวน 134 ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ) หมู่บ้านหนองแก้วมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะต่อการเพาะปลูกและทำการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก

“หมู่บ้านหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม เป็นชุมชนโบราณ มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และที่อยู่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ครับ เป็นชุมชนที่อยู่ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบโบราณ มีวัดโบราณเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีสภาพแวดล้อมที่แวดล้อมด้วยทุ่งนาป่าตาล ประชากรส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมแสดงความเป็นตัวตนของจังหวัดเพชรบุรีหรือวิถีชีวิตของคนเพชรบุรีที่อยู่ในภาคชานนาได้อย่างชัดเจนครับ และก็การเดินทางไม่ไกลจากจังหวัดเพชรบุรี มีหลาย



เส้นทางไม่ไกลก็แค่ประมาณ 7 กิโลเมตรถึงแล้วนะครับ แต่ว่ายังคงรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของเพชรบุรีเป็นอย่างดีครับ”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

จากการสำรวจของผู้วิจัยยังพบอีกว่าภายในหมู่บ้านมีวัดเจ้าน้อย ซึ่งเป็นวัดโบราณ เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นคนในชุมชน เช่น วัลลาน วัลเทียมไถ และวัลเทียมเกวียนซึ่งสอดคล้องกับการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของผู้คน คุณพัชรินทร์ สุริยวงศ์ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้ลงพื้นที่ ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม อย่างต่อเนื่องเล่าว่า นอกจากประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นแล้ว คนในชุมชนหนองแก้ว ไร่หัวลุ่ม ยังมีประเพณีร้องเพลงพื้นบ้าน ประเภท เพลงช้อย เพลงพวงมาลัย รำโทน ในงานบุญต่าง ๆ ของชุมชน เช่น สงกรานต์ ท้ายกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา

“ในชุมชนมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขานั้นแหละ ก็คือเมื่อทำนาที่จะต้องมีการ วัลเทียม วัลเทียมไถ วัลเทียมเกวียน บางปี เขาก็จะเล่นวัลลานกัน บางปีก็จะเล่นวัลเทียมไถกัน และก็อย่างเช่นเวลาที่เขามีงานบวช แทนที่เขาจะ บวชแล้วก็เดินกันตามปกติ เขาก็จะมีลักษณะของวัลเทียมเกวียนที่ให้นาคนั่งอยู่บนเกวียนแล้วก็ใช้ วัลเทียมเพื่อที่จะไปแห่นาคที่วัด หรือแม้แต่กระทั่งงานกฐินต่าง ๆ เขาก็จะมีลักษณะของการแห่ พุ่มกฐินโดยแทนที่จะใช้คนอุ้มธรรมาศก็จะใช้เป็นลักษณะของสาว ๆ สวย ๆ หรือเด็ก ๆ นำรักไป อุ้มพุ่มกฐินแล้วไปนั่งบนเกวียนเพื่อที่จะให้วัลเทียมเข้าไปในวัด มีการแสดงของผู้สูงวัยด้วย อย่างเช่น ในพื้นที่มีคุณลุงคุณป้าที่แสดงเพลงพื้นบ้านเก่ง ๆ เราก็ให้ท่านได้มาแสดงออกบนเวที ก็เป็นที่สนุกสนานกันมาก นอกจากนั้นเราก็ให้เขานำเสนอเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรมของเขา เช่น งานจักสาน ลักษณะของอาหาร อย่างเช่น อาหารที่มาจากผลิตภัณฑ์ต้นตาลทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น โตนคทอด ขนมโตนคสุก เพื่อที่จะให้เขามีเวทีในการแสดงออก นอกจากในส่วนนี้ในชุมชนเองเขาก็จะมีประเพณี เกี่ยวกับการทำบุญ แต่เขาก็ไม่ได้ไปทำบุญที่วัด แต่เขาจะทำบุญตามความเชื่อ เช่น การทำบุญหน้าศาล การทำบุญหน้าพระของเขา เขาก็จะมีวิถีของเขา ซึ่งก็คือว่าเป็นสิ่งที่มีความโดดเด่นในชุมชน โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นความโดดเด่นที่เกี่ยวข้องในเรื่องของวัล จะค่อนข้างโดดเด่น ในพื้นที่นี้มาก”

(พัชรินทร์ สุริยวงศ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

## 2. ด้านองค์กรชุมชน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่มและได้พบกับคุณบุญมาก คงทอง คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนในรุ่นแรก ๆ ที่มีการจัดตั้ง คณะกรรมการหมู่บ้านมองว่าชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้าใจกัน มีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน เช่น ผู้ช่วยองค์กรบริหารส่วน ตำบลบ้านหาด ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้แทนชาวบ้าน และคนในชุมชนกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาลกลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโดนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณ

“ชุมชนนี้ะ มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ประกอบไปด้วยคนของรัฐโดยตำแหน่งก็พวก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย อบต. มีความเข้มแข็งทีเดียวครับ ตลอดจนกลุ่มผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งแต่เป็นผู้หลัก ผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน และก็มีพวกปราชญ์ชาวบ้าน เวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็ร่วมกันทำ และก็มีกลุ่มอื่น ๆ ที่อาสาสมัครออกมาช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้”

(บุญมาก คงทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

ชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธาน หรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น ผู้ช่วยองค์กรบริหารส่วน ตำบลบ้านหาด ผู้ใหญ่บ้าน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีโดยมีคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนงานและกลุ่มปฏิบัติการ คือ เครือข่ายกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาลกลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโดนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณ

“ในชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยมีหน่วยงานรัฐในพื้นที่ เข้ามาช่วยเป็นหลัก ในการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี องค์กรบริหารส่วน ตำบลบ้านหาด และก็มีคณะกรรมการหมู่บ้านโดยมีการแบ่ง โครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม

อำนาจการและกลุ่มปฏิบัติการ นอกจากนี้ยังมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เข้าไปช่วยหนุนเสริมในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ในชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นด้วยครับ”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

### 3. ด้านการจัดการ

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณพัชรินทร์ สุริยวงศ์ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้ลงพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มอย่างต่อเนื่องและมีส่วนในการขับเคลื่อนของชุมชนโดยมีการเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง โดยผ่านการประชุมของคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและทางชุมชนยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยคนในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้นมา ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นวิทยากรนำชมและบรรยายให้กับนักท่องเที่ยว

“ความพร้อมในการจัดการเรื่องแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว - ไร่หัวลุ่ม เขามีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง อย่างเรื่องการจัดการท่องเที่ยวก็จะเป็นในลักษณะของการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ดังนั้นแล้วคนที่เข้ามาอยู่ในภาคบริหารการจัดการการท่องเที่ยวก็อยู่ในกลุ่มของคุณลุงคุณป้าที่อาวุโสในหมู่บ้านที่ว่างเว้นจากการที่ต้องทำงานหนักในภาคเกษตร แต่ว่ามีเวลาว่างที่สามารถที่จะมาเป็นวิทยากรนำชมและบรรยาย แล้วคุณลุงคุณป้าก็มีความสุขที่ได้เล่าเรื่องราวของหมู่บ้านให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน และบางทีกลุ่มของคุณป้าก็ทำหน้าที่บริการในเรื่องของการจัดอาหารครีที่ที่มีการร้องขอให้มีการทำอาหารพื้นถิ่นเป็นการร่วมกลุ่มที่ทำให้มีกิจกรรมและมีรายได้เสริมเข้ามาในชุมชน”

(พัชรินทร์ สุริยวงศ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

จากการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมาพอสมควร ก็มีการจัดเวทีประชุมระหว่างคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม กับหน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเป็นตัวแทนในที่ประชุมของหน่วยงาน มีการเสนอกฎระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดย

อาศัยกรอบแนวคิด “ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมี 6 สาขาด้วยกัน คือ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ให้กับชุมชนได้รับทราบ เพื่อนำมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ และนำมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างกลุ่มการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว

“หน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เรามีการจัดเวทีร่วมกัน แสดงความคิดเห็นกันในเรื่องกฎต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการใช้กรอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อจะได้ช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนของเขาได้”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับคุณบุญมาก คงทอง คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ซึ่งได้เข้าร่วมการประชุมอย่างต่อเนื่องได้มีการเสนอกฎระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างสร้างสรรค์แล้วคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และจากการประชุมมีการนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดการกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโตนด กลุ่มงานจักสาน และกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณ เป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอีกทางหนึ่ง

“เขาอยากให้ชุมชนเรามีรายได้เพิ่มมากขึ้น เขาแนะนำเราว่าจะต้องสร้างเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมขึ้นมา กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนเราก็จะมีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยว”

(บุญมาก คงทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

#### 4. ด้านการเรียนรู้

คุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มตัวแทนจากภาครัฐได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเป้าหมายในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ เช่น วัดเจ้าน้อย เป็นพื้นที่

ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพราะมีโบราณสถานที่มีคุณค่ามากมาย ได้แก่ เจดีย์ทรงลังกา ศิลปะสมัยอยุธยาตอนกลาง อุโบสถก่ออิฐถือปูน เป็นอุโบสถที่มีทรวดทรงงดงาม ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย พระพุทธรูปประธานในอุโบสถ ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ภายในอุโบสถ ยังมีพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงรัตนโกสินทร์ จำนวนมาก และธรรมาสน์ไม้สัก และธรรมาสน์เถรอดเพล ฝีมือพระอาจารย์เป่า วัดพระทรง ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงทางด้านงานช่างเป็นอย่างมากของเมืองเพชรบุรี ชุ่มประตูปูนปั้นหน้าอุโบสถสองซุ้ม ศิลปะสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งนายช่างได้ปั้น ประชันลายกันไว้อย่างน่าชม หมู่กุฏิโบราณ ที่พื้นราบเป็นที่ตั้งของหมู่กุฏิขนาดใหญ่ เป็นกุฏิยกพื้นสูงแบบโบราณ สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2478 บนหมู่กุฏิประกอบไปด้วย กุฏิสงฆ์ หอสวดมนต์ หอไตร หอฉัน และครัว ในบริเวณนี้เป็นที่เก็บตุน้ำโบราณสมัยอยุธยาจำนวนสามใบด้วย นอกจากนี้ภายในวัดยังมี ฌาปนสถานและสระน้ำโบราณอีกสองแห่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าเป็นอย่างมาก

“โบราณสถานต่าง ๆ ของวัดเจ้าน้อย ถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้หลักของชุมชนกับนักท่องเที่ยวเลย จะได้ว่าได้รู้ได้ร่วมกันที่จะอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ อย่างเช่น ชุ่มประตูปูนปั้นสมัยโบราณต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อุโบสถก่ออิฐถือปูน พระพุทธรูปประธานในอุโบสถ ธรรมาสน์ไม้สัก อยากจะเก็บเอาไว้ให้คนได้มาศึกษากัน”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

นอกจากนี้ทางชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนอีก นั่นก็คือ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์ แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาล โตนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานหมี่เรือไทยโบราณ ที่เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และสามารถเป็นผลผลิตของชุมชนสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

“ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ยังมีแหล่งเรียนรู้อีกมากมาย แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มด้วยกันให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสามารถหาซื้อของฝากกลับไปได้อีกด้วย”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ นำโดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี นำโดยคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ

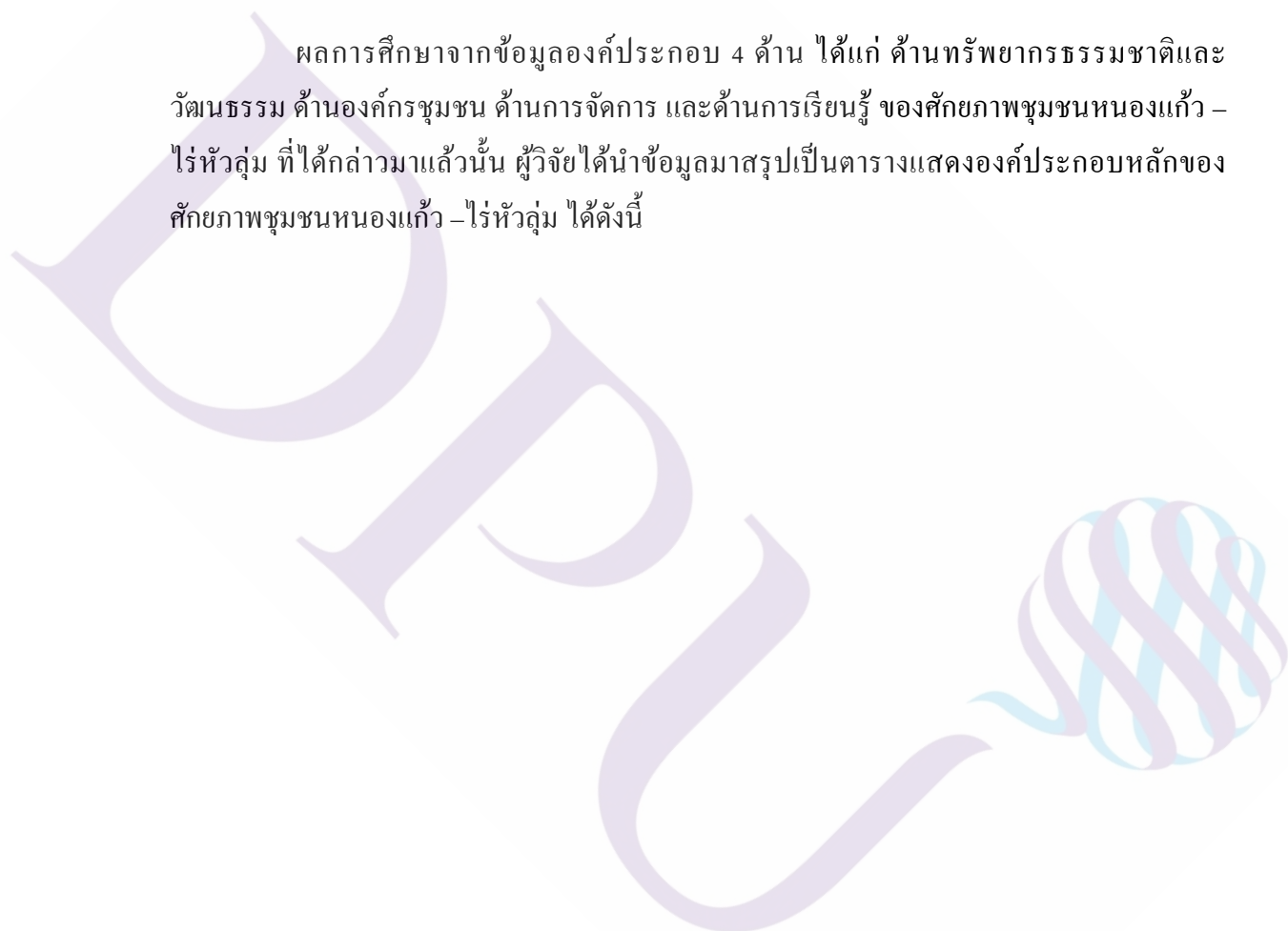


(workshop) การศึกษาคูงาน และแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

“พวกเราหน่วยงานภาครัฐ เราเข้ามาช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น เรามาช่วยอบรมพาวทิยากรเข้ามาอบรมให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เราพาไปเรียนรู้ศึกษาคูงานชุมชนต่าง ๆ ในการพัฒนาตัวสินค้าและบริการของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

ผลการศึกษาจากข้อมูลองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.4 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ของศักยภาพชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	ด้านองค์กรชุมชน	ด้านการจัดการ	ด้านการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> <li>- พื้นที่เกษตรใกล้ชุมชน</li> <li>- มีลำน้ำและภูเขา</li> <li>- มีวิวเป็นต้นตาลมากมาย</li> <li>- การเดินทางสะดวกหลายเส้นทาง</li> <li>- มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น การเล่นวัวลาน วัวเทียมไถ และวัวเทียมเกวียน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่โดดเด่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ที่จะคอยขับเคลื่อนชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการจัดประชุมระหว่างคณะกรรมการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</li> <li>- มีการจัดประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนจำนวน 6 กลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนและภายนอกชุมชน</li> </ul>

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลองค์ประกอบ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และ ด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มาสรุปเป็นตารางแสดงองค์ประกอบหลัก ของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ชุมชน เพื่อง่ายต่อการศึกษาได้ดังนี้



ตารางที่ 4.5 สรุปองค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ชุมชน

องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ของศักยภาพชุมชนทั้ง 4 ชุมชน			
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	ด้านองค์กรชุมชน	ด้านการจัดการ	ด้านการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> <li>- พื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขา</li> <li>- มีลำห้วยธรรมชาติ</li> <li>- มีวิวที่เป็นต้นตาล</li> <li>- การเดินทางไม่ไกล</li> <li>- มีพื้นที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ</li> <li>- มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น</li> <li>- มีประเพณีที่สำคัญ</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่โดดเด่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระ ศิลปิน ท้องถิ่น และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานชมรมท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการจัดตั้งเวทีประชุมระหว่างคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนกับหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน</li> <li>- มีการจัดประชุมคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกัน</li> <li>- มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนโดยกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชน</li> <li>- มีการจัดการขับเคลื่อนกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน โดยใช้หลักการ “บวร” ชื่อว่า “นาพันสามโมเดล”</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน</li> <li>- มีการจัดตั้งมีคฤเทศก์น้อยของชุมชนเพื่อทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว</li> </ul>

## 1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis)

### 1) ชุมชนยางน้ำกัลได้

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนยางน้ำกัลได้ (SWOT Analysis) ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนยางน้ำกัลได้ จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ภาคเอกชน เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ได้มีการวิเคราะห์ ศักยภาพของชุมชนที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนยางน้ำกัลได้ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ใน ประเด็น ดังนี้

#### 1) จุดแข็ง (Strengths)

1.1) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการที่เป็นแกนนำในการดำเนินงานของชุมชนต่าง ๆ และเป็นส่วนหลักที่ขับเคลื่อนให้งานชุมชนก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางด้านเกษตรผสมผสาน ผู้นำทางการท่องเที่ยวกะเหรี่ยง ประยุกต์ และผู้นำทางด้านอาหารพื้นถิ่น เป็นต้น

1.2) ความร่วมมือของคนในชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ เมื่อมีงานหรือกิจกรรมใดของชุมชน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี เช่น กิจกรรมประเพณีเวียนศาลา การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน ชุมชน การดำเนินงานด้านโฮมสเตย์ เป็นต้น คนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกระดับตั้งแต่การวางแผนการดำเนินกิจกรรม และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.3) ลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยชุมชนยางน้ำกัลได้เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง ทำให้มีความน่าสนใจในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

1.4) วัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น เช่น อาหารกะเหรี่ยง ผ้าทอกะเหรี่ยง ประเพณีเวียนศาลา กินข้าวห่อกะเหรี่ยง พิธีกรรมเวียนศาลา ภาษากะเหรี่ยง เป็นต้น

1.5) วัตถุประสงค์ทางธรรมชาติของชุมชน ด้วยพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนตั้งอยู่ตามแนวเทือกเขาตะนาวศรี มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้



## 2) จุดอ่อน (Weakness)

2.1) การตั้งถิ่นฐานระหว่างหมู่บ้านที่จะพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว กล่าวคือ การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านในหมู่ที่ 1 และ 2 กับ หมู่ที่ 3 และ 4 มีการตั้งชุมชนค่อนข้างไกลกันพอสมควร ประมาณ 5-6 กิโลเมตร ทำให้การติดต่อประสานงานหรือการจัดทำเป็นฐานการท่องเที่ยวของชุมชนอาจจะทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากต้องใช้เวลาในการเดินทางระหว่างหมู่บ้าน

2.2) ที่พักในการรองรับนักท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าชุมชนขาน้ำกัลได้จะมีการพัฒนาและปรับปรุงบ้านพักของคนในชุมชนให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการนำวัฒนธรรมและกลิ่นอายของวัฒนธรรมกะเหรี่ยงเข้ามาในบ้านพักด้วย แต่โฮมสเตย์ในชุมชนยังไม่ได้ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จึงอาจจะเป็นจุดอ่อนของชุมชนที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วน

2.3) การบริหารจัดการในรูปของกลุ่ม การดำเนินงานของชุมชนถึงแม้ว่าจะมีผู้นำที่เข้มแข็งและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีก็ตาม แต่การยกระดับการบริหารจัดการกลุ่มให้มีการเคลื่อนไหวและสร้างรายได้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจน และกระจายไปยังคนในชุมชนให้ทั่วถึงทุกกลุ่มนั้น ยังเป็นจุดอ่อนของชุมชนเช่นกัน

2.4) รูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรม ชุมชนยังคงมีรูปแบบของสินค้าทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งบางส่วนไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดภายนอกได้ และสินค้าที่มีลักษณะแบบดั้งเดิมนี้อาจไม่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนเพียงแค่ว่าบางกลุ่ม ส่งผลให้สินค้าไม่เป็นที่นิยมในวงกว้างมากเท่าที่ควร

2.5) การนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าเพื่อการขาย ชุมชนขาน้ำกัลได้มีสินค้าทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในชุมชน เช่น ผ้าทอกะเหรี่ยง ที่พักโฮมสเตย์ชุมชน เป็นต้น แต่ยังคงขาดการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้าออกสู่ตลาดภายนอก ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างรายได้หลักที่มาจากสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้

2.6) ช่องทางการตลาดภายนอกชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขาดความรู้ในการทำตลาดสินค้าทางวัฒนธรรม ส่งผลให้สินค้าไม่เป็นที่รู้จัก และไม่สามารถขยายตลาดได้กว้างกว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อในชุมชน เป็นต้น

## 3) โอกาส (Opportunities)

3.1) แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีชื่อเสียง กล่าวคือ ชุมชนขาน้ำกัลได้มีนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแล้วนั้น ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ เช่น เขื่อนแก่งกระจาน เป็นต้น

3.2) การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการท่องเที่ยว

สืบสานภาษากะเหรี่ยง รื้อฟื้นดนตรีท้องถิ่น การจัดการโฮมสเตย์ชุมชน และการตลาดของสินค้าชุมชน เป็นต้น

3.3) เครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน

3.4) เส้นทางเข้าถึงชุมชน เนื่องด้วยชุมชนมีถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3510 เส้นทางจาก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ถึง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ตัดผ่านชุมชน ส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็ว

#### 4) อุปสรรค (Threats)

4.1) ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าหน่วยงานภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานกับชุมชน แต่บางกรณีขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานทำให้การพัฒนาชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนหยุดชะงัก

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่น่ากัลลัคดีในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถฉายภาพให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุง ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนที่น่ากัลลัคดี ดังนี้

##### จุดเด่นที่ควรพัฒนา

1. ศักยภาพด้านคุณค่าในวัฒนธรรมดั้งเดิม พบว่า ชุมชนที่น่ากัลลัคดีมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนคือ ความเป็นกะเหรี่ยงที่สามารถสื่อออกมาให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ มีวัฒนธรรม ประเพณี และงานหัตถกรรมแบบพื้นบ้านที่สำคัญของชุมชน ซึ่งสามารถให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้

2. ศักยภาพของผู้นำชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกัน โดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วมสรรค์สร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้

3. ศักยภาพของพื้นที่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ชุมชนที่น่ากัลลัคดีตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง และมีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวก ทำให้สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้นเช่นกัน

### จุดด้อยที่ควรปรับปรุง

1. ศักยภาพเรื่องที่พักในการรองรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนยังต้องมีการปรับปรุงให้ได้รับรองมาตรฐานจากโฮมสเตย์ไทยโดยต้องประสานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม

2. ศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนยังไม่ชัดเจน ต้องมีการบริหารจัดการให้มีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย และรวมถึงการกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

### 2) ชุมชนนาพันสาม

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนนาพันสาม (SWOT Analysis) ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนนาพันสาม จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่

1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนนาพันสาม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ในประเด็น ดังนี้

#### 1) จุดแข็ง (Strengths)

1.1 ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน โดยท่านเจ้าอาวาสวัดนาพรมเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นจุดแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้รับความเคารพจากคนในชุมชน ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานในชุมชนเป็นไปด้วยดีและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนนาพันสามดำเนินกิจกรรมภายใต้หลักการ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี จนนำไปสู่แนวทางการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชน และมีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเป็นการเชื่อมโยงการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมขนมหวาน-อาหารท้องถิ่น กิจกรรมการสำรวจทางโบราณคดี เป็นต้น

1.3 วัดนาพรม ที่มีจิตรกรรม สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุอันทรงคุณค่าภายในวัด รวมถึงเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด ทำให้มีความน่าสนใจในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

1.4 วัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น เช่น ขนมหวาน อาหารท้องถิ่น ปิดคำปลกนพีร์ ตักบาตร บนหลังเกวียน แต่งงานบนหลังเกวียน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว เหนือบก ระบายวาลาน เป็นต้น

1.5 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของชุมชน ค่ายพื้นที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของ ลำน้ำและภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่ขึ้นอยู่อย่างมากมายชาวบ้านจึงยังคงใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ทำให้พื้นที่มีความน่าสนใจในการเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

1.6 แหล่งโบราณคดีภายในชุมชน เช่น ศาลประจำหมู่บ้าน วัดคอนแดง (ร้าง) โลก เศรษฐี ซึ่งมีตำนาน เรื่องเล่า และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งสืบค้นหรือศึกษาทางโบราณคดีของ ชุมชนได้

## 2) จุดอ่อน (Weakness)

2.1 การนำเสนอรูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรม โดยทางหน่วยงานภายในชุมชนเน้นไปที่การประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำนาพันสามซึ่งอยู่ในวัดนาพรหม แต่รูปแบบยังไม่ชัดเจนที่แท้จริง เพราะไม่ใช่วิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ตลาดน้ำไม่ยั่งยืน มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจแค่ในช่วงแรก ๆ เท่านั้น

2.2 การดึงจุดเด่นทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ประชาสัมพันธ์ยังมีไม่มาก โดยเฉพาะ วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในวัดนาพรหม ซึ่งมีความหลากหลาย สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดี

2.3 การนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าเพื่อการขาย ชุมชนนาพันสามมีสินค้าทางวัฒนธรรม ในชุมชน ได้แก่ ขนมหวาน แต่ส่วนใหญ่ยังขาดการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้าออกสู่ตลาด ภายนอก ส่งผลให้ยังไม่สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าเหล่านี้ได้ดีเท่าที่ควร

2.4 ช่องทางการตลาดภายในชุมชน เนื่องจากชุมชนนาพันสามเป็นแหล่งผลิตขนม หวานที่สำคัญ หลายครัวเรือนประกอบอาชีพการทำขนมหวานทำให้มีสินค้าเหมือน ๆ กัน ไม่มีความแตกต่าง รวมถึงการที่คนภายนอกเข้าไปซื้อสินค้าภายในชุมชนค่อนข้างลำบากเนื่องจาก ไม่ทราบว่าบ้านไหนทำขนมและสามารถให้เข้าไปชมกระบวนการผลิตได้ ทำให้ชุมชนยังไม่เป็นที่ รู้จักของคนภายนอกเท่าที่ควร

## 3) โอกาส (Opportunities)

3.1 การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและ ภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการทำขนม หวาน สืบสานการทำนาข้าว รื้อฟื้นประเพณีท้องถิ่น การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน และการตลาดของ สินค้าชุมชน เป็นต้น

3.2 เครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน

3.3 เส้นทางเข้าถึงชุมชน เนื่องด้วยชุมชนนาพันสามสามารถเข้าจากทางถนนเพชรบุรี-หาดเจ้าสำราญ บริเวณตำบลหนองพลับซึ่งเป็นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเลหาดเจ้าสำราญ ส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็ว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะไปหาดเจ้าสำราญให้แวะเข้ามายังชุมชนนาพันสามได้

#### 4. อุปสรรค (Threats)

4.1 ความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี กรมการพัฒนาชุมชน และกลุ่มเพชรบุรีดีจัง

4.2 ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าหน่วยงานภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานกับชุมชน แต่บางกรณีขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานทำให้การพัฒนาชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนหยุดชะงัก

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนนาพันสามในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถฉายภาพให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุง ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม ดังนี้

##### จุดเด่นที่ควรพัฒนา

1. ศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนนาพันสามมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ที่สวยงาม โดยเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่ มีต้นข้าวและต้นตาลจำนวนมากช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำเลที่ตั้งยังอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น หาดเจ้าสำราญ และมีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวกไม่ไกลจากตัวเมือง ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้น

2. ศักยภาพด้านคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ พบว่า ชุมชนนาพันสามเป็นชุมชนที่เก่าแก่ของศาสนาพราหมณ์ดั้งเดิม มีลักษณะเฉพาะถิ่นสะท้อนวิถีชีวิตของชาวนาพันสามไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้หรือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมีพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ น่าสนใจมากมาย ชวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ และศึกษาในวิถีชีวิตของคนในชุมชนนาพันสามได้



3. ศักยภาพของผู้นำชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกัน โดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วมสรรค์สร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้

4. ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้คนชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมภายในชุมชนตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางพัฒนาสู่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในรูปแบบกลุ่มการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่ในวัดนาพรม และบูรณาการร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ขับเคลื่อนด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้

#### จุดด้อยที่ควรปรับปรุง

1. ศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนยังไม่ชัดเจน ต้องมีการบริหารจัดการให้มีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย ให้กับบุคคลภายนอกได้รู้จักมากยิ่งขึ้น

2. ศักยภาพเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

3. ศักยภาพการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง และการจัดทำกิจกรรมบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนส่งผลให้คนในชุมชนสับสน ควรมีการจัดประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

#### 3) ชุมชนหนองจอก

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนหนองจอก (SWOT Analysis) ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนหนองจอก จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งผลจาก



การศึกษาสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนหนองจอก ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ในประเด็น ดังนี้

### 1) จุดแข็ง (Strengths)

1.1 ลักษณะผสมผสานของกลุ่มคนไทยดั้งเดิมและคนไทยเชื้อสายจีนโดยมีประวัติของชุมชนในฐานะอำเภอหนองจอก (อำเภอชะอำเก่า) ชุมชนค้าขายเก่าแก่ และจุดยุทธศาสตร์ทางการทหาร ครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 มีย่านตลาดเก่าที่ยังคงสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ทำให้มีความน่าสนใจในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

1.2 วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น อาหาร งานจักสาน งานช่างโลหะ งานช่างทำทองโบราณ ละครชาตรี ประเพณีงานปีผีเสื้อ เป็นต้น

1.3 ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ผู้นำด้านความเชื่อดั้งเดิม และผู้นำรุ่นใหม่ที่เป็นคนขับเคลื่อนเชื่อมต่อกับคนรุ่นเก่า นับเป็นจุดแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้นำที่มีหลากหลายกลุ่มเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานในชุมชน

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนตำบลหนองจอกดำเนินกิจกรรมภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี เช่น การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นายนิมนต์ งานปีผีเสื้อ การจัดทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านตลาดเก่าหนองจอก เป็นต้น

1.5 ทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน ด้วยพื้นที่อยู่ในแหล่งหนองน้ำขนาดใหญ่ที่มีบัวหลวงราชินี 3 แห่ง ได้แก่ หนองจอก หนองเกตุ และหนองบัว ทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน เป็นแหล่งบัวที่จะนำมาแปรรูปเป็นอาหารเพื่อสุขภาพได้ ซึ่งจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

### 2) จุดอ่อน (Weakness)

2.1 การมีเขตการปกครองซ้อนทับกันทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในตำบล ทำให้ผู้นำมีหลายกลุ่มนำสู่การประสานงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนขาดเอกภาพ หากแต่หลากหลายไปตามเครือข่ายสังคมและนโยบายที่หน่วยงานกำหนด

2.2 การได้รับความสนใจของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็วเกินไป พร้อมทั้งนโยบายการพัฒนาพื้นที่ที่ดำเนินการอย่างรวดเร็ว ทำให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนขาดความรอบคอบถี่ถ้วนก่อนการดำเนินงาน

### 3) โอกาส (Opportunities)

3.1 การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นายนิมิตงานปีพิมพ์ของวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยประจักษ์ การส่งเสริมการทำอาหารของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

3.2 เครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน รูปธรรมที่ชัดเจน คือ เครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพิธีกรรมงานปีพิมพ์ ทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนของเครือข่ายใน 5 ตำบล

3.3 ที่ตั้งของชุมชนอยู่บนเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ หาดเจ้าสำราญ หาดปึกเตียน หาดชะอำ และวนอุทยานเขานางพันธุรัตน์ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวจากภายนอกสามารถเข้ามาเรียนรู้ในชุมชนด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

### 4) อุปสรรคในการพัฒนา

4.1 ขาดการประสานงานในพื้นที่อย่างทั่วถึงในทุกภาคส่วน เพราะแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ และพื้นที่รับผิดชอบชัดเจน การประสานงานจึงเป็นไปได้ยาก

4.2 ความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงานภายนอกที่ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสับสนในการดำเนินงานขาดทิศทางที่แน่นอน

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนหนองจอกในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถฉายภาพให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุง ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก ดังนี้

#### จุดเด่นที่ควรพัฒนา

1. ศักยภาพด้านคุณค่าในวัฒนธรรมดั้งเดิม พบว่า ชุมชนหนองจอกมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนคือ ลักษณะผสมผสานของกลุ่มคนไทยดั้งเดิมและคนไทยเชื้อสายจีนที่สามารถสื่อออกมาให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ มีวัฒนธรรม ประเพณี และงานจักสาน งานช่างที่สำคัญของชุมชน ซึ่งสามารถให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทยดั้งเดิมและคนไทยเชื้อสายจีนได้

2. ศักยภาพของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ผู้นำด้านความเชื่อดั้งเดิม และผู้นำรุ่นใหม่ สามารถรวมตัวกัน โดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วม

สรรคสร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้

3. ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนหนองจอก เป็นย่านตลาดค้าขายเก่าที่ยังคงสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ที่ตั้งของชุมชนอยู่บนเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด มีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวกทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชนได้มากขึ้น

#### จุดด้อยที่ควรปรับปรุง

1. ศักยภาพการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง และการจัดทำกิจกรรมบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนส่งผลให้คนในชุมชนสับสน ควรมีการจัดประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้พัฒนามากยิ่งขึ้น

#### 4) ชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม (SWOT Analysis) ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ในประเด็น ดังนี้

##### 1) จุดแข็ง (Strengths)

1.1 ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ทั้งกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการก็จะคอยร่วมมือกันในการดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งแต่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน และที่พวกปราชญ์ชาวบ้านที่พร้อมถ่ายทอดเรื่องราวในท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่สนใจ และเวลามีกิจกรรมต่าง ๆ ก็ร่วมกันทำ ออกมาช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

1.2 ความร่วมมือของคนในชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ เมื่อมีงานหรือกิจกรรมใดของชุมชน จะได้รับความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี เช่น กิจกรรมประเพณีการทำบุญหน้าศาล การทำบุญหน้าพระ คนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อช่วยกันเป็นอย่างดี

1.3 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของชุมชน ด้วยพื้นที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำและภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่ขึ้นอยู่อย่างมากมายชาวบ้านจึงยังคงใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ทำให้พื้นที่มีความน่าสนใจในการเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

1.4 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เช่น การละเล่นวัวลาน มีวัวเทียมไถ มีวัวเทียมเกวียน การทำบุญหน้าศาล การทำบุญหน้าพระ เป็นต้น

## 2) จุดอ่อน (Weakness)

2.1 การบริหารจัดการในรูปของกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่เป็นระบบ การดำเนินงานของชุมชนถึงแม้ว่าจะมีผู้นำที่เข้มแข็งและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีก็ตาม แต่การยกระดับการบริหารจัดการกลุ่มให้มีการเคลื่อนไหวและสร้างรายได้ยังเป็นรูปธรรมชัดเจน และกระจายไปยังคนในชุมชนให้ทั่วถึงทุกกลุ่มนั้นยังเป็นจุดอ่อนของชุมชน

2.2 ช่องทางการตลาดภายในชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก เนื่องจากชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม เป็นแหล่งผลิตน้ำตาลโตนดที่สำคัญ โดยเฉพาะสินค้าของชุมชน เช่น ทองม้วนน้ำตาลโตนด คนภายนอกเข้าไปซื้อสินค้าภายในชุมชนค่อนข้างลำบากเนื่องจากไม่ทราบว่าบ้านไหนทำทองม้วนน้ำตาลโตนด และสามารถให้เข้าไปชมกระบวนการผลิตได้ ทำให้สินค้าชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกเท่าที่ควร

2.3 การดึงจุดเด่นทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ประชาสัมพันธ์ยังมีไม่มาก โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เช่น การละเล่นวัวลาน มีวัวเทียมไถ มีวัวเทียมเกวียน และงานศิลปกรรมภายในวัดเขาน้อยซึ่งเป็นวัดโบราณเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมได้

## 3) โอกาส (Opportunities)

3.1 การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการทำขนมทองม้วนน้ำตาลโตนด การจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านเลิศ ลำภูของชุมชน และการตลาดของสินค้าชุมชน เป็นต้น

3.2 เครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน

3.3 เส้นทางเข้าถึงชุมชน เนื่องด้วยชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม อยู่บนเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ซึ่งเป็นทางผ่านเชื่อมต่อไปยังอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็ว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะไปอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานให้แวะเข้ามายังชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มได้

#### 4) อุปสรรค (Threats)

4.1 ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าหน่วยงานภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานกับชุมชน แต่บางกรณีขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานทำให้การพัฒนาชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนหยุดชะงัก

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถฉายภาพให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุง ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

##### จุดเด่นที่ควรพัฒนา

1. ศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายที่สวยงาม โดยพื้นที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำและภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่ขึ้นอยู่อย่างมากมายชาวบ้านจึงยังคงใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติทำให้พื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ และทำเลที่ตั้งยังอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และมีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวกไม่ไกลจากตัวเมือง ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้น

2. ศักยภาพด้านคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ พบว่า ชุมชนชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม เป็นชุมชนที่เก่าแก่ดั้งเดิม มีลักษณะเฉพาะถิ่นสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นคนในชุมชน เช่น วัลลาน วัลเทียมไถ และวัลเทียมเกวียนซึ่งสอดคล้องกับการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของผู้คน ที่น่าสนใจมากมายชวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ และศึกษาในวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มได้

3. ศักยภาพของผู้นำชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกัน โดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วมสรรค์สร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้

4. ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้คนชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมภายในชุมชนตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางพัฒนาสู่ผู้ประกอบการ การทางวัฒนธรรมในรูปแบบกลุ่มการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่ในวัดเขาน้อย ซึ่งเป็นวัดโบราณเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีการบูรณาการร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ขับเคลื่อนด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้

#### จุดด้อยที่ควรปรับปรุง

1. ศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนยังไม่ชัดเจน ต้องมีการบริหารจัดการกระจายรายได้ให้มีความชัดเจนและในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย ให้กับบุคคลภายนอกได้รู้จักมากยิ่งขึ้น

2. ศักยภาพเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

3. ศักยภาพการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความสับสน ควรมีการจัดประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

จากการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ( SWOT Analysis ) ด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้



ตารางที่ 4.6 สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) ที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) ที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน			
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	3) โอกาส (Opportunities)	4) อุปสรรค (Threats)
<p>1) ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่โดดเด่นและสวยงามโดยพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขาที่มีวิเวเป็นต้นตอที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร</p> <p>2) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เป็นแกนนำในการดำเนินงานของชุมชนต่าง ๆ จะเป็นส่วนหลักที่คอยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้สร้างความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน</p>	<p>1) ช่องทางการตลาดภายนอกชุมชน เนื่องจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนยังขาดความรู้ในการทำตลาดสินค้าทางวัฒนธรรม ส่งผลให้สินค้าไม่เป็นที่รู้จัก และไม่สามารถขยายตลาดได้กว้างกว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อในชุมชน</p> <p>2) การบริหารจัดการในรูปของกลุ่ม การดำเนินงานของชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีผู้นำที่เข้มแข็งและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ก็ตาม แต่การยกระดับการบริหารจัดการกลุ่มให้มีการเคลื่อนไหวและ</p>	<p>1) การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p>2) เครือข่ายระหว่างชุมชนด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการดำเนินงาน ด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน</p>	<p>1) ขาดความต่อเนื่อง ในการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าหน่วยงานภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานกับชุมชน แต่บางกรณีขาดความต่อเนื่อง ในการปฏิบัติงาน ทำให้การพัฒนาชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนหยุดชะงัก</p> <p>2) ความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงานภายนอก ที่ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสับสนในการดำเนินงานขาดทิศทางที่แน่นอน</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ( SWOT Analysis ) ที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน			
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	3) โอกาส (Opportunities)	4) อุปสรรค (Threats)
<p>3) วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากโดยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประเพณีที่สำคัญ เช่น วัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เก่าแก่ของชุมชน</p> <p>4) ความร่วมมือของคนในชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ เมื่อมีงานหรือกิจกรรมใดของชุมชนจะ</p>	<p>สร้างรายได้และเป็นรูปธรรมชัดเจนและกระจายไปยังคนในชุมชน ให้ทั่วถึงทุกกลุ่มนั้นยังเป็นจุดอ่อน</p> <p>3) การดึงดูดคนทางประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ ประชาสัมพันธ์ยังมีไม่มาก โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชน</p> <p>4) การนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าเพื่อการขาย ชุมชนต่าง ๆ มีสินค้าทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างมากมาย แต่ยังขาดการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้าออก</p>	<p>3) เส้นทางเข้าถึงชุมชน ด้วยการเดินทางไม่ไกลจากถนนสายหลักจากตัวเมืองส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็วและพื้นที่ของชุมชน ยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียง ของจังหวัด</p>	

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ( SWOT Analysis ) ที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน			
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	3) โอกาส (Opportunities)	4) อุปสรรค (Threats)
ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกระดับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรมและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น	ผู้ตลาดภายนอกส่งผลให้ไม่สามารถสร้างรายได้หลักที่มาจากสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้		

จากการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ( SWOT Analysis ) ด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนแล้ว ผู้วิจัย ได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนาและจุดด้อยที่ควรปรับปรุงที่ ส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อง่ายต่อการศึกษา ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.7 สรุปปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนาและจุดด้อยที่ควรปรับปรุงที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน (จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค)

ปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนาและจุดด้อยที่ควรปรับปรุงที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	
จุดเด่นที่ควรพัฒนา	จุดด้อยที่ควรปรับปรุง
<p>1) ศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติมากมายที่โดดเด่นและสวยงามโดยพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำเลที่ตั้งยังอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง และมีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวกไม่ไกลจากตัวเมือง ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้น</p> <p>2) ศักยภาพด้านคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชุมชนที่เก่าแก่ดั้งเดิม มีลักษณะเฉพาะถิ่นสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นคนในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของผู้คนที่น่าสนใจมากมายชวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาในวิถีชีวิตของคนในชุมชน</p>	<p>1) ศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนยังไม่ชัดเจน ต้องมีการบริหารจัดการให้มีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์ ผู้ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย และรวมถึงการกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง</p> <p>2) ศักยภาพการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง และการจัดทำกิจกรรมบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนส่งผลให้คนในชุมชนสับสน ควรมีการจัดประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p>3) ศักยภาพเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น</p>

## ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนาและจุดด้อยที่ควรปรับปรุงที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	
จุดเด่นที่ควรพัฒนา	จุดด้อยที่ควรปรับปรุง
<p>3) ศักยภาพของผู้นำชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกันโดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วมสรรค์สร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้</p> <p>4) ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้คนชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมภายในชุมชนตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม ของชุมชน และแนวทางพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในรูปแบบกลุ่มการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยใช้พื้นที่ในชุมชนและบูรณาการร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ขับเคลื่อนด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้</p>	



### 1.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน

#### 1. ชุมชนยางน้ำกลัดใต้

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนยางน้ำกลัดใต้ โดยลงพื้นที่ได้พบว่ามี การจัดตั้งกลุ่มดำเนินงาน “ชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกลัดใต้” ที่ประกอบด้วยคน ในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการ และกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้ เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนด แนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัด ชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มปฏิบัติการ เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถ ส่งเสริมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนใน การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ โดยอาศัย ขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการคัดเลือกและ จัดกระทำกับข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 4.8 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา	
1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน	วรรณกรรมพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ที่กลายมาเป็นตำนานเรื่องเล่าสืบทอดต่อ กันมา สะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีพที่ผูกพันกับธรรมชาติ ความเชื่อ และที่มาของชื่อที่อยู่อาศัยในอดีต เช่น วรรณกรรมเรื่องงูใหญ่ บวชนครหน้าไฟ และช่างเผือก ส่วนภาษาที่ใช้ในพื้นที่มีทั้งภาษากะเหรี่ยงและภาษาไทย เนื่องจากในพื้นที่มีผู้คนอาศัยอยู่ด้วยกัน 2 กลุ่มหลักคือ ชาวกะเหรี่ยงและชาวไทย โดยสามารถศึกษาความรู้ได้จาก “ศูนย์กะเหรี่ยงศึกษาชุมชนหนองหญ้าปล้อง” ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านยางน้ำกัลลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง	
2.1 การแสดง เยี่ยงเปี้ย	การแสดงเยี่ยงเปี้ย เป็นการเป่าแคนประกอบการร้องเพลง ใช้ในการจับกันของหนุ่มสาวและงานรื่นเริง โดยแคนของชาวกะเหรี่ยงทำด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะยาวกว่าแคนทั่ว ๆ ไป
2.2 การแสดงเต็นหรือณะเคย	เต็นหรือณะเคย เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีทำจากแก่นขนุนหรือต้นกุ่ม นิยมแสดงในงานประเพณีกินข้าวห่อ พิธีเวียนศาลา และงานรื่นเริง
2.3 การแสดง ชั่งท้อง	ชั่งท้อง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี มีสามสาย ทำจากไม้ไผ่ ในสมัยก่อนสาย ทำจากเชือกปออาบด้วยยางสนหรือจี้ผึ้งปัจจุบันใช้สายกีต้า

## ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
2.4 การตีกลองกะเหรี่ยง	ตีกลองกะเหรี่ยง ตีในช่วงเวียงศาลาก่อเจดีย์ทราย แห่พุ่มดอกไม้ ผู้หญิงจะเป็นคนตีกลอง ผู้ชายเป็นคนรำ แห่รอบศาลา ประเพณีและรอบเจดีย์ กลองกะเหรี่ยงทำมาจากแก่นขนุน และหนังค่าง หรือหนังกระจง
ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล	
3.1 วัดยางน้ำกลัดใต้	วัดยางน้ำกลัดใต้เป็นศาสนสถานสำคัญของคนในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน และมีรูปปั้นหลวงปู่โต ขนาดใหญ่ไว้สักการบูชา
3.2 ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงและพิธีเรียกขวัญ	ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงจัดขึ้นปีละหนึ่งครั้ง กำหนดให้วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 ส่วนพิธีเรียกขวัญจะอยู่ในประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยง โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ขวัญกลับเข้ามาอยู่กับตัว ให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรค ประพตติคนเป็นคนดี มีความอดทน มีความกตัญญู มีความสามัคคี มีสุขภาพที่แข็งแรง หายเจ็บหายป่วย
3.3 ประเพณีเวียงศาลา	ประเพณีของชาวกะเหรี่ยงที่จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง ในช่วงเดือนห้า (ตรุษสงกรานต์) และเดือนสิบเอ็ดของทุกปี ในช่วงเดือนห้าจะมีการก่อเจดีย์ทราย และทำพิธีกันในช่วงของเทศกาลสงกรานต์ ส่วนเดือนสิบเอ็ด จะมีการจัดพุ่มไม้ให้สวยงามและนำไปเวียนรอบศาลา ซึ่งเป็นสถานที่เก่าแก่ของหมู่บ้าน

## ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักษวาล	
4.1 อาหารการกิน 1) แกงหยวกกล้วยไก่	ถือเป็นอาหารพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง โดยนำหยวกกล้วย นำมาล้างให้สะอาด หั่นตามยาวให้ได้ชิ้นพอดีคำแช่น้ำเกลือไว้ สำหรับพริกแกงเริ่มจากพริกขี้หนูแห้ง กระเทียม ขมิ้น ตะไคร้ กะปิ พริกไทยดำ โขลกให้ละเอียด ต่อจากนั้น นำกะทิ 1 ส่วนเอาตั้งไฟเคี่ยว ใส่พริกแกงลงไปผัดให้ได้กลิ่นหอม นำเนื้อไก่ใส่ลงไป รอให้เดือดอีกครั้ง แล้วเติมกะทิดีกส่วนที่เหลือลงไปรอให้เดือดแล้วใส่หยวกกล้วยลงไป เติมหัวกะทิลงไปโรยด้วยใบมะกรูดถือเป็นอันเสร็จสิ้น
2) ปะแน้อีผ่อง (หลามใบบอน)	อาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงปรุงจากใบอ่อนของต้นบอน ผสมเครื่องแกงส้ม ปรุงรสด้วยมะขามเปียก มะแว้งเกลือและเผาในกระบอกไม้ไผ่ ใช้ไม้ไผ่คนในกระบอกจนสุกมีกลิ่นหอม รสชาติกลมกล่อม
3) แกงแดงเปรี้ยว	แกงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ด้วยรสชาติหอมจากข้าวคั่ว เครื่องแกงเผ็ดและรสชาติ เผ็ดจัดจ้านจากพริกกะเหรี่ยงผสมพริกพรานทำให้แกงแดงเปรี้ยวเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของชาวกะเหรี่ยง นิยมทำแกงแดงเปรี้ยวในฤดูเกี่ยวข้าว เพื่อเลี้ยง คนที่มาลงแขกเกี่ยวข้าว เครื่องแกงเผ็ด ข้าวคั่ว เพิ่มคามหอมและทำให้น้ำแกงข้น
4) น้ำพริก คังกะบัง	น้ำพริกมะแว้งเปรี้ยวพอดีลิ้น เผ็ดกลมกล่อม จิ้มด้วยมะเขือม่วง มะเขือขาวกระเจี๊ยบสด มะระจีนก
5) กะปิปลา (ข้าพะอั้ง)	ความน่าสนใจ อาหารกะเหรี่ยงคล้ายน้ำพริกปลาร้า/บุญดู จากปลาหมักรับประทานกับผักสดผักต้ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งขมิ้นขาว
6) หมี่ลิ (ข้าวเหนียว แห้งงา)	อาหารว่างรสเด็ดทำจากข้าวเหนียวนึ่งสุก ตำในครกไม้ ใส่งาขาวหรืองาคั่วให้หอม หอม หวาน มันอร่อย ทานกับกาแฟ/ชาปกติจะทำกินในช่วงฤดูหนาว หลังการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้ง

## ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
7) เปียกข้าวฟ่าง	เป็นขนมหวาน มัน ปรงจากข้าวฟ่างที่ปลูกในชุมชนกะเหรี่ยง เกี่ยวกับน้ำตาลโดนคราดด้วยกะทิสด
4.2 โสมสเดย์สัมผัส วัฒนธรรมชุมชน	<p>โสมสเดย์ชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการนำความรู้มาบูรณาการกับการปฏิบัติ และสามารถก่อให้เกิดรายได้ขึ้นมาของคนในชุมชน ซึ่งการจัดทำที่พักแบบโสมสเดย์นั้นสะท้อนแนวคิดการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือรังสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมาแต่อย่างใด โสมสเดย์ในชุมชนยางน้ำกักตได้ ปัจจุบันมีทั้งโสมสเดย์ของชาวกะเหรี่ยง จำนวน 3 หลังอีก 2 หลังกำลังเริ่มปรับปรุงบ้าน และโสมสเดย์กิ่งรีสอร์ทอีก 2 หลัง ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. พิทยาโสมสเดย์</li> <li>2. บ้านไร่หุบเกอโพลง</li> <li>3. นงนุชโสมสเดย์</li> <li>4. เข้มพรโสมสเดย์</li> <li>5. กังหันลมโสมสเดย์</li> <li>7. ศรีพนาโสมสเดย์</li> </ol>
4.3 วิถีเกษตร	เดิมชาวกะเหรี่ยงมีวิถีการประกอบอาชีพเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย มีการถางป่าเพื่อทำไร่ขยายพื้นที่ไปอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ทำให้วิถีเกษตรต้องเปลี่ยนมาสู่การทำไร่แบบหมุนเวียนและไร่ผสมผสานที่อยู่ในพื้นที่ของตนเองแทน เช่น การทำไร่ข้าวฟ่าง การปลูกพริกพรวาน และพริกกะเหรี่ยง เป็นต้น

## ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม	
5.1 งานผ้าทอกะเหรี่ยง	<p>ผ้าทอกะเหรี่ยงเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและน่าภูมิใจ โดยในอดีตมีการทอผ้าด้วยมือ ใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “กี่เอว” เป็นเครื่องมือในการทอ สำหรับปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็น “กี่กระตุก” ซึ่งจะทอได้จำนวนมาก รวดเร็ว และหลากหลายมากขึ้น ส่วนที่เอวยังมีพบเห็นบ้างแต่ได้ลดน้อยลง</p> <p>สีผ้าทอที่นิยมคือ สีแดงและสีดำ เสื้อ มีลักษณะเป็นเสื้อคลุม ไม่มีแขนมีลวดลายน้อยกว่าผ้าถุง จะเป็นลายในแนวตั้งและข้อมใช้สำหรับใส่สิ่งของติดตัวเดินทางสำหรับลวดลายของผ้าทอกะเหรี่ยงนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายลวดลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ความผูกพันกับธรรมชาติ และความเป็นสมัยใหม่ที่เข้ามาผสมผสานกับวิถีดั้งเดิมได้อย่างลงตัว เช่น ลายเสือดาว ลายน้าเย็น ลายดาวสว่าง ลายไข่นก ลายเขียนกำไล ลายตาไม้เลื้อย ลายรอยเท้าลูกไก่ ลายดิงเสน่หนาง ลายเสือดาวนาง ลายเขียน ลายรอยเท้าแม่ไก่ ลายขอดอก ลายขอดเจดีย์ ลายตาบาน ลายคดเคี้ยว เป็นต้น</p> <p>การทอผ้ากะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลยางน้ำกลัดใต้ที่ยังคงมีความชัดเจนคือ หมู่บ้านพุลูล่าง มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชน นำโดยคุณพร้อมเพรียง สุขสาตี(พี่เจียด) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน</p> <p>ส่วนผลิตภัณฑ์จากผ้าทอกะเหรี่ยงได้มีการประยุกต์ในหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ตุ๊กตา ยาม หมอน เป็นต้น</p>



## ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
ด้านที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว	
6.1 การละเล่นทอยสะบ้า	การทอยสะบ้าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่นิยมเล่นในช่วงสงกรานต์ มีลักษณะคล้ายกับการทอยสะบ้าของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างคนในชุมชนได้
6.2 การละเล่นเป่าลูกดอก	การละเล่นเป่าลูกดอก ถือเป็นการละเล่นที่จำลองวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในอดีตที่ต้องออกล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร
6.3 การยิงหน้าไม้	การยิงหน้าไม้ เช่นเดียวกันกับการละเล่นเป่าลูกดอก ถือว่าเป็นการจำลองวิถีความเป็นอยู่ที่ต้องออกล่าสัตว์มาเลี้ยงดูคนในครอบครัว รวมทั้งใช้ในการป้องกันอันตราย ซึ่งชาวกะเหรี่ยงสมัยอดีตจะต้องฝึกยิงหน้าไม้ให้มีความแม่นยำด้วย

จากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยรวบรวมขึ้นแล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนขาน้ำกัลได้ ที่นำโดยคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขาน้ำกัลได้โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนขาน้ำกัลได้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็คือการจัดทำโฮมสเตย์ สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน งานผ้าทอกะเหรี่ยง การแสดงดนตรี และวัฒนธรรมด้านอาหารกะเหรี่ยง

“ชุมชนของเรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เรามีการดำเนินงานในรูปแบบชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนขาน้ำกัลได้ มีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มปฏิบัติการ เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ โดยอาศัยการขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการคัดเลือกจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้วนำมาประชุมหารือกัน ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้านของชุมชนเราก็มีกลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารของฝากชุมชน การร่วมกลุ่มกันเช่นนี้ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ของวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างเต็มที่ ตามความเห็น ควรจัดทำโฮมสเตย์ สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน งานผ้าทอกะเหรี่ยง การแสดงดนตรี และวัฒนธรรมด้านอาหารกะเหรี่ยงขึ้นมา เพื่อช่วยสร้างรายได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง”

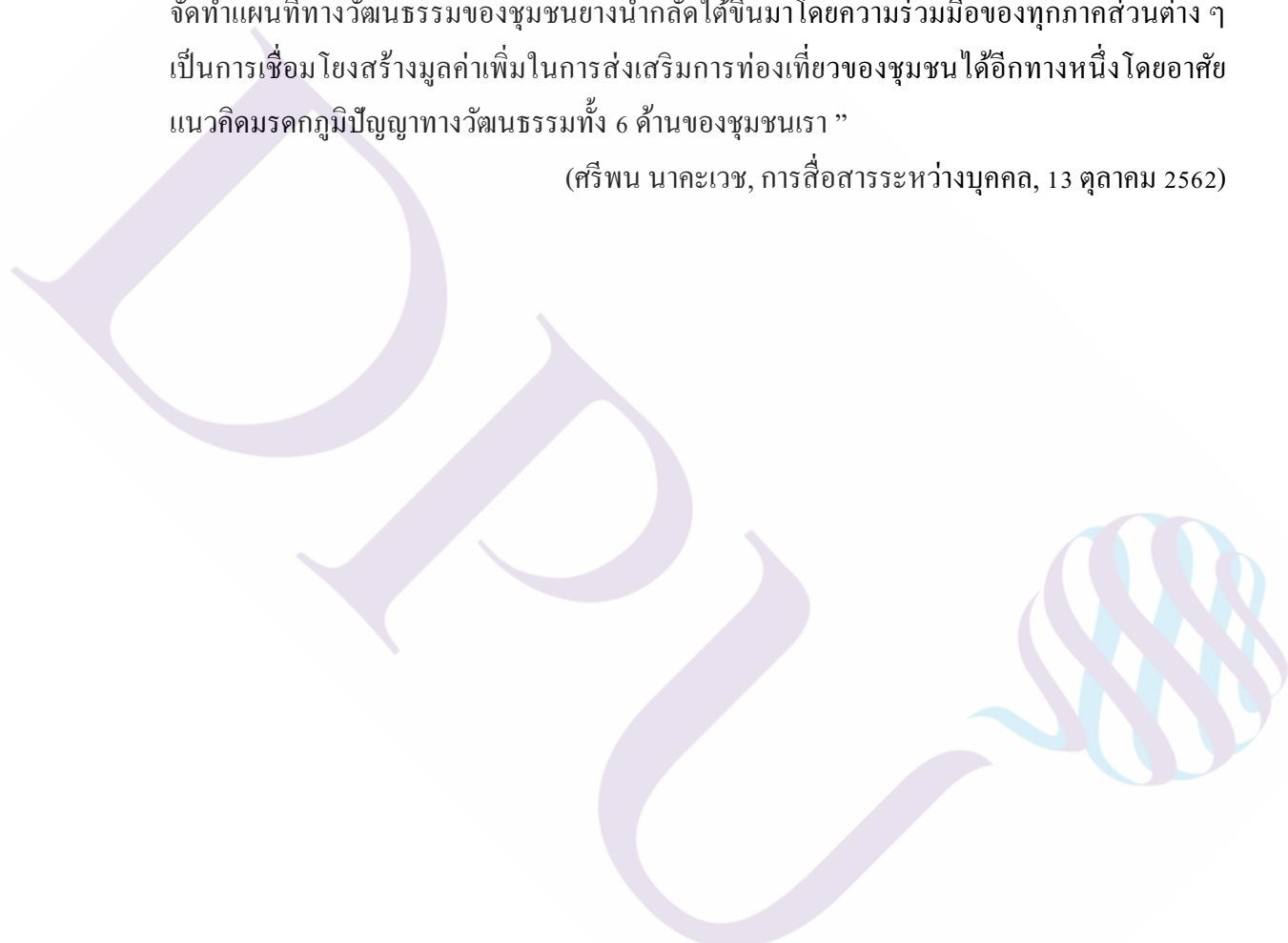
(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

จากผลการประชุมของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนขาน้ำกัลได้ โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นด้วยกับคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขาน้ำกัลได้ ที่มองว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนขาน้ำกัลได้ในการ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนขานน้ำกวดได้เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

“ นอกจากการประชุมเพื่อหาแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนเราแล้ว ในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น เราได้มีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนขานน้ำกวดได้ขึ้นมาโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนต่าง ๆ เป็นการเชื่อมโยงสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่งโดยอาศัยแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้านของชุมชนเรา ”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)





ภาพที่ 4.1 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนยางน้ำก๊าดใต้

ที่มา: ชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำก๊าดใต้

## 2) ชุมชนนาพันสาม

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนนาพันสาม ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนนาพันสาม จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนนาพันสาม โดยลงพื้นที่ได้พบว่า มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการ และกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดนาพรม เจ้าอาวาสวัดนาพรม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มปฏิบัติการเป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้โดยอาศัยขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการคัดเลือกและจัดกระทำกับข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว นำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 4.9 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนนาพันสาม

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
<b>ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา</b>	
<b>1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน</b>	<p><b>1. วัดนาพรม</b> เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ โดยพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) โบสถ์เก่า ด้วยสถาปัตยกรรมภายนอกที่สวยงาม ก่อสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย เมื่อเข้าไปภายในโบสถ์จะตื่นตากับจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเขียนขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นงานศิลปกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าอีกแห่งหนึ่งของเมืองเพชรบุรี จิตรกรรมฝาผนังที่โบสถ์วัดนาพรมนั้นเขียนไว้สามด้าน คือผนังหุ้มกลองด้านตรงข้ามพระประธาน และผนังแปทั้งสองด้าน จุดเด่นอยู่ที่ภาพ มารผจญซึ่งเป็นภาพฝรั่งขี่วัวเหินบมีดโต้</li> <li>2) วิหาร จุดศูนย์รวมความเชื่อของชุมชน โดยมีเศียรพระศักดิ์สิทธิ์ภายในวิหารที่ชาวบ้านนิยมมาบนบานศาลกล่าว และแก้บนด้วยขนมจิ้นน้ำยาซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านของชุมชน</li> <li>3) กุฏิเก่า</li> <li>4) ศาลาการเปรียญไม้สัก</li> <li>5) เรือ เมื่อเปลี่ยนการคมนาคมเป็นรถ เรือต่าง ๆ ที่เคยใช้สัญจรในอดีตถูกนำมาบริจาคให้กับวัดนาพรม และเรือที่สำคัญในวัดนาพรมได้แก่ เรือแม่แก้ง ที่เชื่อว่าเป็นเรือพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4</li> <li>6) เตาตาล</li> <li>7) เรือนโบราณ ฝาเรือนเป็นแบบฝาหอยโข่ง คาดว่าน่าจะมีเฉพาะที่วัดนาพรม</li> <li>8) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี ได้เก็บรวบรวมเครื่องมือทำมาหากินของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เกวียน กะล่อมข้าว ครกกระเดื่อง โม่ หม้อดิน ฯลฯ โบราณวัตถุที่พบในชุมชน เช่น เครื่องถ้วยลายครามพานที่มีส่วนผสมของทองแดงกับสำริดรวมกัน, งานที่มีตราประทับ</li> </ol>



ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
	<p>ว่า Made in Holland. Societe ceramique Maastricht. ฯลฯ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และได้ทราบถึงวิถีชีวิตและประวัติความเป็นมาของชุมชน บุคคลที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ พระครูพิศาลวัชรกิจเจ้าอาวาสวัดนาพรหม เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี</p> <p>2. วัดดอนแดง (ร้าง) มีเพียงฐานของโบสถ์และอิฐเพียงเล็กน้อยหลงเหลือให้ดูจากลักษณะอิฐ เป็นอิฐโบราณมีลักษณะใหญ่ ไม่สามารถบ่งบอกยุคสมัยได้ชัดเจน เนื่องจากไม่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ร่วม เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ กำแพง ฯลฯ</p> <p>3. บริเวณโคกเศรษฐี บ้านนาขลุ่ ปัจจุบันสามารถพบเห็นเครื่องกระเบื้องที่เผาด้วย อุณหภูมิสูง ในสภาพแตกหัก</p>
<b>ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง</b>	
2.1 บทร้องเพลงเรือ	<p>บทร้องเพลงเรือในอดีตจะใช้ประกอบในประเพณีการแข่งขันเรือยาว ในช่วงกฐินซึ่งก่อน การแข่งขันเรือยาวจะมีการแสดงร้องเพลงเรือ 1 รอบ และในบางครั้งก็ใช้ร้องระหว่างการเดินทางไปแข่งขันเรือยาวในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งวิธีดังกล่าวไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว ในชุมชนนาพันสาม</p> <p>ปัจจุบันสำหรับบทร้องเพลงเรื่อนั้นจะนำมาใช้ประกอบการแสดง เรียกว่า “การเห่เรือบก” โดยมีปราชญ์ด้านเพลงพื้นบ้านเป็นผู้แต่งบทร้องเพลงเรือให้กับกลุ่มลูกหว่านาพันสามซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนในตำบล</p>
2.2 หนังตะลุง	<p>ปัจจุบันไม่พบคณะหนังตะลุง แต่มีเยาวชนในชุมชนประมาณ 4-5 คน รวมตัวกันเพื่อสืบสานการเล่นและการร้องหนังตะลุง โดยมีหัวหน้าคณะ คือ เด็กชายสิทธิพงษ์ จำเพชร อยู่บ้านเลขที่ 41 หมู่ 2 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีตัวละครทั้งหมด 117 ตัว</p>

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
2.3 ระบำ วัลลาน	เป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในตำบลนาพันสาม ใช้ผู้แสดงประมาณ 5-6 คน
<b>ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล</b>	
3.1 การกวนข้าวกระยาทิพย์ - กระยาสารท	การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท เป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่สวดแทรกเข้ามาปะปนในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์บูชา พระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นพิธีที่กระทำกันในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัดกันในเดือน 12 บางแห่งจะเป็นเดือน 1 ซึ่งคงจะถือเอาระยะข้าวกล้าในท้องนามีรวงข้าวเป็นนํ้านมของแต่ละปี
3.2 ตักบาตรบนหลังเกวียน	เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์คิดค้นมาใหม่ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสามได้จัดขึ้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2559 โดยจัดให้มีการตักบาตรในวันเข้าพรรษา
3.3 แต่งงานบนหลังเกวียน	เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์คิดค้นมาใหม่ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสามได้จัดขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2559 โดยจัดให้มีพิธีการแต่งงานขึ้นในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ของทุกปี เริ่มตั้งแต่ปี 2560 ซึ่งหากบ่าวสาวคู่ใดสนใจที่จะแต่งงานบนหลังเกวียนสามารถติดต่อทางองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสามเพื่อร่วมพิธีได้ โดยจัดงานขึ้นที่วัดนาพรม
3.4 ปิดตำบลกินฟรี	เป็นการจัดงานเทศกาลขนมหวานของตำบลนาพันสามเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เนื่องจากชาวบ้านในตำบลนาพันสามมีอาชีพทำขนมหวานเป็นอาชีพหลัก โดยจัดขึ้นที่วัดนาพรม เริ่มจัดตั้งแต่ปี 2559 ในช่วงเดือนกันยายน

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
3.5 ทำบุญศาลประจำหมู่บ้าน	ศาลประจำหมู่บ้าน จะมีการทำบุญประจำปีศาลเจ้าบ้านของแต่ละหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลเจ้าบ้าน โดยส่วนใหญ่นิมนต์พระภิกษุไปเจริญพระพุทธมนต์และฉันเช้า นิยมทำบุญกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ บางหมู่บ้านจะจัดแสดงหนังตะลุงและละครชาตรีในงานทำบุญประจำปีศาลเจ้าบ้านร่วมด้วยเพื่อแก้บน ในตำบลนาพันสามมีศาลประจำบ้าน จำนวน 21 แห่ง นอกจากจะสะท้อนเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อแล้ว ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมของศาลที่มีความงดงาม
<b>ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล</b>	
4.1 อาหารการกิน 1) ขนมหวาน	เนื่องจากหมู่บ้านนาพันสามอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นตาล และไข่เป็ด จึงมีบ้านที่ผลิตขนมหวานจำนวน 40 กว่าหลังคาเรือน แต่มีบ้านที่สะดวกให้บุคคลทั่วไปเข้าไปเรียนรู้วิธีการทำขนมหวานและสามารถเข้าไปเยี่ยมชมได้จำนวน 13 หลังคาเรือน ประกอบด้วย ขนมหี้ดขนุน ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด หม้อแกง ฯลฯ
2) อาหารพื้นบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- แกงกะทิปลาริวากิว</li> <li>- ปลาอกกะแล้</li> <li>- ต้มจืด</li> <li>- แกงหัวตาล</li> <li>- โตนคลอยน้ำตาลจิ้มกับน้ำพริกแดง</li> </ul>
4.2 การแพทย์และแพทย์พื้นบ้าน 1) ร้างทรง	นางน้อย เขียวแจ่ม ร้างทรงคุณพ่อทองแดง สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันรับทำงานปี และรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
2) ผู้ประกอบพิธีกรรม	นางผ่องศรี เทพอยู่ รับผิดชอบรับเครื่องเซ่นไหว้สำหรับการทำงานปี งานแก้บน และงานขึ้นศาล

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
4.3 การตั้งถิ่นฐาน	<p>ศาลาประชาพิทักษ์ เป็นศาลาที่เก่าแก่ ทรงคุณค่าและมีประโยชน์ต่อชุมชนคนที่สร้างศาลานี้ขึ้นชื่อคุณลาวร่วมกับหลวงพอมนและหลวงพ่อแพร มีช่างน้อยเป็นผู้ออกแบบศาลา ในสมัยก่อนนั้นพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านท่า-นาโตนด เป็นพื้นที่ทำนาและมีคลอง ในช่วงหน้าฝนน้ำก็จะท่วมเป็นประจำ คุณลาวจึงได้สร้างศาลานี้ไว้บนพื้นที่ดอน ซึ่งน้ำจะไม่สามารถท่วมถึงได้ เมื่อคนในชุมชนต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมก็จะมาอาศัยศาลาประชาพิทักษ์หนีน้ำท่วม นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากศาลา เช่น ใช้เป็นที่หลบฝน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำไบจาก และนั่งพักผ่อนหย่อนใจ</p>
ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม	
5.1 ช่างทำบ้านทรงไทย	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. นายน้อย เดชเพชร อายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 102 หมู่ที่ 3 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นปราชญ์ทางด้านการสร้างเรือนไทย</li> <li>2. นายผวน อินทรพงษ์ ลูกผวนเรียนรู้วิชาช่างไม้ตั้งแต่จำความได้ เพราะพ่อตุนเป็นช่างไม้คนสำคัญคนหนึ่งของหมู่บ้าน ทำให้ได้เห็นผลงานไม้ต่าง ๆ ได้ลงมือปฏิบัติโดยเป็นลูกมือของผู้เป็นพ่อ จากนั้นก็ฝึกฝนฝีมือของตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งขอคำแนะนำ จากผู้รู้ต่าง ๆ ปัจจุบันลูกผวนช่วยงานไม้อยู่ที่วัดดอนมะขามช้าง</li> </ol>
5.2 ช่างขุดกลองยาวและซ่อมเรือ	<p>การทำกลองยาวจะทำกันเองด้วยมือ ใช้สีก้อย ๆ แกะเป็นรูปกลอง โดยใช้ไม้จามหรือเรียกอีกชื่อว่าไม้ก้ามปู และไม้มะขามเทศ เพราะต้นไม้นี้เหล่านี้จะพบมากในชุมชน ต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่นิยมใช้ไม้ขนุน นอกจากนี้สีของผิวไม้ยังมีความเหลืองทองสวยกว่าไม้ชนิดอื่น ยิ่งลสีกียิ่งสวยงาม มีน้ำหนักเบากว่า และเสียงดังกว่า หนังสัตว์ที่นำมาใช้ทำเป็นหน้ากลองจะมีหนังวัวและหนังค่าง แต่ส่วนมากจะเลือกใช้น้ำค่างมากกว่าเนื่องจากหนังค่างจะบางกว่าหนังวัวและเสียงที่ได้ออกมาก็จะไพเราะกว่า สำหรับหนังวัวนั้นควรเป็นหนังของลูกแกะแอ (ลูกวัว) ถ้าเป็นหนังของวัวแก่ที่ตายแล้วก็ได้ แต่ต้องให้บาง</p>

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กลุ่มมรดก	เนื้อหาโดยสรุป
	<p>ที่สุด เมื่อก่อนในชุมชนนาพันสามใช้วัวในการไถนา เมื่อวัวสิ้นอายุขัยจึงนำหนังมาทำเป็นหน้ากลองยาวได้ เมื่อได้หนังก็ต้องนำไปแช่ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้หนังสัตว์นุ่ม</p> <p>สมัยก่อนชาวบ้านในนาพันสามใช้เรือสัญจรเพราะเมื่อก่อนยังไม่มียานยนต์ เรือที่ชาวบ้านใช้สัญจรคือเรือมาด หลังจากจากมีถนนเข้ามาในหมู่บ้าน เรือมาดก็ได้เริ่มสูญหาย ยังมีเหลือให้เห็นไม่กี่ลำ ส่วนการดูแลรักษาเรือนั้น ในตำบลนาพันสามมีช่างที่สามารถซ่อมเรือได้และยังมีชีวิตอยู่ คือ นายสมร จันทะทัง อายุ 76 ปี อาศัยอยู่หมู่ที่ 4 เป็นปราชญ์ด้านการซ่อมเรือและชุดกลองยาว</p>
<b>ด้านที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว</b>	
<b>6.1 การละเล่น วัวลาน</b>	<p>คนส่วนใหญ่ในตำบลนาพันสามมีอาชีพทำนา และเลี้ยงวัว เพื่อใช้วัวนวดข้าว โดยทำนาปีละครั้ง ช่วงที่เว้นว่างไม่ได้ใช้แรงงานวัวชาวบ้านก็จะนำวัวมาจัดแข่งขัน โดยใช้รูปแบบจากการใช้วัวนวดข้าวในอดีต จนกลายเป็นการละเล่นกีฬาวัวลาน</p>

จากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้รวบรวมขึ้นแล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม ที่นำโดยคุณทิพย์วรรณ จุลิรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มีการนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนโดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจ และมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นแนวทางที่นำไปสู่การเป็น

ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ การจัดทำขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน การแสดงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของ

“หลังจากที่ชุมชนจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ระยะหนึ่ง ทางคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวด้วยกัน หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการพูดคุยกันถึงเรื่องการจัดการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทุกฝ่ายก็เห็นด้วย เช่นการทำขนมหวาน ขนมหวานของชุมชนนาพันสามมีหลากหลายด้วยกัน อาทิ ขนมทองหยอด ขนมชั้น ขนมนางเล็ด ขนมหม้อแกง ขนมทองหยิบ ขนมฝอยทอง และขนมเมื่อดขนุน ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากประจำตำบล จากอาชีพเสริมในอดีตเมื่อ 25 ปีที่แล้ว ได้กลายมาเป็นอาชีพหลักของชุมชน ”

(ทิพย์วรรณ จุริรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

ผลจากการจัดประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสามมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นด้วยกับคุณทิพย์วรรณ จุริรัชนิกร นักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่มองว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสามในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสามเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทาง

“ผลของการประชุมของคณะกรรมการ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า เราควรมีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสามขึ้นมาจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น เพื่อเป็นการเชื่อมโยงการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง และยังเป็นการให้คนในชุมชนนาพันสามได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ สำคัญรักและหวงแหนคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาระดับชุมชนได้ต่อไป”

(ทิพย์วรรณ จุริรัชนิกร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)





ภาพที่ 4.2 แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนนาพันสาม

ที่มา : คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม

### 3) ชุมชนหนองจอก

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนหนองจอก ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องของพื้นที่ชุมชนหนองจอก จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนหนองจอก โดยลงพื้นที่ได้พบว่า ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนาจการ และกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนาจการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น นายกเทศบาลตำบลเขาย้อย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 6 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนงาน และกลุ่มปฏิบัติการ คือ เครือข่ายกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริม การท่องเที่ยวได้ โดยอาศัยการขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชน มีการคัดเลือกและจัดกระทำกับ ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 4.10 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนหนองจอก

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	รายละเอียด
1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา	ประวัติศาสตร์บอกเล่าตำบลหนองจอก ประวัติศาสตร์บอกเล่าหนองหลุม บทร้องในงานผีมด บทสวด ภาษิตภายในวัด
2. ศิลปะการแสดง	ดนตรีเป็พาทย์ ดนตรีในงานปีผีมด 2 คณะ ได้แก่ คณะบ้านห้วยทาบ และคณะบ้านหนองเกต การแสดงละครชาตรี
3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล	งานประจำปีวัดหนองจอก งานปีผีมด งานประจำปีศาลเจ้าจิ้น งานประจำปีศาลประจำหมู่บ้าน ตลาดนัดวันอาทิตย์ และวันพุธที่บริเวณสถานีรถไฟหนองจอก
4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	ระบบนิเวศน์หนองน้ำ โครงการอนุรักษ์พันธุ์ดอกบัว อาหารขึ้นชื่อของท้องถิ่น ขนมเป็ยะ ผัดไท อาหารในพิธีกรรมงานปีผีมด ประเภทอาหารลาว ได้แก่ ต้มยำปลากระเบน แกงปูใส่พริกทอง ยำไข่แมงดา ประเภทอาหารหวาน ได้แก่ ขนมงกเกียน ขนมสามเกลอ ขนมถั่วดำต้ม น้ำตาล ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ข้าวดอกหัวโขน ขนมห้วยฟู ทองหยอด ฝอยทองบัวลอย
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม	งานช่างตีมีด งานช่างทำทองโบราณ เครื่องจักรสาน ช่างสร้างเรือน ช่างบายศรี
6. การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว	เลี้ยงวัวส่งประกวด วิวลาน

จากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้รวบรวมขึ้นแล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวานกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

หนองจอก ที่นำโดย คุณอจลวิษย์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นด้วยว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นแนวทางที่น่าสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน

“พวกเราคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และช่วยกันสะท้อนผลการจัดการท่องเที่ยวกันด้วยเกือบทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา และในการประชุมหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็มีการพูดคุยกันในเรื่องการจัดการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการช่วยต่อยอดกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนของพวกเราทุกฝ่ายก็เห็นด้วยเพราะเป็นการช่วยเรื่องการท่องเที่ยวของเรา โดยอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นแนวทางที่น่าสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่าง ทำทองโบราณและกลุ่มจักรสาน”

(อจลวิษย์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

จากผลการประชุมของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นเห็นด้วยกับคุณอจลวิษย์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก ที่มองว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่น่าสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกในการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

“เรามีการประชุมเพื่อหาแนวทางที่น่าสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนเราในการที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวจากข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชนเรา เราได้มีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนหนองจอกขึ้นมาเพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือกันเป็นการเชื่อมโยงสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ”

(อจลวิษย์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)





ภาพที่ 4.3 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนหนองจอก

ที่มา: ศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหนองจอก

#### 4) ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ผู้วิจัยสามารถนำเสนอ ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ชุมชน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม จำนวน 10 คน จาก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ภาคเอกชน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยลงพื้นที่ได้ พบว่า มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ในพื้นที่ เช่น ผู้ช่วยองค์กรบริหารส่วนตำบล บ้านหาด ผู้ใหญ่บ้าน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วย ศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มปฏิบัติการ เป็นเครือข่ายย่อยในด้าน ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ โดยอาศัย ขับเคลื่อนงาน ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการคัดเลือกและจัดกระทำกับข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้ว นำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ดังนี้



ตารางที่ 4.11 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
<b>ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา</b>	
1.1 ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านหนองแก้ว	มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่ากลางชุมชนเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่มีน้ำใสเหมือนแก้ว ชาวบ้านใช้สำหรับอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี จึงเรียกหนองน้ำนั้นว่าหนองแก้ว และมีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่รอบหนองจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองแก้ว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ขึ้นตาล จักสาน และรับจ้าง
1.2 ประวัติวัดเขาน้อย	วัดเขาน้อยตั้งอยู่ที่บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานการพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2282 สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เหตุที่ชื่อวัดเขาน้อยเป็นเพราะบริเวณที่ตั้งวัดมีภูเขาหินปูนขนาดเล็กตั้งอยู่ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาเป็นเจดีย์เก่าสมัยอยุธยา และที่ไหล่เขาลดหล่นมาเป็นที่ตั้งของอุโบสถ ส่วนบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์และเสนาสนะนั้นอยู่ที่ลานวัดข้างเขาน้อย วัดเขาน้อยมีเจ้าอาวาสสืบมาตามที่ปรากฏหลักฐาน 8 รูป ได้แก่ หลวงพ่อสวน หลวงพ่อเปรม หลวงพ่อวอน หลวงพ่อผึ้ง หลวงพ่อแก้ว หลวงพ่อทอง หลวงพ่อทิพย์ และพระครูโกศลศุภการ (ยัง)
1.3 เมืองลับแล	เล่าสืบกันมาว่าด้านหลังเขาน้อยมีเมืองลับแลอยู่ วันดีคืนดีชาวบ้านจะได้ยินเสียงดนตรีปี่พาทย์ประโคม ใครเข้าไปในพื้นที่หลังเขาจะต้องพุดจาสุภาพ ห้ามพุดโกหก จะ โชคดี แต่หากใครพุดจาหยาบคาย โกหก จะ โชคร้าย
1.4 รอยพระพุทธรบาท	บนภูเขามียรอยพระพุทธรบาทอยู่บนหินรอยหนึ่งเป็นรอยข้างขวา มีมาแต่โบราณ แต่หลายปีมานี้ไม่ค่อยได้มีคนขึ้นไปโบมัยรอยจึงถูกใบไม้ทับถมลบเลือนไป
1.5 ตำนานเขาน้อย	หนุมานเอาไม้คานหาหินใหญ่มาสองก้อน จะไปถมทะเลจนถนนข้ามไปกรุงลงกาให้พระราม มีหินก้อนหนึ่งคานหน้าแข่งหนุมานมา เมื่อมาถึงบริเวณหนองแก้วหินก้อนนั้นตกลงมาเป็นเขาน้อย เหาะไปได้อีกหน่อยไม้คานหักจึงโยนไม้คานทิ้งไว้ หินสองก้อนตกลงมาเป็นเขาน้อย ไดอิฐ และเขาหลวง ส่วนไม้คานที่ทิ้งไว้ก็กลายเป็นดอนคาน

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
1.6 รอยตีนช้าง	ใกล้เคียงกับรอยพระพุทธรูปที่มีรอยตีนช้าง เป็นของมีมาแต่เดิม และที่ด้านข้างโบสถ์บนภูเขามือโมงค์ที่สามารถเชื่อมลงมาในถ้ำด้านข้างเขาได้ สมัยก่อนสามารถลอดลงมาได้ แต่ภายหลังหินที่ปากอุโมงค์ขยายขนาดปิดให้ปล่องเล็กลงเรื่อย ๆ
<b>ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง</b>	
2.1 เพลงพื้นบ้าน	เพลงน้อย เพลงพวงมาลัย รำโทน นิยมเล่นในช่วงงานบุญประเพณีพิธีกรรม เช่น สงกรานต์ ท้ายกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ผู้ที่เป็นภูมิปัญญาได้แก่ 1. นายบุญล้น ทองแซก 2. นายบุญมาก คงทอง 3. นางฝั่ง คงทอง 4. นางเพิ่ม ศรีแจ้ 5. นางผ่าน หอมทน
2.2 ทำนองเทศน์มหาชาติเมืองเพชร	วัดเขาน้อยยังเป็นสำนักที่รักษาทำนองเทศน์มหาชาติเมืองเพชรแบบโบราณไว้ได้ โดยมีพระครูพิพิธศุภการ เจ้าอาวาสเป็นผู้ถ่ายทอด และพระมหามานพ อรุโณ พระบรรหาร เขมาภิรโต เป็นผู้สืบทอด
<b>ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล</b>	
3.1 ทำบุญกลางบ้าน	เดือน 3 (แต่ละปีกำหนดไม่ตรงกัน) ทำบุญเลี้ยงพระในทุ่งนาริมหนองแก้ว นิยมทำขนมจีน และข้าวหลามเลี้ยงพระ และมีการส่งวัวส่งเกวียน (ส่งเคราะห์ประจำปี)
3.2 สงกรานต์	วันที่ 12 - 13 เมษายน ของทุกปี วันที่ 12 มีการเล่นวัวเทียมไถที่ทุ่งนาท้ายหมู่บ้าน ตั้งแต่ประมาณ 18.00 – 24.00 น. วันที่ 13 ทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้าที่วัดเขาน้อย จากนั้นมีสรงน้ำพระ นิยมนำข้าวหมากมาทำบุญ

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
3.3 ทำยกรานต์ (ทำยสงกรานต์)	วันที่ 17 เมษายน ของทุกปี มาดิกาบังสุกุลบรรพบุรุษที่ศาลากลางหมู่บ้านเวลา 19.00 น.
3.4 ทำบุญโรงพ้อ	เริ่มต้นทำในเดือนหกของทุกปี ทำทุกวันศุกร์ ศุกร์ละโรงพ้อ(ศาลเจ้า) เริ่มต้นศุกร์แรก ที่ศาลคุณพ่อนาลี อยู่ด้านตะวันออกของวัดเขาน้อย ศุกร์ที่สอง ที่บันไดนาควัดเขาน้อย ศุกร์ที่สาม ที่ศาลคุณพ้อไร่จัน อยู่ริมฝั่งท่าห้วยโพธิ์กรู ศุกร์ที่สี่ ที่ศาลคุณพ้อท่าโพธิ์ ทำยหมู่บ้าน ศุกร์ที่ห้า ที่ศาลคุณพ้อต้นตาไร่ ทุกแห่งทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า แล้วจัดสำหรับถวายคุณพ้อประจำศาลด้วย มีพิธีกรรมพิเศษที่ศาลคุณพ่อนาลีคือแต่ละบ้านจะนำปูนแดงและภาชนะ หนึ่งชิ้นเช่น กะลา , กระป๋อง , กะละมัง ไปที่ศาลด้วย เมื่อเสร็จพิธีจะใช้ปูน แดงเขียนอักขระที่ก้นภาชนะแล้วมาแขวนไว้ที่หน้าบ้านจนครบรอบปีจากนั้น จึงทำใหม่ในปีถัดไป เชื่อว่าจะช่วยป้องกันเภทภัย และสร้างความสุข แก่สมาชิกในบ้าน
3.5 ตักบาตร ประจำปี	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (วันวิสาขบูชา) ตักบาตรที่บันไดนาคทางขึ้น โบสถ์วัดเขาน้อย ตอนค่ำมีเทศน์หนึ่งกัณฑ์ และ เวียนเทียนรอบโบสถ์
3.6 แห่เทียน เข้าพรรษา	วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 (วันเข้าพรรษา) ของทุกปี ตั้งพุ่มเทียนที่ศาลา จากนั้นในตอนบ่ายแห่จากศาลาไปถวายที่วัดเขาน้อย
3.7 สลากภัต	เดือน 10 (แต่ละปีหลวงพ่เจ้าอาวาสวัดเขาน้อยจะเป็นผู้กำหนด) จัดภัตตาหารทั้งของสดของแห้งใส่หีบอย่างสวยงามไปถวายเป็นสลากภัต ที่วัดเขาน้อย แต่ละปีมีประมาณ 100 หาบ
3.8 สารทไทย	สิ้นเดือน ๑๐ ทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้าที่วัดเขาน้อย นิยมนำกระยาสารท ไปทำบุญ
3.9 ออกพรรษา	แรม 1 ค่ำ เดือน 11 (วันออกพรรษา) ทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้าที่วัดเขาน้อย

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
3.10 บุญกฐิน	ระหว่างกลางเดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 (แต่ละปีกำหนดไม่ตรงกัน) ทำบุญทอดกฐิน
<b>ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล</b>	
4.1 ผู้ประกอบอาชีพขึ้นตาล (ทำน้ำตาล และ ลูกตาล)	<p>ชาวบ้านหนองแก้วส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทำนา และประกอบอาชีพเกี่ยวกับต้นตาล โคนด ภายในหมู่บ้านมีผู้ประกอบอาชีพขึ้นตาลทำน้ำตาลอยู่เป็นจำนวนมากถึง 20 ราย (มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในอำเภอบ้านลาด) ในช่วงเดือน มีนาคม ถึงเมษายน เป็นช่วงที่ต้นตาลให้ผลผลิตน้ำตาลมาก บางเตาอาจทำได้ถึงวันละ 30 กว่ากิโลกรัม มีรายได้วันละกว่าสองพันบาทต่อครอบครัว รายชื่อผู้ประกอบอาชีพขึ้นตาล (ทำน้ำตาลและลูกตาล) มีดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1.นายม้อย รักมิตร</li> <li>2.นายสังวาลย์ พึ่งพัทธ์</li> <li>3.นายนอม คังสะท้าน</li> <li>4.นายบุญส่ง เกิดรอด</li> <li>5.นายอัมพร สอนบุญ</li> <li>6.นายบุญล้น आयुสิน</li> <li>7.นายเลิศ ลำภู</li> <li>8.นายอัมพร กลิ่นอุบล</li> <li>9.นายสนั่น พึ่งพัทธ์</li> <li>10.นายสมคิด พ่วงพันธุ์ศรี</li> <li>11.นายพิศ พ่วงอินทร์</li> <li>12.นายหนู หอมสกุล</li> <li>13.นายประภา นาคกรีน</li> <li>14.นายณรงค์ ทองเหลือ</li> <li>15.นายสมบุญ จันทร์เพ็ญ</li> <li>16.นายประยงค์ นาคกรีน</li> <li>17.นายเนียม สว่างใจ</li> <li>18.นายบุญเลิศ จันทร์</li> <li>19.นายเทียน แสงอาทิตย์</li> <li>20.นายบุญล้น ทองแซก</li> </ol>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
4.2 ผู้ประกอบอาชีพโยงโตนด (ขึ้นตาลนำลูกตาลมาขายแต่ไม่ได้ทำน้ำตาล)	<p>นอกจากการขึ้นตาลเคี้ยวน้ำตาลแล้ว ยังมีผู้ประกอบอาชีพโยงโตนด คือ ขึ้นตาลนำลูกตาลมาขายแต่ไม่ได้ทำน้ำตาล มีดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1.นายทอง เอกพันธ์</li> <li>2.นายระพิน เกียรอด</li> <li>3.นายศราวุธ เขียวคลี่</li> <li>4.นายบุญส่ง ทองแทรก</li> <li>5.นายบุญเลิศ จันท</li> <li>6.นายทวี จันท</li> <li>7.นายสวน กุศล</li> <li>8.นายบุญมา หอมสกุล</li> <li>9.นายอรุณ ทองแซก</li> </ol>
4.3 แพทย์แผนโบราณ	<p>การมีภูเขานาคย้อมอยู่ในชุมชนย้อมเป็นที่รวมแหล่งสมุนไพร เพราะพื้นที่บนเขาเป็นพื้นที่อนุรักษ์สำหรับการเป็นป่าชุมชนไปในตัว ดังนั้นองค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพร และตำราแพทย์แผนโบราณจึงยังคงได้รับการสืบทอดอยู่ในหมู่บ้านหนองแก้ว ปัจจุบันหมู่บ้านหนองแก้วมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1.นายสุ่ม แจ่มฉิม (รักษารูกัด)</li> <li>2.นายบุญมาก คงทอง (ยาสมุนไพร, นวด)</li> </ol>
4.4 ทอผ้าไหมน้ำตาลโตนด ขนมแม่เหล็กแก้ว	<p>หมู่บ้านหนองแก้วมีภูมิปัญญาขนมแม่เหล็กแก้ว มีผลิตภัณฑ์ขนมได้แก่ ทอผ้าไหม ทอผ้าพัน ชนิตร์สต่าง ๆ ทอผ้าไหมน้ำตาลโตนดแบบกรอบ ทอผ้าไหมน้ำตาลโตนดแบบเหนียว ใช้น้ำตาลโตนดเป็นส่วนผสม ทำมาประมาณ 15 ปี ขายปลีกเป็นของฝากในชื่อขนมแม่เหล็กแก้ว และขายส่งสำหรับร้านขายของฝากมาซื้อไปติดตราของร้านจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
<b>ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม</b>	
5.1 งานศิลปกรรมภายในวัดเขาน้อย	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. เจดีย์ทรงลังกา ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย</li> <li>2. อุโบสถ ก่ออิฐถือปูน เป็นอุโบสถที่มีทรวดทรงงดงาม ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย</li> <li>3. ชุ่มประตูปูนปั้นหน้าอุโบสถสองชุ่ม ศิลปะสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งนายช่างได้ปั้น ประชันลายกันไว้อย่างน่าชม</li> <li>4. พระพุทธรูปประธานในอุโบสถ ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย</li> <li>5. พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงรัตนโกสินทร์ จำนวนมาก</li> <li>6. ธรรมาสน์ไม้สัก และธรรมาสน์เกรอดเพล ฝีมือพระอาจารย์เป้า วัดพระทรง ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงทางด้านงานช่างเป็นอย่างมากของเมืองเพชรบุรี</li> <li>7. หมู่กุฏิโบราณ</li> </ol>
5.2 หมู่เรือนไทยโบราณภายในหมู่บ้าน	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. เรือนป่าพวง ประดับศรี</li> <li>2. เรือนลุนบุญล้น ทองแซก</li> </ol>
5.3 ผู้ประกอบอาชีพจักสาน (ชะลอม แข่งปลาทุ แข่งขนมจีน ฝาลัว พัด)	<p>พื้นที่บ้านหนองแก้วยังคงภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบโบราณ ประกอบไปด้วย บ้าน วัด นา ป่า ลำน้ำ ผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มตามความสัมพันธ์เครือญาติ รอบกลุ่มบ้านปลูกไม้ไผ่สีสุกเป็นกอล้อมไว้เป็นปราการธรรมชาติ เมื่อว่างจากงานนา และการขึ้นตาล ชาวบ้านบางส่วนหารายได้เสริมด้วยการทำงานจักสาน ชะลอม แข่งปลาทุ แข่งขนมจีน ฝาลัว พัด เป็นงานอดิเรกที่ก่อให้เกิดรายได้ มีดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. นายบุญมาก คงทอง</li> <li>2. นางใบ บัวเงิน</li> <li>3. นางสาวบัวผัน พ่วงอินทร์</li> <li>4. นางบุญลาก พึ่งพัคตร์</li> <li>5. นายแสวง เจริญดี</li> <li>6. นางสาวลี ลำภู</li> </ol>



ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
	7. นางสอิ่ง คังสะท้าน 8. นางเจื่อน ลำภู 9. นางเจียบ สอนบุญ 10. นางจ๋านง ศรีเมือง 11. นางเอี่ยม นาคครั้น 12. นางประเทือง หอมสกุล 13. นางทองศรี ใหญ่โต 14. นางขันเงิน เอกพันธ์ 15. นางสว่าง ทองแทรก 16. นางเงิน พึ่งพักตร์ 17. นางพลอย จันท์เพ็ญ 18. นางเสียน เกิดรอด 19. นางเสน่ห์ ทองแทรก 20. นางลอม รักมิตร 21. นางเอื่อม อารีเพื่อน
5.4 การทำ กั้งหันลม	การทำกั้งหันลม นิยมทำไว้ฟังเสียงลมเพื่อประโยชน์ในการขึ้นตาล หากลมแรงเสียงดังมากจะยังไม่ขึ้นตาลเพื่อความปลอดภัย และนิยมอวดเสียงกันอีกด้วย
<b>ด้านที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว</b>	
6.1 ภูมิปัญญา วัวลาน วัวเทียมไถ การละเล่นพื้นบ้าน	ชื่อผู้มีความรู้ภูมิปัญญาวัวลาน วัวเทียมไถ การละเล่นพื้นบ้าน 1. นายระพิน เกิดรอด 2. นายหนู หอมสกุล 3. นายประภา นาคครั้น 4. นายนอม คังสะท้าน 5. นายวิเชียร เจริญดี 6. นายบุญล้น ทองแทรก

มรดกภูมิปัญญา	เนื้อหาโดยสรุป
	7. นางสาว อังสะท้าน 8. นางเจื่อน ลำภู 9. นางเจียบ สอนบุญ 10. นางจ๋านง ศรีเมือง 11. นางเอี่ยม นาคกรีน 12. นางประเทือง หอมสกุล 13. นางทองศรี ไหญ่โต 14. นางจันเงิน เอกพันธ์ 15. นางสาว ทองแทรก 16. นางเงิน พึ่งพักตร์ 17. นางพลอย จันท์เพ็ญ 18. นางเทียน เกิดรอด 19. นางเสนห์ ทองแทรก 20. นางลอม รักมิตร 21. นางเอี่ยม อารีเพื่อน
6.2 ภูมิปัญญา ไม้ ชน การละเล่น พื้นบ้าน	ชื่อผู้มีความรู้ภูมิปัญญาไม้ชน การละเล่นพื้นบ้าน 1.นายหอม อังสะท้าน 2.นายสวน เกิดรอด

จากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้รวบรวมขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโตนด กลุ่มงานจักสาน และกลุ่มงานห่มเรือนไทยโบราณ มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ที่นำโดยคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นด้วยว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองแก้ว-

ไร้หัวลุ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ การขายน้ำตาลโตนด ลูกตาลสด ทองม้วนน้ำตาลโตนด งานจักสาน มีการรวมกลุ่ม แม่บ้านในการรับจัดทำอาหารเมนูพื้นบ้านสำหรับกลุ่มผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ที่สนใจ

“หน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เรามีการจัดเวทีร่วมกัน แสดงความคิดเห็นกันในเรื่องกฎต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการใช้กรอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มาสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือ การขายน้ำตาลโตนด ลูกตาลสด ทองม้วนน้ำตาลโตนด งานจักสาน มีการรวมกลุ่มแม่บ้านในการรับจัดทำอาหารเมนูพื้นบ้านสำหรับกลุ่มผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ที่สนใจ เป็นการช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวให้กับชุมชนของเขาได้อีกทางหนึ่ง”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่ม โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นด้วยกับคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มองว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ยังสามารถนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่มเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

“จากข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้านของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่ม ที่รวบรวมขึ้นทางชุมชนได้มีการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่มขึ้นมา โดยใช้พื้นที่ในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม ได้มีการจัดกิจกรรมศึกษาเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรมบ้านหนองแก้ว-ไร้หัวลุ่ม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้ โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนต่าง ๆ เป็นการเชื่อมโยงสร้างมูลค่าเพิ่มในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง โดยอาศัยแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)



ภาพที่ 4.4 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

ที่มา : คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

จากการศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนทั้ง 4 ชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุป  
เป็นตารางแสดงการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี  
เพื่อง่ายต่อการศึกษา ได้ดังนี้





ตารางที่ 4.12 การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี			
ชุมชนยางน้ำก่ดใต้	ชุมชนนาพันสาม	ชุมชนหนองจอก	ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม
<ul style="list-style-type: none"> <li>- การจัดทำโฮมสเตย์</li> <li>สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน</li> <li>- งานผ้าทอกะเหรี่ยง</li> <li>- การแสดงดนตรี</li> <li>- อาหารกะเหรี่ยง</li> <li>- แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- การจัดทำขนมหวาน</li> <li>- อาหารพื้นบ้าน</li> <li>- การแสดงประวัติศาสตร์ และ</li> <li>ศิลปวัฒนธรรม</li> <li>- แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- กลุ่มขนมหวาน</li> <li>- กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน</li> <li>- กลุ่มช่างตีมีด</li> <li>- กลุ่มช่างทำทองโบราณ</li> <li>- กลุ่มจักรสาน</li> <li>- แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชน</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- การขายน้ำตาลโตนด</li> <li>- ลูกตาลสด</li> <li>- ทงม้วนน้ำตาลโตนด</li> <li>- งานจักรสาน</li> <li>- อาหารพื้นบ้าน</li> <li>- แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชน</li> </ul>



## 4.2 ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การนำเสนอผลการวิจัยในตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 4 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 20 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 2 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยผลการวิจัยในตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูล ออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา มาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงองค์ประกอบของการสื่อสารชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านผู้ส่งสาร ด้านสาร ด้านสื่อ และด้านผู้รับสาร มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการสื่อสารของชุมชน

2.2 รูปแบบของการสื่อสาร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบของการสื่อสาร ที่ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ 2) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ 3) รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ และ 4) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบการสื่อสารของชุมชน

2.3 การใช้สื่อของชุมชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบการวิจัยและได้ทำการศึกษาถึงสื่อที่ชุมชนใช้ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน ประกอบด้วย 1) สื่อบุคคล 2) สื่อประเพณี 3) สื่อเฉพาะกิจ 4) สื่อมวลชน และ 5) สื่ออินเทอร์เน็ต มาเป็นข้อมูลเพื่อจะได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการใช้สื่อของชุมชน

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในแต่ละส่วนโดยเรียงลำดับของพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นต้นแบบในการศึกษา ดังนี้ 1) ชุมชนยางน้ำกัลดใต้ 2) ชุมชนนาพันสาม 3) ชุมชนหนองจอก และ 4) ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม โดยผลการวิจัยในแต่ละส่วนในแต่ละชุมชนผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลเป็นตารางไว้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ง่ายขึ้นด้วย

### 1. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกัลดใต้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร  
ผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขาน้ำกัลดีได้ โดยมีผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบลขาน้ำกัลดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น คุณศรีพน นาคะเวช อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลขาน้ำกัลดี และคุณเจริญพร สถาพล ผู้หลักผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนนับถือ ซึ่งกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการนี้จะเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากกว่า และผู้วิจัยยังพบอีกว่ากลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะมีบทบาทในการนำข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมาสื่อสาร โน้มน้าว และชักชวนให้คนในชุมชนมาร่วมกันจัดกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการนโยบายของกระทรวงมหาดไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นผู้นำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางวิชาการที่สามารถอธิบาย แนะนำเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้

สาร ได้แก่

1. มรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้านของชุมชนขาน้ำกัลดี ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬาการละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว มรดกภูมิปัญญาเหล่านี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่ามรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้านของชุมชนเป็นมรดกภูมิปัญญาของคนในชุมชนในฐานะผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนด้วยกัน ได้รับรู้ช่วยกันอนุรักษ์ และยังคงการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญานี้ไปให้กับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วย

2. องค์ความรู้ที่มาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า นักวิชาการหรือนักวิจัยที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนขาน้ำกัลดี และองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าเรียนรู้ชุมชนรวมถึงองค์ความรู้ที่จะได้จากมัคคุเทศก์น้อยของชุมชนซึ่งมาจากนักเรียนโรงเรียน ขาน้ำกัลดี ที่ผ่านกระบวนการอบรมมััคคุเทศก์น้อยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

เพชรบุรี มาเป็นผู้นำชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชน

3. รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในการเข้ามาท่องเที่ยวของชุมชน ยางน้ำกัลลัดใต้

สื่อ ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่าในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนด้วยกันและคนจากนอกชุมชนด้วย ได้แก่

1. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของชุมชน เริ่มตั้งแต่กลุ่มผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน และคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีการพูดคุยกันภายในชุมชน และมีการพูดคุยกับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้าใจ

2. สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม เป็นสื่อของชาวกะเหรี่ยงภายในชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงและพิธีเรียกขวัญ และพิธีเวียนศาลา เป็นต้น

3. สื่อกิจกรรม เป็นสื่อที่เกิดขึ้นภายใต้ที่มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาภายในชุมชน มีหลายกิจกรรม เช่น

- กิจกรรมการอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) เกี่ยวกับเรื่องที่จะส่งเสริม และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- กิจกรรมการศึกษาดูงานเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

- แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน

4. สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์ ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในช่วงแรกของการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นมา

5. สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อ Facebook Web site ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบต่อเนื่องในช่วงหลัง สามารถเข้าถึงบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

## ผู้รับสาร ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่าในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยของชุมชนยางน้ำกัลได้ ผู้รับสารในที่นี้ คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพราะในกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็คือ ผู้ส่งสารที่เปลี่ยนบทบาทกลายมาเป็นผู้รับสารได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนยางน้ำกัลได้

### 2.2 รูปแบบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่ารูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนยางน้ำกัลได้ มีรูปแบบการสื่อสาร ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

#### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

#### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

#### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

#### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

#### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า เป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนยางน้ำกัลได้ โดยเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง รวมทั้ง ระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

#### 1. การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนยางน้ำกัลได้ด้วยกันเองออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ

##### 1.1 การพูดคุยในวงกาแฟ

##### 1.2 การบอกปากต่อปาก

### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์

#### 1.1 การพูดคุยในวงกาแฟ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเวลาเช้าตรู่เวลาประมาณ 06.00 น. ถึง 08.00 น. กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนยางน้ำกักได้ โดยเฉพาะผู้ชายมักจะมาชุมนุมกันตามบริเวณบ้านของผู้นำในชุมชน และร้านขายกาแฟ โดยแหล่งใหญ่ซึ่งคึกคักมากที่สุดได้แก่ บริเวณร้านค้าหน้าหมู่บ้าน เนื่องจากบริเวณดังกล่าว ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนยางน้ำกักได้ ซึ่งรวมทั้งที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๆ ของชุมชนไว้ได้แก่ ตลาด วัด สถานีอนามัย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมบ้านของกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จนอาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนยางน้ำกักได้ และรวมทั้งเรื่องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกักได้ด้วย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในตอนเวลาเช้าของชุมชน ได้พูดคุยกับคุณชัยชนะ เพชรตะนาวศรี ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านดนตรีกะเหรี่ยง ผู้วิจัยสังเกตถึงการพูดคุยในวงกาแฟด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น มักจะเกิดขึ้นที่บ้านของผู้อาวุโสในชุมชนท่านหนึ่งซึ่งเป็นร้านค้าอยู่ตรงข้ามสถานีอนามัยบ้าน ซึ่งบรรดากลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เป็นทางการ โดยเฉพาะคุณศรีพน นาคะเวช อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกัก ซึ่งเป็นผู้นำในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน จะมานั่งสนทนาในวงกาแฟแทบทุกเช้า บางครั้งชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะมานั่งร่วมวงสนทนาด้วย

“ส่วนใหญ่พวกเรามีการพูดคุยกันอยู่เป็นประจำเกือบทุกเช้าที่บริเวณร้านค้าหน้าหมู่บ้านตรงข้ามสถานีอนามัยเป็นร้านประจำของเรา เราไปนั่งกินน้ำชา กาแฟกันบ้างครั้งก็ได้พูดคุยกันกับศรีพน อดีตนายก อบต. เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนของเราอยู่เป็นประจำ”

(ชัยชนะ เสนติบัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

#### 1.2 การบอกปากต่อปาก

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณธนิดา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงยางน้ำกักได้ จากข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า “การบอกปากต่อปาก” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนยางน้ำกักได้ ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว เช่นเป็นการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารความรู้ จากการไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ๆ เช่นจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ของกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ



ของชุมชนที่เป็นตัวแทนการท่องเที่ยวของชุมชน การบอกเล่าเรื่องการชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน และการบอกเล่าในเรื่องของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ของการท่องเที่ยวของชุมชน

“ในช่วงแรกของการท่องเที่ยวของชุมชน ก่อนจะได้รับสมัครสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มีการประชาสัมพันธ์กันก่อนทางหอกระจายข่าว และมีการชักชวนกันแบบบอกปากต่อปากกันแต่พอช่วงหลังการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเปิดรับสมาชิกกลุ่มเพิ่มอีก ก็ได้คนที่มาเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เป็นคนไปชวนคนในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนของเรา”

(ชนิดา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์

จากข้อมูลในการพูดคุยกับคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกลัดใต้ และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่าการแจ้งทางโทรศัพท์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาบริเวณศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ทางกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ให้กับเจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ เป็นสมาชิกแต่ละหลังในชุมชนให้ทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นจำนวนกี่คน เพื่อให้เจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ จะได้เตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทันที

“เวลาที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชน ทางศูนย์เขาก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ให้เราทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวมาศึกษาเรียนรู้กี่คนเราจะได้เตรียมการต้อนรับได้อย่างทันที”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

## 2. การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนยางน้ำกลัดใต้กับหน่วยงานภายนอก

จากข้อมูลในการลงพื้นที่และจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนยางน้ำกลัดใต้กับหน่วยงานภายนอก ดังนี้ คือ



## 2.1 การคายนอกรอบ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณธีรศักดิ์ สุขสันติกมล อาจารย์จากหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่ได้คอยช่วยเหลือชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยพบว่า การคายนอกรอบ นั้นเป็นลักษณะของการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการซึ่งปรากฏขึ้นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขาน้ำกัลได้ กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยในช่วงเริ่มต้นของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลได้ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีการจัดการประชุมกันบ่อยเดือนสองเดือนครั้ง ในการประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชนนั้น พบว่าในช่วงระหว่างเวลาก่อน และหลังการประชุมอย่างเป็นทางการได้มีการพูดคุยด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งความเป็นกันเองในการพูดคุยปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่เข้ามานั้น มีพื้นเพเป็นคนจังหวัดเพชรบุรีเช่นเดียวกัน และกลุ่มผู้นำชุมชนยังมีการชักชวนไปทานข้าวที่บ้านเพื่อพูดคุยนอกรอบกันต่อ ถึงประเด็นต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวที่ยังคุยกันไม่จบ

“เรามีการคายนอกรอบกัน ไม่ได้เป็นทางการ ก็ไปนั่งทานข้าวกันและก็เสนอมุมมองเรื่องแผนงานท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เราจะทำกัน และชาวบ้านโอเคไหม เขาก็จะเสนอขึ้นมาว่าจะมีการปรับอะไรต่าง ๆ สุดท้ายเราใช้มุมมองเราไปร่วมกับชาวบ้านเราก็จะได้เป็นตัวรูปงานออกมาค่อนข้างที่จะชัดเจนเข้าใจกันง่ายขึ้นไม่เหมือนการประชุมแบบทางการ”

(ธีรศักดิ์ สุขสันติกมล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนขาน้ำกัลได้ คือรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นระหว่างกันมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และการประชุมอย่างเป็นทางการ

ของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

#### 1. การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบปะในการประชุมเกิดรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้ นั้นปรากฏในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้กับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยในส่วนของกลุ่มผู้นำชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน นำโดยคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้ ที่เป็นประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้ ผู้อาวุโสของชุมชนที่เป็นที่ปรึกษาของการท่องเที่ยวของชุมชน และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยวบางคน และในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประกอบด้วยอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่ลงพื้นที่รับผิดชอบในชุมชน

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ในชุมชนและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของผู้วิจัยพบว่า การประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้กับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเป็นการประชุมที่เป็นทางการ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จะมีการส่งจดหมายเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจากหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง มาประชุมร่วมกันกับกลุ่มผู้นำชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้ นอกจากนี้ ลักษณะของความเป็นทางการยังปรากฏในคำพูดที่ใช้ในการประชุม ซึ่งมีการใช้คำว่า “เรียน” เป็นคำเริ่มต้นของการพูดในที่ประชุม

“ในการประชุมร่วมกับทางการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยนั้นทางเรามีการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทางจังหวัดมาร่วมด้วยหลายท่านเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการมากมีการใช้คำว่า “เรียน” ก่อนเริ่มต้น ของการพูดในที่ประชุมด้วยเสมอ”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

นอกจากนี้ จากข้อมูลในการสังเกตการณ์การประชุมของผู้วิจัยยังพบว่า ในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนขานน้ำกัลลัดใต้กับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้ได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับทางเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับอาจารย์ของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีในเรื่องของแผนการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในรูปแบบใหม่ และการวิเคราะห์ปัญหาจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้

## 2. การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้

จากข้อมูลในการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมผู้วิจัยพบว่า การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้ ซึ่งประกอบด้วย คุณศรีพน นาคะเวช อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลขาน้ำกัลป์ใต้ ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้ รับหน้าที่เป็นประธานในการประชุม ผู้ใหญ่บ้าน รับหน้าที่เป็นรองประธานในการประชุม ผู้อาวุโสในหมู่บ้านรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการประชุม และตลอดจนผู้นำชุมชนท่านอื่น ๆ ที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้ก็จะเข้าร่วมประชุมกันอย่างพร้อมเพียง

การประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลป์ใต้นั้นมีขึ้นบ่อยครั้งในระยะเริ่มแรก โดยมีการส่งจดหมายเชิญประชุม มีการกำหนดวาระการประชุม และบางครั้งมีการบันทึกการประชุมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นทางการของการประชุมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการประชุมยังมีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางชนิดที่เรียกว่า “เถียงกันเกือบเป็นเกือบตาย ”

“เมื่อก่อนในระยะเริ่มแรกเราประชุมกันบ่อยเดือนละ 2 ครั้งมีการตั้งวาระกันมีการบันทึกการประชุม มีการออกจดหมายเชิญประชุมก่อนวันประชุมก็จะมีการประกาศทางหอกระจายข่าว แล้วเวลาประชุมก็จะมีแสดงความคิดเห็นเถียงกันเกือบเป็นเกือบตายอยู่เป็นประจำ”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ทว่าบางครั้งการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางนั้นก็มิผลทำให้การประชุมไม่สามารถหาข้อสรุปได้ในบางครั้ง

“การประชุมแต่ละครั้งของกลุ่มผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมักจะสรุปกันไม่ได้ แต่ละคนก็คิดไปคนละอย่างป็นลักษณะการประชุมปรึกษาหารือกัน ไม่ได้มีการลงมติกัน”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ทั้งนี้การประชุมในช่วงเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกฎ ระเบียบกติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยว

“ระเบียบ กติกา ที่ตั้งขึ้นมาของทางชุมชนท่องเที่ยวเราใช้วิธีการประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนในชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการ โดยจะช่วยกันดูเรื่องปัญหาเป็นหลักแล้วมาช่วยกันดูว่ากติกาที่ตั้งขึ้นมานั้นดีไม่ใช่อะไร จากการประชุมโดยทางกลุ่มผู้นำชุมชนท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิดว่าดีหรือไม่ใช่อะไร ชุมชนรับได้หรือไม่ แต่เรายึดชุมชนเป็นหลัก”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ส่วนการประชุมในระยะหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยังน้ำกัลได้ไปได้ระยะหนึ่งแล้ว เนื้อหาของการประชุมได้เปลี่ยนแปลงไป จากการสัมภาษณ์คุณศรีพน นาคะเวช พบว่า วาระการประชุมจะเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การเตรียมรับนักท่องเที่ยว การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการสรุปผลการดำเนินงาน

“ในระยะหลังเรามีการประชุมกันในเรื่องของการปรับเปลี่ยนแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการประชุมกันเพื่อหาข้อสรุป ผลการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนของเราอีกด้วย”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยังน้ำกัลได้ คือ การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าว ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวใช้ในการสื่อสารกับประชาชนทั่วไปในชุมชน โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะการใช้หอกระจายข่าวของกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวได้ ดังนี้ คือ

#### 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนยังน้ำกัลได้ พบว่า ในระยะเริ่มแรกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยังน้ำกัลได้นั้น กลุ่มผู้นำชุมชนโดยเฉพะคุณศรีพน นาคะเวช ซึ่งเป็น

ประธานคณะกรรมการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกัลคีใต้ได้ใช้ประโยชน์ จากหอกระจายข่าวของทางชุมชนในการพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านทั่วไปในชุมชนยางน้ำกัลคีใต้ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

“ก่อนที่จะตั้งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเมื่อตั้งชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ผมจะพูดเรื่องการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านของเราออกทางหอกระจายข่าวอยู่ตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับเรื่องของสิ่งแวดล้อมเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้าน”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ทั้งนี้สอดคล้องกับธนิดา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงยางน้ำกัลคีใต้ ได้กล่าวว่

“เมื่อก่อนพวกผู้นำเขาพูดเรื่องการท่องเที่ยว เรื่องการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ทางหอกระจายข่าวอยู่เรื่อย ๆ”

(ธนิดา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

#### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนยางน้ำกัลคีใต้ คือ รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผน และกำหนดเป้าหมาย เนื่องจากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการบังคับให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน รองลงมาที่พบเห็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้น เช่นคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วนำนโยบายมาคิดผลิตเป็นกิจกรรมของชุมชนแล้วมีการส่งสารเหล่านี้ต่อไปให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและในขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้



### 1. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่าหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่นำนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวจากศูนย์กลางระดับประเทศมาปรับประยุกต์ในการสร้างแผนพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อประสานงานให้เกิดการดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะที่ด้วยกันบางหน่วยงานก็มีหน้าที่จัดทำยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากในอดีตการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการนิยามมากนักทำให้จังหวัดไม่มีแผนด้านการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเกิดรายได้ เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับจังหวัด จึงทำให้ภาครัฐหันมาใส่ใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น

“บทบาทหน้าที่ตรงนี้สำคัญมากในการกำหนดอะไรต่าง ๆ เราต้องบอกก่อนว่าเมื่อก่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดไม่ได้ลงลึกด้านการท่องเที่ยวมากนัก ก็จะมีส่วนของสำนักงานเราเองที่ทำยุทธศาสตร์ และได้กำหนดแผนงานเอาไว้ในเรื่องของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แต่ในปีนีทางท่านผู้ว่าได้มีการเพิ่มเติมแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวลงไปแผนงานของจังหวัดเพิ่มมากขึ้นแล้ว”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนข้างน้ำกัลได้ นั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบว่าการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของชุมชนนำโดยคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนข้างน้ำกัลได้ กับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนที่ได้มีการหารือกัน มีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็นโดยนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกัน มาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนข้างน้ำกัลได้ให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของทางส่วนกลาง

“เรามีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำของเราทั้งที่มีตำแหน่งเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการกับทางหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนในเรื่องของการวางแผนร่วมกัน การร่วมกันกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของเรา พวกหน่วยงานรัฐก็มีข้อเสนอแนะเรา



เราก็มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเขา จนได้แผนงานและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของเรา”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

## 2. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณสัมภาษณ์ ธนิตา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงยางน้ำกลัดใต้ พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกลัดใต้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบ “ชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกลัดใต้” ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมประชุมกัน ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในฐานะผู้ส่งสารที่จะนำแผนและนโยบายที่ได้จากการประชุมมาถ่ายทอดให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนในฐานะเป็นผู้ผลิตแหล่งเรียนรู้การส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 7 กลุ่มย่อยของชุมชน ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดนตรีและศิลปวัฒนธรรม กลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และกลุ่มอาหารและของฝากชุมชน เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

“เรามีการประชุมกัน พวกผู้นำชุมชนเขาเอาแผนและนโยบายจากการประชุมกับรัฐมาถ่ายทอดให้กับพวกเรา มาร่วมกันคิดว่าจะทำอย่างไรในแต่ละกลุ่ม พวกเราก็เสนอ เรามีกลุ่มต่าง ๆ ในการผลิตให้เกิดแหล่งเรียนรู้ได้ เรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเรา การร่วมกลุ่มกันเช่นนี้ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ของวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างเต็มที่”

(ธนิตา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณพิทยา อินทร์มี หัวหน้ากลุ่มโฮมสเตย์ พบว่ากลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนยางน้ำกลัดใต้ที่เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก

“ในกลุ่มของโฮมสเตย์ มีบ้านที่เปิดรับนักท่องเที่ยวหลายหลัง แต่นักท่องเที่ยวยังไม่รู้จัก เราก็ไปบอกให้ภาครัฐเขาช่วยเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มของเราหน่อย จะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น”

(พิทยา อินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 2.3 การใช้สื่อของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้สื่อของทางชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ มีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีทั้งที่ทางชุมชนผลิตเอง และจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผลิตให้ แต่ทุกสื่อที่มีการผลิตกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการผลิต โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบเช็คความถูกต้องก่อนที่จะนำออกมาใช้ การใช้สื่อของทางชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อให้กับคนภายนอกชุมชนได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ และที่สำคัญเพื่อเป็นการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยการผลิตสื่อที่ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น

“สื่อที่ใช้เรามีการผลิตเอง และมีหน่วยงานรัฐและเอกชนผลิตให้เรา แต่เราก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วยทุกครั้ง อย่างน้อย ๆ ก็ให้ข้อมูล และเสร็จแล้วเขาก็เอามาให้เราช่วยดูว่ามันถูกต้องไหม แต่วัตถุประสงค์ของการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านเราอันดับแรกเลยต้องการสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มคนในหมู่บ้านและกลุ่มคนภายนอกหมู่บ้าน และที่สำคัญอยากให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักหมู่บ้านของเรามีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้ ขึ้นมา และต้องการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของเรา”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การใช้สื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกัลลัดใต้นั้น มีการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. สื่อบุคคล
2. สื่อประเพณี
3. สื่อเฉพาะกิจ
4. สื่อมวลชน

## 5. สื่ออินเทอร์เน็ต

### 1. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และสามารถชักจูงใจผู้รับสารได้โดยวิธีการพูดคุยแบบกันเอง ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นราย ๆ ไปได้ และสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ ทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารได้ทันที จากการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้ มีการใช้สื่อประเภทสื่อบุคคลเป็นหลัก ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อบุคคลนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมมากในการผลิตสื่อประเภทนี้ ได้แก่

1.1 ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว

1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

#### 1.1 ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้ พบว่า ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อบุคคลกลุ่มแรกที่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกโดยผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยวเมื่อได้ออกไปนอกหมู่บ้าน เวลาไปพบใครที่ไหน ทั้งญาติ และเพื่อน ๆ มีโอกาสดังจะเชิญชวนให้คนภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ในชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำชุมชน โดยเฉพาะคุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขนานน้ำกัลลัดใต้ มักจะได้รับเชิญไปเป็นร่วมประชุมตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ และได้มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากในแต่ละครั้ง ซึ่งคุณศรีพน นาคะเวช ก็ได้ทำตัวเองเป็นสื่อบุคคลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย

“ส่วนใหญ่เราประชาสัมพันธ์ด้วยตัวเองเป็นหลัก ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนเราช่วยกัน เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ ใครพบใคร ใครเจอใคร ก็บอกให้มาเที่ยวกัน อย่างบางที ผมจะได้ รับเชิญไปร่วมประชุมตามสถานที่ต่าง ๆ มีคนไปเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก มีคนเห็นเราก็เหมือนเป็นสื่อเองด้วย”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

## 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ ของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่า เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่ได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่ได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเข้ามา และยังช่วยแนะนำให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนแก่ทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากได้ข้อมูลข่าวสารของทางหมู่บ้าน

“เจ้าหน้าที่สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ของเราทุกคนก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับทางชุมชนท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่ได้ติดต่อเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และทางเรายังได้ช่วยให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทางหมู่บ้านแก่พวกสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากจะได้ข้อมูลของทางหมู่บ้านอีกด้วย”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

## 2. สื่อประเพณี

สื่อประเพณี เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติกฎปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธนิดา ประดิษฐ์เพชร หัวหน้ากลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงยางน้ำกลัดใต้ พบว่าการผลิตสื่อประเพณีนี้เกิดขึ้นในชุมชน คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชาวกระเหรี่ยงภายในชุมชนยางน้ำกลัดใต้ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีกินข้าวห่อกระเหรี่ยงและพิธีเรียกขวัญ และพิธีเวียนศาลา ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนมากที่สุด

“ชุมชนเรามีประเพณีวัฒนธรรมของชาวกระเหรี่ยง ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เหมือนกันนะ ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เรามีประเพณีกินข้าวห่อกระเหรี่ยง มีพิธีเรียกขวัญ มีพิธีเวียนศาลา คนภายในชุมชนเราร่วมกันเยอะ คนนอกก็มาร่วมกัน”

(ธนิดา ประดิษฐ์เพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 3. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นมา โดยมีเนื้อหาที่เฉพาะและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ และยังสามารถทำให้ผู้รับสารเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารความรู้ได้โดยตรงและถูกต้องอันจะส่งผลต่อการตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้ และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนขาน้ำกัลได้ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลได้ มีการใช้สื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งมีทั้งที่ผลิตสื่อเฉพาะกิจของหมู่บ้านขึ้นมาเอง เช่นป้ายบอกทาง ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางผ่านไปมาได้พบเห็น และเป็นการช่วยนำทางให้กับนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านได้อย่างถูกต้อง และสื่อเฉพาะกิจบางส่วนก็มีหน่วยงานภายนอกผลิตขึ้นมาให้ เช่น แผ่นพับท่องเที่ยวของชุมชนขาน้ำกัลได้ ก็จะมีหน่วยงานรัฐก็คือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิต โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการออกมาใช้ประชาสัมพันธ์ชุมชน มีการนำไปฝากวางไว้ตามสถานที่ราชการในตัวจังหวัดเพชรบุรีเป็นส่วนใหญ่แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีผู้คนพลุกพล่านตามร้านกาแฟ

“เรามีแผ่นพับใช้ในการประชาสัมพันธ์ในช่วงแรก ๆ รัฐเขาผลิตให้เรา แต่เราก็มีส่วนร่วมด้วยนะ เราเป็นผู้ให้ข้อมูลเขา เขาไม่รู้ว่ามီးอะไรเขาก็มาถามเรา เสร็จแล้วเขาก็เอามาให้เราดูว่าถูกต้องไหม มီးอะไรจะแก้ไหม”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

### 4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดี่ยว หรือ กลุ่มบุคคลสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และอาศัยอย่างกระจัดกระจายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนขาน้ำกัลได้ ก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับ



รู้ โดยสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเหล่านี้ ทางหมู่บ้านท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง แต่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ผลิตให้แต่ทางชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการแสดงเป็นผู้นำพาท่องเที่ยวอีกด้วย โดยมีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นผู้ประสานงานให้ช่องรายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สนใจการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้ ได้เข้ามาถ่ายทำรายการเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้

“เราในฐานะผู้รับผิดชอบโดยตรงในการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ ถ้ามีพวกสื่อมวลชน เช่นรายการโทรทัศน์ติดต่อเข้ามาสอบถามแหล่งท่องเที่ยวเราก็จะแนะนำเป็นผู้ประสานงานให้ติดต่อกันโดยตรงจะได้สอบถามกัน จุดไหนน่าจะถ่ายชุมชนจะได้ช่วยบอก และบางทีก็เข้าร่วมแสดงเลยก็มี”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

## 5. สื่ออินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมากในยุคปัจจุบันเพราะสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีพื้นที่มากกว่า และมีความรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและการสัมภาษณ์คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้ ก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวนั้น ก็ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางหมู่บ้านผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือการผลิตให้โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดที่จะคอยช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ ช่วยจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวของทางหมู่บ้านท่องเที่ยว ลงตามเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้ แต่คนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตคอยให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเสมอ ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้ ได้ระยะหนึ่งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนก็มีการผลิตจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟสบุ๊คที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างน้ำกัลลัดได้ขึ้นมาเอง เป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง



“ในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนยางน้ำกักได้ นั้น ทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดได้ประสานมากับทางเราโดยให้เราช่วยจัดข้อมูล การท่องเที่ยวของชุมชนของเราส่งมา เขาจะช่วยลงในเว็บไซต์เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของทางชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก”

“เนื้อหาของเว็บไซต์ที่หมู่บ้านเราจัดทำขึ้นมาเอง จะมีการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ของทาง หมู่บ้านอย่างละเอียด อย่างเช่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านของเรา สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของ หมู่บ้าน รายละเอียดต่าง ๆ ของการเดินทาง และความรู้ประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นจุดเด่นของทางชุมชน”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ผลการศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกักได้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี นำเสนอแบ่งออกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร และการใช้สื่อของชุมชน จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูล มาสรุปเป็นตารางแสดงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกักได้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.13 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกลัดใต้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำกลัดใต้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p><b>ผู้ส่งสาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้นำชุมชน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีบทบาทในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับคนในชุมชน</li> <li>- หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีบทบาทนำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul> <p><b>สาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มรดกภูมิปัญญา ทั้ง 6 ด้าน ของชุมชนยางน้ำกลัดใต้</li> <li>- องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัย มาเป็นวิทยากร</li> <li>- องค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นวิทยากร</li> </ul>	<p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนยางน้ำกลัดใต้ด้วยตนเอง เช่น การพูดคุย ในวงกาแฟ การบอกปากต่อปาก การแจ้งทางโทรศัพท์</li> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนยางน้ำกลัดใต้กับหน่วยงานภายนอก เช่น การคุยนอกรอบ</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนยางน้ำกลัดใต้กับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ</li> <li>- การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนยางน้ำกลัดใต้ที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน</li> </ul>	<p><b>สื่อบุคคล</b> เป็นสื่อที่ทางชุมชนสื่อสารเองและมีส่วนร่วมทุกคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว และหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สื่อสารให้</p> <p><b>สื่อประเพณี</b> เป็นสื่อที่อยู่ในชุมชนเองคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการผลิตทุกคน</p> <p><b>สื่อเฉพาะกิจ</b> มีทั้งที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายบอกทาง ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตและหน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ เช่น แผ่นพับ ทางชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p> <p><b>สื่อมวลชน</b> เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และร่วมแสดงก่อนนำสื่อออกไปเผยแพร่</p>

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนยางน้ำก๊าดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p>- รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนยางน้ำก๊าดได้สื่อ ได้แก่</p> <p>- สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนยางน้ำก๊าดได้</p> <p>- สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม ชาวกะเหรี่ยงที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มชุมชน</p> <p>- สื่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนยางน้ำก๊าดได้ เช่น แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</p> <p>- สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์</p> <p>- สื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์</p>	<p>รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ</p> <p>- การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน</p> <p>รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต</p>	<p>สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ช่วงแรกหน่วยงานภายนอกจากรัฐเป็นผู้ผลิตให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p> <p>ช่วงหลังชุมชน มีการผลิตสื่อขึ้นมาเอง</p> <p>โดยการจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟซบุ๊ก</p> <p>ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต</p>

## 2. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

### 2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร

#### ผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม โดยมีผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานชมรมผู้สูงอายุของชุมชนนาพันสาม ครู โรงเรียนวัดนาพรหม และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ประชาญ์ชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่น ผู้แทนชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนลูกหว่า นาพันสาม และคนในชุมชนกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนสังเกตพบว่า พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยเป็นประธานในการประชุม มีบทบาทในการนำข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมาสื่อสาร โน้มน้าวและชักชวนให้คนในชุมชนมาร่วมกันจัดกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่าหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการนโยบายของกระทรวงมหาดไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นผู้นำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางวิชาการที่สามารถอธิบายแนะนำเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้

#### สาร ได้แก่

1. มรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้านของชุมชนนาพันสาม ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬาการละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า มรดกภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นมรดกภูมิปัญญาของคนในชุมชน ในฐานะผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนด้วยกันได้รับรู้ช่วยกันอนุรักษ์และยังต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญานี้ไปให้กับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วย

2. องค์ความรู้ที่มาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่ นักวิชาการหรือนักวิจัยที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนนาพันสาม และองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าเรียนรู้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชน

3. รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในการเข้ามาท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม

สื่อ ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่ในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนด้วยกันและคนจากนอกชุมชนด้วย ได้แก่

1. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของชุมชน เริ่มตั้งแต่พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีการพูดคุยกันภายในชุมชน และมีการพูดคุยกับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้าใจ

2. สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม เป็นสื่อของกลุ่มคนในชุมชนนาพันสามที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีการแห่เรือบัก ประเพณีระบำว่าวลาน ประเพณีการกว่นกระยาทิพย์ - กระยาสารท เป็นต้น

3. สื่อกิจกรรม เป็นสื่อที่เกิดขึ้นภายใต้ที่มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสามขึ้นมาภายในชุมชน มีหลายกิจกรรม เช่น

- กิจกรรมของหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การตัดขาตราบนหลังเกวียน การแต่งงานบนหลังเกวียน การปิดตำบลกินขนมหวาน

- กิจกรรมการอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) เกี่ยวกับเรื่องที่จะส่งเสริม และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม

- กิจกรรมการศึกษาดูงานเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชนนาพันสาม

- แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม

4. สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์ ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในช่วงแรกของการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นมา

5. สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อ Facebook Web site ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบต่อเนื่องในช่วงหลัง สามารถเข้าถึงบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

ผู้รับสาร ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่ากระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม ผู้รับสารในที่นี้ คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพราะในกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็คือ ผู้ส่งสารที่เปลี่ยนบทบาทกลายมาเป็นผู้รับสาร ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม

## 2.2 รูปแบบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนนาพันสาม จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบการสื่อสาร ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการเป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนนาพันสาม โดยเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง รวมทั้ง ระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

1. การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย สามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนนาพันสามด้วยกันเองออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ



### 1.1 การพูดคุยในวงน้ำชา

#### 1.2 การบอกปากต่อปาก

#### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์

### 1.1 การพูดคุยในน้ำชา

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเวลาเช้าตรู่ กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนนาพันสาม มักจะมาชุมนุมกันตามบริเวณบ้านของผู้นำ ในชุมชน และร้านขายกาแฟ โดยแหล่งใหญ่ซึ่งคึกคักมากที่สุดได้แก่ บริเวณร้านค้าหน้าวัด เนื่องจากบริเวณดังกล่าว ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนนาพันสาม ซึ่งรวมทั้งที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๆ ของชุมชนไว้ได้แก่ วัดนาพรหม สถานีอนามัยนาพันสาม นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมบ้านของกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จนอาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนนาพันสาม รวมทั้งเรื่องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามด้วย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์และได้พูดคุยกับคุณน้อย เฉลิมเพชร ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการสร้างเรือนไทยในชุมชน พบว่าในช่วงเวลาเช้า ๆ จะมีการพูดคุยกันในวงน้ำชาด้วยเรื่อง ที่เกี่ยวกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามนั้น มักจะเกิดขึ้น ที่ร้านค้าใกล้วัด ซึ่งบรรดากลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เป็นทางการ โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่นับถือของกลุ่มในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน จะมานั่งสนทนาในวงน้ำชาแทบทุกเช้า บางครั้งชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะมานั่งร่วมวงสนทนาด้วย

“พวกเรามีการพูดคุยกันอยู่เป็นประจำเกือบทุกเช้าที่บริเวณร้านค้าหน้าวัดตรงใกล้สถานีอนามัยเป็นร้านประจำที่พวกเราไปนั่งกินน้ำชากัน เราแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน โดยมีลุงเจือ ปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมวงด้วยเสมอ เราคุยกันเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนของเราอยู่เป็นประจำ”

(น้อย เฉลิมเพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2562)

### 1.2 การบอกปากต่อปาก

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยพบว่า “การบอกปากต่อปาก” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนนาพันสาม ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว ดังเช่นคุณสมร จันทะทัง หัวหน้ากลุ่มชุดคลองยาว ก็เป็นคน

หนึ่งที่มีการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารความรู้จากการไปฝึกอบรมจากหน่วยงานของรัฐของกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวแทนการท่องเที่ยวของชุมชน การบอกเล่าเรื่องการจัดชวนชาวบ้านในชุมชนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน และการบอกเล่าในเรื่องของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ของการท่องเที่ยวของชุมชน

“เวลาเราไปไหนมาไหนไปอบรมกันกลับมา เราก็มาบอกกัน และบางครั้งก็คุยกันมีการชักชวนกันแบบบอกปากต่อปากกัน ไปชวนคนในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน”

(สมร จันทะทัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณปริยานุช คำอินทร์ หัวหน้ากลุ่มชมรมหวานและจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า การแจ้งทางโทรศัพท์เป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาบริเวณศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ทางกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ให้กับเจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกแต่หลังในชุมชนให้ทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนเวลาเท่าไรและจะมากันกี่คน เพื่อให้เจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ จะได้เตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทันที

“กลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยว จะบอกเรา เราจะแจ้งทางโทรศัพท์ โทรมาบอกให้รับรู้ว่าจะมา เวลาเท่าไร มากี่คน เราก็จะได้รู้เวลาที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชน”

(ปริยานุช คำอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

## 2. การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนนาพันสามกับหน่วยงานภายนอก

จากข้อมูลในการลงพื้นที่และจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนนาพันสามกับหน่วยงานภายนอก ดังนี้คือ

## 2.1 การจับเข้าคุยกัน

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า การจับเข้าคุยกันนั้น เป็นลักษณะของการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งปรากฏขึ้นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยคุณสมร จันทะทัง หัวหน้ากลุ่มบุคคลอาวุโส ได้เล่าว่า ในช่วงตั้งแต่เริ่มแรกของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามได้รับการส่งเสริมและความช่วยเหลือจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ด้วยการเข้ามาพูดคุย และทำความเข้าใจกับกลุ่มแกนนำของชุมชนด้วยความสนิทสนมคุ้นเคย เนื่องจากก่อนหน้านี้ชุมชนนาพันสามจะได้รับการแนะนำสนับสนุนส่งเสริมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีนั้น ทางอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ชุมชนนาพันสาม เพื่อทำโครงการพัฒนาอาชีพแก้ไขปัญหาความยากจนมาเกือบปีแล้ว ดังนั้น ความสนิทสนมคุ้นเคย และความไว้วางใจที่มีต่ออาจารย์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีจึงมีมาก

“ทางอาจารย์จากราชภัฏ เขาเข้ามาพูดคุยกับกลุ่มผู้นำชุมชนก่อนตั้งแต่เริ่มจัดตั้งการท่องเที่ยวของชุมชนแล้วจึงทำให้สนิทกัน ไว้วางใจกันมีอะไรก็จะคุยกันตรง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน”

(สมร จันทะทัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

## 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนนาพันสามคือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นระหว่างกันมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และการประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

### 1. การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชน และได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบปะในการประชุมเกิดรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนนาพันสาม นั้นยึดแนวทางพระราชรัฐในการขับเคลื่อนชุมชน โดยมีพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นผู้นำหลักแนวคิด การใช้หลักการ “บวร” โดยเชื่อว่า

นาพันสามโมเดล Napansam Model เป็นการทำงานขับเคลื่อนชุมชนในทุก ๆ ภาคส่วนแบบองค์รวม ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ผ่านเวทีสภาตำบลนาพันสาม โดยมีท่านพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นประธานในที่ประชุมซึ่งจะมีการประชุม ในวันที่ 12 ของทุก ๆ เดือน

“ชุมชนของเรามีการจัดการชุมชน เรายึดถือหลัก “บวร” นั่นก็คือ ความร่วมมือกันของบ้านก็คือ ชาวบ้านทุกคน วัด ก็คือเป็นศูนย์กลางของทั้งพื้นที่และจิตใจของคน โรงเรียน ก็คือจากภาครัฐต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยเรา เรามีการประชุมกันทุกเดือน นัดกันในวันที่ 12 ทุกเดือน ทุกคนจะมาประชุมกันกัน”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

ทั้งนี้จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณน้อย เดชเพชร ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการสร้างเรือนไทยของชุมชน พบว่า การประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามนำโดยท่านพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นประธานในที่ประชุมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเป็นการประชุมที่เป็นทางการ ดังจะเห็นได้จากการที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจะมีการส่งจดหมายเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจากหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกันกับกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสาม นอกจากนี้ ลักษณะของความเป็นทางการยังปรากฏในการประชุมซึ่งมีการจดบันทึกการประชุม

“ในการประชุมในวันที่ 12 ของทุก ๆ เดือนจะเป็นการประชุมใหญ่ ร่วมกับทางท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยนั้น มีการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทางจังหวัดมาร่วมด้วยหลายท่านเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการมาก มีการมีการจดบันทึกการประชุมในที่ประชุมด้วยเสมอ”

(น้อย เดชเพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2562)

นอกจากนี้ จากข้อมูลในการลงพื้นที่ในชุมชนและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของผู้วิจัยยังพบว่า ในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับทางเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับอาจารย์ของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ในเรื่องของแผนการจัดการส่งเสริม

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนและมีการเสนอข้อเสนอแนะจากปัญหาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม

2. การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม

จากข้อมูลในการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมผู้วิจัยพบว่า การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามซึ่งประกอบด้วยพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามรับหน้าที่เป็นประธานในการประชุม มีผู้อาวุโสในหมู่บ้านรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการประชุม และตลอดจนผู้นำชุมชนท่านอื่น ๆ ที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามก็จะเข้าร่วมประชุมกันอย่างไร้พร้อมเพียงเพราะถือว่าเป็นการประชุมกันภายในเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน

การประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามนั้นมีการจัดเป็นประจำทุกเดือนหลังจากการประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยคุณสมร จันทะทั่ง หัวหน้ากลุ่มชุดคลองยาว และเป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เล่าว่ามีการส่งจดหมายเชิญประชุม มีการกำหนดวาระการประชุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นทางการของการประชุมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการประชุมยังมีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างมาก

“เมื่อก่อนในระยะเริ่มแรกเราประชุมกันบ่อยเดือนละ 2 ครั้งมีการตั้งวาระกันมีการบันทึกการประชุม มีการออกจดหมายเชิญประชุมก่อนวันประชุมก็จะมีการประกาศทางหอกระจายข่าว แล้วเวลาประชุมก็จะมีแสดงความคิดเห็นถึงกันเกือบเป็นเกือบตายอยู่เป็นประจำ”

(สมร จันทะทั่ง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

คุณสมร จันทะทั่ง คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามและหัวหน้ากลุ่มชุดคลองยาว ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ทั้งนี้การประชุมในช่วงเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกฎ ระเบียบกติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยว แต่ช่วงระยะหลังคณะกรรมการจะช่วยกันดูเรื่องปัญหาเป็นหลักแล้วมาช่วยกันดูว่ากติกาที่ตั้งขึ้นมานั้นดีไม่ใช่อะไรมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น”

(สมร จันทะทั่ง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม คือ การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวซึ่งติดตั้งไว้ที่วัดนาพรหม ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวใช้ในการสื่อสารกับกลุ่มคนทั่วไปในชุมชน โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะการใช้หอกระจายข่าวของกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวได้ดังนี้

#### 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณน้อย เฉลิมเพชร ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการสร้างเรือนไทย และเป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน พบว่า ในระยะเริ่มแรกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งเป็นคณะกรรมการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามได้ใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าวของทางชุมชนในการพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับกลุ่มคนทั่วไปในชุมชนนาพันสาม โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

“ก่อนที่จะตั้งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเมื่อตั้งชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ผมจะพูดเรื่องการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านของเราออกทางหอกระจายข่าวอยู่ตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับเรื่องของสิ่งแวดล้อมเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้าน”

(น้อย เฉลิมเพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2562)

### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่น่าทึ่งของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนนาพันสาม คือ รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผน และกำหนดเป้าหมาย เนื่องจากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการบังคับให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน รองลงมาที่พบเห็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้น เช่นคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วนำนโยบายมาคิดผลิตเป็น



กิจกรรมของชุมชนแล้วมีการส่งสารเหล่านี้ต่อไปให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและในขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่าหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่นำนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวจากศูนย์กลางระดับประเทศมาปรับประยุกต์ในการสร้างแผนพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อประสานงานให้เกิดการดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะเดียวกันบางหน่วยงานก็มีหน้าที่จัดทำยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากในอดีตการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการนิยามมากนักทำให้จังหวัดไม่มีแผนด้านการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเกิดรายได้ เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับจังหวัด จึงทำให้ภาครัฐหันมาใส่ใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น

“บทบาทหน้าที่ตรงนี้สำคัญมากในการกำหนดอะไรต่าง ๆ เราต้องบอกก่อนว่าเมื่อก่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดไม่ได้ลงลึกด้านการท่องเที่ยวมากนัก ก็จะมีส่วนของสำนักงานเราเองที่ทำยุทธศาสตร์ และได้กำหนดแผนงานเอาไว้ในเรื่องของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แต่ในปีนีทางท่านผู้ว่าได้มีการเพิ่มเติมแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวลงไปแผนงานของจังหวัดเพิ่มมากขึ้นแล้ว”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสามนั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบว่า การประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน โดยมีพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม รับผิดชอบเป็นประธานในการประชุม ได้มีการหารือกัน มีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็นโดยนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกัน มาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสามให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของ ทางส่วนกลาง

“เรามีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำของเราทั้งที่มีตำแหน่งเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการกับทางหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนในเรื่องของการวางแผนร่วมกัน การร่วมกันกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของเรา พวกหน่วยงานรัฐก็มีข้อเสนอแนะ เราได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเขา จนได้แผนงานและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของเรา”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

## 2. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณน้อย เฉลิมเพชร คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการสร้างเรือนไทย พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสามที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมประชุมกัน ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในฐานะผู้ส่งสารที่จะนำแผนและนโยบายที่ได้จากการประชุมมาถ่ายทอดให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนในฐานะเป็นผู้ผลิตแหล่งเรียนรู้การส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 5 กลุ่มย่อยของชุมชน ได้แก่ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กลุ่มขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน และกลุ่มเกษตรกรรม เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

“เรามีการประชุมกัน พวกผู้นำชุมชนเขาเอาแผนและนโยบายจากการประชุมกับรัฐมาถ่ายทอดให้กับพวกเรา มาร่วมกันคิดว่าจะทำอะไรในแต่ละกลุ่ม พวกเราก็เสนอ เรามีกลุ่มต่าง ๆ ในการผลิตให้เกิดแหล่งเรียนรู้ได้ เรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเรา การร่วมกลุ่มกันเช่นนี้ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ของวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างเต็มที่”

(น้อย เฉลิมเพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2562)

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณปริยานุช คำอินทร์ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและหัวหน้ากลุ่มขนมหวาน พบว่า กลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม ที่เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก

“กลุ่มของขนมหวาน เรามีการผลิตขนมหลายอย่างด้วยกัน เช่น ขนมทองหยอด ขนมชั้น ขนมนางเล็ด ขนมหม้อแกง ขนมทองหยิบ ขนมฝอยทอง และขนมเม็ดยกุน ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากประจำตำบล เราก็ไปบอกให้ภาครัฐเขาช่วยเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มของเราหน่อย จะ ได้รู้จักเข้ามาซื้อขนมของเรา”

(ปริยานุช คำอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

### 2.3 การใช้สื่อของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้สื่อของทางชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม และประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม ทำให้ผู้วิจัยพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนนาพันสาม มีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีทั้งที่ทางชุมชนผลิตเอง และจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผลิตให้ แต่ทุกสื่อที่มีการผลิตกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการผลิต โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตรวจเช็คความถูกต้องก่อนที่จะนำออกมาใช้ การใช้สื่อของทางชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อให้กับคนภายนอกชุมชนได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม และที่สำคัญเพื่อเป็นการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยการผลิตสื่อที่ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น

“ชุมชนนาพันสามเรามีส่วนร่วมในการผลิตด้วยทุกครั้ง บางครั้งเราผลิตเอง แต่ก็มีที่เราไม่ได้ผลิตเองแต่เราก็มีส่วนร่วมกับเขา เรามีการให้ข้อมูลกับพวกเขา เวลาเขาทำเสร็จก็จะมาให้พวกเราช่วยกันดู ว่ามันถูกต้องไหม การทำสื่อเรามีเป้าหมายการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของชุมชนเราต้องการสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในหมู่บ้านและกลุ่มคนภายนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอยากให้เขารู้จักชุมชนของเรา อยากให้เขาเข้ามาศึกษาเรียนรู้”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่าการใช้สื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามนั้น มีการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. สื่อบุคคล
2. สื่อประเพณี

3. สื่อเฉพาะกิจ
4. สื่อมวลชน
5. สื่ออินเทอร์เน็ต

#### 1. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และสามารถชักจูงใจผู้รับสารได้โดยวิธีการพูดคุยแบบกันเอง ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นราย ๆ ไปได้ และสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ ทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารได้ทันที จากการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม มีการใช้สื่อประเภทสื่อบุคคลเป็นหลัก ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อบุคคลนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมมากในการผลิตสื่อประเภทนี้ ได้แก่

- 1.1 ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว
- 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

#### 1.1 ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม และประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม พบว่า ผู้นำชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อบุคคลกลุ่มแรกที่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกโดยผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยวเมื่อได้ออกไปนอกหมู่บ้าน เวลาไปพบใครที่ไหนทั้งญาติ และเพื่อน ๆ มีโอกาสก็จะเชิญชวนให้คนภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ในชุมชนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำชุมชน โดยเฉพาะพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนนาพันสาม มักจะได้รับการนิมนต์ไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ และได้มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากในแต่ละครั้ง ซึ่งพระครูพิศาลวัชรกิจ ก็ได้ทำตัวเองเป็นสื่อบุคคลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัว ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม และประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม ได้กล่าวไว้ว่า

“เวลาไปไหนมาไหน เราถือว่าเป็นสื่อบุคคลส่วนใหญ่มักจะได้รับการนิมนต์ไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ เราไม่ได้ยุ่งเลย มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากในแต่ละครั้ง”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

## 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่า เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่ได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่ได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเข้ามา และยังช่วยแนะนำให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนแก่ทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากได้ข้อมูลข่าวสารของทางหมู่บ้าน

“เจ้าหน้าที่สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ของเราทุกคนก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับทางชุมชนท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่ได้ติดต่อเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และทางเรายังได้ช่วยให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทางหมู่บ้านแก่พวกสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากจะได้ข้อมูลของทางหมู่บ้านอีกด้วย”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

## 2. สื่อประเพณี

สื่อประเพณี เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณปริยานุช คำอินทร์ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและหัวหน้ากลุ่มขนมหวาน พบว่าการผลิตสื่อประเพณีเกิดขึ้นในชุมชน คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ ภายในชุมชนนาพันสามที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีการเห่เรือบวช ประเพณีระบำว่าลาน ประเพณีการกว่นกระยาทิพย์-กระยาสารท เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนมากที่สุด



“เรามีประเพณีวัฒนธรรมมากมายในชุมชนของเรา เรายึดถือปฏิบัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นกันมาจนถึงปัจจุบัน มันเหมือนสิ่งที่เรียกให้ผู้คนต่าง ๆ มารวมกัน เป็นการประชาสัมพันธ์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีการเห่เรือบก ประเพณีระบำวัวลาน ประเพณีการกวนกระยาทิพย์-กระยาสารท มีทั้งคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้ามาเที่ยวเข้ามาดูกัน”

(ปริยานุช คำอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 6 ตุลาคม 2562)

### 3. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาที่เฉพาะและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ และยังสามารถทำให้ผู้รับสารเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารความรู้ได้โดยตรงและถูกต้องอันจะส่งผลต่อการตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้ และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและการสัมภาษณ์คุณน้อย เศษเพชร คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการสร้างเรือนไทย พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม มีการใช้สื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งมีทั้งที่ผลิตสื่อเฉพาะกิจของหมู่บ้านขึ้นมาเอง เช่น ป้ายบอกทาง ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางผ่านไปมาได้พบเห็น และเป็นการช่วยนำทางให้กับนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านได้อย่างถูกต้อง และสื่อเฉพาะกิจบางส่วนก็มีหน่วยงานภายนอกผลิตขึ้นมาให้ เช่น แผ่นพับท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสาม ก็จะมีหน่วยงานรัฐก็คือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการออกมาใช้ประชาสัมพันธ์ชุมชน มีการนำไปฝากวางไว้ตามสถานที่ราชการในตัวจังหวัดเพชรบุรีเป็นส่วนใหญ่ แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีผู้คนพลุกพล่านตามร้านค้า

“แผ่นพับที่เราใช้ รัฐเขาผลิตให้เรา เราใช้ในการประชาสัมพันธ์ในช่วงแรก ๆ เขาผลิตให้แต่เราก็มีส่วนร่วมนะ โดยเราเป็นคนให้ข้อมูลเขา เวลาทำเสร็จแล้วเขาก็เอามาให้เราดู ว่าจะต้องแก้ไขอะไรอีกไหม มันเหมือนเป็นการเช็คข้อมูลกันอีกครั้ง”

(น้อย เศษเพชร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2562)



#### 4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียว หรือ กลุ่มบุคคลสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และอาศัยอย่างกระจัดกระจายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้โดยสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเหล่านี้ ทางชุมชนท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง แต่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ผลิตให้แต่ทางชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและ มีส่วนร่วมในการแสดงเป็นผู้นำพาท่องเที่ยวอีกด้วย โดยมีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นผู้ประสานงานให้ช่องรายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สนใจการท่องเที่ยวของชุมชนนาพันสามได้เข้ามาถ่ายทำรายการเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม

“เราในฐานะผู้รับผิดชอบโดยตรงในการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ ถ้ามีพวกสื่อมวลชน เช่นรายการโทรทัศน์ติดต่อเข้ามาสอบถามแหล่งท่องเที่ยวเราก็จะแนะนำเป็นผู้ประสานงานให้กับชุมชนต่าง ๆ ที่เราดูแล เราให้เขาติดต่อกันโดยตรงจะได้สอบถามกัน จุดไหนน่าจะถ่ายชุมชนจะได้ช่วยบอก และบางทีก็เข้าร่วมแสดงเลยก็มี”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

#### 5. สื่ออินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมากในยุคปัจจุบันเพราะสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีพื้นที่มากกว่า และมีความรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหมและประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสาม พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวนั้น ก็ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทาง

หมู่บ้านผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือการผลิตให้โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดที่จะคอยช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ช่วยจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวของทางชุมชนท่องเที่ยว ลงตามเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้แต่คนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตคอยให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเสมอ ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามได้ระยะหนึ่งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนก็มีการผลิตจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟสบุ๊กที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนนาพันสามขึ้นมาเองเป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนาพันสามเริ่มแรกนั้นทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดได้มาประชุมร่วมกับทางเราโดยเขาจะช่วยการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของทางชุมชนผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ ให้เรามีส่วนร่วมในการผลิตโดยช่วยจัดข้อมูลให้เขา เขาจะช่วยลงในเว็บไซต์เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

“เดี๋ยวนี้ชุมชนเราจัดทำเว็บไซต์ของชุมชนขึ้นมาเอง เรามีส่วนร่วมกันทำ มีการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของเราอย่างละเอียด ก็จะมีประวัติความเป็นมาของชุมชนนาพันสามของเรา มีสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน แหล่งเรียนรู้ของกลุ่มท่องเที่ยวต่าง ๆ การเดินทางและความรู้ประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นจุดเด่นของเรา”

(พระครูพิศาลวัชรกิจ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กันยายน 2562)

ผลการศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี นำเสนอแบ่งออกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร และการใช้สื่อของชุมชน จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.14 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนาพันสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p><b>ผู้ส่งสาร</b> ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้นำชุมชน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีบทบาทในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับคนในชุมชน</li> <li>- หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีบทบาทนำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul> <p><b>สาร</b> ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มรดกภูมิปัญญา ทั้ง 6 ด้าน ของชุมชนนาพันสาม</li> <li>- องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัยมาเป็นวิทยากร</li> <li>- องค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากร</li> </ul>	<p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนนาพันสามด้วยกันเอง เช่น การพูดคุยในวงน้ำชา การบอกปากต่อปาก การแจ้งทางโทรศัพท์</li> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามกับหน่วยงานภายนอก เช่น การจับเข้าคุยกัน</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ</li> <li>- การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนนาพันสามที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ</b></p>	<p><b>สื่อบุคคล</b> เป็นสื่อที่ทางชุมชนสื่อสารเองและมีส่วนร่วมทุกคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว และหน่วยงานภายนอก เป็นผู้สื่อสารให้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</p> <p><b>สื่อประเพณี</b> เป็นสื่อที่อยู่ในชุมชนเองคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการผลิตทุกคน</p> <p><b>สื่อเฉพาะกิจ</b> มีทั้งที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายบอกทาง ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตและหน่วยงาน ภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ เช่น แผ่นพับ ทางชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนนพินสามเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p>- รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนนพินสาม</p> <p>สื่อ ได้แก่</p> <p>- สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนนพินสาม</p> <p>- สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันชุมชน</p> <p>- สื่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนนพินสาม เช่น แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</p> <p>- สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์</p> <p>- สื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์</p>	<p>- การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน</p> <p>รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต</p>	<p>สื่อมวลชน เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูลและร่วมแสดงก่อนนำสื่อออกไปเผยแพร่</p> <p>สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ช่วงแรกหน่วยงานภายนอกภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้ ช่วงหลังชุมชนมีการผลิตสื่อขึ้นมาเอง โดยการจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟซบุ๊ก ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต</p>

### 3. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

#### 2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร

##### ผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอกโดยมีผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ นายกเทศบาลตำบลเขาชัย อำเภอบ้านไร่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 6 เจ้าอาวาสวัดท้ายตลาด ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท้ายตลาด ผู้อำนวยการโรงเรียนเขาชัยวิทยา และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ประธานการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองจอก ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการนี้จะเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากกว่า โดยมีบทบาทในการนำข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมาสื่อสาร โน้มน้าวและชักชวนให้คนในชุมชนมาร่วมกันจัดกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่าหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการนโยบายของกระทรวงมหาดไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นผู้นำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางวิชาการที่สามารถอธิบายแนะนำเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้

##### สาร ได้แก่

1. มรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้านของชุมชนหนองจอก ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬาการละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า มรดกภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นมรดกภูมิปัญญาของคนในชุมชนในฐานะผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนด้วยกันได้รับรู้ช่วยกันอนุรักษ์และยังต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญานี้ไปให้กับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วย

2. องค์ความรู้ที่มาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า นักวิชาการหรือนักวิจัยที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้กับกลุ่ม

ต่าง ๆ ของชุมชนหนองจอก และองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรให้กับนักท่องเที่ยงที่เข้าเรียนรู้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรยาน

3. รายละเอียดของโปรแกรมท่องเที่ยว กิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในการเข้ามาท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก

สื่อ ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า ในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนด้วยกันและคนจากนอกชุมชนด้วย ได้แก่

1. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของชุมชน เริ่มตั้งแต่กลุ่มผู้นำชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีการพูดคุยกันภายในชุมชน และมีการพูดคุยกับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้าใจ

2. สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม เป็นสื่อภายในชุมชนหนองจอกที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น งานประจำปีวัดหนองจอกงานปีผีเสื้อ งานประจำปีศาลเจ้าเงิน งานประจำปีศาลประจำหมู่บ้านตลาดนัด เป็นต้น

3. สื่อกิจกรรม เป็นสื่อที่เกิดขึ้นภายใต้ที่มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาภายในชุมชน มีหลายกิจกรรม เช่น

- กิจกรรมการอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) เกี่ยวกับเรื่องที่จะส่งเสริม และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- กิจกรรมการศึกษาดูงานเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

- แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เช่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรยาน

4. สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์ ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในช่วงแรกของการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นมา

5. สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อ Facebook Web site ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบต่อเนื่องในช่วงหลัง สามารถเข้าถึงบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว



## ผู้รับสาร ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยของชุมชนหนองจอก ผู้รับสารในที่นี้ คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพราะในกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็คือ ผู้ส่งสารที่เปลี่ยนบทบาทกลายมาเป็นผู้รับสารได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้รับความรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก

### 2.2 รูปแบบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองจอก จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบการสื่อสาร ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

#### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

#### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

#### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

#### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

#### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการเป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอน ของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองจอก โดยเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเองรวมทั้งระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

#### 1. การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองจอกด้วยกันเองออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ

### 1.1 การพูดคุยในวงน้ำชาและกาแฟ

#### 1.2 การบอกปากต่อปาก

#### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์กลุ่มไลน์

### 1.1 การพูดคุยในวงน้ำชาและกาแฟ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเวลาเช้าตรู่ กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองจอกจะมาชุมนุมกันตามบริเวณบ้านของผู้นำ ในชุมชน และร้านขายน้ำชาและกาแฟ โดยแหล่งใหญ่ซึ่งคึกคักมากที่สุดได้แก่ บริเวณร้านค้าหน้า หมู่บ้านติดกับสถานีรถไฟหนองจอก เนื่องจากบริเวณดังกล่าว ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน หนองจอก ซึ่งรวมที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๆ ของชุมชนไว้ ได้แก่ ตลาด วัด สถานีอนามัย นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งรวมบ้านของกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้านจนอาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนหนองจอก และรวมทั้ง เรื่องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกด้วย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์และได้พูดคุยกับคุณอจลวิษญ์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก พบว่าในช่วงเวลาเช้า ๆ จะมีการพูดคุยกันในวงน้ำชาและกาแฟด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกนั้น มักจะเกิดขึ้นที่บ้านของผู้อาวุโสในชุมชนท่านหนึ่งซึ่งเป็นร้านค้าอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟหนองจอก ซึ่งบรรดากลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เป็นทางการ โดยเฉพาะพี่สุวิทย์ ประธานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก ซึ่งเป็นผู้นำในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน จะมานั่งสนทนาในวงน้ำชาและกาแฟแทบทุกเช้า บางครั้งชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะมานั่งร่วมวงสนทนาด้วย

“เรามีการพูดคุยกันอยู่เป็นประจำเกือบทุกเช้าที่บริเวณร้านค้าหน้าหมู่บ้านใกล้ สถานีรถไฟ เป็นร้านประจำของพวกเรา ตอนเช้าบางคนก็ซื้อสายจิ้งก็ไปนั่งจิบน้ำน้ำชา แต่ถ้าเป็นคนไทย ก็ไปดื่มกาแฟกัน พี่สุวิทย์ ประธานการจัดการท่องเที่ยวก็มาด้วย เราก็ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการท่องเที่ยวกัน”

(อจลวิษญ์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

#### 1.2 การบอกปากต่อปาก

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยพบว่า “ การบอกปากต่อปาก ” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนหนองจอก ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์

ส่วนตัว หรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว เพราะเป็นชุมชนตลาดเก่าส่วนใหญ่จะรู้จักกัน ดังเช่น คุณช้องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานจักรสานของชุมชนหนองจอก ก็เป็นคนที่มีการบอกเล่า ข้อมูลข่าวสารความรู้ จากการได้ไปประชุม การอบรม และการไปศึกษาดูงานของกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวแทนการท่องเที่ยวของชุมชน การบอกเล่าเรื่องการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ของชุมชน การชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน และการบอกเล่าในเรื่องของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ของการท่องเที่ยวของชุมชน

“เวลาที่มีการประชุมกันมา เราก็มาเล่าให้ฟังกัน ว่ามีเรื่องอะไรที่สำคัญบ้าง เราแลกเปลี่ยนกันตลอด เจอกันก็คุยกันตลอด อย่างไปดูงานกันมาก็จะมาเล่าให้ฟัง ว่าชุมชนอื่น ๆ เขาจัดการท่องเที่ยวกันอย่างไรบ้าง บางครั้งเราเจอคนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเรามีการชักชวนกันแบบบอกปากต่อปากกันให้มาช่วย ๆ กัน”

(ช้องมาศ เทียมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 กันยายน 2562)

### 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์กลุ่มไลน์

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณอจลวิษญ์ ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านหนองจอก และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า การแจ้งทางโทรศัพท์กลุ่มไลน์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาบริเวณศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ทางกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลอยู่ที่ศูนย์จัดการการท่องเที่ยวก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ บางครั้งก็แจ้งผ่านทางกลุ่มไลน์ให้กับเจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ เป็นสมาชิกแต่ละกลุ่มในชุมชนให้ทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นจำนวนกี่คน เพื่อให้เจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ จะได้เตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทันที

“เวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชน ทางศูนย์เขาก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ผ่านกลุ่มไลน์กันให้เราทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวกัน เราจะได้เตรียมการต้อนรับ”

(อจลวิษญ์ ศรีทอง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 กันยายน 2562)

## 2. การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนขนานน้ำกัลได้กับหน่วยงานภายนอก

จากข้อมูลในการลงพื้นที่และจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนหนองจอกกับหน่วยงานภายนอก ดังนี้

### 2.1 การคุยนอกรอบ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า การคุยนอกรอบ นั้นเป็นลักษณะของการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการซึ่งปรากฏขึ้นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยคุณวิฑูล คุ่มหอม อาจารย์จากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เล่าให้ฟังว่าในช่วงเริ่มต้นของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีการจัดการประชุมกันบ่อยเดือนสองเดือนครั้ง ในการประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชนนั้น พบว่าในช่วงระหว่างเวลาก่อน และหลังการประชุมอย่างเป็นทางการได้มีการพูดคุยด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งความเป็นกันเองในการพูดคุยปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่เข้ามานั้นเคยมาลงพื้นที่จัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับชุมชนมาบ้าง

“ก่อนการประชุม เรามีการคุยนอกรอบกัน ไม่ได้เป็นทางการอะไร เราแลกเปลี่ยนประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องแผนงานการจัดการท่องเที่ยวที่เราจะทำได้ เราเข้าใจกันเพราะเคยมาลงพื้นที่จัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับชุมชนมาบ้าง”

(วิฑูล คุ่มหอม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัย พบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองจอก คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นระหว่างกันมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการ

ประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และการประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

#### 1. การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบว่าการประชุมเกิดรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองจอก นั้นปรากฏในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยในส่วนของกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก นำโดยประธานการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก ประชาชนชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่นของชุมชนที่เป็นที่ปรึกษาของการท่องเที่ยวของชุมชน และหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยว และในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประกอบด้วยอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่ลงพื้นที่รับผิดชอบในชุมชน

ทั้งนี้จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณสุวิทย์ เป็ยส่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่า การประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเป็นการประชุมที่เป็นทางการ ดังจะเห็นได้จากการที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจะมีการส่งจดหมายเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจากหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง มาประชุมร่วมกันกับกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอก นอกจากนี้ ลักษณะของความเป็นทางการยังปรากฏในการประชุม เช่นมีการกำหนดวาระการประชุมที่ชัดเจน มีการใช้คำว่า “เรียน” เป็นคำเริ่มต้นของการพูดในที่ประชุม และในระหว่างการประชุมมีการจดบันทึกการประชุมด้วย

“ในการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐนั้นทางการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัย เป็นการประชุมที่เป็นทางการมาก เรามีการแลกเปลี่ยนความเห็นเห็นกันตามประเด็นที่กำหนดไว้ มีการกำหนดวาระการประชุมที่ชัดเจน มีการใช้คำว่า “เรียน” เป็นคำเริ่มต้นของการพูดในที่ประชุม และในระหว่างการประชุมมีการจดบันทึกการประชุมด้วย”

(สุวิทย์ เป็ยส่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

นอกจากนี้ จากข้อมูลในการลงพื้นที่ในชุมชนและ ได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของผู้วิจัยยังพบว่า ในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ กลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับทางเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับอาจารย์ของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ในเรื่องของแผนการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนการวิเคราะห์ปัญหา และข้อเสนอแนะจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก

## 2. การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก

จากข้อมูลในการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมผู้วิจัยพบว่า การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก ซึ่งประกอบด้วย คุณสุวิทย์ เปี้ยผ่อง ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก รัชนีรัตน์ เป็นประธานในการประชุม คุณอจลวิชัย ศรีทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 รัชนีรัตน์ เป็นรองประธานในการประชุม ผู้อาวุโสในหมู่บ้านรัชนีรัตน์เป็นที่ปรึกษาในการประชุม และตลอดจนผู้นำชุมชนท่านอื่น ๆ ที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกก็จะเข้าร่วมประชุมกันอย่างพร้อมเพียร

การประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกนั้นมีขึ้นบ่อยครั้งในระยะเริ่มแรก โดยคุณชื่องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานจักรสานของชุมชนหนองจอก เล่าว่ามีการส่งจดหมายเชิญประชุม มีการกำหนดวาระการประชุม และบางครั้งมีการบันทึกการประชุมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นทางการของการประชุมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการประชุมยังมีการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน

“ในระยะเริ่มแรกเราของการจัดการท่องเที่ยวเรามีการประชุมกันบ่อย เวลาประชุมมีการตั้งวาระกัน มีการบันทึกการประชุม มีการออกจดหมายเชิญประชุมก่อนวันประชุม และในสมัยนั้นเราใช้หอกระจายข่าวประกาศให้มาประชุมกัน แล้วเวลาประชุมก็จะมีการแสดงความคิดเห็นกันอยู่เป็นประจำ”

(ชื่องมาศ เทียมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 กันยายน 2562)



จากข้อมูลในการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของผู้วิจัยและจากการพูดคุยกับ คุณสุวิทย์ เป็ยผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่า การประชุมในช่วงเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกฎ ระเบียบ กติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยว

“เริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมา เรามีการประชุมเรื่องการกำหนดกฎ ระเบียบ กติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยว เราใช้วิธีการประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนในชุมชน ท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการโดยจะช่วยกันดูเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นหลักแล้วมาช่วยกันดูว่ากติกา ที่ตั้งขึ้นมาดีหรือไม่ดีอย่างไร”

(สุวิทย์ เป็ยผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

ส่วนการประชุมในระยะหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกไปได้ระยะหนึ่ง เนื้อหาของการประชุมได้เปลี่ยนแปลงไป จากการสัมภาษณ์คุณสุวิทย์ เป็ยผ่อง พบว่า วาระการประชุมจะเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแผนการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงาน

“ในระยะหลังเรามีการประชุมกันในเรื่องของการปรับเปลี่ยนแผนการจัดการท่องเที่ยว ของชุมชนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการประชุมกันเพื่อหาข้อสรุป ผลการดำเนินงาน ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนของเรา”

(สุวิทย์ เป็ยผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก คือ การสื่อสารผ่าน หอกระจายข่าว ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว ใช้ในการสื่อสารกับประชาชนทั่วไปในชุมชน โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถสรุป ลักษณะการใช้หอกระจายข่าวของกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวได้ ดังนี้ คือ

#### 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณสุวิทย์ เป็ยผ่อง ประธาน ชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่า ในระยะเริ่มแรกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ของชุมชนหนองจอกนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งเป็นคณะกรรมการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกได้ใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าวของทางชุมชนในการพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านทั่วไปในชุมชนหนองจอกโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการนัดการประชุมการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

“ก่อนที่จะตั้งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเมื่อตั้งชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ผมจะพูดเรื่องการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านของเราออกทางหอกระจายข่าวอยู่ตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับเรื่องของสิ่งแวดล้อมเพื่อความเข้าใจกับชาวบ้าน”

(สุวิทย์ เปียผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

ทั้งนี้สอดคล้องกับชื่องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานจักรสานของชุมชนหนองจอกได้กล่าวว่า

“พวกคณะกรรมการที่เป็นผู้นำสมัยก่อนแรก ๆ เขาพูดผ่านทางหอกระจายข่าวกันมากเกี่ยวกับเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านกันอยู่เรื่อย ๆ”

(ชื่องมาศ เทียมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 กันยายน 2562)

#### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองจอก คือรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผน และกำหนดเป้าหมาย เนื่องจากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการบังคับให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน รองลงมาก็พบเห็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้น เช่นคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วนำนโยบายมาคิดผลิตเป็นกิจกรรมของชุมชนแล้วมีการส่งสารเหล่านี้ต่อไปให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและในขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นผู้ผลิตและยัง

สามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท้องถิ่นได้อีก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่าหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่นำนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวจากศูนย์กลางระดับประเทศมาปรับประยุกต์ในการสร้างแผนพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อประสานงานให้เกิดการดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะที่เดียวกันบางหน่วยงานก็มีหน้าที่จัดทำยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากในอดีตการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการนิยมนักทำให้จังหวัดไม่มีแผนด้านการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเกิดรายได้ เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับจังหวัดจึงทำให้ภาครัฐหันมาใส่ใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น

“บทบาทหน้าที่ตรงนี้สำคัญมากในการกำหนดอะไรต่าง ๆ เราต้องบอกก่อนว่าเมื่อก่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดไม่ได้ลงลึกด้านการท่องเที่ยวมากนัก ก็จะมีส่วนของสำนักงานเราเองที่ทำยุทธศาสตร์ และได้กำหนดแผนงานเอาไว้ในเรื่องของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แต่ในปีนีทางท่านผู้ว่าได้มีการเพิ่มเติมแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวลงไปแผนงานของจังหวัดเพิ่มมากขึ้นแล้ว”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอกนั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุม พบว่าการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนโดยมีคุณสุวิทย์ เปียผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก รับผิดชอบเป็นประธานในการประชุม ได้มีการหารือกันมีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็น โดยนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกันมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก ให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของทางส่วนกลาง

“เรามีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำของเราทั้งที่มีตำแหน่งเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการกับทางหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนในเรื่องของการวางแผนร่วมกัน การร่วมกัน

กำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของเรา พวกหน่วยงานรัฐก็มีข้อเสนอแนะ เราที่มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเขา จนได้แผนงานและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของเรา”

(สุวิทย์ เป็ยพ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

## 2. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณช้องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานจักรสานของชุมชนหนองจอก พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบ “ชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก” และมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองจอก เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยอาศัยผู้นำรุ่นใหม่ที่มาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยว โดยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมมาร่วมประชุมกัน ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในฐานะผู้ส่งสารที่จะนำแผนและนโยบายที่ได้จากการประชุมมาถ่ายทอดให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนในฐานะเป็นผู้ผลิต แหล่งเรียนรู้การส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่มย่อยของชุมชน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ และกลุ่มจักรสาน เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

“คณะกรรมการเขาเชิญเราให้เข้าร่วมประชุมกัน ผู้นำชุมชนเขาเอาแผนและนโยบายจากการประชุมกับหน่วยงานรัฐมาถ่ายทอดให้กับพวกเรา มาร่วมกันคิดว่าจะทำอย่างไรในแต่ละกลุ่ม เรามีกลุ่มต่าง ๆ ในการผลิตให้เกิดแหล่งเรียนรู้ได้ เรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเรา ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่”

(ช้องมาศ เทียมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 กันยายน 2562)

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณพร ทองโบราณ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและหัวหน้ากลุ่มช่างทำทองโบราณ พบว่ากลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของ

ชุมชนหนองจอกที่ เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก

“ในกลุ่มของช่างทำทองโบราณ คนภายนอกชุมชนยังไม่รู้ว่ามีการทำทองแบบโบราณ มีลายแบบโบราณที่สวยงาม ๆ ยังไม่มีใครรู้จักแหล่งทำทองของที่นี่ เราก็ไปบอกให้ภาครัฐเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มของพวกเราหน่อย จะได้เป็นที่รู้จัก และจะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมการทำทองโบราณกัน”

(พร ทองโบราณ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2562)

### 2.3 การใช้สื่อของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้สื่อของทางชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะคุณสุวิทย์ เปียผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก มีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีทั้งที่ทางชุมชนผลิตเอง และจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผลิตให้ แต่ทุกสื่อที่มีการผลิตกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการผลิต โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบเช็คความถูกต้องก่อนที่จะนำออกมาใช้ การใช้สื่อของทางชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อให้กับคนภายนอกชุมชนได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก และที่สำคัญเพื่อเป็นการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยการผลิตสื่อที่ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น

“การผลิตสื่อของชุมชนเราส่วนหนึ่งเรามีการผลิตเอง และอีกส่วนมีหน่วยงานรัฐและเอกชนผลิตให้เรา แต่เรามีส่วนร่วมในการผลิตด้วยทุกครั้ง ก็คือการให้ข้อมูลของชุมชนของเราเวลาเขาผลิตเสร็จแล้ว ก็เอามาให้เราช่วยดูว่ามันถูกต้องไหม แต่วัตถุประสงค์ของการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของชุมชนเราเลยต้องการสร้างการรับรู้ความเข้าใจให้กับกลุ่มคนในชุมชนของเราและกับกลุ่มคนภายนอกชุมชน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว อยากให้เขาได้รู้จักหมู่บ้านของเรา เขาจะได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว”

(สุวิทย์ เปียผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การใช้สื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกนั้น มีการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. สื่อบุคคล
2. สื่อประเพณี
3. สื่อเฉพาะกิจ
4. สื่อมวลชน
5. สื่ออินเทอร์เน็ต

#### 1. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และสามารถชักจูงใจผู้รับสารได้โดยวิธีการพูดคุยแบบกันเอง ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นราย ๆ ไปได้ และสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ ทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารได้ทันที จากการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก มีการใช้สื่อประเภทสื่อบุคคลเป็นหลัก ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อบุคคลนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นและเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมมากในการผลิตสื่อประเภทนี้ ได้แก่

- 1.1 ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว
- 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

#### 1.1 ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณสุวิทย์ เปี้ยผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่า ผู้นำชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อบุคคลกลุ่มแรกที่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก โดยผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยวเมื่อได้ออกไปนอกหมู่บ้าน เวลาไปพบใครที่ไหน ทั้งญาติ และเพื่อน ๆ มีโอกาสที่จะเชิญชวนให้คนภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ในชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำชุมชน คุณสุวิทย์ เปี้ยผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก มักจะได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร และเข้าร่วมประชุมตามสถานที่



ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำได้มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากในแต่ละครั้ง ซึ่งคุณสุวิทย์ เปียผ่อง ก็ได้ทำตัวเองเป็นสื่อบุคคลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย

“เราเป็นตัวแทนของชุมชน เวลาเราไปเป็นวิทยากร ไปร่วมประชุมตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ มีคนเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก เราก็พูดคุยกับพวกเขา เหมือนเราได้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านของเราไปด้วย ให้คนอื่น ๆ เขาได้รู้จัก มีคนเห็นเราก็เหมือนเป็นสื่อเอง ด้วยเราไม่ต้องเสียเงินเลย เราใช้ตัวเองเป็นสื่อได้”

(สุวิทย์ เปียผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

## 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่าเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่ได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่ได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเข้ามาและยังช่วยแนะนำให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนแก่ทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากได้ข้อมูลข่าวสารของทางชุมชน

“เจ้าหน้าที่สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ของเราทุกคนก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับทางชุมชนท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่ได้ติดต่อเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และทางเรายังได้ช่วยให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทางหมู่บ้านแก่พวกสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากจะได้ข้อมูลของทางหมู่บ้านอีกด้วย”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

## 2. สื่อประเพณี

สื่อประเพณี เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณช้องมาศ เทียมทัต หัวหน้ากลุ่มงานกิจกรรมของชุมชนหนองจอก พบว่าการผลิตสื่อประเพณีนี้เกิดขึ้น

ในชุมชนคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วม มาร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม ภายในชุมชนหนองจอก ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น ประเพณีประจำปีวัดหนองจอกงานปีผีเสื้อ ประเพณีประจำปี ศาลเจ้าจิ้น ประเพณีประจำปีศาลประจำหมู่บ้านตลาดนัด ประเพณีเหล่านี้ถือว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนมากที่สุด

“เรามีประเพณีประจำปีวัดหนองจอกงานปีผีเสื้อ ประเพณีประจำปีศาลเจ้าจิ้น ประเพณีประจำปีศาลประจำหมู่บ้านตลาดนัด ประเพณีเหล่านี้ถือว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน”

(ข้อมูลจาก เที่ยมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 กันยายน 2562)

### 3. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นมา โดยมีเนื้อหาที่เฉพาะและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ และยังสามารถทำให้ผู้รับสารเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารความรู้ได้โดยตรงและถูกต้องอันจะส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้ จากการลงพื้นที่ศึกษาของ ผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณสุวิทย์ เปียพงษ์ ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก มีการใช้สื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของชุมชนหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งมีทั้งที่ผลิตสื่อเฉพาะกิจของหมู่บ้านขึ้นมาเอง เช่น ป้ายบอกทาง ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางผ่านไปมาได้พบเห็น และเป็นการช่วยนำทางให้กับนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างถูกต้อง และสื่อเฉพาะกิจบางส่วนก็มีหน่วยงานภายนอกผลิตขึ้นมาให้ เช่น แผ่นพับท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอกก็จะมีหน่วยงานรัฐก็คือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการออกมาใช้ประชาสัมพันธ์ชุมชน มีการนำไปฝากวางไว้ตามสถานที่ราชการในตัวจังหวัดเพชรบุรีเป็นส่วนใหญ่แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีผู้คนจำนวนมากไปท่องเที่ยว เช่นตามร้านค้า ร้านกาแฟ

“เรามีสื่อแผ่นพับของชุมชนหนองจอก ช่วงแรก ๆ มีหน่วยงานรัฐก็คือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการนำมาใช้ประชาสัมพันธ์ของชุมชนเรา เราไปฝากวางไว้ตามสถานที่ราชการในตัวเมืองเพชรบุรีเป็นส่วนใหญ่ แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีผู้คนนิยมไปกันตามแหล่งท่องเที่ยวพวกร้านกาแฟที่มีการเปิดกันเยอะ”

(สุวิทย์ เปียผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

#### 4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียว หรือกลุ่มบุคคลสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และอาศัยอย่างกระจัดกระจายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเหล่านี้ ทางหมู่บ้านท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง แต่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ผลิตให้แต่ทางชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการแสดงเป็นผู้นำพาท่องเที่ยวอีกด้วย โดยมีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นผู้ประสานงานให้ช่องรายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สนใจการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอกได้เข้ามาถ่ายทำรายการเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก

“เราในฐานะผู้รับผิดชอบโดยตรงในการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ ถ้ามีพวกสื่อมวลชน เช่นรายการโทรทัศน์ติดต่อเข้ามาสอบถามแหล่งท่องเที่ยวเราก็จะแนะนำเป็นผู้ประสานงานให้ติดต่อกันโดยตรงจะได้สอบถามกัน จุดไหนน่าจะถ่ายชุมชนจะได้ช่วยบอก และบางทีก็เข้าร่วมแสดงเลยก็มี”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

#### 5. สื่ออินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมากในยุคปัจจุบัน เพราะสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ

เพราะมีพื้นที่มากกว่า และมีความรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณคุณศุวิทย์ เป็ยผ่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก ก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวนั้นก็ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางหมู่บ้านผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือการผลิตให้โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดที่คอยช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ช่วยจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวของทางหมู่บ้านท่องเที่ยวตามเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้แต่คนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตคอยให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเสมอ

ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอกได้ระยะหนึ่งทางชุมชนได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยผู้นำรุ่นใหม่ที่มาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยว มีการผลิตจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟสบุ๊ค ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอกขึ้นมาเอง เป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง

“เรา มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชน เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยผู้นำรุ่นใหม่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชน มีการผลิตจัดทำเพจบนเฟสบุ๊ค ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอกขึ้นมาเอง เป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง”

(ศุวิทย์ เป็ยผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2562)

ผลการศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี นำเสนอแบ่งออกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร และการใช้สื่อของชุมชน จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.15 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p><b>ผู้ส่งสาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้นำชุมชน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ</li> <li>- หน่วยงานภาครัฐและเอกชน</li> </ul> <p>มีบทบาทในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับคนในชุมชน</p> <p><b>สาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มรดกภูมิปัญญา ทั้ง 6 ด้าน ของชุมชนหนองจอก</li> <li>- องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัย มาเป็นวิทยากร</li> <li>- องค์ความรู้จากประชาชนชาวบ้านที่เป็นวิทยากร</li> </ul>	<p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองจอกด้วยกันเอง เช่น การพูดคุยในวงน้ำชา และกาแฟ การบอกปากต่อปาก การแจ้งทางโทรศัพท์ในกลุ่มไลน์</li> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับหน่วยงานภายนอก เช่น การคุยนอกรอบ</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ</li> <li>- การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน</li> </ul>	<p><b>สื่อบุคคล</b> เป็นสื่อที่ทางชุมชนสื่อสารเองและมีส่วนร่วมทุกคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว และหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สื่อสารให้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</p> <p><b>สื่อประเพณี</b> เป็นสื่อที่อยู่ในชุมชนเองคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการผลิตทุกคน</p> <p><b>สื่อเฉพาะกิจ</b> มีทั้งที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายบอกทาง ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตและหน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ เช่น แผ่นพับทางชุมชนมีส่วนร่วม</p> <p>ในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p>

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองจอกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p>- รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนหนองจอก</p> <p>สื่อ ได้แก่</p> <p>- สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนหนองจอก</p> <p>- สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มชุมชน</p> <p>- สื่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนหนองจอก เช่น แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</p> <p>- สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์</p> <p>- สื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์</p>	<p>รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ</p> <p>- การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน</p> <p>รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต</p>	<p>สื่อมวลชน เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและร่วมแสดงก่อนนำสื่อออกไปเผยแพร่</p> <p>สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ช่วงแรกหน่วยงานภายนอกภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้ ช่วงหลังชุมชนมีผู้นำรุ่นใหม่ช่วยกันผลิตสื่อขึ้นมาเอง โดยการจัดทำเว็บไซต์ และเพจบนเฟซบุ๊ก ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต</p>



#### 4. การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

##### 2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร

##### ผู้ส่งสาร ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในชุมชนและได้พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม โดยมีผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้ช่วยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหาด ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ประธานการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ผู้แทนชาวบ้าน และคนในชุมชนกลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนพบว่า กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะเข้ามา มีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากกว่า โดยมีบทบาทในการนำข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมาสื่อสาร โน้มน้าวและชักชวนให้คนในชุมชนมาร่วมกัน จัดกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและได้ลงพื้นที่พบว่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการนโยบายของกระทรวงมหาดไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นผู้นำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่ มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางวิชาการที่สามารถอธิบายแนะนำเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้

##### สาร ได้แก่

1. มรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้าน ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬาการละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า มรดกภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นมรดกภูมิปัญญาของคนในชุมชน ในฐานะผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนด้วยกัน ได้รับรู้ช่วยกันอนุรักษ์และยังต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญานี้ไปให้กับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วย

2. องค์ความรู้ที่มาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า นักวิชาการหรือนักวิจัยที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้กับกลุ่ม

ต่าง ๆ ของชุมชนหนองจอก และองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าเรียนรู้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหม น้ำตาลโตนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานห่มเรือไทยโบราณ

3. รายละเอียดของโปรแกรมท่องเที่ยว กิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในการเข้ามาท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

สื่อ ได้แก่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่าในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนด้วยกันและคนจากนอกชุมชนด้วย ได้แก่

1. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของชุมชน เริ่มตั้งแต่กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีการพูดคุยกันภายในชุมชน และมีการพูดคุยกับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้าใจ

2. สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม เป็นสื่อภายในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันโดยชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม จะมีประเพณีรอบปีที่สำคัญ ดังนี้ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีทำบุญสงกรานต์ ประเพณีทำยกรานต์ ประเพณีทำบุญโรงพ้อ ประเพณีตักบาตรประจำปี ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีสลากภัต ประเพณีสารทไทย ประเพณีออกพรรษา และประเพณีบุญกฐิน

3. สื่อกิจกรรม เป็นสื่อที่เกิดขึ้นภายใต้ที่มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาภายในชุมชน มีหลายกิจกรรม เช่น

- กิจกรรมการอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ (workshop) เกี่ยวกับเรื่องที่จะส่งเสริมและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- กิจกรรมการศึกษาดูงานเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

- แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน เช่นกลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโตนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานห่มเรือไทยโบราณ

4. สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์ ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในช่วงแรกของการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นมา

5. สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อ Facebook Web site ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบต่อเนื่องในช่วงหลัง สามารถเข้าถึงบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ผู้รับสาร ได้แก่

ในกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ผู้รับสารในที่นี้ คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพราะในกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็คือ ผู้ส่งสารที่เปลี่ยนบทบาทกลายมาเป็นผู้รับสาร ได้แก่ ผู้ผลิตผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

## 2.2 รูปแบบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบการสื่อสารปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

### 2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการเป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยลงพื้นที่พบว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม โดยเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง รวมทั้ง ระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

### 1. การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยตนเอง

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองจอกด้วยตนเองออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ

- 1.1 การพูดคุยในวงกาแฟ
- 1.2 การบอกปากต่อปาก
- 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์กลุ่มไลน์

#### 1.1 การพูดคุยในวงน้ำชาและกาแฟ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่าในช่วงเวลาเช้า กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม จะมาชุมนุมกันตามบริเวณบ้านของผู้นำในชุมชน และร้านขายของชำที่มีกาแฟยามเช้า โดยแหล่งใหญ่ซึ่งคึกคักมากที่สุดได้แก่บริเวณร้านค้าหน้าหมู่บ้าน เนื่องจากบริเวณดังกล่าว ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ซึ่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๆ ของชุมชนไว้ได้แก่ วัด ตลาด สถานีอนามัย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมบ้านของกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้านจนอาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม และรวมทั้งเรื่องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ด้วย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์และได้พูดคุยกับคุณบุญล้น ทองแซก ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณ พบว่าในช่วงเวลาเช้า ๆ จะมีการพูดคุยกันในวงกาแฟด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มนั้น มักจะเกิดขึ้นที่บ้านของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ร้านค้าหน้าหมู่บ้าน ซึ่งบรรดากลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เป็นทางการ โดยเฉพาะที่บุญมาก กงทน ประธานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ซึ่งเป็นผู้นำในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน จะมานั่งสนทนาในวงกาแฟแทบทุกเช้า บางครั้งชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะมานั่งร่วมวงสนทนาด้วย

“ทุกเช้าเรามีการพูดคุยกันอยู่เป็นประจำที่ร้านค้าหน้าหมู่บ้าน ใกล้วัด เป็นร้านประจำ เพราะอยู่ใกล้กับบ้านที่บุญมาก ผู้นำจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเรา เราก็ไปดื่มกาแฟพูดคุยกันก่อนแยกย้ายไปทำงาน ส่วนใหญ่เราจะคุยกันเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน”

(บุญล้น ทองแซก, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 21 กันยายน 2562)

## 1.2 การบอกปากต่อปาก

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยพบว่า “การบอกปากต่อปาก” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้วเพราะเป็นชุมชนเก่าแก่และส่วนใหญ่จะรู้จักกันเป็นญาติพี่น้องกันภายในหมู่บ้าน เวลาเมื่อไรก็จะมาบอกต่อกัน ดังเช่นคุณสุ่ม แจ็งฉิม ราษฎ์ชาวบ้านกลุ่มภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ก็เป็นคนหนึ่งที่มีการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารความรู้จากการได้ไปประชุม การอบรม และการไปศึกษาดูงาน ของกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวแทนการท่องเที่ยวของชุมชน การบอกเล่าเรื่องการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ของชุมชน การชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน และการบอกเล่าในเรื่องของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ของการท่องเที่ยวของชุมชน

“เวลาเมื่อไรก็จะมาบอกต่อกัน บอกเล่าข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากการได้ไปประชุมกันมา หรือไม่ก็ไปอบรม ไปดูงานกันมาของกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวแทนการท่องเที่ยวของชุมชนเรา”

(สุ่ม แจ็งฉิม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

## 1.3 การแจ้งทางโทรศัพท์

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณบุญล้น ทองแซก ราษฎ์ชาวบ้านกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า การแจ้งทางโทรศัพท์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการการท่องเที่ยวกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาบริเวณศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ทางกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลอยู่ที่ศูนย์จัดการการท่องเที่ยวก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ให้กับเจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ เป็นสมาชิกแต่ละกลุ่มในชุมชนให้ทราบว่าวันนี้มีนักท่องเที่ยวจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นจำนวนกี่คน เพื่อให้เจ้าของแหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ จะได้เตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทันที

“เวลานักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาภายในชุมชนของเรา ทางกลุ่มพวกผู้นำที่ดูแลอยู่ที่ศูนย์ท่องเที่ยวก็จะใช้วิธีการแจ้งทางโทรศัพท์ โทรมาบอกกับกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกแต่ละกลุ่มในชุมชน ว่าวันนี้จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาภายในชุมชนของเรา เราจะได้เตรียมตัวทันที”

(บุญล้น ทองแซก, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 21 กันยายน 2562)



2. การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม กับหน่วยงานภายนอก จากข้อมูลในการลงพื้นที่และจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม กับหน่วยงานภายนอก ดังนี้ คือ

### 2.1 การคุยนอกรอบ

จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า การคุยนอกรอบ นั้นเป็นลักษณะของการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการซึ่งปรากฏขึ้นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยคุณแสนประเสริฐ ปานเนียม อาจารย์จากหน่วยงานภาครัฐมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ได้เล่าว่าในช่วงเริ่มต้นของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีการจัดการประชุมกันบ่อยเดือนสองเดือนครั้ง ในการประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชนนั้น พบว่าในช่วงระหว่างเวลาก่อน และหลังการประชุมอย่างเป็นทางการได้มีการพูดคุยด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งความเป็นกันเองในการพูดคุยปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่เข้ามานั้นเคยมาลงพื้นที่จัดกิจกรรมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ และกิจกรรมแก้ไขปัญหาคความยากจนให้กับชุมชนมาบ้าง

“เรารู้จักกันมาก่อนแล้ว เรามีการคุยกันก่อน คุยนอกรอบกันไม่ได้เป็นทางการอะไร ก่อนการประชุม เราแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแผนการท่องเที่ยวที่เราจะต้องจัดร่วมกัน เราเข้าใจกันเพราะเคยมาลงพื้นที่นี้มาก่อนตอนที่มาจัดกิจกรรมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ และกิจกรรมแก้ไขปัญหาคความยากจนให้กับคนในชุมชนมาบ้าง”

(แสนประเสริฐ ปานเนียม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 22 กันยายน 2562)

### 2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร



ความคิดเห็นระหว่างกันมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และการประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

#### 1. การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ

จากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม นั้นปรากฏในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอกกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยในส่วนของกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองจอก นำโดยคุณบุญมาก คงทน ประธานการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ศิลปินท้องถิ่นของชุมชนที่เป็นที่ปรึกษาของการท่องเที่ยวของชุมชน และหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนท่องเที่ยว และในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประกอบด้วยอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่ลงพื้นที่รับผิดชอบในชุมชน

ทั้งนี้จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม พบว่า การประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม กับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เป็นการประชุมที่เป็นทางการ ดังจะเห็นได้จากการที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจะมีการส่งจดหมายเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจากหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกันกับกลุ่มผู้นำชุมชนหนองจอก นอกจากนี้ ลักษณะของความเป็นทางการยังปรากฏในการประชุม เช่นมีการกำหนดวาระการประชุมที่ชัดเจน และในระหว่างการประชุมมีการจดบันทึกการประชุมด้วย

“เรามีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐกับทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัย เรามีการแลกเปลี่ยนความเห็นเห็นกันตามประเด็นที่กำหนดไว้ เป็นการประชุมที่เป็นทางการ มีการกำหนดวาระการประชุมที่ชัดเจน และในระหว่างการประชุมมีเลขที่ประชุมทำการจดบันทึกการประชุมในแต่ละครั้งด้วย”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

นอกจากนี้ จากข้อมูลในการลงพื้นที่ในชุมชนและได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมของผู้วิจัยยังพบว่า ในการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับทางเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และกับอาจารย์ของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ในเรื่องของแผนการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนการวิเคราะห์ปัญหา และข้อเสนอแนะจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

2. การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

จากข้อมูลในการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุม ผู้วิจัยพบว่า การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย คุณบุญมาก คงทน ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม รับหน้าที่เป็นประธานในการประชุม คุณบุญดั้น ทองแซก ปราชญ์ชาวบ้านรับหน้าที่เป็นรองประธานในการประชุม ปราชญ์ชาวบ้านและผู้อาวุโสในหมู่บ้านรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการประชุม และตลอดจนผู้นำชุมชนท่านอื่น ๆ ที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองจอก เช่นกลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาล โตนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานหมู่เรือนไทยโบราณ ก็จะเข้าร่วมประชุมกันอย่างพร้อมเพียง

การประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม นั้นมีขึ้นบ่อยครั้งในระยะเริ่มแรก โดยคุณสุ่ม แจ็งฉิม ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยและเป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เล่าว่ามีการส่งจดหมายเชิญประชุม มีการกำหนดวาระการประชุมและบางครั้งมีการบันทึกการประชุมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นทางการของการประชุมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการประชุมยังมีการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน

“เรามีการประชุมกันบ่อย ในช่วงเริ่มแรกของการจัดการท่องเที่ยว เวลาประชุมทุกครั้งมีการตั้งวาระกัน มีการบันทึกการประชุม มีการออกจดหมายเชิญประชุมก่อนวันประชุม เวลาประชุมกันก็จะมีการแสดงความคิดเห็นกันอยู่เป็นประจำ”

(สุ่ม แจ็งฉิม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับคุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ถึงเรื่องของการประชุมในช่วงเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนส่วนใหญ่ พบว่า จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกฎ ระเบียบกติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยว

“ในช่วงเริ่มแรกของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเรา เรามีการประชุมกันหลายเรื่อง ที่สำคัญจะเป็นเรื่องของการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ กติกา ข้อบังคับ ของชุมชนท่องเที่ยวของเรา”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

ส่วนการประชุมในระยะหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม เนื้อหาของการประชุม จะเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงาน

“ในระยะหลังเรามีการประชุมกันในเรื่องของการปรับเปลี่ยนแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการประชุมกันเพื่อหาข้อสรุป ผลการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนของเรา”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

### 2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม คือ การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าว ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวใช้ในการสื่อสารกับประชาชนทั่วไปในชุมชน โดยจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะการใช้หอกระจายข่าวของกลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวได้ ดังนี้ คือ

#### 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและได้มีการพูดคุยกับคุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม พบว่า ในระยะเริ่มแรกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม นั้น กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งเป็นคณะกรรมการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้ใช้ประโยชน์ จากหอกระจายข่าวของทางชุมชนในการพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ

ชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านทั่วไปในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการนัดการประชุมการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

“เมื่อก่อนเรามีการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าวของทางชุมชนเราเอง ก่อนที่จะตั้งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเมื่อตั้งเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แล้ว ผมก็ยังใช้แจ้งข้อมูลข่าวสารเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนของเราออกทางหอกระจายข่าวอยู่ตลอด”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

#### 2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง ที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม คือ รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผน และกำหนดเป้าหมาย เนื่องจากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการบังคับให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน รองลงมา ก็พบเห็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้น เช่น คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วนำนโยบายมาคิดผลิตเป็นกิจกรรมของชุมชนแล้วมีการส่งสารเหล่านี้ต่อไปให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและในขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมลักษณะดังกล่าว ดังต่อไปนี้

##### 1. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับคุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่าหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่นำนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวจากศูนย์กลางระดับประเทศมาปรับประยุกต์ในการสร้างแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อประสานงานให้เกิดการดำเนินงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะเดียวกันบางหน่วยงานก็มีหน้าที่จัดทำยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากในอดีตการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการนิยมนักทำให้จังหวัดไม่มีแผนด้านการท่องเที่ยว

โดยตรง แต่ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเกิดรายได้ เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับจังหวัด จึงทำให้ภาครัฐหันมาใส่ใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น

“บทบาทหน้าที่ตรงนี้สำคัญมากในการกำหนดอะไรต่าง ๆ เราต้องบอกก่อนว่าเมื่อก่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดไม่ได้ลงลึกด้านการท่องเที่ยวมากนัก ก็จะมีส่วนของสำนักงานเราเองที่ทำยุทธศาสตร์ และได้กำหนดแผนงานเอาไว้ในเรื่องของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แต่ในปีนีทางท่านผู้ว่า ได้มีการเพิ่มเติมแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวลงไปในแผนงานของจังหวัดเพิ่มมากขึ้นแล้ว”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมพบว่า การประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน โดยมีคุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม รับผิดชอบรับหน้าที่เป็นประธานในการประชุม ได้มีการหารือกัน มีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็นโดยนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกันมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดกิจกรรมกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของทางส่วนกลาง

“เรามีการประชุมร่วมกันกับทางหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ฝ่ายเราก็มีกลุ่มผู้นำของเราทั้งที่มีตำแหน่งเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการเข้าร่วม มีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็นนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกันมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนเรา ให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของทางส่วนกลาง พวกหน่วยงานรัฐก็มีข้อเสนอแนะ เราก็มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันจนได้แผนงานและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของเรา”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

## 2. รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต

จากข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัย และได้มีการพูดคุยกับคุณสุ่ม แจ่มฉิม ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

หนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนมาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมมาร่วมประชุมกันประกอบไปด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในฐานะผู้ส่งสารที่จะนำแผนและนโยบายที่ได้จากการประชุมมาถ่ายทอดให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนในฐานะเป็นผู้ผลิตแหล่งเรียนรู้การส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 5 กลุ่มย่อยของชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำตาล กลุ่มแพทย์แผนโบราณ กลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโดนด กลุ่มงานจักรสาน และกลุ่มงานหมี่เรือไทยโบราณ เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม มีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในเชิงลึกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

“คณะกรรมการเขาเชิญเราให้เข้าร่วมประชุมกัน ผู้นำชุมชนเขาเอาแผนและนโยบายจากการประชุมกับหน่วยงานรัฐมาถ่ายทอดให้กับพวกเรา มาร่วมกันคิดว่าจะทำอย่างไรในแต่ละกลุ่ม เรามีกลุ่มต่าง ๆ ในการผลิตให้เกิดแหล่งเรียนรู้ได้ เรามีการแบ่งหน้าที่กัน ร่วมมือกันในแต่ละกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเรา ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันทำงานตามหน้าที่”

(สุ่ม แจงนิม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้มีโอกาสดูคุยกับคุณบุญล้น ทองแซก ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มงานหมี่เรือไทยโบราณ พบว่า กลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ที่เป็นผู้ผลิตและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวได้อีก

“คนภายนอกชุมชนยังไม่รู้ว่าเรามีกลุ่มงานหมี่เรือไทยโบราณ เราอยากให้เขารู้ว่าเรามีงานแบบนี้อยู่ในชุมชน เราก็ไปบอกให้ภาครัฐเขามาช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มของพวกเรา จะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้งานหมี่เรือไทยโบราณกันมาก ๆ ถือว่าเราได้ช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป”

(บุญล้น ทองแซก, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 21 กันยายน 2562)



### 2.3 การใช้สื่อของชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้สื่อของทางชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะคุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม มีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีทั้งที่ทางชุมชนผลิตเอง และจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผลิตให้ แต่ทุกสื่อที่มีการผลิตกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการผลิต โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตรวจเช็คความถูกต้องก่อนที่จะนำออกมาใช้ การใช้สื่อของทางชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อให้กับคนภายนอกชุมชน ได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม และที่สำคัญเพื่อเป็นการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยการผลิตสื่อที่ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น

“การผลิตสื่อของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ของเรามีทั้งที่เราผลิตเองและอีกส่วนหนึ่งมีหน่วยงานรัฐและเอกชนผลิตให้เรา แต่เรามีส่วนร่วมในการผลิตด้วยทุกครั้งคือเรามีการให้ข้อมูลกับพวกเขา เป็นข้อมูลของชุมชนเรา เขาผลิตเสร็จก็จะเอามาให้เราดูว่ามันดีไหม มีความถูกต้องของข้อมูลไหม เราใช้สื่อมาช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนของเรา ให้กับคนในชุมชนของเรา และนักท่องเที่ยว จะได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวชุมชนของเรา”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

จากผลการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การใช้สื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม นั้น มีการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ประกอบไปด้วย 4 สื่อด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. สื่อบุคคล
2. สื่อประเพณี
3. สื่อเฉพาะกิจ
4. สื่อมวลชน
5. สื่ออินเทอร์เน็ต

## 1. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ผู้รับสารได้โดยตรง และสามารถชักจูงใจผู้รับสารได้โดยวิธีการพูดคุยแบบกันเอง ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นราย ๆ ไปได้ และสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ ทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารได้ทันที จากการศึกษาและได้ลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มีการใช้สื่อประเภทสื่อบุคคลเป็นหลักในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อบุคคลนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมมากในการผลิตสื่อประเภทนี้ ได้แก่

- 1.1 ผู้นำชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว
- 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

### 1.1 ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม พบว่า ผู้นำชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อบุคคลกลุ่มแรกที่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกโดยผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยวเมื่อได้ออกไปนอกหมู่บ้าน เวลาไปพบใครที่ไหน ทั้งญาติ และเพื่อน ๆ มีโอกาสนี้ก็จะเชิญชวนให้คนภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ในชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำชุมชน คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มักจะได้รับเชิญไปเข้าร่วมประชุมตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำได้มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากในแต่ละครั้ง ซึ่งคุณบุญมาก คงทน ก็ได้ทำตัวเองเป็นสื่อบุคคลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย

“เวลาเราไปร่วมประชุมตามสถานที่ต่าง ๆ มีคนเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก เราก็พูดคุยกับคนทั่วไป เราก็เล่าเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนของเราไปด้วย เหมือนเราได้ประชาสัมพันธ์ ให้คนอื่น ๆ เขาได้รู้จัก เราใช้ตัวเองเป็นสื่อได้”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

## 1.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากข้อมูลในการค้นคว้าทางเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์คุณ ฐราพงษ์ รักษานาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่าเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่ได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่ได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเข้ามา และยังช่วยแนะนำให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชน แก่ทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากได้ข้อมูลข่าวสารของทางหมู่บ้าน

“เจ้าหน้าที่สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ของเราทุกคนก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับทางชุมชนท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่ได้ติดต่อเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และทางเรายังได้ช่วยให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทางหมู่บ้านแก่พวกสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากจะได้ข้อมูลของทางหมู่บ้านอีกด้วย”

(ฐราพงษ์ รักษานาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

## 2. สื่อประเพณี

สื่อประเพณี เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณสุ่ม แจ่มนิม ปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พบว่า การผลิตสื่อประเภทนี้เกิดขึ้นในชุมชนคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วม มาร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม ภายในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันโดยสื่อประเพณี ภายในชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม จะมีประเพณีรอบปีที่สำคัญตลอดทั้งปี ดังนี้ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีทำบุญสงกรานต์ ประเพณีทำบุญทอดผ้าป่า ประเพณีทำบุญโรงพ้อ ประเพณีตักบาตรประจำปี ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีสลากภัต ประเพณีสารทไทย ประเพณีออกพรรษา และประเพณีบุญกฐินประเพณี เหล่านี้ถือว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนมากที่สุด

“ชุมชนเรามีประเพณีที่สำคัญตลอดทั้งปี เราทำกันมาเป็นประจำ ตั้งแต่ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีทำบุญสงกรานต์ ประเพณีทำบุญวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีทำบุญโรงพ้อ ประเพณีตักบาตรประจำปี ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีสลากภัต ประเพณีสารทไทย ประเพณีออกพรรษา และสุดท้ายของปีคือ ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีเหล่านี้ถือว่าเป็นสื่อที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนภายในชุมชนเราและภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนักท่องเที่ยวยุคใหม่ เขาก็เข้าร่วมประเพณีกับเรา”

(สุ่ม แจงนิม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

### 3. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นมา โดยมีเนื้อหาที่เฉพาะและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ และยังสามารถทำให้ผู้รับสารเป้าหมายได้รับทราบข่าวสารความรู้ได้โดยตรงและถูกต้องอันจะส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้ จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มีการใช้สื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งมีทั้งที่ผลิตสื่อเฉพาะกิจของหมู่บ้านขึ้นมาเอง เช่นป้ายบอกทาง ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางผ่านไปมาได้พบเห็น และเป็นการช่วยนำทางให้กับนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างถูกต้อง และสื่อเฉพาะกิจบางส่วนก็มีหน่วยงานภายนอกผลิตขึ้นมาให้ เช่น แผ่นพับท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ก็จะมีหน่วยงานรัฐก็คือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการออกมาใช้ ประชาสัมพันธ์ชุมชน มีการนำไปฝากวางไว้ตามสถานที่ราชการในตัวจังหวัดเพชรบุรีเป็นส่วนใหญ่ แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีผู้คนจำนวนมากไปท่องเที่ยว เช่น ตามร้านค้า ร้านกาแฟ

“ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ช่วงแรก ๆ เรามีการใช้สื่อแผ่นพับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ผลิตให้ ทางชุมชนเราก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการนำมาใช้ประชาสัมพันธ์ของชุมชนเรา ช่วงแรกเรานำไปฝากวางไว้

ตามสถานที่ราชการในตัวเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่ตอนระยะหลัง ๆ ก็ได้มีการไปฝากวางไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีคนนิยมไปกัน”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

#### 4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียว หรือ กลุ่มบุคคลสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก และอาศัยอย่างการจัดกระจายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณธราพงษ์ รักขนาม ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้ รับรู้ โดยสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเหล่านี้ ทางหมู่บ้านท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้ผลิตขึ้น มาเองแต่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ผลิตให้แต่ทางชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการแสดงเป็นผู้นำพาท่องเที่ยวอีกด้วย โดยมีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นผู้ประสานงานให้ช่องรายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สนใจการท่องเที่ยวของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม ได้เข้ามาถ่ายทำรายการเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม

“เราในฐานะผู้รับผิดชอบโดยตรงในการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ ถ้ามีพวกสื่อมวลชน เช่นรายการโทรทัศน์ติดต่อเข้ามาสอบถามแหล่งท่องเที่ยวเราก็จะแนะนำเป็นผู้ประสานงานให้ติดต่อกันโดยตรงจะได้สอบถามกัน จุดไหนน่าจะถ่ายชุมชนจะได้ช่วยบอกและบางทีก็เข้าร่วมแสดงเลยก็มี”

(ธราพงษ์ รักขนาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 27 ตุลาคม 2562)

#### 5. สื่ออินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมากในยุคปัจจุบันเพราะสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีพื้นที่มากกว่า และมีความรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยและจากการสัมภาษณ์คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-

ไร่หัวลุ่ม พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ก็มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวนั้นก็ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือการผลิตให้โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดที่จะคอยช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ช่วยจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวของทางชุมชนท่องเที่ยวลงตามเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้แต่คนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตคอยให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเสมอ

จากการสัมภาษณ์คุณบุญมาก คงทน ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ได้เล่าให้ฟังอีกว่า ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่มได้ระยะหนึ่ง ทางชุมชนได้มีการผลิตจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟสบุ๊ก ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม ขึ้นมาเอง เป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง

“เรามีการผลิตจัดทำเพจบนเฟสบุ๊กที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่มขึ้นมาเอง คุณแลกันเอง อีพรูปภาพงานกิจกรรม ประเพณีของหมู่บ้าน เชิญชวนคนภายนอกให้เข้ามาเที่ยวกัน เป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชนที่ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ตขึ้นมาเอง”

(บุญมาก คงทน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2562)

ผลการศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี นำเสนอแบ่งออกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร และการใช้สื่อของชุมชน จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.16 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p><b>ผู้ส่งสาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้นำชุมชน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ</li> </ul> <p>มีบทบาทในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับคนในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- หน่วยงานภาครัฐและเอกชน</li> </ul> <p>มีบทบาทนำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p><b>สาร ได้แก่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มรดกภูมิปัญญา ทั้ง 6 ด้านของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม</li> <li>- องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัย มาเป็นวิทยากร</li> <li>- องค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากร</li> </ul>	<p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มด้วยกันเอง เช่น การพูดคุยในวงกาแฟ การบอกปากต่อปาก</li> <li>- การแจ้งทางโทรศัพท์ในกลุ่มไลน์</li> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มกับหน่วยงานภายนอก เช่น การคุยนอกรอบ</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ</li> <li>- การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน</li> </ul>	<p><b>สื่อบุคคล</b> เป็นสื่อที่ทางชุมชนสื่อสารเองและมีส่วนร่วมทุกคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว และหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สื่อสารให้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</p> <p><b>สื่อประเพณี</b> เป็นสื่อที่อยู่ในชุมชนเองคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการผลิตทุกคน</p> <p><b>สื่อเฉพาะกิจ</b> มีทั้งที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายบอกทาง ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตและหน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ เช่น แผ่นพับ ทางชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วม ในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อ ไปใช้</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p>- รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม</p> <p>สื่อ ได้แก่</p> <p>- สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม</p> <p>- สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม</p> <p>ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มชุมชน</p> <p>- สื่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม เช่น แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</p> <p>- สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์</p> <p>- สื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์</p>	<p>รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ</p> <p>- การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน</p> <p>รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย</p> <p>- รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต</p>	<p>สื่อมวลชน เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และร่วมแสดงก่อนนำสื่อออกไปเผยแพร่</p> <p>สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ช่วงแรกหน่วยงานภายนอกภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p> <p>ช่วงหลังชุมชนมีการผลิตสื่อขึ้นมาเอง โดยการจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟซบุ๊กซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต</p>

ผลการศึกษาศือสารและการใช้สื่อของชุมชนทั้ง 4 ชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี นำเสนอแบ่งออกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของการสื่อสารรูปแบบของการสื่อสาร และการใช้สื่อของชุมชน จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางแสดงการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ได้ดังนี้



ตารางที่ 4.17 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<p><b>ผู้ส่งสาร</b> ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้นำชุมชน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีบทบาทในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับคนในชุมชน</li> <li>- หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีบทบาทนำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน</li> </ul> <p><b>สาร</b> ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>มรดกภูมิปัญญา ทั้ง 6 ด้าน ของชุมชน</b> ได้แก่               <ol style="list-style-type: none"> <li>1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา</li> <li>2. ศิลปะการแสดง</li> <li>3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมประเพณีและงานเทศกาลต่าง ๆ</li> <li>4. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล</li> </ol> </li> </ul>	<p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยกันเอง เช่น การพูดคุยในวงกาแฟ วงน้ำชา การบอกปากต่อปาก การแจ้งทางโทรศัพท์ และการแจ้งทางกลุ่มไลน์</li> <li>- การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับหน่วยงานภายนอก เช่น การคุยนอกรอบ การจับเข้าคุยกัน</li> </ul> <p><b>รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ</li> <li>- การประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน</li> </ul>	<p><b>สื่อบุคคล</b> เป็นสื่อที่ทางชุมชนสื่อสารเองและทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอกเป็นผู้สื่อสารให้</p> <p><b>ได้แก่</b> เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน</p> <p><b>สื่อประเพณี</b> เป็นสื่อที่อยู่ในชุมชนเอง คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นผู้ผลิต มีส่วนร่วมในการผลิตทุกคน</p> <p><b>สื่อเฉพาะกิจ</b> มีทั้งที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง เช่น ป้ายบอกทาง ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตและหน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ เช่น แผ่นพับ ทางชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6. การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว - องค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิจัยมาเป็นวิทยากร - องค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นวิทยากร - รายละเอียดของกิจกรรมและฐานเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน <b>สื่อ ได้แก่</b> - สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน - สื่อพื้นบ้านประเพณีวัฒนธรรม มีบทบาทนำนโยบายมาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	<b>รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ</b> - การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน <b>รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</b> - รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย - รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิต	<b>สื่อมวลชน</b> เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกจากภาครัฐเป็นผู้ผลิตให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูลและร่วมแสดงก่อนนำสื่อออกไปเผยแพร่ <b>สื่ออินเทอร์เน็ต</b> เป็นสื่อที่ช่วงแรก หน่วยงานภายนอกจากรัฐเป็นผู้ผลิตให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำสื่อไปใช้ ช่วงหลังชุมชนมีผู้นำรุ่นใหม่ช่วยกันผลิตสื่อขึ้นมาเอง โดยการจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟซบุ๊ก ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี		
องค์ประกอบของการสื่อสาร	รูปแบบของการสื่อสาร	การใช้สื่อของชุมชน
<ul style="list-style-type: none"> <li>- สื่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน</li> <li>- สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และ สื่อมวลชนพวกรายการโทรทัศน์</li> <li>- สื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์</li> </ul>		



### 4.3 ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ชื่อว่า “เต้าตาลโมเดล” (Tan balls model) โดยกรอบแนวคิดนี้ได้พัฒนามาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. ศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2. ศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และ 3. พัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนารูปแบบและการนำกรอบแนวคิดนี้ไปใช้ มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการตั้งเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสารต่าง ๆ เพื่อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี ตั้งเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ภายในชุมชน เส้นทางท่องเที่ยวที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ต้องพบเจอในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวและจะสังเกตรูปแบบการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจและชุมชน รวมถึงสังเกตกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในของชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนในขณะที่เก็บข้อมูลก็จะสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน และตั้งเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว 2) หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการตั้งเคราะห์มาสร้างกรอบแนวคิดทางการสื่อสาร

2. ผู้วิจัยนำกรอบแนวทางการสื่อสารที่สร้างขึ้นไปทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยเชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน มาร่วมกันสนทนากลุ่ม ได้แก่

1. ผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 ท่าน
  - 1) คุณศรีพน นาคะเวช ประธานชมรมท่องเที่ยวของชุมชนย่านน้ำกัลดใต้
  - 2) คุณชวน ระหว่างบ้าน คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนสาม
  - 3) คุณสุวิทย์ เปียส่อง ประธานชมรมท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก

- 4) คุณบุญมาก คงทอง คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม
2. หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน
  - 1) คุณธราพงษ์ รัชขนาม ผู้ช่วยสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี
  - 2) คุณแสนประเสริฐ ปานเนียม นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
  - 3) คุณธีรศักดิ์ สุขสันติกมล นักวิชาการพื้นที่ จาก ม.ราชภัฏเพชรบุรี
3. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 1 คน
  - 1) คุณพรชัย คุ้มมี ผู้ประสานงานของกลุ่มบริษัททัวร์ในจังหวัดเพชรบุรี

ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการ โดยเป็นพิธีกรทำหน้าที่ถามและนำการพูดคุย รวมทั้งควบคุมการสนทนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และจะคอยกระตุ้นให้สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง และจะคอยรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมตลอดเวลาในการสนทนากลุ่มเพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

3. ผู้วิจัยทำการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารและรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. ผู้วิจัยทำการปรับปรุงและพัฒนากรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

จากการสนทนากลุ่มตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม ได้มีการนำเสนอกรอบแนวทางการสื่อสาร อธิบายเป็นภาพของ “ลูกตาล” ที่เป็นพืชประจำท้องถิ่นที่มีเหมือนกันของทั้ง 4 ชุมชนเสมือนเป็นตัวเชื่อมให้เป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชนต้นแบบในจังหวัดเพชรบุรี โดยได้อธิบายว่า ลูกตาล 1 ผล จะมีเต้าตาลอยู่ 3 เต้า ซึ่งเต้าตาลทั้ง 3 นี้ เป็นตัวแทนของหน่วยหลัก 3 หน่วยงาน ได้แก่ เต้าที่ 1 แทนชุมชน เต้าที่ 2 แทนหน่วยงานจากภาครัฐ และเต้าที่ 3 แทนหน่วยงานภาคเอกชน และตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นร่วมกันว่าทั้งสามหน่วยงานมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้เต้าตาลทั้ง 3 เต้านี้ เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัยและข้อมูลในส่วนของ การวิพากษ์จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ชุมชนที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ลำดับแรกจะต้องมีปัจจัยพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายที่โดดเด่นและสวยงาม ตั้งอยู่ในภูมิประเทศ

ที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชนที่ขึ้นอยู่อย่างมากมาย สลับกับทุ่งนา ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวของแต่ละชุมชนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีเส้นทางที่เข้าถึงได้สะดวกรวดเร็วไม่ไกลจากถนนสายหลักจากตัวเมือง พื้นที่ของทั้ง 4 ชุมชนยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัด ด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากโดยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประเพณีที่สำคัญ

2. องค์กรชุมชน หมายถึง ระบบทางสังคมภายในชุมชน อาทิ ภาวะผู้นำ ผู้ตาม ผู้ปฏิบัติ ที่มีการประสานความร่วมมือกันภายในชุมชน ได้เป็นอย่างดี จากการเก็บข้อมูลพบว่า ระบบทางสังคมของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน จะประกอบได้ด้วย กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ เช่น อบต. กำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการ แต่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เช่น พระ ปราชญ์ชาวบ้าน หมอพื้นบ้าน และพบว่ากลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำและผู้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนได้มากกว่าและชุมชนยังมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่รวมกลุ่มกันนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของและสร้างการมีส่วนร่วม

3. การจัดการ หมายถึง กลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม จากการเก็บข้อมูล พบว่า ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการประชุมกลุ่มแกนนำ โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการเสนอกฎระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและเน้นความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีลักษณะการจัดการที่เหมือนกันแล้วมีการนำเสนอแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดการกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

4. การเรียนรู้ หมายถึง การออกแบบกิจกรรม รูปแบบ การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมกระบวนการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยชุมชน จากการเก็บข้อมูล พบว่า ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลายในด้านวิถีวัฒนธรรมก่อให้เกิดการซึมซับวัฒนธรรมชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงและเกิดเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว

โดยปัจจัยพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ทั้ง 4 ด้าน นี้ จะถูกขับเคลื่อนด้วยองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารจะต้องนำสารที่เป็นต้นทุนหรือเป็นศักยภาพของชุมชน

ไปสื่อสารให้คนอื่นได้รับรู้ ถึงศักยภาพของชุมชนตนเอง โดยลักษณะของสารที่ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนเลือกที่จะนำเสนอ ได้แก่ สารที่เป็นความรู้ด้านข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมีทั้งสิ้น 6 ด้าน ได้แก่ 1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2. ศิลปะการแสดง 3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม 4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม และ 6. การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ผ่านการใช้สื่อของชุมชน เช่น สื่อบุคคล สื่อประเพณี สื่อเฉพาะกิจ และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างความเข้าใจภายในชุมชนและเพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับบุคคลภายนอกชุมชน โดยสื่อที่ใช้มีทั้งที่คนในชุมชนร่วมกันผลิตเอง และสื่อที่คนภายนอกชุมชนช่วยผลิตให้แต่คนภายในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อน ไปเผยแพร่ให้กับผู้รับสารทั้งคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนมีการนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดการประสานงานด้านต่าง ๆ ดำเนินไปความเข้าใจและมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้องค์ประกอบของการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้น จะเป็นตัวผลักดันให้ชุมชนหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน มีความเข้าใจในบทบาทของตนและเข้าใจบทบาทหน้าที่ ของคนอื่น และในขั้นนี้องค์ประกอบของการสื่อสารยังมีส่วนในการทำให้องค์กรทั้ง 3 สามารถร่วมกันค้นหาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อร่วมกันดึงเอาศักยภาพที่เด่นของชุมชนขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพที่เป็นความโดดเด่นนั้น ไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เช่น บทบาทของชุมชนจะเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ บทบาทของภาครัฐจะเน้นการสนับสนุน การดูแลคอยเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน และบทบาทของภาคเอกชนจะเน้นการส่งเสริมผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชน

การสื่อสารในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ยังไม่ช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีความยั่งยืนได้ หากขาดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยพบจากการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้ง 4 ชุมชน ปรากฏรูปแบบที่เกิดขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในฐานะการเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมายโครงการมาใช้ในชุมชน และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตสาร จากการศึกษา พบว่า ทั้ง 4 ชุมชน ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะที่ 1 และ 2 มากที่สุดตามลำดับแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอยู่ในระดับสูง

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและข้อมูลที่ได้จากการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารจากผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนากรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

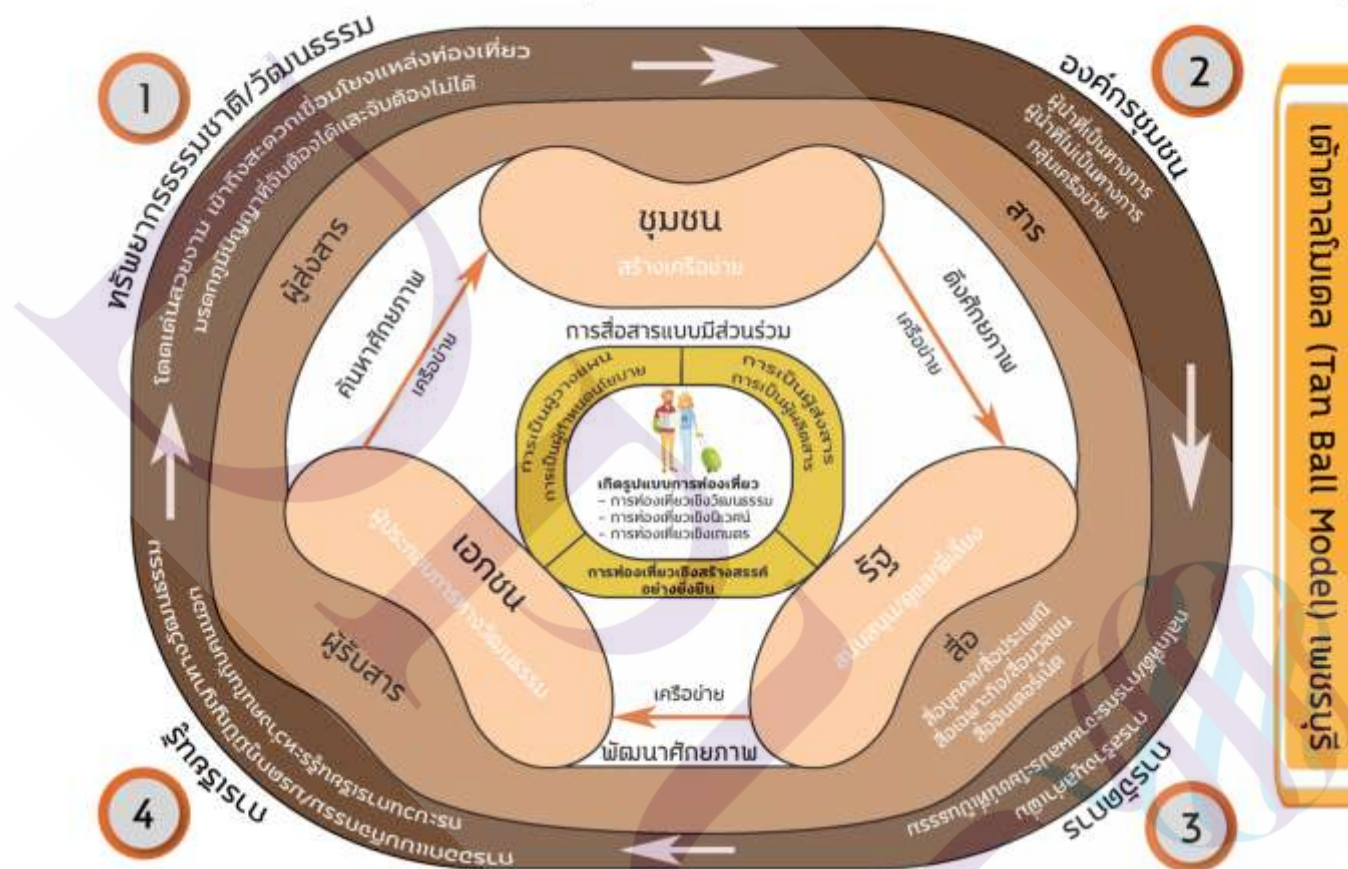
ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีให้ประสบความสำเร็จ จะต้องประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานทั้ง 4 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ จะถูกขับเคลื่อนโดยอาศัยองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งศักยภาพของชุมชนที่มี 3 หน่วยงานหลักเป็นกลไกในการขับเคลื่อน คือ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน เป็นผู้สนับสนุนภายใต้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนกลไกสำคัญของกรอบแนวคิด อันจะทำให้มิติต่าง ๆ ขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนจังหวัดเพชรบุรี ให้เกิดความยั่งยืนด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและข้อมูลจากการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสาร มาสรุปเป็นภาพแสดงกรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี (เต้าตาลโมเดล Tan balls model) "ได้ดังนี้





กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี



ภาพที่ 4.5 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : ผู้วิจัย



## บทที่ 5

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี” เป็นรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2) การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และ 3) กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานรัฐบาล 2) กลุ่มตัวแทนจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนและ 3) กลุ่มตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่นทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ ชุมชนนาพันสาม ชุมชนหนองจอก และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีตามแนวคิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การเก็บข้อมูลเพื่อนำมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในบทนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากการสำรวจเอกสารต่าง ๆ และหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อหาประเด็นและแนวคิดมาเป็นกรอบสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ในการลงเก็บข้อมูลในส่วนของ การสัมภาษณ์เชิงลึก ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยสังเกตสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ภายในชุมชน เดินสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์เวลาเช้าและเวลาเย็นสลับกันไปในแต่ละชุมชนจนครบทั้ง 4 ชุมชนเพราะในช่วงวันและเวลาดังกล่าว คนในชุมชนจะมีการใช้ชีวิตชีวิตตามปกติประจำวัน และมีเวลาให้ผู้วิจัยได้เข้าพูดคุยได้ในช่วงเช้าและช่วงเย็นหลังจากการเลิกทำงานใน

ชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงวันที่มีการประชุมของคณะกรรมการในชุมชน โดยได้สังเกตรูปแบบการสื่อสารระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชน รวมถึงสังเกตกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนในวันเสาร์และอาทิตย์ ในขณะที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงในช่วงแรกของการลงพื้นที่เพื่อเข้าติดต่อกับ ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ และหลังจากได้พูดคุยกับผู้นำชุมชนของแต่ละชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Snow Ball Sampling โดยถามผู้นำชุมชนของแต่ละชุมชนต่อว่าใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูลได้บ้างไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 4 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 20 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 2 คน และในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่มในการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาสร้างกรอบแนวคิดทางการสื่อสารขึ้นมา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในข้อที่ 3 โดยผู้วิจัยได้เชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน ได้แก่ตัวแทนจากกลุ่มผู้นำชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 คน กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน และจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน จำนวน 1 คน มาร่วมกันสนทนากลุ่มเพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี เป็นการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ ให้ครอบคลุมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังกล่าว ผลการวิจัยที่ได้มาจะถูกนำไปใช้ประโยชน์กับการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี และชุมชนอื่น ๆ ในการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ในงานวิจัยบทที่ 4 ที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลผลการวิจัยที่ได้ทำการศึกษาโดยละเอียดและแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนวิธีการอันได้มาซึ่งข้อมูลอย่างประจักษ์จำนวนมากเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ครบทุกข้อที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ ส่งผลให้ ในบทที่ 5 นี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากผลการวิจัยที่ผ่านมาในบทที่ 4 มาทำการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

### 5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้  
คือ

### ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์

การสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน 2) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) และ 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน

### ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบของการสื่อสาร 2) รูปแบบของการสื่อสาร และ 3) การใช้สื่อของชุมชน

### ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยที่ได้จากการปรับปรุงและการสร้างกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ชื่อว่า “เต้าตาลโมเดล”

ดังมีรายละเอียดในแต่ละตอนดังนี้

### ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์

ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

#### 1.1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาพบว่า ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ดังนี้

##### 1.1.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีลักษณะทางทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายกัน โดยยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายที่โดดเด่นและสวยงามโดยพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชน ที่ขึ้นอยู่อย่างมากมาย

สลัดกับทุ่งนา ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวของแต่ละชุมชนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การเดินทางเข้าออกของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชนนั้นมีเส้นทางที่เข้าถึงได้สะดวกรวดเร็วไม่ไกลจากถนนสายหลักจากตัวเมือง และพื้นที่ของทั้ง 4 ชุมชนยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัด เช่นพื้นที่ชุมชนยางน้ำกัลได้และพื้นที่ชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มสามารถเชื่อมโยงไปยังเขื่อนแก่งกระจาน พื้นที่ชุมชนนาพันสามและชุมชนหนองจอกสามารถเชื่อมโยงไปยังหาดเจ้าสำราญ หาดปึกเตียน และหาดชะอำ

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากโดยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประเพณีที่สำคัญ เช่น ชุมชนยางน้ำกัลได้มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มีวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นภาษากะเหรี่ยง คำานานเรื่องเล่า พิธีกรรมในรอบปี และประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชุมชนนาพันสาม มีวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เก่าแก่ จึงมีความร่ำรวยทางวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น วรรณกรรมพื้นบ้าน ความเชื่อ ศิลปะการแสดงการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ชุมชนหนองจอกมีวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทยดั้งเดิมและคนไทยเชื้อสายจีน มีวัฒนธรรมผสมผสานเฉพาะถิ่นที่เก่าแก่ เช่น ศิลปะการทำทองโบราณ งานจักสานศิลปะแบบจีน ละครชาตรี ประเพณีงานปีผีลมศิลปะแบบไทยดั้งเดิม และชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม มีวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เก่าแก่ของวิถีชีวิตชาวบ้าน มีประเพณีที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพ และเกี่ยวข้องกับการละเล่นของคนในชุมชน เช่น วัลลาน วัลเทียมไถ และวัลเทียมเกวียน

#### 1.1.2 ด้านองค์กรชุมชน

ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีระบบองค์กรสังคมที่เข้าใจกันมีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่เป็นทางการอยู่ในรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยสภาพทางกฎหมาย และมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีตำแหน่งตามสภาพทางกฎหมายในหมู่บ้านคอยร่วมมือกันในการดำเนินงานต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการของทั้ง 4 ชุมชน จะมีบทบาทเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากจะได้รับความเคารพจากคนในชุมชนมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้นำความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน และบางชุมชนมีผู้นำรุ่นใหม่ที่เป็นคนขับเคลื่อนเชื่อมต่อกับคนรุ่นเก่า นับเป็นจุดแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้นำที่มีหลากหลายกลุ่มเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน เช่น ชุมชนยางน้ำกัลได้ ก็จะมีอดีตนายกอบต. ปราชญ์ชาวบ้านผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนชุมชน ชุมชน

นาพันสามก็จะมีท่านเจ้าอาวาสวัดนาพรหมเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนชุมชน ชุมชนหนองจอกก็จะมีปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนชุมชน และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ก็จะมีปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนชุมชนเหมือนกัน

องค์กรชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชน ที่ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่มเหมือนกัน คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และภาคเอกชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ภาคเอกชนธุรกิจนำเที่ยว และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชน และกลุ่มปฏิบัติการ เป็นเครือข่ายย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่รวมกลุ่มกันนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของและสร้างการมีส่วนร่วม

### 1.1.3 ด้านการจัดการ

ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่จะคอยขับเคลื่อนส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และเน้นความร่วมมือของคนในชุมชนถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของทั้ง 4 ชุมชน โดยการจัดการของชุมชนจะเริ่มจากการจัดเวทีการประชุมระหว่างคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนกับหน่วยงานจากภาครัฐ ภาคเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการเสนอกฎระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชนยางน้ำกัลลดีได้มีการจัดเวทีประชุมในรูปแบบชมรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนกับหน่วยงานภายนอก มีการแสดงความคิดเห็นกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น กฎระเบียบในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนนาพันสาม มีการจัดการขับเคลื่อนชุมชน โดยใช้หลักการ “บวร” ชื่อว่านาพันสามโมเดล Napansam Model เป็นการทำงานขับเคลื่อนชุมชนในทุก ๆ ภาคส่วนแบบองค์รวม ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐโดยมีท่านเจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นประธานในที่ประชุมเกี่ยวกับการหารือเรื่องกฎระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหนองจอก มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง โดยผ่านการประชุมของคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ทุกคน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และทางชุมชนยังมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองจอกเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยผู้นำรุ่นใหม่ที่มาขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยว และเข้ามาเชื่อมต่อกับคนรุ่นเก่าเดิมที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมา



เพื่อคอยพัฒนาชุมชนในทุก ๆ เรื่อง โดยผ่านการประชุมของคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและทางชุมชนยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยคนในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยตรง

นอกจากชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่จะคอยขับเคลื่อนส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการเสนอกฎระเบียบ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและเน้นความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีลักษณะการจัดการที่เหมือนกันแล้ว ทางชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและสะท้อนผล การจัดการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมือนกัน โดยอาศัยกรอบแนวคิด “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มี 6 สาขาด้วยกัน คือ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัวให้กับชุมชนได้รับทราบเพื่อนำมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่และนำมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างกลุ่มการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวมีการนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดการกระจายรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

#### 1.1.4 ด้านการเรียนรู้

การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ที่จะคอยขับเคลื่อนส่งเสริมการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน นอกจากจะเน้นเรื่องของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ทางคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนทั้ง 4 ชุมชนได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเป้าหมายในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ เช่น ชุมชนยางน้ำกัลดใต้มีมรดกเทศก้น้อยของชุมชน ซึ่งมาจากนักเรียนโรงเรียนยางน้ำกัลดใต้ ที่ผ่านกระบวนการอบรมมรดกเทศก้น้อยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มาเป็นผู้นำชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนและกับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาท่องเที่ยวชุมชนนาพันสามมีการสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้การทำขนมหวานของชุมชน การเรียนรู้ผ่านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น โบสถ์เก่าโบราณ จิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตวิถีชุมชนหนองจอกมีการสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน



ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ตลาดเก่าหนองจอก เป็นตลาดเก่าแก่ที่ยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในด้านสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างไทย-จีน และแหล่งเรียนรู้สระบัวหลวงราชินี ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหนองจอก ที่จัดทำโครงการอนุรักษ์พันธุ์ดอกบัวหลวงราชินีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

นอกจากนี้การเรียนรู้ของกลุ่มคนในชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชน ยังเกิดขึ้นจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ได้เข้ามาสร้างการเรียนรู้ให้กับกลุ่มคนในชุมชน เช่นสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี ร่วมกับคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้มีการกระตุ้นและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ การฝึกปฏิบัติ (workshop) การศึกษาดูงานและแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของกลุ่มในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้และเกิดการสร้างชุมชนเครือข่ายระหว่างกลุ่มชุมชนขึ้นอีกด้วย

## 1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน (SWOT Analysis)

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 พื้นที่เพื่อค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ได้มีการร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่จะมาหนุนเสริมให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่ชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ สามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ในประเด็น ดังนี้

### 1) จุดแข็ง (Strengths)

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่โดดเด่นและสวยงามโดยพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.2 ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เป็นแกนนำในการดำเนินงานของชุมชนต่าง ๆ จะเป็นส่วนหลักที่คอยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้นำความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน

1.3 วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากโดยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประเพณีที่สำคัญ เช่น วัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เก่าแก่ของชุมชน

1.4 ความร่วมมือของคนในชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ เมื่อมีงานหรือกิจกรรมใดของชุมชนจะได้รับความร่วมมือ

จากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกระดับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

## 2) จุดอ่อน (Weakness)

2.1 ช่องทางการตลาดภายนอกชุมชน เนื่องจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนยังขาดความรู้ ในการทำการตลาดสินค้าทางวัฒนธรรม ส่งผลให้สินค้าไม่เป็นที่รู้จัก และไม่สามารถขยายตลาดได้ กว้างกว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อในชุมชน

2.2 การบริหารจัดการในรูปของกลุ่ม การดำเนินงานของชุมชนถึงแม้ว่าจะมีผู้นำที่ เข้มแข็งและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีก็ตาม แต่การยกระดับการบริหารจัดการ กลุ่มให้มีการเคลื่อนไหวและสร้างรายได้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจนและกระจายไปยังคนในชุมชนให้ ทั่วถึงทุกกลุ่มนั้น ยังเป็นจุดอ่อนของชุมชนเช่นกัน

2.3 การดึงจุดเด่นทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ประชาสัมพันธ์ยังมีไม่มาก โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชน

2.4 การนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าเพื่อการขาย ชุมชนต่าง ๆ มีสินค้าทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างมากมาย แต่ยังขาดการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้าออกสู่ตลาดภายนอก ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างรายได้หลักที่มาจากสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้

## 3) โอกาส (Opportunities)

3.1 การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและ ภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนในมิติต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการ ท่องเที่ยวของชุมชน

3.2 เครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการ ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน

3.3 เส้นทางเข้าถึงชุมชน ด้วยการเดินทางไม่ไกลจากถนนสายหลักจากตัวเมืองส่งผล ให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็ว และพื้นที่ของชุมชนยังสามารถเชื่อมโยงไป ยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัด

## 4) อุปสรรค (Threats)

4.1 ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าหน่วยงาน ภายนอกจะเข้ามาดำเนินงานกับชุมชน แต่บางครั้งมีความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานทำให้การ พัฒนาชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนหยุดชะงัก

4.2 ความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงานภายนอก ที่ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสับสนในการดำเนินงานขาดทิศทางที่แน่นอน

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถฉายภาพให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นจุดเด่นที่ควรพัฒนา และจุดด้อยที่ควรปรับปรุงซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนี้

#### จุดเด่นที่ควรพัฒนา

1) ศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติมากมายที่โดดเด่นและสวยงามโดยพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำสลับกับภูเขา มีวิวเป็นต้นตาลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำเลที่ตั้งยังอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง และมีเส้นทางที่เข้าถึงชุมชนได้สะดวกไม่ไกลจากตัวเมือง ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้น

2) ศักยภาพด้านคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชุมชนที่เก่าแก่ดั้งเดิม มีลักษณะเฉพาะถิ่นสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของผู้คนที่น่าสนใจมากมายชวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3) ศักยภาพของผู้นำชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถรวมตัวกัน โดยอาศัยความร่วมมือกับชาวบ้านร่วมสรรค์สร้างกิจกรรมที่วางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับนักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ในวิถีพื้นถิ่นของชุมชนได้

4) ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้คนชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมภายในชุมชนตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในรูปแบบกลุ่มการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่ในชุมชน และบูรณาการร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ขับเคลื่อนด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้

#### จุดด้อยที่ควรปรับปรุง

1) ศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนยังไม่ชัดเจน ต้องมีการบริหารจัดการให้มีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย และรวมถึงการกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

2) ศักยภาพการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง และการจัดทำกิจกรรมบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนส่งผลให้คนในชุมชนสับสน ควรมีการจัดประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

3) ศักยภาพเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

### 1.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน

การสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน พบว่า มีลักษณะการจัดการที่คล้ายกัน โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยคนในชุมชนจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่มเหมือนกัน คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ โดยกลุ่มอำนวยการประกอบด้วยประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และภาคเอกชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ภาคเอกชนธุรกิจนำเที่ยว และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มีการจัดเวทีการประชุม เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนงานโดยอาศัยการขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยมีการคัดเลือกและจัดกระทำกับข้อมูล ทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนแต่ละพื้นที่ที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ เช่น ชุมชนยางน้ำก๊าดได้มีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการจัดทำโฮมสเตย์สัมผัสวัฒนธรรมชุมชน งานผ้าทอกะเหรี่ยง การแสดงดนตรี และวัฒนธรรมด้านอาหารกะเหรี่ยง ชุมชนนาพันสามมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการจัดทำขนมหวานและอาหารพื้นบ้าน การแสดงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนหนองจอกมีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการจัดทำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มขนมหวาน กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือน) กลุ่มช่างตีมีด กลุ่มช่างทำทองโบราณ กลุ่มจักรสาน และชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีโอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการขายน้ำตาลโตนด ลูกตาลสด ทองม้วนน้ำตาลโตนดและงานจักสาน

จากผลการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนที่เกิดขึ้นและจากความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ โดยมีกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประชุมเห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้านมีความน่าสนใจและมีโอกาส

สร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และจากข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้นแล้ว ชุมชนยังนำข้อมูลมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอกได้รู้จักและอยากที่จะเข้ามาเรียนรู้ถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน

## ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

### 2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบของการสื่อสารชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ทั้ง 4 ชุมชนจะประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้

2.1.1 ผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการซึ่งกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้มากกว่า โดยมีบทบาทในการนำข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมาสื่อสารให้คนในชุมชนมาร่วมกันจัดกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้น และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีบทบาทเป็นผู้ส่งสารให้กับชุมชนที่มีการจัด โครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการนำนโยบายมาสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การจัดชุมชนท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

2.1.2 สาร ได้แก่ มรดกภูมิปัญญาทั้ง 6 ด้านของชุมชนที่มีเหมือนกันเป็นมรดกภูมิปัญญาของคนในชุมชนในฐานะผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนด้วยกันได้รับรู้ช่วยกันอนุรักษ์ และยังต้องการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญานี้ไปให้กับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ส่วนองค์ความรู้ที่มาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการหรือนักวิจัยที่มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนและองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ชุมชนถือได้ว่าเป็นตัวสารที่มีความสำคัญของชุมชน

2.1.3 สื่อ ได้แก่ สื่อที่เป็นตัวกลางของชุมชนในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนด้วยกันและคนจากนอกชุมชนที่สำคัญประกอบไปด้วย สื่อบุคคลเป็นสื่อที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของชุมชนมีการพูดคุยกันภายในชุมชน และมีการพูดคุยกับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้าใจ สื่อพื้นบ้านประเพณี



วัฒนธรรมเป็นสื่อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน สื่อกิจกรรมเป็นสื่อที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมากายในชุมชน สื่อเก่า ได้แก่ ป้ายบอกทาง แผ่นพับ และสื่อมวลชน พวกรายการโทรทัศน์ ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในช่วงแรกของการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นมาในชุมชน และสื่อใหม่ ได้แก่ สื่อ Facebook Web site ทำขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแบบต่อเนื่องในช่วงหลังสามารถเข้าถึงบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

2.1.4 ผู้รับสาร ได้แก่ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพราะในกระบวนการสื่อสาร ผู้รับสารก็คือ ผู้ส่งสารที่เปลี่ยนบทบาทกลายเป็นผู้รับสาร ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน

## 2.2 รูปแบบของการสื่อสาร

ผู้วิจัยพบว่ารูปแบบของการสื่อสารชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี ทั้ง 4 ชุมชน มีรูปแบบของการสื่อสาร ปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ ดังนี้

2.2.1 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากันโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน โดยแบ่งเป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกันเอง ปรากฏรูปแบบการสื่อสารด้วยการพูดคุยในวงกาแฟ วงน้ำชา การบอกปากต่อปาก การแจ้งทางโทรศัพท์ และการแจ้งทางกลุ่มไลน์ และการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ปรากฏรูปแบบการสื่อสารด้วยการคุยนอกรอบและการจับเข้าคุยกัน

2.2.2 รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ เป็นลักษณะของการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน เป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นระหว่างกันมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการประชุมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และการประชุมอย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากมีการส่งจดหมายเชิญประชุม มีการกำหนดวาระการประชุม และมีการบันทึกการประชุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นทางการของการประชุมได้



อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการประชุมยังมีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางในประเด็นการกำหนดกฎระเบียบกติกา ข้อบังคับ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากการท่องเที่ยวของชุมชน

2.2.3 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะของการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏขึ้นของการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน เป็นการสื่อสารทางเดียว ที่ไม่เป็นทางการ โดยใช้การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวของชุมชนซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้ มักจะเกิดขึ้นโดยกลุ่มผู้นำชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวใช้ในการสื่อสาร กับกลุ่มคนในชุมชน มีการพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชน

2.2.4 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีความสำคัญมากที่สุด ในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ มีลักษณะที่ปรากฏขึ้น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมาย เนื่องจากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการบังคับให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน ดังจะเห็นได้จากการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนที่ได้ มีการหารือกัน มีการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็น โดยนำนโยบายจากจังหวัดมาพูดคุยกันมาช่วยกันวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของทางส่วนกลาง และลักษณะรูปแบบที่สองที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วนำนโยบายมาคิดผลิตเป็นกิจกรรมของชุมชนแล้วมีการส่งสารเหล่านี้ต่อไปให้กับกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและในขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นผู้ผลิตแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถสร้างแนวทางที่นำสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและยังสามารถเป็นผู้ส่งสารกลับไปยังหน่วยงานภาครัฐและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ได้อีก

### 2.3 การใช้สื่อของชุมชน

ผู้วิจัยพบว่า การใช้สื่อของชุมชนมีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีทั้งที่ทางชุมชนผลิตเอง และจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนผลิตให้ แต่ทุกสื่อที่มีการผลิตกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการผลิต โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และการมีส่วนร่วมในการตรวจเช็คความถูกต้องก่อนที่จะนำออกมาใช้ การใช้สื่อของทางชุมชนนั้น

มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเพื่อให้กับคนภายนอกชุมชน ได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนและที่สำคัญเพื่อเป็นการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน การใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีทั้ง 4 ชุมชน มีการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้รับรู้ ประกอบไปด้วย 5 สื่อด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 สื่อบุคคล จากการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน มีการใช้สื่อประเภทสื่อบุคคลเป็นหลักในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของทางชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อคนนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ง่ายที่สุดโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมมากในการผลิตสื่อประเภทนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชนและกลุ่มคนในชุมชนท่องเที่ยว พบว่า เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อบุคคลกลุ่มแรกที่ได้ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกโดยเมื่อได้ออกไปนอกหมู่บ้าน เวลาไปพบใครที่ไหนทั้งญาติ และเพื่อน ๆ มีโอกาส ก็จะเชิญชวนให้คนภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ในชุมชน และสื่อบุคคลที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่ได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของทางชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนให้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเข้ามา และยังช่วยแนะนำให้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทางชุมชนแก่ทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่อยากได้ข้อมูลข่าวสารของทางชุมชนท่องเที่ยว

2.3.2 สื่อประเพณี เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือบุคคลกับกลุ่มคนหรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติกฎปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า สื่อประเภทนี้เกิดขึ้นในชุมชน คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมภายในชุมชนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันที่นำมาเป็นสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ เช่น ประเพณีกินข้าวห่อกะหรี่ปะของชุมชนน้ำกัลได้ ประเพณีการเห่เรือบงของชุมชนนาพันสาม ประเพณีประจำปีวัดหนองจอกงานปีพิมพ์ของชุมชนหนองจอก และประเพณีทำบุญกลางบ้านของชุมชนหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม เป็นต้น

2.3.3 สื่อเฉพาะกิจ เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาที่เฉพาะและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้ส่งสารสามารถส่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเรื่องให้ผู้รับ

สารเป้าหมายได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม จากการศึกษาวิจัยพบว่า มีการใช้สื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งมีทั้งที่ผลิตสื่อเฉพาะกิจของหมู่บ้านขึ้นมาเอง เช่น ป้ายบอกทาง ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางผ่านไปมาได้พบเห็น และเป็นการช่วยนำทางให้กับนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างถูกต้อง และสื่อเฉพาะกิจบางส่วนก็มีหน่วยงานภายนอกผลิตขึ้นมาให้แต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมใน โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนการออกมาใช้ประชาสัมพันธ์ชุมชน

2.3.4 สื่อมวลชน เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ส่งสารซึ่งอาจเป็นบุคคลเดี่ยวหรือกลุ่มบุคคลสามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากภายในเวลาอันรวดเร็ว จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อมวลชนเหล่านี้ ทางหมู่บ้านท่องเที่ยวไม่ได้เป็นผู้ผลิตขึ้นมาเองแต่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ผลิตให้ ทางชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการแสดงเป็นผู้นำพาท่องเที่ยวภายในชุมชน

2.3.5 สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยมากในยุคปัจจุบัน เพราะสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดมากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีพื้นที่มากกว่า และมีความรวดเร็ว ครอบคลุมทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยในระยะเริ่มแรกของการเปิดตัวนั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของทางชุมชนผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่จะคอยช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ช่วยจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวของทางชุมชนลงตามเว็บไซต์ของหน่วยงานต่าง ๆ แต่คนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการผลิตโดยคอยให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเสมอ และภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนได้ระยะหนึ่งทางชุมชนมีผู้นำรุ่นใหม่ได้ช่วยกันผลิตจัดทำเว็บไซต์และเพจบนเฟซบุ๊กที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนขึ้นมาเองเป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชน

### ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยในตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

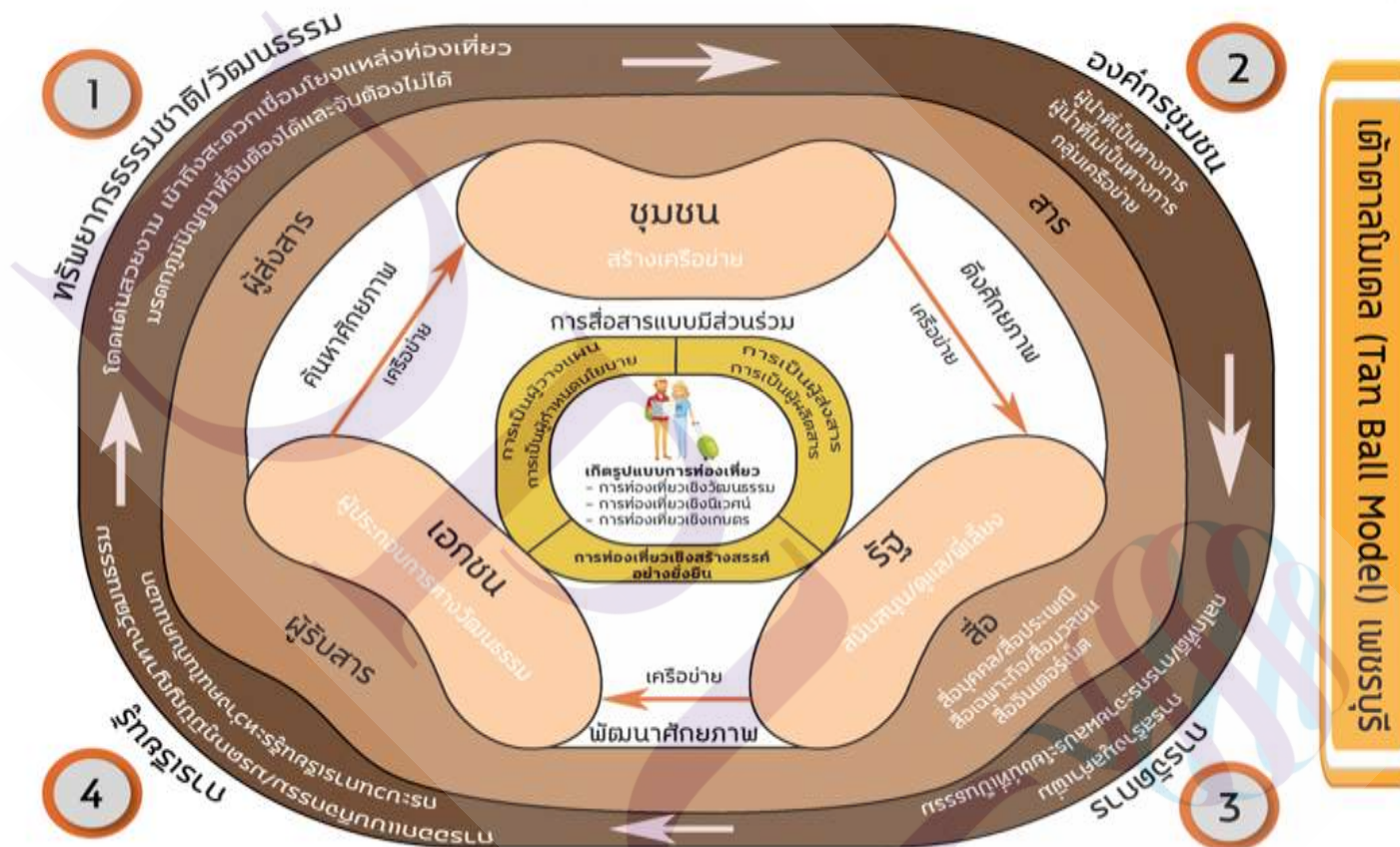
กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ใช้ชื่อว่า “เต้าตาล โมเดล” โดยกรอบแนวคิดนี้ได้พัฒนามาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. ศึกษาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2. ศึกษาการสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี และ 3. พัฒนารอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนารูปแบบ มีขั้นตอนเริ่มจากศึกษาข้อมูลการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และข้อมูลจากการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยเชิญตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 8 ท่าน มาร่วมกันสนทนากลุ่มเพื่อทำการวิพากษ์กรอบแนวทางการสื่อสารที่สร้างขึ้นโดยจะรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

การนำกรอบแนวคิดนี้ไปใช้ แนวคิดสำคัญในการสร้างกรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีให้ประสบความสำเร็จได้ จะต้องประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานทั้ง 4 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชนด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ จะถูกขับเคลื่อนโดยอาศัยองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งศักยภาพของชุมชนที่มี 3 หน่วยงานหลักเป็นกลไก ในการขับเคลื่อน คือ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน เป็นผู้สนับสนุนภายใต้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนกลไกสำคัญของกรอบแนวคิด อันจะทำให้มิติต่าง ๆ ขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนจังหวัดเพชรบุรีให้เกิดความยั่งยืน ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น



กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี



ภาพที่ 5.1 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : ผู้วิจัย

## 5.2 อภิปรายผล

สำหรับในการอภิปรายผลนั้นผู้วิจัยได้สรุปแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้ คือ

**ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์**

สำหรับศักยภาพของชุมชนที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้ไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ได้นั้น ซึ่งจากการศึกษาวิจัยได้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพชุมชนนั้นต้องเริ่มจากการให้ความสำคัญและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเสียเองก่อนจึงจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งซึ่งก็ได้กลายมาเป็นศักยภาพของชุมชนนั่นเองและนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั่นเองต่อไป และจากชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนนั่นเองผู้วิจัยจึงได้พบว่าความเข้มแข็งที่ได้นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนนั้นก็คือ

### 1. เอกลักษณะร่วมทางทรัพยากรธรรมชาติและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนับว่ามีความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเป็นสิ่งดึงดูดที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) เองก็ได้มีการกำหนดไว้ถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น (1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และ(2) ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งก็สอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543) ที่ได้อธิบายถึงลักษณะของศักยภาพของชุมชนนั้น ไว้ว่า ศักยภาพของชุมชนย่อมเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น และยังคงลักษณะของท้องถิ่นนั้น ๆ ไว้ได้ ซึ่งชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนนั้นต่างก็เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีจึงทำให้ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนมีลักษณะทางทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายกัน กล่าวคือ มีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบทุ่งนากว้างใหญ่มีดินตลิ่งที่เป็นวิวธรรมชาติที่โดดเด่นและยังมีลำน้ำสลับกับภูเขาอย่างสวยงาม สิ่งเหล่านี้แม้ว่าทั้ง 4 ชุมชนจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความคล้ายคลึงกันบ้างก็ตาม แต่ความคล้ายคลึงนั้นกลับได้สร้างเป็นจุดแข็งที่โดดเด่นและสร้างความแตกต่างของจังหวัดเพชรบุรีที่ไม่ได้มีดีแค่ทะเลเท่านั้น ดังนั้นแล้วทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้จึงเป็นทุนทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชนที่มีส่วนในการประกอบสร้างให้ชุมชนได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ซึ่ง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) เองก็มองว่าศักยภาพของชุมชนย่อมต้องเกิด



จากทรัพยากรการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนนั้นว่ามีอะไรบ้างที่เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งอาจจะแบ่งได้ 3 ประเภทคือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ ซึ่งก็สอดคล้องกับ สินธุสโรบล (2546) ที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว การนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน และวิถีชีวิตการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นให้มากที่สุดนั่นเอง

อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกันก็คือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 4 ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ได้ประกอบสร้างให้ชุมชนมีความน่าสนใจ โดยมีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประเพณีที่สำคัญ อย่างเช่น ชุมชนข่างน้ำกลัดได้ เป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงที่ทั้งภาษากะเหรี่ยง ตำนานเรื่องเล่า พิธีกรรมในรอบปี และประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีเฉพาะตัวโดดเด่นน่าสนใจไม่เหมือนใคร อีกชุมชนหนึ่งก็คือชุมชนนาพันสาม ก็เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นได้เป็นอย่างดี อย่างเช่น วรรณกรรมพื้นบ้าน ความเชื่อ ศิลปะการแสดงการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเข้าถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และสำหรับชุมชนหนองจอกก็เช่นเดียวกันก็เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยดั้งเดิมผสมผสานกับคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีทุนทางวัฒนธรรมแบบผสมผสานจนประกอบสร้างมาเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น อย่างเช่น ศิลปะการทำทองโบราณ งานจักสานศิลปะแบบจีน ละครชาตรี ประเพณีงานปีผีผดศิลปะแบบไทยดั้งเดิม และสุดท้ายชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ซึ่งก็เป็นอีกหนึ่งชุมชนต้นแบบที่มี อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตชาวบ้านได้เป็นอย่างดี อย่างเช่น ประเพณีและการละเล่นของคนในชุมชนทั้งวัวลาน วัวเทียมไถ และวัวเทียมเกวียน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจึงเป็นจุดเด่นและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็สอดคล้องกับ UNESCO (2006) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ ท้องถิ่นหรือสถานที่โดยผ่านประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ อีกทั้ง มุทริกา พุกษาพงษ์ (2554) ก็ได้กล่าวย้ำอีกว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นต้องสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือผลักดันให้เกิดความยั่งยืนผ่านการดำเนินชีวิตของชุมชนโดยการจัดกิจกรรม

การท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตชุมชนในเชิงการเรียนรู้ การทดลอง เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนนั่นเอง และก็ยังมีความวิจัยของ วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์ (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งก็พบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติจะให้ความสำคัญกับเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และขั้นตอนของกิจกรรมและสิ่งที่นักท่องเที่ยวต่างชาติสนใจมากที่สุด ก็คือ การรับฟังการบรรยายบอกเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม และยังชอบที่จะเข้าร่วมในการทำกิจกรรมที่จัดขึ้นของชุมชนอีกด้วย ดังนั้นแล้วชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนจึงเป็นความเหมือนของเอกลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและ ความต่างของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ลงตัวจึงซึ่งเป็นส่วนผสมของการประกอบสร้างที่ทำให้ชุมชนได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั่นเอง

ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นเฉพาะท้องถิ่นที่ทำให้ท้องถิ่นนั้นมีความน่าสนใจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ซึ่ง Richards (2019) เองก็ได้ย้ำถึงความสำคัญการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเมืองขนาดเล็กเช่นกันว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญและเป็นกลยุทธ์ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเมืองขนาดเล็กหรือเมืองในชนบท เพราะการเดินทางท่องเที่ยว การติดต่อระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ความลึกซึ้งของสถานที่ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละแห่งมีจุดดึงดูดที่แตกต่างกันจึงควรเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันในแง่ของความน่าดึงดูดใจจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นแล้วเอกลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนขนาดเล็กที่ต้องการยกระดับและพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ชุมชนต้องแสวงหา อนุรักษ์ หรือสร้างความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เป็นของตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนนั้นสามารถออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับตนเองได้ต่อไป

## 2. ประชาชนชาวบ้านกับการมีส่วนร่วม

สำหรับการพัฒนาชุมชนนั้นก็จำเป็นจะต้องอาศัยองค์กรชุมชนที่เป็นของคนในชุมชนเอง ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) เองก็ได้เห็นถึงความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่นกัน ซึ่งมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทาง ดังนี้ (1) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน (2) มีประชาชนหรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย และ (3) ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ดังนั้นจากการศึกษาชุมชน

ต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี ที่สามารถพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนได้นั้น ส่วนความสำคัญ ที่ทุกชุมชนจะต้องพิจารณาเพิ่มเติมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนก็คือ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพื่อชุมชนเอง ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็พบว่า ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนมีผู้นำที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนนั้นก็เป็กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เป็นแกนนำหลักในการดำเนินงานของชุมชนต่าง ๆ ก็คือ ผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ชาวบ้านให้การนับถือ และปราชญ์ชาวบ้านนี้เองก็ยังเป็นผู้นำทางความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนอีกด้วย จะเห็นได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการนี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่คอยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ดังนั้นแล้วปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็กลุ่มผู้นำที่มีอิทธิพลกับชาวชุมชนซึ่งก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่มีการให้ความเคารพต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านนั่นเอง

ความเข้มแข็งของชุมชนยังต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของของในชุมชนอีกด้วย ดังนั้นแล้วชาวชุมชนต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในทุกระดับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของคนในชุมชนนั่นเองด้วย ซึ่งก็สอดคล้องกับ Haget (2009) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง อุปสรรคต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งก็พบว่า ชุมชนจะต้องมีการวางแผน มีการปรึกษาหารือร่วมกัน วางแผนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการท่องเที่ยว โดยให้ทุกฝ่ายจะต้องเข้าถึงหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ชัดเจนนั้นจึงจะทำให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว ความร่วมมือของคนในชุมชนจึงควรที่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมจึงจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไปได้ และก็ยังสอดคล้องกับกรวรรณ สังขกร (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์ซึ่งกล่าวว่า แนวทางการจัดการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มบทบาทของภาครัฐ และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น ส่งเสริมบทบาทของภาครัฐกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน แผนการบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการจากหลายภาคส่วนเพื่อร่วมบริหาร วางแผนดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงทุนเดิม ที่ชุมชนมีอยู่ และสำหรับจินตนา สุขจรรย์นั (2549) เองก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า การมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการและควบคุมการใช้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพนั้น การมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง (Genuine Participation) จึงต้องเป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยวร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางแผนนโยบายและวางแผนงาน ร่วมคิดสนใจการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ร่วมปฏิบัติตามแผนการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้และร่วมประเมินผลแผนการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้ อีกทั้ง โทมัส โชยประสิทธิ์ (2553) ก็ยังได้กล่าวอีกว่า ประชาชนและชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชนเอง โดยการเข้ามามีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาคำปัญหา และสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนและขั้นตอนการติดตามประเมินผล

ดังนั้นแล้วจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้ยั่งยืนได้ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและให้อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงควรอยู่กับคนในชุมชนเพราะคนในชุมชนจะต้องอยู่กับธรรมชาติใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและยังเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วยการสร้างจิตสำนึกความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นคงอยู่ซึ่งก็จะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้ยั่งยืนได้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนได้ต่อไป

### 3. การสร้างมูลค่าของชุมชน

ความสำเร็จในการสร้างมูลค่าของชุมชนนั้น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) เองก็ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญอีกประการก็คือ ชุมชนต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีนั้นย่อมเป็นการสร้างมูลค่าจากทรัพยากรเหล่านั้นให้นำผลประโยชน์มาสู่ชุมชนต่อไป โดยชุมชนจะต้องมีการสร้างกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ อีกทั้งชุมชนเองก็ยังต้องการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่สมาชิกของชุมชนอีกด้วย ซึ่งจากการศึกษาวิจัยนั้นชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ได้มีจุดร่วมที่มีลักษณะการจัดการที่คล้ายกันจึงได้สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนของตนเองนั่นเอง กล่าวคือ ในแต่ละชุมชนจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนเอง ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่มเหมือนกัน โดยกลุ่มแรกคือ กลุ่มอำนวยการซึ่งประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทน

หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และภาคเอกชน ทั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัด รวมทั้งภาคเอกชนธุรกิจนำเที่ยว และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มปฏิบัติการ ซึ่งก็เป็นคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นซึ่ง สินธุ์ สโรบล (2546) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการ โดยจะต้องตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวนั้น การนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและวิถีชีวิตการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือเป็นต้นทุนการผลิตที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมนั้นก็ต้องเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมต่อท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุดนั่นเอง

ดังนั้นชุมชนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงควรที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ภาครัฐจึงต้องตระหนักถึงประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะชุมชนต้องอยู่กับธรรมชาตินี้ต่อไปซึ่ง พจนานวนศรี (2546) ก็ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนต้องเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจเพื่อความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่นและเป็นการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ดังนั้นแล้วหากชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาคนได้อย่างดี อีกทั้งยังสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและจะเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ควบคู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่คนในชุมชนนั้นด้วย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชาวชุมชนเกิดการรักและหวงแหนต่อทรัพยากรของชุมชนช่วยกันรักษาไว้เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าและรายได้ให้กับคนชุมชนต่อไป

## ตอนที่ 2 การสื่อสารและการใช้สื่อของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรี

### 1. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมคือหัวใจของการสื่อสารของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

สำหรับรูปแบบการสื่อสารของชุมชนที่ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างสร้างสรรค์นั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม



จึงเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาวิจัยจะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่ปรากฏขึ้น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดเป้าหมายซึ่ง กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นควรจะมีการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายของชุมชนตนเองร่วมกับภาครัฐด้วยซึ่งถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้จากแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ได้กำหนดให้ทุกหน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรีมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ร่วมกับชุมชน ดังนั้นจากการประชุมร่วมระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับกลุ่มหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนจึงได้มีการหารือและการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ ประเด็น จนทำให้เกิดแผนงานในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั่นเอง และลักษณะรูปแบบที่สองที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารและผู้ผลิตที่เกิดขึ้นซึ่ง กาญจนา แก้วเทพ และคณะ เองก็ได้กล่าวถึง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งหรือผู้ผลิต ซึ่งก็เป็นระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญเช่นกันที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ดีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยวเองก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนจากนโยบายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน แล้วนำไปสู่การผลิตกิจกรรมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเองด้วย ซึ่งก็ยังสอดคล้องกับ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือและเครื่องมือสื่อสารกันผ่านการประชุม การประชาสัมพันธ์และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะ และประสบการณ์ให้แก่กันและกัน เพื่อเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ทั้งบุคคล และองค์กร และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Michael (2009) ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการมีอำนาจในการตัดสินใจของคนในชุมชนเองที่ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญ ซึ่งได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นจะต้องสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร การฟังข้อมูลข่าวสารแสดงความคิดเห็น และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ประชาชนจะต้องได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยให้ผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนของชุมชนในการปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

ดังนั้นความยั่งยืนของชุมชนจึงต้องเกิดจากการสื่อสารที่ดี ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสื่อสารและการได้รับฟังข้อมูลข่าวสารที่ครบทุกด้าน และการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงควรมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมในข้อมูลข่าวสารกับภาครัฐซึ่งไม่ใช่เป็นรูปแบบของการรับข้อมูลจากรัฐเพียงฝ่ายเพียงเดียว



ซึ่งก็สอดคล้องกับ กุลธิดา ศรีสุวรรณ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนชุมชนอำเภอกะปาง จังหวัดพังงา โดยได้ชี้ให้เห็นว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ต้องเปิดโอกาสประชาชนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารร่วมกันและกำหนดประเด็นการสนทนาหรือแจ้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ก็เป็นการเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของและผู้รับผลประโยชน์โดยตรงจากทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นนั้น ดังนั้นแล้ว การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ชุมชนนั้นก็ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวมากขึ้นซึ่งชุมชนเองก็เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงกับทรัพยากรนั้นอยู่แล้ว การที่ภาครัฐได้สนับสนุนให้ชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรของตนเองนั้นก็ทำให้ชุมชนนั้นเกิดการรักและหวงแหนในทรัพยากรนั้นและทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นอีกด้วย

### ตอนที่ 3 กรอบแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี

#### 1. “เต้าตาลโมเดล”

สำหรับชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดเพชรบุรีที่มีลักษณะทางทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายกัน กล่าวคือ มีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบทุ่งนา กว้างใหญ่ และที่สำคัญ คือ มี “ต้นตาล” จำนวนมากที่กลายมาเป็นวิถีธรรมชาติที่โดดเด่นสวยงาม และยังมีลำน้ำสลับกับภูเขาอย่างสวยงามอีกด้วย จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีความคล้ายคลึงกันของชุมชนต้นแบบนี้ จึงได้เป็นทุนทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชนที่มีส่วนในการประกอบสร้างให้ชุมชนได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนต่อไป และจาก “ต้นตาล” จำนวนมากนี้เองก็ได้สร้างอาชีพและรายได้จากผลผลิตลูกตาลแก่ชาวชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งลูกตาลนี้ก็ได้สร้างวัฒนธรรม ประเพณี อีกหลายอย่างจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวชุมชน และเมื่อผ่าครึ่งลูกตาลออกเป็นสองส่วนนั้นก็จะพบว่า ภายในลูกตาลนั้นประกอบไปด้วย “เต้าตาล” จำนวน 3 อันนั่นเอง

จากการศึกษาวิจัยนั้นผู้วิจัยได้สังเกตและพบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจได้ง่ายขึ้นผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลนำมาเปรียบเทียบกับ “เต้าตาล” นั่นเอง ซึ่งก็ประกอบไปด้วยเปลือกนอกที่มีส่วนประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงชุมชนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ และในส่วนของเนื้อลูกตาลเอง ก็คือ การสื่อสารของชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารนั่นเอง และต่อมาในชั้นในสุดของลูกตาลก็คือ “เต้าตาล” ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ

ภาคชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการค้นหาศักยภาพของชุมชนดึงศักยภาพของชุมชนออกมาและพัฒนาศักยภาพของชุมชนนั้นเพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวต่อไป และสุดท้ายทุกองค์ประกอบทั้งหมดต้องอยู่บนพื้นฐานของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาการศักยภาพของชุมชนเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนอีกด้วย ซึ่งก็เปรียบได้กับ “เต้าตาลโมเดล” นั่นเอง

### 5.3 ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย

จากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็น ประเด็นแรก เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภายนอกชุมชน ได้แก่ หน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมเข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่สำคัญในงานวิจัยที่เกิดขึ้นที่เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามา มีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ประเด็นที่สอง เป็นประเด็นข้อเสนอแนะเชิงสังคมสำหรับชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่สำคัญในงานวิจัยที่เกิดขึ้นที่เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขจากคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวเพื่อจะได้ไม่เกิดผลกระทบต่อไปในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน และประเด็นสุดท้าย เป็นประเด็นข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ นักวิจัยที่สนใจในประเด็น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีและชุมชนอื่น ๆ ผู้วิจัยพบว่าจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ยังมีประเด็นที่ยังไม่ได้ทำการศึกษาที่สำคัญอยู่ ซึ่งนักวิจัยที่สนใจสามารถหยิบเอาประเด็นเหล่านี้ไปทำการศึกษาได้ก็จะเป็นประโยชน์ในการเติมเต็มข้อมูลที่สำคัญอีกด้านหนึ่งเพื่อนำเอาผลการวิจัยที่ได้ไปช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนจังหวัดเพชรบุรีและชุมชนอื่น ๆ ได้ต่อไปในอนาคต

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็น ดังนี้

#### 5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภายนอกชุมชน

- 1) หน่วยงานภาครัฐ ควรมีนโยบายที่มีความชัดเจนและลงพื้นที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำงานตามกระแสนิยมแล้วไม่สนใจนโยบายเดิม ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ทำให้การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนต้องหยุดชะงักและต้องเริ่มต้นใหม่อยู่บ่อยครั้ง
- 2) หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการทำงานร่วมกันเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยที่จะเข้ามาช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเพราะที่ผ่านมา

ชุมชนต้องทำงานที่ซ้ำซ้อนในหลายกิจกรรมเกิดความสับสนในการดำเนินงานที่แน่นอนของแต่ละหน่วยงาน

3) หน่วยงานภาครัฐ ควรช่วยสนับสนุนชุมชนในเรื่องของการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของแต่ละชุมชนที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกให้มากยิ่งขึ้น โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่หลากหลายที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นให้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

4) หน่วยงานภาคเอกชน ควรเข้ามาช่วยพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของยังไม่ชัดเจนให้มีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบตัวสินค้า การพัฒนาภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก และตลอดจนการช่วยหาช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับสินค้าของชุมชนให้เป็นที่รู้จักกับบุคคลภายนอกสามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับคนชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

#### 5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงสังคมสำหรับชุมชนแหล่งท่องเที่ยว

1) ชุมชนต้องมีการพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความชัดเจน ต้องมีการพัฒนารูปแบบตัวสินค้า ภาพลักษณ์สู่ตลาดภายนอก ช่องทางการจัดจำหน่าย และรวมถึง การกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

2) ชุมชนต้องมีการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชนให้มากขึ้น เพราะปัจจุบันชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่เน้นจุดเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนออกมาให้เห็นให้ชัดเจนจะช่วยทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

3) ชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ด้วยการดำเนินงานของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายกับชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความร่วมมือในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมระหว่างกันจะเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบเชื่อมพื้นที่การท่องเที่ยว

4) กลุ่มคนในชุมชนจะต้องรวมตัวกันโดยอาศัยศักยภาพของผู้นำชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ผู้นำด้านความเชื่อดั้งเดิมปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำรุ่นใหม่ มารวมตัวกันช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกิดความยั่งยืน

5) คนในชุมชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง เพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะช่วยสร้างความเป็น “เจ้าของร่วม”

ในชุมชนได้เป็นอย่างดีโดยจะต้องอาศัยกลไกหลักที่สำคัญนั่นก็คือ “การสื่อสาร” ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงประสานความรู้ถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ดีที่สุด

### 5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในมุมมองของนักท่องเที่ยวเพื่อจะได้ข้อสรุปอีกด้านที่ยังไม่ได้ทำการศึกษา จะได้ข้อค้นพบที่มีประโยชน์มากยิ่งขึ้นในการช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี

2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อจะได้ข้อมูลที่จะนำมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

*หากมีการศึกษาวิจัยในมุมมองหรือแนวทางที่แตกแขนงออกไปอีก ผู้วิจัยมั่นใจว่า จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง เพราะปัจจุบันรัฐบาลก็ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนทวนแหวนทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในประเทศและเพื่อเสริมภาพลักษณ์ประเทศไทยไปในทางที่เป็นบวก*



บรรณานุกรม

## บรรณานุกรม

### ภาษาไทย

- กรมการปกครอง. (2561). *แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 – 2564*. สืบค้น 15 มกราคม 2562, จาก [http:// www.dot.go.th/storage/กลุ่มแผน/5v7jtcf7hvnipxpu7modt7gihifizbron8nbvx.pdf](http://www.dot.go.th/storage/กลุ่มแผน/5v7jtcf7hvnipxpu7modt7gihifizbron8nbvx.pdf).
- กรวรรณ สังขกร. (2557). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่ เมืองสร้างสรรค์*. สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). *คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. สืบค้น 15 มกราคม 2562, จาก [http:// www.mots.go.th/download/article/article\\_20171201174031.pdf](http://www.mots.go.th/download/article/article_20171201174031.pdf).
- กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภายา, และวิรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การสื่อสารเพื่อชุมชน: แนวคิดเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานสุขภาพ: มุมมองของนักนิเทศศาสตร์ สดวรรษใหม่ของการสื่อสารเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ. โครงการสื่อสารเพื่อสุขภาพสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2551). *การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่องสื่อสารชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *เรื่องสื่อสาร – การท่องเที่ยว*. โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา ชัยจิตวนิช. (2549). *การวิเคราะห์แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในรายการโทรทัศน์สำหรับนักศึกษาช่องแคมป์ส แชนแนล สถานี เอเอสทีวี 5 บริษัท ไทยเคเบิล ทีวี จำกัด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.



- กุลธิดา ศรีสุวรรณ. (2558). *การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนชุมชนอำเภอกะปาง จังหวัดพังงา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- กุสุมา ภูเสดว้. (2553). *การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- โครงการเที่ยวเพชรสมุทรคีรีตามวิถีประชารัฐ. (2560). *โครงการตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ภายใต้แนวทางการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจภายในประเทศ*. เพชรบุรี : กรมการพัฒนาชุมชน.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. (2544). *โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โฆสิต โขยประสิทธิ์. (2553). *การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติการพัฒนาจากภายใน กรณีศึกษาชุมชนในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- จินตนา สุจจันท์. (2549). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชิตาภา สุขพล้า. (2548). *การสื่อสารระหว่างบุคคล*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ญาณิศา ถนอมบุญ. (2547). *การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมตาม ISO 14001 : กรณีศึกษาพนักงานบริษัท โรม อพอลโล อิเล็กทรอนิกส์(ประเทศไทย)จำกัด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดรรรชนี เอมพันธุ์. (2550). *การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์*. กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล.
- ดวงพร คำคุณวัฒน์, นิยะนันท์ สำเภาเงิน, และสุนิศา ศิวปฐมชัย. (2550). *โครงการวิจัยและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพของท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา.

- นาคยา ชนพลเกียรติ. (2547). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอ  
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:  
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นำชัย ทนุผล, ดนุวัต เฟื่องอัน, โชคก จรุงคนธ์, สุนิลา ทนุผล, ทรงศักดิ์ ภู่น้อย, และ มนัส สุกัลักษณ์.  
(2543). การพัฒนารูทกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอ  
สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: สาขาวิชาพัฒนาการ  
ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิลุบล แสนอาทิตย์. (2547). กระบวนการสื่อสารในการอนุรักษ์แม่น้ำของตำบลไหล่น่าน  
อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย.
- นิศส ชัชกุล. (2555). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: วิพริ้นท์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์  
ดีไซน์จำกัด
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่  
ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์, และณัฐวิภา สินสุวรรณ. (2551). แบรินด์บาย. กรุงเทพฯ : เอ เอ เปเปอร์  
แอนด์ สเตชันเนอรี.
- ปาริชาติ เสถียร. (2551). การสื่อสารประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย.  
กรุงเทพฯ : วิ.พริ้นท์ (1991).
- ปิ่นปิ่นท์ สัทธรรมนวงศ์. (2557). การสื่อสารเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม  
ของชุมชน กรณีศึกษา : โครงการตลาดเก่าอ่างศิลา 133 ปี (รายงานผลการวิจัย).  
กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ฝากจิต ปาติทร ลาภจิตร. (2557). หลักการและทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร. สืบค้น 15 มกราคม 2562,  
จาก [http://ag.kku.ac.th/Extension/images/136323/information\\_2\\_2556.pdf](http://ag.kku.ac.th/Extension/images/136323/information_2_2556.pdf)
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต  
และธรรมชาติ.
- พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์. (2553). การสื่อสารชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำคลอง  
ลัดมะยม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พัชรี มีนา. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตำบลปึกเตียน อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ภริตพร สุขโกศล. (2547). *กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภานุพงศ์ ภูโต. (2551). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเขาสมอคอน ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ภิเชก ชัยนิรันดร์. (2555, 18 สิงหาคม). *ประเภทของ Social Media*. สืบค้น 15 มกราคม 2563, จาก <http://www.doctorpisek.com/pisek/?p=718>
- มุกตริกา พฤกษาพงษ์. (2554). *เที่ยวอย่างเข้าใจไปกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”* สืบค้น 15 มกราคม 2563, จาก <http://www.manager.co.th>.
- เขวลักษณ์ จุลมกร. (2550). *การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รติกา อังกูร. (2551). *คู่มือการจัดการและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหงร่วมกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2550). *หมวด 4 หน้าที่ของชาวไทย มาตรา 66-70*. สืบค้น 20 มีนาคม 2562, จาก <http://www.senate.go.th/web-senate/Senate/maincons.Htm> [2555, มิถุนายน 24
- รัตน์สุดา ทองเจิม. (2549). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์. (2554). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์* (ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- ศรีลัดดา อุทัยรัตน์. (2555). *การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราย ต.เตาปูน จ.ราชบุรี* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

- ศิริเชษฐ์ สังขะมาน (2559). *การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าว: กรณีศึกษาจังหวัดยโสธร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี.(2560). ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว. สืบค้น 23 พฤษภาคม 2562, จาก [http://www.phetchaburi.mots.go.th/new\\_view.php?nid401](http://www.phetchaburi.mots.go.th/new_view.php?nid401).
- สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี. (2557). *แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. 2557- 2560)*. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด .เพชรบุรี: ผู้แต่ง
- สินธุ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สิริกุดตา สุพาดา. (2557). แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของจังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 17, 215-230.
- สุนีย์ หนูสง. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุชุมชน อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- สุรีย์ ธรรมมิกพงษ์. (2553). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน*. (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.(2556). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)*. สืบค้น 18 กันยายน 2562, จาก [http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/article/liss\\_notice3.html](http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/article/liss_notice3.html).

## ภาษาต่างประเทศ

- Aaker, D. A., & McLoughlin, D. (2010). *Strategic market management: global perspectives*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Booyens, I., & Rogerson, C. M. (2015). Creative tourism in Cape Town: An innovation perspective. *In Urban Forum*, 26(4), 405-424.
- Chaisawat, M. (2006). Policy and planning of tourism product development in Thailand: A proposed model. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 11(1), 1-16.

- Chemsripong, S., & Petmee, P. (2017). Creating Value Added Products from Local Wisdom: A Case Study of the Ancient Cloth . *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(4), 62-85.
- Davidson, R. (1993). *Tourism* (2nd ed.). Singapore: Longman.
- Goeldner, C. R. (2000). *Tourism : Principle, practices, philosophies*. Singapore: John Wiley and Sons.
- Haget, S. (2009). *Barriers for tourism sustainability in destination*. Bournemouth University.
- McIntosh, R. W., & Goeldner, C. R. (1984). *Tourism principle, practices, philosophies* (5th ed.). New York: John Wiley and Sons.
- Michael, M. (2009). *Community and Participation in Tourism Development in Tanzania* (Master's thesis). Wellington, New Zealand: Victoria University of Wellington.
- Mighton, L. (2006). *What is participatory communication?*. Retrieved from <http://lmighton.wordpress.com/2006/10/12/what-is-participatorycommunication/>
- Nair, K. S., & White, S. A. (1993). *Participatory on Developmen Communication*. New Delhi: Sage.
- Raymond, C. (2008). The Practical Challenges of Developing Creative Tourism : A cautionary tale from New Zealand. In R. Wurzburger et al. (Eds). *Creative Tourism: A Global Conversation* (pp.63-69). New Mexico: Sunstone Press.
- Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. In R. Wurzburger et al. (Eds.). *Creative tourism: A global conversation: How to provide unique creative experiences for travelers worldwide* (pp. 78-90). Santa Fe: Sunstone Press.
- Richards, G. (2019). Creative tourism: opportunities for smaller places. *Tourism & Management Studies*, 15, 7-10.
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative Tourism. *ATLAS News*, 23, 16-20.
- Serirat, S. (1999). *Modern Marketing Management*. Bangkok: Thira Film and SiamTex
- Tan, S. K., Kung, S. F., & Luh, D. B. (2013). A model of 'creative experience' in creative tourism. *Annals of tourism research*, 41, 153-174.
- World Travel & Tourism Council. (2017). *Travel & Tourism Economic Impact 2017 World*, Retrieved April 18, 2017, from <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2017/world2017.pdf>.

Wurzburger, R., Aageson, T., Pattakos, A., & Pratt, S. (Eds.). (2010). *Creative tourism: A global conversation-how to provide unique creative experiences for travelers worldwide*. New Mexico: Sunstone Press.







**ภาคผนวก**

ภาคผนวก ก  
ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรี



## ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเพชรบุรีเพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของพื้นที่ในบริบทต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในการศึกษาชุมชนของจังหวัดเพชรบุรี ประกอบไปด้วย 10 ประเด็นดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ
2. ขนาดและประชากร
3. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ
4. เส้นทางเข้าสู่จังหวัดเพชรบุรี
5. ลักษณะทางการปกครอง
6. ลักษณะทางเศรษฐกิจ
7. การศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรม
8. กลุ่มชาติพันธุ์
9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
10. การละเล่นพื้นบ้าน

### 1. ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้งของจังหวัดเพชรบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นดังนี้ (สมพร ประกอบชาติและคณะ 2558:20)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี อำเภอเมือง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์



ภาพตราประจำจังหวัดเพชรบุรี เป็นภาพพระนครคีรี ทุ่งนา และป่าตาล

ที่มา : <https://www.novabizz.com/Map/img/map-61-petchaburi.gif>

คำขวัญประจำจังหวัด : เขาวังคู่ม่าน ขนมหวานเมืองพระ เลิศล้ำศิลปะ แดนธรรมชาติ ทะเลงาม



ภาพแผนที่จังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : <https://www.novabizz.com/Map/img/map-61-petchaburi.gif>

## 2. ขนาดและประชากร

จังหวัดเพชรบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด 6,225.138 ตารางกิโลเมตรหรือ 3,890,711.20 ไร่ โดยมีส่วนที่กว้างที่สุดวัดได้ 103 กิโลเมตรจากทิศตะวันออก-ตะวันตกและส่วนที่ยาวที่สุดวัดได้ 80 กิโลเมตรจากทิศเหนือ-ใต้ จังหวัดเพชรบุรีมีประชากร จำนวน 474,192 คน เป็นชาย 229,510 คน หญิง 244,682 คน(กรมการปกครอง, 2557) จำนวนบ้าน 156,457 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 97.35) และศาสนาอื่น ๆ ได้แก่ ศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 2.49) และ ศาสนาคริสต์ (ร้อยละ 0.16) นอกนั้นเป็นศาสนาอื่น ๆ (สมพร ประกอบชาติและคณะ 2558:24)

## 3. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

### 3.1 สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบุรีตั้งอยู่บนพื้นที่ต่างระดับ 3 ลักษณะ โดยมีความสูงชันจากทางด้านตะวันตกแล้วลาดลงสู่ด้านตะวันออก เริ่มต้นจากพื้นที่ชายแดนด้านตะวันตกเป็นเขตเทือกเขาสูงที่สลับซับซ้อนของเทือกเขาตะนาวศรีในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้องและอำเภอแก่งกระจาน จากนั้นพื้นที่จะลาดลงสู่แม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำสาขา ครอบคลุมอำเภอท่ายาง อำเภอบ้านลาด อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอเมืองเพชรบุรี และเขตสุดท้ายคือที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกในเขตอำเภอบ้านแหลม อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอท่ายาง และอำเภอชะอำ (สมพร ประกอบชาติและคณะ 2558:36-47)

จากโครงสร้างดังกล่าว สามารถจำแนกลักษณะต่าง ๆ ตามภูมิประเทศได้เป็น 3 บริเวณคือ

#### 1.1 เขตภูเขาและที่สูงทางตะวันตก

เทือกเขาและหุบเขาด้านตะวันตกเกิดจากการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในยุคพาเลโอโซอิกต่อเนื่องมาจนยุคซีโนโซอิก โดยผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา คือ มีการแทรกตัวของหินหนืด ประกอบกับแรงบีบอัดในแนวตะวันออก – ตะวันตก ทำให้พื้นผิวโค้งงอ กลายเป็นภูเขาและเทือกเขาสูง ประกอบด้วยทิวเขายาวต่อเนื่อง เรียงซ้อนกันหลายที่ชั้นพรมแดน ระหว่างไทยกับพม่า ระหว่างภูเขามีสหุบเขาสันนิษฐานว่าเกิดจากรอยเลื่อนในยุคเทอร์เทียรีที่ทรุดต่ำลงมีการทับถมจากตะกอนน้ำ ที่พัดพาทำให้เป็นที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขา เทือกเขาเขตเทือกเขานี้เป็นเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งต่อเนื่องมาจากภาคเหนือ ทิวเขาตะนาวศรีในส่วนของจังหวัดเพชรบุรี มีความสูง 700-1,500 เมตร มีระยะทางยาวประมาณ 120กิโลเมตร เป็นส่วนที่สูงชันที่สุดของจังหวัดเพชรบุรี มีบริเวณลุ่มแม่น้ำแคบ ๆ ไหลขนานไปตามหุบเขาลึกแบ่งสันปันน้ำออกเป็น 2 ทาง คือ ไหลสู่น่านน้ำพม่าทางด้านตะวันตก และไหลลงสู่จังหวัดเพชรบุรีทางด้านตะวันออก จาก

การที่พื้นที่สภาพสูงชันทำให้กระแสน้ำที่ไหลผ่านกัดเซาะแผ่นดินอย่างรุนแรง จึงเต็มไปด้วยน้ำตก น้ำโจน และเกาะแก่ง มีทิวทัศน์สวยงาม และเป็นเขตต้นน้ำลำธารที่สำคัญ อาทิ แม่น้ำเพชรบุรี และ แม่น้ำปราณบุรี ห้วยแม่ประจันต์ และห้วยผาก

## 1.2 เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ

แม่น้ำเพชรบุรีจัดเป็นแม่น้ำขนาดกลางมีพื้นที่ประมาณ 5,607 ตารางกิโลเมตร ความกว้างตามแนวเหนือ – ใต้ ประมาณ 65 กิโลเมตร และความยาวตามแนวตะวันตก – ตะวันออก ประมาณ 85 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านจังหวัดเดียว โดยความยาวตลอดลำน้ำ ประมาณ 200 กิโลเมตร

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เกิดจากตะกอนที่ทับถมกัน บริเวณริมสองฝั่ง เป็นธรณีสัณฐานแบบสองฝั่งแม่น้ำ จำแนกตามลักษณะพื้นที่ได้ 3 บริเวณ คือ

ลุ่มน้ำตอนบน ประกอบด้วย เขตแม่น้ำบางกลอย มีความยาวทั้งสิ้น 45 กิโลเมตร มีลำห้วยสาขา ที่สำคัญคือ ห้วยผาใหญ่ และห้วยสามแพรง แม่น้ำบางกลอยไหลไปบรรจบกับแม่น้ำเพชรบุรี ที่บ้าน บางกลอยต้นน้ำเพชรบุรี มีลำห้วยหลายสาขารวมกัน ได้แก่ ห้วยแยก ห้วยทอทิป ห้วยตะเกลโป ห้วยมาอีแอค ห้วยบางขาม ห้วยขุนกระเวน และห้วยบางยายโป่ง ในช่วงนี้น้ำจะไหลไปทางเหนือ ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร แล้วจึงไหลไปทางด้านตะวันออก ซึ่งจะมีแม่น้ำบางกลอย ห้วยแม่เสด็จและห้วยแม่ประโคน ไหลมาสมทบก่อนที่จะไหลลงสู่เขื่อนแก่งกระจาน เขตต้นแม่น้ำปราณบุรี ที่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ระยะทางยาวประมาณ 35 กิโลเมตร เกิดจากแม่น้ำ และลำห้วยไหลมาสมทบที่สำคัญคือ แม่น้ำ คมกฤษ ห้วยสัตว์ใหญ่ห้วยโลก ห้วยสัตว์เล็ก ห้วยป่าแดง ห้วยช่องตะแบก และห้วยป่าเลา

บริเวณลุ่มน้ำตอนกลาง บริเวณนี้เริ่มจากใต้เขื่อนแก่งกระจานมาจนถึงอำเภอท่ายาง แม่น้ำเพชรบุรีช่วงนี้เป็นรูปตัวยู ไหลออกจากเขื่อนไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะท้องน้ำกว้างขึ้น มีการกัดเซาะในแนวกว้างมากกว่าทางลึก ริมฝั่งน้ำเริ่มมีอาณาบริเวณมากขึ้น ปรากฏที่ราบชั้นบันไดตลอดสองฝั่งลำน้ำ ห่างลงมาประมาณ 20 กิโลเมตร มีห้วยผากทางใต้ไหลมารวมกับแม่น้ำเพชรบุรีที่บ้านวังกรวด ห้วยผากนี้เป็นแม่น้ำสายหนึ่งของแม่น้ำเพชรบุรี มีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร เกิดจากอ่างเขาแก้ว เขาตะเมาะน้อย เขาตะเมาะใหญ่และเขาน้ำหยด ทางทิศใต้ของอำเภอท่ายาง ติดกับอำเภอหัวหิน มีการสร้างเขื่อนห้วยผาก เพื่อกักเก็บและป้องกันน้ำท่วม บริเวณนี้ น้ำเริ่มไหลลดเลี้ยวมากขึ้น เมื่อถึงบริเวณบ้านท่ากระทุ่ม อำเภอท่ายาง แม่น้ำเพชรบุรีไหลวกขึ้นทางเหนือจนถึงบริเวณบ้านท่าซึก จะมีลำห้วยแม่ประจันต์ ไหลมาจากทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือไหลมาบรรจบกับแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณเหนือเขื่อนประมาณ 1.5 กิโลเมตร ห้วยแม่ประจันต์มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร เกิดจากเทือกเขาในจังหวัดราชบุรี ไหลผ่านอำเภอหนองหญ้าปล้อง



ห้วยแม่ประจันต์เป็นสาขาแม่น้ำเพชรบุรี เนื่องจากลำห้วยนี้มีความยาวมาก ในช่วงฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วมเป็นประจำ เกือบทุกปี จึงได้มีการสร้างเขื่อนแม่ประจันต์ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม ในปี พ.ศ. 2548

บริเวณลุ่มน้ำตอนล่าง เริ่มตั้งแต่บริเวณเขื่อนเพชร ลงมาถึงตัวจังหวัดเพชรบุรีมีความยาวประมาณ 35 กิโลเมตร แม่น้ำเริ่มมีการทับถมของตะกอนสองฝั่งลำน้ำมากขึ้น คลังยังคงสูงชัน เกิดที่ราบ น้ำท่วมถึงเป็นบริเวณกว้าง เส้นทางเดินน้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไหลผ่านอำเภอท่ายาง อำเภอบ้านลาด อำเภอเมือง ไหลไปสิ้นสุดที่อำเภอบ้านแหลม ตัวเมืองเพชรบุรี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีในที่ราบที่ต่อเนื่องกับชายฝั่งทะเล มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1-2 เมตร บริเวณที่ราบในตัวเมืองเพชรบุรี เคยเป็นทะเลมาก่อน มีแนวสันทรายเก่าโค้งตามแนวนนเพชรเกษม จากอำเภอเขาชัยถึงเขาหลวงของอำเภอเมืองเพชรบุรี เป็นหลักฐานของแนวชายฝั่ง ทะเลเดิมถอยร่นออกไปภายหลัง จากบริเวณตัวเมืองเพชรบุรี มีลำคลองหลายสายไหลแยกไปยังแนวชายฝั่งทะเล จากตัวเมืองในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี แม่น้ำเพชรบุรีไหลขึ้นไปทางเหนือระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร จนถึงบริเวณวัดปากคลอง ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม แม่น้ำจะแยกออกเป็นสองสาย สายหนึ่งไหลไปตรงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านวัดบางลำพู แล้วจึงลงสู่บริเวณทางปากอ่าวบ้านแหลม ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร อีกสายไหลย้อนขึ้นไปทางทิศเหนือ ระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร ผ่านวัดเขาตะเคราไปรวมกับแม่น้ำบางตะบูน ที่ไหลมาจากภูเขาในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง ออกสู่ทะเลที่เขตติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงครามบริเวณปากอ่าวบางตะบูน

### 1.3 เขตที่ราบชายฝั่งทะเล

พื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะเป็นชายฝั่งทะเลยกตัวจากการทับถมของตะกอนจากคลื่นและกระแสน้ำทะเล ลักษณะของชายฝั่ง มีฝั่งทะเลตื้น ไหลทวีปกว้าง เกิดเป็นที่ราบลุ่ม มีการทับถมของกรวดทราย ทรายแป้ง ตะกอนดินโคลนจากลำน้ำต่าง ๆ บนแผ่นดินและจากทะเลอ่าวไทย ปรากฏแนวของชายฝั่งทะเลชัดเจน ประกอบด้วยหาดเลน และหาดทราย มีลักษณะค่อนข้างราบเรียบ ซึ่งเกิดจากการลดลงของระดับน้ำทะเล หรือการยกระดับของแผ่นดินขึ้น พื้นที่ตามแนวชายฝั่งที่มีความสูง 3.50-4.00 เมตร จะเป็นเขตทะเลเก่าในสมัยทวารวดี ด้วยเหตุนี้พื้นที่ราบลุ่ม ด้านตะวันออกตั้งแต่อำเภอบ้านแหลม จนถึงอำเภอชะอำของจังหวัดเพชรบุรี จะเป็นหาดทรายเก่า ดังปรากฏหลักฐานจากซากดึกดำบรรพ์ ของกลุ่มหอยสองฝาตามผนังถ้ำด้านตะวันออกของถ้ำเขาชัย และถ้ำเขาหลวง ซึ่งเรียกว่า ฟอสซิลนิคแบรคซิโอพอด คาอูกายุกเพอร์เมียน ช่วงกลางประมาณ 253 ล้านปี และสอดคล้องกับตำนานเมืองเพชรบุรี เรื่องมหาเกตรา ที่กล่าวว่าแต่เมื่อครั้งดึกดำบรรพ์ เวียงทะเลเพชรบุรี ปรากฏมีน้ำกับฟ้าเท่านั้น

สำหรับชายฝั่งทะเลปัจจุบันมีความยาวของชายฝั่งประมาณ 90.60 กิโลเมตรเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ในเขตอ่าวไทย ตอนบนหรืออ่าวไทยรูปตัว ก ด้านตะวันตก มีลักษณะโค้งเว้า ยื่นออกสู่ทะเลเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกตั้งแต่ปากอ่าวบางตะบูน ทางเหนือสุดของจังหวัดเป็นเขตติดต่อกับสมุทรสงคราม จนถึงบริเวณแหลมหลวง ซึ่งเป็นแหลมทรายปนดินเลนชี้ไปทางทิศเหนือ ในชายฝั่งตำบลแหลมผักเบี้ย และช่วงที่สองตั้งแต่แหลมผักเบี้ยจนสุดหาดต่อเนื่องที่ชะอำ ต่อเนื่องกับหาดหัวหิน สภาพพื้นที่ที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1 เมตร จะมีวัตถุที่ถูกพัดมาจากทะเล จากตะกอนทับถมเสมอ

ส่วนตอนในที่เข้ามาเป็นที่ราบทะเลท่วมถึง สภาพส่วนใหญ่ของพื้นที่ท่วมในฤดูฝน ในฤดูร้อนดินจะแห้งแตก ระบายเป็นร่องกว้างชายฝั่ง ทะเลตอนบนประกอบด้วยหาดเลนที่ทับถมจากตะกอนของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำแม่กลอง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร และมีป่าชายเลนขึ้นปกคลุมตามแนวชายหาดตั้งแต่ปากอ่าวบางตะบูน และอ่าวบ้านแหลมจนถึงแหลมหลวง ได้แหลมหลวงเป็นสันทรายยื่นลงไปในทะเล ซึ่งชายฝั่งทะเลตอนล่าง เริ่มปรากฏหาดทรายต่อเนื่องลงไปจนหาดเจ้าสำราญ จนถึงชะอำทางตอนใต้มีความยาวของฝั่งที่เป็นหาดทราย ประมาณ 46.90 กิโลเมตร ลักษณะพิเศษของโครงสร้างแหลมหลวง จัดว่าเป็นสันดอนจะอยคล้ายปากนก โดยปลายแหลมจะงอเป็นรูปโค้งเข้าหาแผ่นดินมีความยาวยื่นไปในทะเลทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1.5 กิโลเมตร แหลมหลวงจึงเป็นชายหาดแห่งเดียวของจังหวัดเพชรบุรี ที่สามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ในเวลาเดียวกัน แนวสันทรายของแหลมหลวงจึงเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างหาดเลนกับชายหาดของเพชรบุรี

บริเวณที่ถัดจากแหลมหลวงลงไปทางใต้ปรากฏลักษณะเปิดหาดทรายอย่างชัดเจน นับตั้งแต่หาดเจ้าสำราญ หาดปึกเตียนหาดโดนน้อย หาดบ้านท่า หาดบางเก่า หาดคลองเตียน และหาดชะอำจนสุดเขตต่อเนื่องกับหัวหิน หาดทรายต่าง ๆ ดังกล่าว ในปัจจุบันได้ใช้ประโยชน์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนตากอากาศ โดยเฉพาะชะอำ กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับประเทศ

น้ำทะเลบริเวณชายฝั่งของจังหวัดเพชรบุรี มีความลึกเฉลี่ย 15-20 เมตร น้ำจะตื้นมากทางชายฝั่งตอนบน ส่วนชายฝั่งตอนล่างมีความลึกต่ำที่ระยะห่างประมาณ 8 กิโลเมตร จากแนวชายฝั่งและต่ำกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 10 เมตร เนื่องจากมีตะกอนของแม่น้ำเพชรบุรีไหลลงมากับจำนวนมาก น้ำบริเวณชายฝั่งจึงมีสีเขียว และขุ่นใต้แหลมหลวงลงมาน้ำทะเลจะลึกมากขึ้น และมีสีฟ้าใสกว่าตอนบน รวมทั้งมีความเค็มมากขึ้นด้วยการขึ้นลงของน้ำเป็นแบบคู่ คือน้ำขึ้นและน้ำลงวันละสองครั้งโดยมีระยะห่างประมาณ 12 ชั่วโมง ระยะที่น้ำขึ้นจะไหลไปทางเหนือเร็วกว่าน้ำลง

### 3.2 สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดเพชรบุรีอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น แบบทุ่งหญ้าเขตร้อน ได้รับแสงอาทิตย์ตลอดทั้งปี ทั้งนี้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของจังหวัดเพชรบุรีมีลักษณะที่สำคัญหลายประการ

จากข้อมูลทางสถิติอุคณิยมิวิทยาของสถานีวัดตรวจอากาศโดยเฉลี่ยในรายปี มีรายละเอียดดังนี้

ความกดอากาศ มีความกดอากาศเฉลี่ยรายปีละ 1,009.4 มิลลิบาร์ โดยมีความกดอากาศเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมิถุนายนเท่ากับ 1,006.7 มิลลิบาร์ และเฉลี่ยสูงสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 1,012.9 มิลลิบาร์

อุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด คือ 33.4 องศาเซลเซียส มีความแปรผันอุณหภูมียู่ในช่วง 26.00-27.00 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในเดือนตุลาคม ร้อยละ 92.00 และค่าความชื้นสัมพัทธ์ และอุณหภูมิในรอบปีของจังหวัดเพชรบุรีดังกล่าวส่งผลให้มีปริมาณแสงแดดจัด และร้อนเกือบทั้งปี รวมทั้งได้รับพลังงานแสงอาทิตย์สูงสุดตลอดทั้งปีอีกด้วย

ปริมาณน้ำฝน เฉลี่ยต่อปีมีค่า 979.09 มิลลิเมตรและจำนวนวันที่ฝนตกเฉลี่ยรวมตลอดปีประมาณ 100.3 เดือนตุลาคม มีฝนตกเฉลี่ยสูงสุด มีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ย 1 วัน เมื่อเทียบกับปริมาณฝนในเพชรบุรี กับค่าเฉลี่ยประเทศไทยรายปีซึ่งมีปริมาณ 1,053.1 มิลลิเมตร จะเห็นได้ว่าปริมาณน้ำฝนจะต่ำกว่าเกณฑ์ แสดงว่าเพชรบุรีเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ปริมาณฝนน้อย สาเหตุสำคัญมาจากที่ตั้งอยู่ในเขตเงาฝน ของเทือกเขาตะนาวศรี จึงอยู่ในเขตประสบภัยแล้งบ่อยครั้ง

ลมและทิศทางลม มีลมหลักจากลมมรสุมสองชนิดที่พัดผ่าน ได้แก่ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดียในช่วงเวลาเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ซึ่งทำให้เกิดฝนตกเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคมจะได้รับชนิดอื่น ๆ ที่พัดผ่านและมีอิทธิพล ในช่วงเวลาสั้น ๆ ได้แก่ ลมพายุ ร่องมรสุม หย่อมความกดอากาศ และลมประจำถิ่น เป็นต้น กล่าวโดยสรุป เพชรบุรีมีความเร็วลมอยู่ในช่วง 1.3-5.1 น็อต โดยมีความเร็วลมเฉลี่ยสูงสุดในเดือนมีนาคม เท่ากับ 5.1 น็อต และความเร็วลมเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนตุลาคม เท่ากับ 1.3 น็อต

ลมมรสุมเกิดจากการถ่ายเทความร้อนระหว่างแผ่นดินของทวีปเอเชียและพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเกิดเป็นลมมรสุมจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ ราวเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

ลมพายุ ก่อตัวทางทะเลจีนใต้และพัดเข้าสู่เพชรบุรีในสภาพพายุอย่างอื่น ซึ่งเป็นลมที่ช่วยเพิ่มปริมาณน้ำฝน

ร่องมรสุม เป็นแนวปะทะของลมมรสุมสองชนิดซึ่งมักพัดผ่านเพชรบุรีในตอนปลายฤดูฝน มักทำให้เกิดฝนฟ้าคะนอง แต่สั้น ๆ ประมาณหนึ่งสัปดาห์

ลมประจำถิ่น พบเดือนมีนาคมถึงเมษายนซึ่งเป็นช่วงร้อนอบอ้าวที่สุด มีลมทะเลอ่าวไทยพัดสู่แผ่นดินจากชายฝั่งในช่วงบ่ายถึงค่ำซึ่งช่วงระบายความร้อนได้ดี

ลมประจำเวลา ได้แก่ ลมบก ลมทะเล ซึ่งพัดผ่านประจำวันบริเวณชายฝั่งตลอดแนว ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชาวประมงพื้นบ้าน ยังช่วยก่อให้เกิดลักษณะอากาศที่เย็นสบายเหมาะในการพักผ่อน ตกอากาศ

จากปัจจัยทางธรรมชาติและองค์ประกอบของภูมิอากาศดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นฤดูกาล 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน โดยในช่วงต้นฤดูถึงเดือนกันยายน ในอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน จะอยู่ในอิทธิพลของหย่อมความกดอากาศจากทะเลจีนใต้

ฤดูหนาว เริ่มเดือนธันวาคม ถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ อยู่ในช่วงมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ความหนาวคือความเย็นจากความกดอากาศของประเทศจีนมาปกคลุม

ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ปลอดภัยจากลมมรสุม แต่มีลมประจำถิ่นและลมประจำเวลาเข้ามา ทำให้อากาศไม่ร้อนอบอ้าวมากนัก บางครั้งมีฝนตก เนื่องจากการนำพาความร้อน

#### 4. เส้นทางเข้าสู่จังหวัดเพชรบุรี

เพชรบุรีมีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณไม่เกิน 100 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 2 ชั่วโมง มีเส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านจากกรุงเทพมหานครถึงเพชรบุรีเป็นระยะทาง 167 กิโลเมตร และมีทางหลวงผ่าน 2 เส้นทาง ได้แก่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ถนนพระราม2 หรือถนนสายธนบุรี-ปากท่อ ผ่านจากกรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม อำเภopakท่อ ราชบุรี และเพชรบุรี มีระยะทาง 121 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษม ผ่านจากกรุงเทพมหานคร นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี มีระยะทาง 161 กิโลเมตร ส่วนระยะห่างจากที่ตั้งของแต่ละอำเภอกับอำเภอเมือง

ตารางแสดงพื้นที่และระยะทางห่างจากที่ตั้งอำเภอถึงศาลากลางจังหวัดเพชรบุรี

ลำดับที่	ชื่ออำเภอ	ระยะทางจากศาลากลางจังหวัดถึงที่ว่าการอำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)
1	บ้านแหลม	12	189.885
2	บ้านลาด	8	298.138
3	ชะอำ	40	660.612
4	แก่งกระจาน	52	2,500.478
5	เขาย้อย	22	305.648
6	เมืองเพชรบุรี	0.3	283.901
7	หนองหญ้าปล้อง	33	1,249.799
8	ท่ายาง	17	736.667
รวมจังหวัดเพชรบุรี			6,225.138

### 5. ลักษณะทางการปกครอง

จังหวัดเพชรบุรีมีรูปแบบการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดิน 3 รูปแบบ คือ

1. การบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยหน่วยงานสังกัดส่วนกลางซึ่งมาตั้งหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่ จำนวน 75 ส่วนราชการ

2. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค มีหน่วยราชการที่อยู่ในความควบคุมดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด คือ ส่วนราชการต่าง ๆ ในระดับจังหวัด และอำเภอ ส่วนราชการในระดับจังหวัดเป็นหน่วยงาน 2 ลักษณะ คือ หน่วยราชการบริหาร ส่วนภูมิภาคประจำจังหวัด และหน่วยราชการบริหารส่วนกลางในจังหวัด (ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง) หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดของจังหวัดเพชรบุรีมีทั้งสิ้น 33 หน่วยงาน สังกัดกระทรวงมหาดไทย 8 หน่วยงาน และสังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ 26 หน่วยงาน

ระดับจังหวัด ประกอบด้วยส่วนราชการประจำจังหวัด จำนวน 26 ส่วนราชการ

ระดับอำเภอ ประกอบด้วย 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอเขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอชะอำ อำเภอท่ายาง อำเภอบ้านลาด อำเภอบ้านแหลม อำเภอแก่งกระจาน รวมทั้งสิ้น 93 ตำบล 698 หมู่บ้าน

3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มี 3 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหาร

ส่วนจังหวัดเพชรบุรี 1 แห่ง เทศบาล 15 แห่ง (แบ่งเป็นเทศบาลเมือง 2 แห่ง และเทศบาลตำบล 13 แห่ง) องค์การบริหารส่วนตำบล 69 แห่ง

## 6. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดเพชรบุรีประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบด้วย การทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง และปศุสัตว์ รองลงมาเป็นด้านการพาณิชย์กรรม การอุตสาหกรรม การบริการ และการทำนาเกลือตามลำดับ จากรายงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี 2558 จังหวัดเพชรบุรีมีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ (GPP) ตามราคาประจำปี 59,932 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัว (PERCARITA GPP) 125,827 บาท คิดเป็นอันดับที่ 27 ของประเทศ และอันดับที่ 3 ของภาคตะวันตก (สำนักงานสถิติจังหวัดเพชรบุรี 2559)

## 7. การศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรม

### 7.1 ประวัติศาสตร์เมืองเพชรบุรี

สมบูรณ แก่นตะเคียน (2545: 26) กล่าวว่า ดินแดนของเมืองเพชรบุรีจากหลักฐานทางโบราณคดีแสดงว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งได้ขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทขวานหินขัด เครื่องประดับที่ทำจากหิน ภาชนะดินเผา โดยเฉพาะทางเขตภูเขาทางด้านทิศตะวันตก เช่น พบโบราณวัตถุ ที่ถ้ำเขากระปุก อำเภอท่ายาง พบหินขัดบริเวณเขากระจิว อำเภอท่ายาง พบภาชนะดินเผา ลูกปัดทำมาจาก หินคาร์เนียล บริเวณบ้านดอนขุนห้วย อำเภอชะอำ ส่วนในเขตพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณบ้านหนองแพบ อำเภอท่ายาง พบโครงกระดูก และโบราณวัตถุ ได้แก่ภาชนะดินเผา ลูกปัดหินอาเกตลูกปัดแก้ว เครื่องมือเหล็ก ที่มีรูปแบบดังที่พบตามแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบภาคกลางของประเทศไทย เป็นหลักฐานชี้ให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานในแถบนี้มานานแล้ว ทั้งยังการติดต่อกับชุมชนภายนอก เนื่องจากพบโบราณวัตถุจากต่างถิ่น ได้แก่ ลูกปัดหิน เป็นต้น

การติดต่อระหว่างชุมชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณคาบสมุทรมลายูและภาคกลางของไทย อยู่ในเส้นทางคมนาคมระหว่างอินเดียกับจีน ซึ่งอาศัยการเดินทางเรือเป็นหลัก เส้นทางการเดินทางเรือที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในราวพุทธศตวรรษที่ 7 เป็นการเดินเรือตามเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียกับจีน เส้นทางการค้าทางทะเลดังกล่าวเป็นการเดินเรือที่ต้องผ่านคาบสมุทรมลายู โดยเดินทางเลียบตามชายฝั่งคาบสมุทรมลายูทั้งด้านตะวันตก (อ่าวอันดามัน) และทางตะวันออก (อ่าวไทย) ชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออก จึงน่าจะเป็นจุดผ่านหรือจุดพักการเดินทางที่อยู่บนเส้นทางดังกล่าวด้วย



ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการเดินทางเรือน้ำลึกในพุทธศตวรรษที่ 11 ทำให้การค้าทางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวตามลำดับ โดยเฉพาะการค้าขายทางเรือของจีน นอกจากนี้ การใช้เส้นทางในการข้ามคาบสมุทรทางตอนบนของแหลมมลายู ซึ่งผ่านมาทางแม่น้ำตะนาวศรี ข้ามทิวเขาตะนาวศรีมายังอ่าวไทยคงมีการใช้มากขึ้น เนื่องจากปัญหาโจรสลัดในช่องแคบมะละกา และแม้ว่าจะมีการพัฒนาทางการเดินทางเรือน้ำลึกแล้ว แต่การใช้เส้นทางเดินเรือเลียบชายฝั่งก็ยังคงมีการใช้ต่อมาอีกชุมชนที่ตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมเหล่านี้ เป็นแหล่งรวมสินค้าหรือเป็นจุดแวะพักเพื่อสะสมเสบียงชนพื้นบ้านเข้ามามีบทบาททางการค้าโดยตรงกับคนต่างถิ่นมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดการขยายตัวพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนที่มีความสำคัญในระดับหนึ่ง

เมื่อกระแสวัฒนธรรมภายนอก โดยเฉพาะวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่เรียกกันว่า “วัฒนธรรมทวารวดี” ราวศตวรรษที่ 11 – 16 ดินแดนในที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีจึงรับเอารูปแบบวัฒนธรรมดังกล่าวเข้ามาในชุมชนด้วย จึงได้พบหลักฐานร่องรอยชุมชนทวารวดีกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณนี้จนถึงคาบสมุทรมลายู ซึ่งเมื่อพิจารณาดำเนินที่ตั้งของชุมชนในบริเวณทวารวดีเหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่ในเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายู รวมทั้งตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมระหว่างคาบสมุทรมลายู และดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

สอดคล้องกับที่ แส่นประเสริฐ ปานเนียม (2560 : 40) กล่าวถึงความเป็นมาของจังหวัดเพชรบุรีว่า เพชรบุรีเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่สำคัญทางด้านตะวันออกเป็นทะเล และทางตะวันตกเป็นพื้นที่ป่าเขา ตรงกลางระหว่างทะเลกับป่าเขาเป็นที่ราบลาดไปลงทะเล และมีแม่น้ำเพชรบุรีกับแม่น้ำสาขาอื่น ๆ ไหลกระจายตัวตามเส้นทางตะวันตกไปสู่ตะวันออกตลอดทั้งแนวเขตจังหวัด ด้วยลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้มีผู้คนตั้งถิ่นฐานกันอยู่ตั้งแต่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์แล้ว ดังจะพบได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่พบอยู่ในแนวเขตพื้นที่สูงตั้งแต่แถบเขาย้อย หนองหญ้าปล้อง ท่าช้าง แก่งกระจานลงไปจนถึงหัวหิน สามร้อยยอด

ประมาณ 1,000 ถึง 1,200 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มรับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากอินเดียเข้ามา แล้วมีพัฒนาการเป็นวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งมีความสัมพันธ์กับบ้านเมืองในอิทธิพลทวารวดีใกล้เคียง เช่น ราชบุรี อุทองและนครปฐมโบราณ ปรากฏหลักฐานอยู่ที่แหล่งโบราณคดีทุ่งเศรษฐีชะอำ มีเจดีย์สมัยทวารวดี ที่เขาพระ หนองปรัง เขาย้อย เป็นแหล่งสลักหินสำหรับสร้างรูปเคารพต่าง ๆ ส่วนในเมืองก็พบธรรมจักรหินสมัยทวารวดีทุกวันนี้ประดิษฐานไว้ในวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร

ต่อมาเมื่อประมาณ 800 ปี ล่วงมาแล้ว เพชรบุรีรับอิทธิพลวัฒนธรรมขอมและพุทธศาสนามาหาขาน แล้วพัฒนาตนเองขึ้นเป็นนครรัฐมีกษัตริย์ปกครอง ปรากฏหลักฐานอยู่ที่ปราสาทวัดกำแพงแลงและวัดมหาธาตุวรวิหาร เป็นต้น

ล่องเข้าสู่ยุคอยุธยาตอนต้นเพชรบุรีได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรอยุธยา ทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านคู่หัวเมืองชายทะเลทางใต้และทางตะวันตกคือทางทะเลอันดามัน ผ่านเข้าไปยังเมืองตะนาวศรี เมืองมะริด นอกจากนี้ก็ยังเป็นชุมทางการค้า เป็นแหล่งสะสมเสบียงสินค้าในเพชรบุรีที่สร้างรายได้ได้มากก็จะมาจากข้าว น้ำตาล และเกลือ

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไปผู้คนเพชรบุรีจะมีความสัมพันธ์กับราชสำนักอยุธยาเป็นอย่างมาก ทั้งการรบทัพจับศึก การส่งเสบียงเข้ากองทัพ และการควบคุมเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรที่มะริด – สิงขรตลอดการเข้าไปศึกษาหาความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ยกตัวอย่างหลักฐาน เช่น สมเด็จพระเจ้าเอกทัศอดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่สุวรรณารามที่มีมุขปาฐะเล่าว่า ท่านบวชเป็นเณรแล้วก็ได้เข้าไปเรียนหนังสือถึงในกรุงศรีอยุธยาและในภายหลังก็ได้เป็นพระอาจารย์ถวายความรู้พระเจ้าลูกยาเธอของพระเจ้าแผ่นดินสมัยอยุธยา นอกจากนี้ยังมีไปรับราชการทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ดังเช่น เจ้านายในสมัยอยุธยาตอนปลายหลายพระองค์ เช่น เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร์ พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพร พระเจ้าอยู่หัวเอกทัศ ล้วนแล้วแต่ มีพระราชมารดาที่มีเชื้อสายไปจากเมืองเพชรบุรี

มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และมุขปาฐะจำนวนมากเล่าสืบมาว่ามีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เสด็จมายังเพชรบุรี เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่โตนดหลวง พระเจ้าเอกทัศเสด็จมาศึกษาวิชาต่าง ๆ กับพระอาจารย์แสงที่เขายันไคอิฐ

จากข้อมูลที่ยกมานี้จะพบว่าประวัติศาสตร์ของเพชรบุรีล้วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับราชสำนักกรุงศรีอยุธยาอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่ไปทำมาค้าขาย นำสินค้าจากเพชรบุรีก็เข้าไปอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก เวลาคนเหล่านี้เข้าไปอยู่ในกรุงย่อมที่จะได้รับอิทธิพลในด้านต่าง ๆ จากกรุงศรีอยุธยากับมายังเมืองเพชรบุรี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิต สินค้า ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเรื่องของรูปแบบศิลปกรรม วรรณกรรม สิ่งที่น่าสนใจมากคือการพบวรรณคดีสมัยอยุธยาเป็นจำนวนมากยังคงค้างอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ไม่ได้ถูกพม่าเผาทำลายไป เช่น พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ไตรภูมิพระร่วง พระมอญ และมหาชาติเมืองเพชรที่เป็นมหาชาติตำนานเก่าแต่ครั้งอยุธยา

## 8. กลุ่มชาติพันธุ์

จังหวัดเพชรบุรีมีประชากรหลายชาติพันธุ์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ สุวิทย์ เปียผ่องและคณะ (2558 : 20-34)

1. ไทยพื้นถิ่น เป็นประชากรพื้นบ้านดั้งเดิมส่วนใหญ่ของจังหวัด ส่วนมากพูดสำเนียงเหนือ เป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองเพชรบุรี อาศัยอยู่ทุกอำเภอ ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และยังคงความเชื่อ เรื่องผีบรรพบุรุษในการดำเนินประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ
2. ไทดำ หรือไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเขตสิบสองจุไท หรือบริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเวียดนามเหนือ ถูกกวาดต้อนจากการทำสงครามลงมาอยู่ในเมืองเพชรบุรีสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปในจังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะในอำเภอเขาย้อย มีประเพณีและวัฒนธรรมเด่นชัด เช่น ภาษา การสวมชุดประจำชาติพันธุ์ ประเพณีพิธีกรรม แบบแผนบ้านเรือน
3. ลาวพวน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเขตเชียงขวาง ถูกกวาดต้อนจากการทำสงครามลงมาอยู่ในเมืองเพชรบุรีสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต บ้านคอนผิงแดด อำเภอบ้านแหลม บ้านมาบปลาเค้า อำเภอท่ายาง และบ้านหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย
4. ลาวเวียง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเมืองเวียงจันทน์ถูกกวาดต้อนจากการทำสงครามลงมาอยู่ในเมืองเพชรบุรีสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐาน อยู่ในเขต ตำบลสระพัง อำเภอเขาย้อย บางส่วนของอำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอท่ายาง
5. มลายู หรือแขกตานี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มลายู มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเมืองปัตตานี ถูกกวาดต้อนจากการทำสงครามลงมาอยู่ในเมืองเพชรบุรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต ตำบลท่าแร่ อำเภอเมืองเพชรบุรี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม นับถือศาสนาอิสลาม มีเอกลักษณ์ ด้านภาษา การแต่งกาย อาหาร
6. มอญ ชาวมอญในเพชรบุรีมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นชุมชนมอญแหล่งใหญ่มาตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมอญเริ่มตั้งชุมชนมอญในจังหวัดเพชรบุรีช่วงประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต บ้านบางลำภู และบ้านคู้งคำหนัก อำเภอบ้านแหลม ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น การนับถือผีบ้าน ประเพณีสงกรานต์ การเล่นสะบ้า อาหาร
7. กระเหรี่ยง – กระหรั่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลจีน – ธิเบต อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงด้านทิศตะวันตกของจังหวัดเพชรบุรี เขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอแก่งกระจาน แบ่งตามภาษาพูด และวัฒนธรรมประเพณีออกได้เป็นสองกลุ่มคือ กระเหรี่ยง กระหรั่ง (ตามภาษาเรียกของคนไทยพื้นถิ่นเพชรบุรี) ทั้งสองกลุ่มยังคงเอกลักษณ์ทางด้านภาษา วัฒนธรรมประเพณี

การแต่งกาย ได้อย่างเหนียวแน่น บางส่วนนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และความเชื่อเรื่องผีดั้งเดิม กระเหรียงจะมีประเพณีกินข้าวห่อ และเวียนศาลา ส่วนกระหรั่งจะนับถือการไหว้พระจันทร์

## 9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

เพชรบุรีเป็นถิ่นที่มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ดั้งจะยกตัวอย่างที่น่าสนใจต่อไปนี้ สุนันท์ นิลพงษ์ (2558 : 76-80)

9.1 การเข้าทรงผีไซ ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในเทศกาลสงกรานต์นั้นประกอบด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ สรงน้ำพระ ตลอดจนรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ และเล่นสาดน้ำจับระบำรำฟ้อนกันอย่างสนุกสนาน บางแห่งจะมีการละเล่นที่เรียกว่า เข้าทรงผี ซึ่งเป็นการละเล่นที่นิยมกันในเทศกาลสงกรานต์ด้วย

ที่บ้านหาดในเขตตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี มีการละเล่นเข้าทรงผีไซ ไซ โดยนิยมเล่นกันในเวลากลางคืนของช่วงสงกรานต์ มีระยะเวลาในการเล่นตั้งแต่ 3-5 คืนแตกต่างกันไป ในแต่ละปี ในแต่ละคืนชาวบ้านจะนิมนต์พระมาเทศน์ที่ศาลากลางบ้าน เมื่อพระเทศน์จบแล้วชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่จะออกมาเล่นสนุกกันที่ลานกลาง

จวบจนได้เวลา ผู้นำประกอบพิธีที่เรียกกันว่า “คุณหลวง” จะนำชาวบ้านบางส่วนไปทำพิธีเชิญผีที่ทางสามแพร่ง โดยนำเครื่องเช่นอันประกอบด้วย ชามข้าวสาร ซึ่งเหนือข้าวสารจะวางกะลามะพร้าวตาเดียวทั้งลูก พร้อมกับรูปเทียนและกะแซ่ไปเช่นเจ้าที่เจ้าทาง และบอกกล่าวเชิญผุ่ผีทั้งหลายให้มาร่วมเล่นสนุกกันในวันสงกรานต์

เมื่อเริ่มต้นทำพิธี “คุณหลวง” จะจุดเทียนปักลงบนกะลาตาเดียว เมื่อบอกเล่าเก้าสิบเรียบร้อยแล้ว ตัวแทนชาวบ้านที่ตามไปด้วยจะโห่ขึ้นสามลา แล้วพากันเดินกลับมาที่ลานบ้านอีกครั้งเพื่อเชิญผีให้เข้าไปอยู่ในไซ

ระหว่างที่ “คุณหลวง” ไปเชิญผีที่ทางสามแพร่งนั้นชาวบ้านที่คอยอยู่ที่ลานจะนั่งเป็นวงกลม ล้อมรอบไซที่จะประกอบพิธี โดยจะตั้งไซไว้บนซากตำข้าวคู่หนึ่งที่วางرابไปกับพื้นเหนือไซวางไม้คานไว้แนวเดียวกับซากตำข้าว ไซที่ตั้งไว้จะมีหญิงสองคนประคองไว้ โดยมีข้อแม้ว่าหญิงทั้งสองจะต้องเป็นแม่มา้ยเท่านั้น อีกทั้งไม้คานและซากตำข้าวก็จะต้องเป็นของแม่มา้ยด้วยเช่นกัน

ครั้งตอนที่ไปเชิญผีกลับมาถึงลานบ้าน คุณหลวงจะนำชามวางไว้บนไม้คานและเริ่มพิธีเชิญผีเข้ามาอยู่ในไซ คุณหลวงจะเป็นต้นเสียงร้องบทเชิญผีชาวบ้านก็จะร้องรับตามไป

หลังจากร้องเชิญผีจบลงในแต่ละรอบ ชาวบ้านจะช่วยกันโห่ขึ้นสามลา ระหว่างนี้อาจมีชายบางคนอมกะแซ่เดินมาพ่นที่ไซ เพื่อเป็นการเช่นผี นับว่าจะช่วยทำให้ผีเข้าเร็วขึ้น

เป็นที่รู้กันว่า เมื่อไซที่แม่ข่ายทั้งสองประคองอยู่เริ่ม โยกไปมา ก็แสดงว่าเมื่อนั้นมีผีเข้ามาอยู่ในไซแล้ว ชาวบ้านจะช่วยกันร้อง “เพลงเช่นผี” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับผีประเภทต่าง ๆ และสุดท้ายจะร้องเพลงพวงมาลัยกล่อมผีไซ

จากนั้นหนุ่มคนองบางคนจะออกมาร้องตะโกนด้วยคำว่า “ถอก” ต่อหน้าไซ ผีก็จะโกรธ และพาไซวิ่งไล่ตีคนไปรอบลาน โดยที่ผู้ประคองไซไม่ต้องออกแรงเลยสาเหตุที่ผีเกลียดคำว่า “ถอก” นั้น เพราะโบราณเชื่อกันว่าผีไม่ชอบถ้อยคำหยาบคาย คำว่า “ถอก” ถือเป็นคำหยาบคายที่สื่อความหมายไปในเรื่องเพศนั่นเอง

หากผู้ที่ประคองไ่วิ่งตามไซไปจนเหนื่อยก็สามารถเปลี่ยนคนประคองไซได้ โดยมีข้อกำหนดว่าคู่ประคองไซจะต้องเป็นชายหนึ่งคนและหญิงหนึ่งคน หรือเป็นหญิงทั้งคู่ก็ได้แต่ห้ามเป็นผู้ชายทั้งคู่เด็ดขาด เพราะจะทำให้ผีออกจากไซทันที

“ผีไซ” จะไล่ตีคนไปเรื่อย ๆ เป็นที่โกลาหล บางคนก็จะร้อง “ถอก” ล่อให้ผีวิ่งไปในทางที่มีผู้คนมาก ๆ เป็นที่สนุกสนานแก่คนรอบข้าง ผีจะไล่ตีคนไปจนไซแตกหรือหลุดจากมือผู้ประคอง ผีจึงจะออกโดยไม่จำเป็นต้องทำพิธีเชิญออกแต่อย่างใด

บ้านหาดเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีขนาดใหญ่ ผู้คนทุกหลังคาเรือนล้วนมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ การเล่นผีไซจึงเปรียบเสมือนการเล่นสนุกสนานโดยไม่มีภารกิจชั้นวรรณะ ซึ่งเป็นระบบที่สังคมเปิดให้มีขึ้นในรอบปี

9.2 ทำบุญทำกุศล สงกรานต์เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของไทยและชาวอุษาคเนย์ โดยทั่วไป มีที่มาจาก การรับเอาคติพราหมณ์ในศาสนาฮินดูของชมพูทวีป ซึ่งนำมาเผยแพร่ตั้งแต่ยุคต้นพุทธกาล ผนวกเข้ากับประเพณีหลังการเก็บเกี่ยวของชนพื้นเมือง ส่งผลให้เกิดรูปแบบประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอุษาคเนย์ (พม่า มอญ ลาว เขมร ลีบสองปีนนา และไทย) ที่แตกต่างไปจากต้นเค้าวัฒนธรรมอินเดีย

สงกรานต์จึงเป็นคติของพราหมณ์ในศาสนาฮินดูของชมพูทวีปที่เผยแพร่เข้ามาสู่ราชสำนักของสุวรรณภูมิในยุคต้นพุทธกาลก่อนจะแพร่กระจายไปสู่บ้านเมืองทั่วไปในอุษาคเนย์

ช่วงระยะเวลาเดียวกันกับการมีประเพณีสงกรานต์แบบพราหมณ์นี้ ในหมู่ชนพื้นเมืองก็มีประเพณีหลังฤดูการเก็บเกี่ยวเพื่อเตรียมรับฤดูเพาะปลูกครั้งใหม่เช่นกัน ซึ่งในกาลต่อมาทั้งประเพณีของพราหมณ์และชนพื้นเมือง ได้ผสมผสานกันจนเป็นแบบแผนของประเพณีสงกรานต์ดังที่เราได้ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน

ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในเทศกาลสงกรานต์นั้นประกอบด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ สรงน้ำพระ ตลอดจนรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ และเล่นสาดน้ำ จับระบาราฟ้อนกันอย่าง



สนุกสนานบางแห่ง จะมีการละเล่นที่เรียกว่า เข้าทรงผี ซึ่งเป็นการละเล่นที่นิยมกันในเทศกาลสงกรานต์ด้วย

ชาวเพชรบุรีมีประเพณีอันสืบเนื่องมาแต่เทศกาลสงกรานต์ เรียกว่า “ท้ายสงกรานต์” เป็นประเพณี ที่แต่ละหมู่บ้านร่วมกันจัดขึ้นเป็นลำดับสุดท้ายถือเป็นการส่งท้ายเทศกาลสงกรานต์ในแต่ละปี

โดยทั่วไปจะกำหนดให้วันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปีเป็นวันสงกรานต์ ส่วนประเพณีท้ายสงกรานต์นั้น ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะจัดขึ้นที่หมู่บ้านของตน โดยกำหนดเอาวันใดวันหนึ่งหลังจากวันสงกรานต์ไปแล้ว ๓-๗ วัน หมู่บ้านที่อยู่ละแวกเดียวกันมักจะกำหนดให้ไม่ตรงกันเพื่อความสะดวกในการผลัดเปลี่ยนกันไปเที่ยวเล่น เที่ยวชมการละเล่น และมหรสพที่แต่ละหมู่บ้านจัดขึ้นฉลองท้ายกรานต์

ในวันท้ายกรานต์ชาวบ้านจะเตรียมอาหารหวานคาวไปทำบุญเลี้ยงพระที่ศาลากลางบ้าน หลังจากพระฉันเสร็จ จะมีพิธีบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยแต่ละครอบครัวจะนำกระดาษเขียนรายชื่อบรรพบุรุษหรืออัฐิของบรรพบุรุษที่เก็บไว้มาบังสุกุล

ในช่วงสายหรือช่วงบ่ายบางหมู่บ้านจะจัดให้มีพิธีสงน้ำพระหรืออาบน้ำเจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียมแป้งหอม น้ำมันหอม น้ำอบ น้ำเย็นไปรวมตัวกันที่ศาลประจำหมู่บ้านจากนั้นผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะเป็นผู้ประกอบพิธีเชิญเจ้าพ่อลงจากศาลาเมื่ออาบน้ำเสร็จก็จะนำแป้งหอม น้ำมันหอมมาประพรมให้กับเจ้าพ่อและห่มผ้าสามสีถวาย อาบน้ำแล้วก็จะโห่ร้องแห่แหนคุณพ่อไปรอบศาลแล้วเชิญเจ้าพ่อขึ้นศาล

นอกจากนี้แล้วในบางหมู่บ้านจะมีการส่งวัวส่งเกวียนซึ่งเป็นพิธีเลี้ยงผีในเทศกาลสงกรานต์อีกรูปแบบหนึ่งของชาวเพชรบุรี พิธีกรรมนี้คือการจัดสำรับเครื่องเช่น ไปส่งให้ผีในวันท้ายกรานต์ ภาชนะที่ใส่เครื่องเช่นจะใช้กระบอกไม้ไผ่ตัดเป็นรูปวัวเทียมเกวียน หรือใส่เครื่องเช่นในกระบอกกล้วยอย่างกระบอกเสียบบาลก็ได้

เครื่องเช่นที่บรรจุในกระบอกจะประกอบด้วยข้าวปลาอาหารที่ปรุงเสร็จแล้ว และกระถางใส่ข้าวสารอาหารแห้ง พริก กระเทียม เกลือ น้ำดื่ม หมากพลู นอกจากนี้จะมีดินเหนียวปั้นรูปคนตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว วัวควายและสัตว์ที่มีอยู่

การส่งวัวส่งเกวียนก็คือการส่งกบาลหรือเสียบบาล เป็นการส่งส่วยแก่ผีอีกวิธีหนึ่งโดยอาหารคาวหวาน ไปเช่นวักแก่ผีเพื่อให้ผีพอใจ การปั้นรูปสมาชิกในครอบครัวใส่ลงไปนกระบอกก็เป็นการหลอกผีว่า ได้ส่งชีวิตคนในบ้านมาให้แล้วผีจะได้ไม่มารบกวนอีก

เมื่อถึงเวลาที่นัดหมายแล้วชาวบ้านจะพากันนำกระบอกหรือวัวเทียมเกวียนที่เตรียมไว้มารวมกัน จากนั้นจุดธูปเทียนบอกกล่าวถวายเครื่องเช่นให้แก่ผีเจ้าทุ่ง ผีเจ้าท่า ผีเจ้าป่า ผีเจ้าบ้าน



ตลอดจนผีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนับถือ ขอให้ทุกคนมีความสุขสวัสดิ์ ครั้นบอกกล่าวเสร็จก็พากันกลับเข้าบ้านไม่หันหลังไปมองอีกเป็นเสร็จพิธี

9.3 งานศพ พิธีกรรมซึ่งจัดขึ้นเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตนั้นคือพิธีศพ พิธีนี้เป็นเรื่องของผู้อยู่เบื้องหลังจัดให้กับผู้วายชนม์ด้วยความมุ่งหวังให้ท่านได้เดินทางไปสู่ภพภูมิต่อไปอย่างมีความสุข ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีรูปแบบพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไปตามค่านิยม ความเชื่อ ของถิ่นนั้น ๆ ในที่นี้จะกล่าวถึงประเพณีการทำศพของชาวเพชรบุรีโดยเน้นเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากเมืองอื่นหรือเป็นเรื่องในอดีตที่เลิกปฏิบัติกันไปแล้ว

เมื่อมีคนตายลูกหลานต้องช่วยกันอาบน้ำให้ศพเป็นการอาบน้ำกันจริง ๆ โดยยกศพไปตั้งกันตามนอกชานหรือในที่ระบายน้ำสะดวกแล้วชำระล้างร่างกายให้สะอาด เชื่อกันว่าผู้ตายจะได้มีความบริสุทธิ์เมื่อเดินทางไปสู่ภพหน้า ส่วนมากแล้วจะอาบให้กับศพผู้ที่ป่วยตายหรือคนแก่หมดอายุขัยตามธรรมชาติ เพราะก่อนตายผู้ป่วยนอนเจ็บอยู่นานย่อมหมักหมมคุดมูด จึงควรชำระล้างให้สะอาดก่อนที่จะทำพิธีกับศพต่อไป สมัยหลังผู้ที่มาร่วมงานศพมีผู้อื่นที่นอกเหนือจากหมู่ญาติ จะให้ทุกคนมาช่วยกันอาบน้ำแก่ศพก็คงจะวุ่นวาย อีกทั้งเขาก็อาจจริงเกียดเอาอีก จึงได้ยื่นขอลงเหลือเพียงการรดน้ำลงในมือศพพอเป็นพิธีเท่านั้นการอาบน้ำศพจึงกลายมาเป็นการรดน้ำศพดังที่ได้ปฏิบัติกันทุกวันนี้

ในอดีตคนที่มีการตั้งศพมักตั้งศพสวดตามฐานะ สถานที่บำเพ็ญกุศลก็เลือกเอาตามสะดวกอยู่ใกล้วัดที่ตั้งที่ศาลาวัด ถ้าอยู่ไกลวัดที่ตั้งที่บ้านของผู้ตายหรือที่ศาลากลางบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ ช่วงที่ตั้งศพนี้กลางคืนจะนิมนต์พระมาสวด เมื่อพระกลับวัดแขกบางส่วนได้แก่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจะอยู่เป็นเพื่อนศพจนเช้าจึงจะกลับบ้าน (อยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพให้คลายเหงาและเศร้าโศก) เมื่อคนมารวมกันมาก ๆ ก็มักจะหากิจกรรมทำเช่น เล่นหมากรุก เล่นนิทาน สวดคำ และเล่นการพนัน ปัจจุบันนี้เหลือแต่เล่นพนันกันอย่างเดียว

สำหรับผู้ที่ไม่มีฐานะหรือไม่สะดวกจะตั้งศพก็มักจะนำศพใส่โลงหรือใส่ฝือก (ไม้ไผ่ผ่าซีกถักเป็นฝืน) ไปฝังยังป่าช้าซึ่งจะมีทั้งป่าช้าของวัดและป่าช้าในหมู่บ้าน ส่วนพวกที่ตั้งศพไว้สวดเมื่อครบสามวันเจ็ดวันก็จะนำมาฝังเช่นกัน เดิมนี่ป่าช้าหมู่บ้านค่อย ๆ หมดไปเพราะการคมนาคมสะดวกสามารถขนศพไปวัดได้ง่ายจึงเก็บไว้ที่ป่าช้าวัดเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งปัจจุบันมีโกดังปูนก่อขึ้นมาเป็นช่องสำหรับใส่ศพ บรรจุเสร็จก็ปิดฝาโบกปูนเขียนชื่อรอวันนำออกมาเผาต่อไป

ปัจจุบันทั้งคนทุกระดับชั้นนิยมตั้งศพสวดตามฐานะกำลังทรัพย์บ้างก็เผาสดแต่ยังคงมีผู้ถือธรรมเนียมเก็บศพไว้แล้วค่อยเผาภายหลังอยู่บ้าง

คนเมืองเพชรแต่เก่าไม่เผาสด นิยมเก็บศพไว้เผาหน้าแล้ง บ้างก็เก็บไว้ปีสองปีบางรายก็เป็นสิบปี ระยะเวลาช้านานเท่าไรขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพ ด้วยถือกันว่างานศพเป็นงาน

บำเพ็ญกุศลแก่ผู้วายชนม์ครั้งใหญ่ควรที่จะมีเวลาเตรียมการนาน ๆ ทั้งบอกกล่าวญาติพี่น้อง บ้านใกล้ นิมนต์พระ เตรียมสถานที่และเครื่องปลงศพตลอดจนจัดหามหรศพทั้งปวงมาทดลอง เหตุที่เลือกหน้าแล้งก็เพื่อหลีกเลี่ยงฝนที่จะมาเป็นอุปสรรคต่อการตั้งเมรุอันเป็นของไม้อาวรรถูกฝนเข้าก็จะเสียหาย การตั้งเมรุนี้เป็นการเลียนแบบมาจากพิธีหลวง

ศพที่ฝังไว้นั้นเมื่อผ่านไปหลายปีเนื้อหนังก็เน่าเปื่อยผุพังไปจนเหลือแต่กระดูก ถึงกำหนดงานญาติพี่น้องและสัปเหร่อก็ช่วยกันขุดกระดูกขึ้นมาล้างทำความสะอาด เนื้อส่วนที่ยังหลุดไม่หมดก็ใส่ปีบต้มให้เปื่อยรูดทิ้งไปเก็บแต่กระดูกนำไปตั้งบำเพ็ญกุศลต่อไป

ที่ตั้งบำเพ็ญกุศลนิยมใช้ลานบ้านหรือลานวัดซึ่งมีพื้นที่กว้าง ๆ เป็นที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ เจ้าภาพที่มีฐานะจะนิยมสร้างเมรุสนองคุณแก่ผู้ตายด้วยถือเป็นเกียรติยศและประชันฝีมือกันในเชิงช่างผู้ออกแบบและสร้างก็เป็นพระบ้างฆราวาสบ้าง ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เมรุที่สร้างเป็นเมรุเฉพาะกิจ ทำงานคราวหนึ่งก็สร้างกันคราวหนึ่ง ประกวดประชันรูปแบบลวดลายให้แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มช่าง พอเกิดสงครามข้าวยากหมากแพงวัสดุอุปกรณ์หายาก ทำเมรุเสร็จครั้งหนึ่งแล้วรื้อทิ้งก็ไม่สมประโยชน์ตามยุคช่างกลุ่มต่าง ๆ จึงได้ออกแบบให้มั่นคงขึ้นและสามารถถอดประกอบไปตั้งตามงานศพในที่ต่าง ๆ เป็นการลดต้นทุนในแต่ละครั้งเมรุยุคนี้เรียกเมรุหาหรือเมรุเช่าต่อมาในชั้นหลังเรียกกันว่าเมรุลอย

กลุ่มช่างพระและฆราวาสที่สร้างเมรุในยุคก่อนมีอยู่หลายสำนัก เช่น วัดยาง วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดพระทรง วัดเกาะ วัดลาด ปัจจุบันก็ยังคงมีสำนักวัดต่าง ๆ มีเมรุเช่าให้เจ้าภาพหาไปตั้งตามงานศพใหญ่ ๆ เช่น วัดเกาะ วัดโพธิ์เรียง วัดประดิษฐ์วาราม วัดบางทะเล วัดห้วยเสือ เป็นต้น

ในส่วนของเจ้าภาพที่มีฐานะค่อยลงมาไม่สามารถจะสร้างเมรุหรือหาเมรุมาตั้งได้นั้นมักจะปักไม้เป็นร้านไฟแล้วหาช่างมาแทงหยวกประดับที่ตั้งศพไปตามฐานะ ปัจจุบันมีฌาปนสถานถาวรที่เรียกกันว่าโรงทิมคือปลูกเป็นโรงยาว มีเตาเผาและปล่องอยู่ท้ายโรงใช้เป็นที่เผาศพ ด้านแปดองฟากยกพื้นสำหรับประกอบพิธีสงฆ์ ตั้งวงปี่พาทย์ กลางโรงใช้รับรองแขกที่มาร่วมงานเสร็จสรรพในอาคารหลังเดียว

กระดูกที่ล้างทำความสะอาดแล้วจะนำมาใส่ในโกศซึ่งชาวเมืองเพชรเรียกว่าลูกโกศ กล่าวกันว่า ธรรมเนียมการใส่โกศนี้ชาวเมืองเพชรได้แบบอย่างมาจากธรรมเนียมหลวง แต่กลับมิได้ยึดถือรูปทรงตามแบบหลวง หากแต่ได้สร้างสรรครูปแบบและใช้วัสดุตามความนิยมของท้องถิ่น โกศใส่ศพของเมืองเพชรจึงเป็นโกศเซลยศักดิ์ที่มีรูปทรงและลวดลายหลากหลายเปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของช่างผู้ออกแบบ เช่น โกศทรงกลอง โกศที่มีรอกชักให้ลอยอยู่ในประรำ โกศประดับกระดาดอังกฤษฉลุลาย โกศไม้แกะสลัก และโกศดอกไม้สด เป็นต้น

เมื่อเผาศพเสร็จวันรุ่งขึ้นสัปเหร่อจะนำกระดูกที่พอเป็นชิ้นมาเรียงเป็นรูปร่างมีหัวมีแขนขามีตัวเพื่อให้ญาติมาเก็บไปบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วมักจะเก็บรวมกันกับของปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว บ้านเก่า ๆ บางหลังที่ไม่เคยโยกย้ายไปไหนจะมีโกศกระดูกเป็นลิบบนบันไดขึ้นไปถึงบรรพบุรุษได้หลายชั่วคน พอถึงวันสงกรานต์ก็เอาออกมาตั้งให้ลูกหลานรดน้ำและทำบุญกระดูกเสียคราวหนึ่ง

แต่ในบางพื้นที่ไม่นิยมเก็บกระดูกบรรพบุรุษไว้บนเรือน จึงได้มีการนำกระดูกไปไว้ตามศาลากลางบ้าน (เช่น ที่บ้านละหานใหญ่) ไว้ตามศาลาหอนันของวัดต่าง ๆ หรือปลุกโรงเป็นแบบศาลเจ้าเอาไปเก็บไว้รวมกันก็มี (สมัยก่อนมีที่วัดโพธิ์กรุ) ปัจจุบันนี้มีเจดีย์สำเร็จรูปซื้อหาอย่างก็สร้างเจดีย์ใส่อัฐิบรรพบุรุษกันเป็นส่วนใหญ่

ถึงแม้งานศพจะเป็นงานที่จัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายก็จริง แต่ผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้อยู่ก็ถึงความสบายใจที่ได้แสดงความกตัญญูต่อกับผู้วายชนม์ การจะจัดงานเล็กใหญ่ขึ้นควรเป็นไปตามฐานะ ในชนบทคนมีฐานะมากจัดใหญ่โตก็ได้เพื่อแผ่เมตตาและความบันเทิงใจแก่สมาชิกร่วมสังคัม คนมีน้อยก็จัดตามกำลังทรัพย์เพื่อนบ้านที่รู้ข่าวและเข้าใจก็มาช่วยกันไปจนตลอดงาน คนในหมู่บ้านตำบลเดียวกันเคยพบปะพูดคุยกันไม่ว่าจะเป็นงานใหญ่หรือเล็กเพื่อนบ้านก็เต็มใจมาช่วยด้วยถือกันว่ามาเผาศพนั้นได้บุญ ทั้งยังได้มาขอโหสิกรรมหรือมาขอโหสิกรรมแก่ผู้ตายไม่ให้มีเวรกรรมติดค้างกันไป

9.4 งานบวช กลุ่มคนที่มียุครบ 20 ปีบริบูรณ์ บิดามารดามักจัดให้อุปสมบทในบวรพระพุทธศาสนา ด้วยความเชื่อว่าอันสงฆ์ในการบวชจะพาให้บิดามารดาได้ขึ้นสวรรค์ อีกทั้งยังเกิดประโยชน์แก่ผู้บวชเอง คือ ได้ศึกษาหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม อันเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเมื่อสีกหาลาเพศบรรพชิตผู้ชีวิตแบบฆราวาส

เมื่อตกลงปลงใจที่จะบวช พ่อแม่จะกำหนดวันพิธี จากนั้นเมื่อจวนจะถึงวันงานจะพานาคไปฝากที่วัดซึ่งก็อยู่ในช่วงเวลา 7 วัน ถึง 15 วัน หรือ 1 เดือนก่อนถึงงาน ที่นำไปฝากวัดก็เพื่อจะได้ฝึกหัดมารยาทแบบพระ ตลอดจนหัดขานนาคที่จำเป็นอย่างมาก ในสมัยก่อนถ้าขานนาคไม่ได้พระอุปัชฌาย์จะไม่บวชให้เพราะถือว่าไม่มีความตั้งใจ

ฝ่ายพ่อแม่ที่อยู่ทางบ้านก็จะบอกแขกมาช่วยงาน เมื่อถึงวันสุกดิบหรือที่เรียกว่าพี่น้องเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยกันทำอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยงและเลี้ยงดูแขกหรือที่มาช่วยงาน

ตกบ่ายของวันสุกดิบ พ่อแม่ และญาติพี่น้องจะไป โคนผมให้นาคที่วัด ขณะ โคนผมพระก็จะสวด ชยันโตเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่นาค จากนั้นก็ช่วยกันแห่ห้อมล้อมนาคกลับบ้านเพื่อประกอบพิธีตามลำดับขั้นต่อไป เรียกพิธีนี้ว่าการรับนาค นิยมใช้กลองยาว หรือแตรวง รับนาคกลับมาบ้านอย่างสนุกสนาน

เมื่อนาคมาถึงบ้านจะทำพิธียกฉัตรและปักเสมาเพื่อเป็นการคุ้มครองอาณาบริเวณงาน จากนั้นขบวนที่รับนาคจะเวียนรอบฉัตร 3 รอบ นาคบูชาฉัตรแล้วเป็นอันเสร็จพิธี ราว 5 โมงเย็น นาคแต่งชุดขาวมาฟังพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ ฉลองไตร นาคและบิดามารดาพร้อมทั้งญาติถวายไทยธรรม พระสงฆ์ให้พรแล้วกลับวัด เป็นอันเสร็จพิธีทางศาสนาในวันสุกดิบ

กลางคืนของวันสุกดิบมีการเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมพิธี และมีมหรสพฉลอง วันรุ่งขึ้นเวลาสายจะมีการเทศน์สอนนาค จากนั้นเป็นการลาญาติเพื่อขอโหสิกรรม แล้วถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์ที่นิมนต์มา นั่งหัตถบาตในอุโบสถทั้งหมด

ครั้นถึงเวลาบ่ายนาคไปลาศาลเจ้าพ่อกลางบ้านของแต่ละถิ่นแล้วแห่ห้อมล้อมกันไปวัด เมื่อถึงวัดนาคเข้าไปสักการะอารักษ์ประจำวัด จากนั้นขบวนแห่ทักษิณาวัตรรอบพระอุโบสถ 3 รอบ ก่อนนาคเข้าโบสถ์ นาควันทาเสมาแล้วโปรยทานหลังจากนั้นพ่อแม่เจ้านาคเข้าโบสถ์

เมื่ออุปัชฌาย์คู่สวดและพระสงฆ์นั่งพร้อมกันแล้วจะทำการบวชนาคให้เป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาด้วยวิธีอุทิศอุกกรรม แล้วฉลองพระใหม่ในโบสถ์ เมื่อเสร็จพิธีจึงถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์และถวายเครื่องอัฐบริขารพร้อมทั้งของใช้จำเป็นแก่พระบวชใหม่ ญาติโยมรอลงบาตรพระบวชใหม่ที่หน้าโบสถ์ บางงานอาจจัดขึ้นในวันเดียวและมีการลดทอนพิธีกรรมบางอย่างลงบ้างตามความสะดวก

#### 9.5 งานแต่งงาน

เมื่อหนุ่มสาวชอบพอรักใคร่กันถึงขั้นคิดจะครองคู่ครองเรือน ฝ่ายชายจะจัดหาผู้ใหญ่ไปทาบถามพ่อแม่ฝ่ายหญิงหากทางฝ่ายหญิงตกลงยินดีก็จะได้นัดวันไปสู่ขอเป็นลำดับต่อไป

ครั้นถึงวันฤกษ์งามยามดี พ่อแม่ฝ่ายชายและผู้ใหญ่ที่เตรียมไว้ไปเจรจากับพ่อแม่ฝ่ายหญิงอย่างเป็นทางการพร้อมทั้งตกลงค่าสินสอด ทองหมั้น เบี้ยเลี้ยง (ค่าใช้จ่ายในการจัดเลี้ยงแขกหรือทั้งสองฝ่ายในวันแต่งงาน) ให้พร้อมสรรพ ฝ่ายหญิงก็หาฤกษ์ยามประกอบพิธีหมั้นแล้วแจ้งแก่ฝ่ายชาย

วันหมั้น ฝ่ายชายยกขบวนญาติสนิทมิตรสหายไปบ้านฝ่ายหญิง ในวันนี้ฝ่ายชายต้องเตรียมทองหมั้น เบี้ยเลี้ยงพร้อมขนมตามสมควร ไปมอบแก่ฝ่ายหญิง ทองหมั้นนั้นมอบให้กับฝ่ายหญิง ส่วนเบี้ยเลี้ยงนั้นให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงไปจัดเตรียมข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงแขกหรือของทั้งสองฝ่ายในวันงานแต่ง ฝ่ายหญิงเชิญญาติพี่น้องมาร่วมงานในวันนี้ด้วยเพื่อเป็นสักขีพยาน

เมื่อถึงกำหนดวันแต่ง เจ้าบ่าวยกขบวนขันหมาก อันประกอบด้วย ขันหมากเอกใส่เงินสินสอด หมาก พลู ใบไม้้มงคล และขันหมากโทอันเป็นบริวารพร้อมขนมส้มสุกลูกไม้ไปบ้านเจ้าสาวเมื่อถึงบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะส่งคนมาทักฤกษ์ คนเชิญฤกษ์ฝ่ายเจ้าบ่าวจะออกไปบอก

ฤกษ์ที่ถือมา ขบวนขันหมากจะเข้าตามฤกษ์นี้ ก่อนเข้าบ้านจะมีการเล่นสนุก กั้นประตู เรียกค่ากล้วย ค่าอ้อยและค่าที่ดินปลูกกล้วยปลูกอ้อยตามสมควร

พื้นประตูที่กั้นไว้ขันหมากก็จะขึ้นสู่เรือน ผู้ใหญ่นำขันหมากมาวางไว้บนที่นอนของ คู่บ่าวสาวนำมาปูบริเวณพิธี จากนั้นนำขนมส้มสุกลูกไม้มาวางไว้อย่างละคู่บนที่นอนแล้วทำพิธี เช่นผีบรรพบุรุษทั้งสองฝ่าย เมื่อญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายพร้อมหน้า ผู้ใหญ่จะทำพิธีเปิดขันหมาก พ่อแม่เจ้าสาวนับสินสอด จากนั้นทำพิธีกองทุนให้แก่บ่าวสาวโดยญาติทั้งสองฝ่าย

เสร็จพิธีเก็บที่นอนและสินสอดเข้าห้อง พ่อแม่บ่าวสาวเชิญญาติทั้งสองฝ่ายมารับไหว้ บ่าวสาว บ่าวสาวมอบผ้าไหว้แต่ญาติจนครบจำนวน เมื่อใกล้เพลนิมนต์พระมาสดพระพุทธรณ์ บ่าวสาวใส่บาตรถวายภัตตาหารเพล รับน้ำพระพุทธรณ์และรับพรจากพระ

ระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารจะมีพิธีพิธีหลั่งน้ำสังข์ประสาทรแก่คู่บ่าวสาวโดย ผู้ใหญ่ญาติสนิทมิตรสหาย เสร็จพิธีก็เลี้ยงอาหารแขกหรือผู้มาร่วมพิธี ตกค่ำก็ทำพิธีส่งตัวคู่บ่าวสาว ตามฤกษ์ที่ได้กำหนดมา โดยที่ญาติผู้ใหญ่ (ที่หาไว้) เป็นผู้ดำเนินพิธี เริ่มจากให้เจ้าสาวล้างเท้า เจ้าบ่าว บนหินที่วางไว้เหนือใบตอง การกระทำเช่นนี้หมายถึง ให้ทั้งคู่ครองเรือนด้วยความหนักแน่นและใจเย็น จากนั้นให้คู่บ่าวสาวกราบเท้าพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย บ่าวสาวรับพรจากพ่อแม่และญาติ ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ส่งตัวบ่าวสาวขึ้นที่นอนฝ่ายชายอยู่ทางขวา ฝ่ายหญิงอยู่ทางซ้าย สวดมนต์เสร็จแล้วให้ เจ้าสาวกราบเท้าเจ้าบ่าวต่อจากนั้นจึงเข้านอน

ในการแต่งงานเจ้าบ่าวต้องย้ายมาอยู่บ้านเจ้าสาว แต่หากแต่งแล้วจะย้ายไปอยู่ที่อื่นก็ต้องมานอนที่บ้านเจ้าสาวเป็นเวลา 3 คืน หลังจากนั้นจึงรับตัวเจ้าสาวไปได้

## 10. การละเล่นพื้นบ้าน

เพชรบุรีมีการละเล่นที่หลากหลายน่าสนใจดังที่ ทองใบ แท่นมณีและคณะ (2558: 74-83) ได้กล่าวถึงประเพณีพื้นบ้านไว้ ดังนี้

10.1 วัวลาน (วัวระดอ) โดยเหตุที่เพชรบุรีทำนาโดยใช้วัวไถนา ลากเกวียน วัวจึงเป็นสัตว์เลี้ยง ใช้งานในหมู่บ้านที่เป็นคนไทยพื้นเมือง โดยปกติชาวนาไทยพื้นเมืองไม่นิยมเลี้ยงควาย ชาวนาที่นิยมเลี้ยงควายไว้ใช้งานในนาจะเป็นชาวโซ่ง (ไทดำ, ไทยทรงดำ) ปัจจุบันนี้การไถนา - ลากเกวียนได้หมดไปส่วนมากใช้รถไถนา และรถหัวนเกี้ยวเสร็จ ควายจึงแทบหาไม่พบในเพชรบุรี แต่วัวแม้จะไม่ได้ใช้งานในนาแต่ชาวบ้านก็ยังเลี้ยงไว้แข่งวัวลานและกิจกรรมเกี่ยวกับวัวอื่น ๆ

ที่มาของการละเล่นวัวลานมาจากการผูกวัววนดข้าว ในการทำนาสมัยเก่าจะจะมีเกี้ยวไว้กลางลานและนำฟ่อนข้าวมาวางเรียงเป็นวงกลมรอบเสาเลือดและผูกวัวหลาย ๆ ตัวให้เข้าข่วงจนเมล็ดข้าวร่วงหลุดจากรวง จากนั้นก็นำฟ่อนข้าวออกไปเก็บไว้เป็นฟาง (อาจนำเป็นกะโลงฟางโดย



กองหุ้มเสาไว้เป็นรูปทรงสูง ให้ไว้ได้ใช้กินต่อไป)และคัดเมล็ดข้าวเปลือกมาผัดและเก็บเข้ายุ้ง, นางต่อไป

ต่อมาเมื่อผู้คิดนำวัวมาเล่นวัวลานแข่งขันกัน (เพื่อดูกำลังวัว) โดยผูกเสา (ทำนองเสาเกี่ยวคนควา) ไว้กลางลานกว้างมีวัวจากหลายคณะมาแข่งขันกันเพื่อดูฝีมือ

วัวแข่งขันจะมีวัวอย่างน้อย 7 คณะ ฝ่ายหลัก เรียกว่า วัวรอง จะนำวัวของงานประมาณ 10 กว่าตัวขึ้นไป ถึงประมาณ 20 ตัว มาผูกกับเชือกเป็นพวงยาว ธรรมชาติการวิ่งวนรอบหลักวัวตัวอยู่ใน ๆ จะไม่ต้องใช้กำลังมาก แต่วัวที่อยู่นอกสุด (วัวรอง) จะต้องวิ่งมาก จึงเป็นวัวที่วิ่งเก่งพร้อมที่จะทำวัวที่มาต่อสู้หรือทำแข่ง

ฝ่ายที่ทำแข่งเรียกว่า ฝ่ายวัวนอก จะนำวัวตัวที่วิ่งเก่งมาผูกประกบกับวัวรอง เพื่อให้วิ่งหลาย ๆ รอบ หากวัวนอกสามารถวิ่งควบคู่ (ภาษาวัวลานว่า “วิ่งหุ้ม”) ไปได้กับวัวรองได้ตามจำนวนรอบที่ตกลงกันหรือสามารถแทรกเบียดลากวัวรองวัวนอกจะเป็นฝ่ายชนะ แต่ถ้าวัวนอกวิ่งสู้ไม่ได้ (ถูกวัวรองลาก) ฝ่ายวัวนอกก็เป็นฝ่ายแพ้ หากควบคู่กันไปได้ตลอดจำนวนรอบที่ตกลงกันถือว่าเสมอกัน

การเล่นวัวลานแต่แรก ๆ ก็เป็นการละเล่นสนุกสนานและลองกำลังวัว แต่ต่อมาพัฒนาเป็นการพนันขันต่อและบางที่วิ่งหลาย ๆ รอบก็เป็นการทรมานวัว ผลคืออาจเป็นเหตุให้คนเลี้ยงและบำรุงวัวให้ดีและมีผลทางการค้าขายไปในตัว

เพชรบุรีเป็นจุดสำคัญที่เล่นวัวลาน จังหวัดใกล้เคียงก็มีเล่นบ้าง เช่น ประจวบคีรีขันธ์, ราชบุรี, กาญจนบุรี ส่วนควายนั้นเคยมีคนนำมาผูกเล่นควายลานเหมือนกัน (สมัยที่ยังมีการเลี้ยงควายมาก ๆ) แต่ควายเป็นสัตว์เลื้อยขา กระตุนยาก และไม่ชอบวิ่ง การเล่นควายลานจึงมักไม่ใคร่นิยมกัน

10.2 วัวเทียมไถ เป็นการแข่งขันวัวไถนา แต่ต่างไปจากการไถนาตามปกติ คือ มีการแต่งตัววัวให้สวยงามและมีการปักธงตามแนวที่จะแข่งวัวไถนาเป็นแถว ๆ ในการแข่งขันจะมีคนไถ 1 คนและคนเดินนำหน้าวัว 1 คน (ถ้าแข่ง 2 คู่ ก็เป็น 2 คน) คนเดินนำไถจะเดินเร็ว ๆ และเดินยกเอว ยกไหล่ให้เป็นที่ขบขัน หากวัวที่ไถ ไถไม่ดี ไถได้รอยลึกและไม่ชนธงล้มมากก็เป็นฝ่ายชนะ

ปัจจุบันนี้การเล่นวัวเทียมไถไม่ค่อยมีให้เห็น เพราะในชีวิตจริงของชาวนาและวัวไม่ได้ไถนาในชีวิตประจำวันอีกแล้ว ยกเว้นจะมีการจัดให้แข่งขันกันในงานที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ

10.3 การแข่งวัวเทียมเกวียน เป็นการใช้น้ำเทียมเกวียน และแข่งขันประชันความเร็วกัน อาจใช้วัว 2 ตัว ต่อเกวียน 1 เล่ม วิ่งแข่ง (ลากเกวียน) ตามระยะทางที่กำหนด ผู้จับเกวียนถึงหลักชัยก่อนเป็นฝ่ายชนะ



10.4 การล้มนิ้ว เป็นการจับนิ้วเปลี่ยว ซึ่งเป็นนิ้วหนุ่ม (นิ้วทโมน) หรือนิ้วรุ่นโดยการจับด้วยมือเปล่า อาจเป็นการแสดงให้ดู หรือมีการแข่งขันกันก็ได้ เป้าหมายอยู่ที่การจับนิ้วให้ล้มนิ้วได้อย่างราบคาบ

10.5 หนังสือนั่ง หนังสือนั่งเป็นมหรสพที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยโบราณ ในงานบุญประเพณีของหลวงและชาวบ้านที่มีฐานะมักนิยมจัดให้มีการแสดงหนังสือนั่ง มหรสพชนิดนี้เหมาะสำหรับการแสดงในเวลากลางคืน เพราะเป็นการเชิดหนังที่แกะเป็นตัวละครตามเรื่องรามเกียรติ์ด้านหน้ากองเพลิงให้มีเงาทาบไปที่จอหนังด้านหน้า พร้อมทั้งมีการพากย์ การร้อง การบรรเลงดนตรีไปตามท้องเรื่องอย่างสนุกสนาน ผู้ชมจะได้รับชมทั้งความงดงามจากเงาของหนังและการเดินไปตามจังหวะของคนเชิดหนังซึ่งประยุกต์ทำทางมาจากการแสดงโขนอย่างสนุกสนาน

ในอดีตจังหวัดเพชรบุรีมีหนังสือนั่งเรื่องชื่ออยู่หนึ่งคณะคือหนังสือนั่งวัดปลับปลาชัย หนังสือนั่งคณะนี้ก่อตั้งโดย คุณพ่อฤทธิ เจ้าอาวาสวัดปลับปลาชัย ซึ่งเป็นชาวบ้านปากทะเล บ้านแหลม เพชรบุรี เกิดในสมัยรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๗๘) คุณพ่อฤทธิเป็นศิษย์ของขรัวอินโข่งครูช่างชาวบ้านบางจานที่ในหลวงรัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดปรานฝีมือ ท่านจึงมีความสามารถในเชิงช่างและเป็นครูของช่างศิลป์แขนงต่าง ๆ ในเมืองเพชร สืบต่อมา ยุครัชกาลที่ ๕ ในสมัยที่คุณพ่อฤทธิเป็นเจ้าอาวาสวัดปลับปลาชัยท่านได้รวบรวมลูกศิษย์ลูกหาและศรัทธาชาวบ้านสร้างหนังสือนั่งขึ้นมาเป็นมหรสพประจำเมือง หนังสือนั่งคณะนี้ได้ออกแสดงตามงานต่าง ๆ จนเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่วถึงตัวหนังอันวิจิตรและท่วงท่าในการเชิดตลอดจนดนตรีปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบซึ่งคุณพ่อเป็นผู้ควบคุมดูแล

คุณพ่อฤทธิใช้เวลาสร้างหนังสือนั่งอยู่สามปีได้หนังสือนั่งร้อยกว่าตัวโดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่แกะสลักตัวหนังและฝึกซ้อมปี่พาทย์ตลอดจนคนเชิดคนพากย์ ขณะนี้ไม่สามารถระบุปีสร้างหนัง ที่ชัดเจนได้ แต่ประมาณว่าเมื่อคุณพ่อฤทธิสร้างหนังสือนั่งขึ้นมาท่านต้องเป็นเจ้าอาวาสที่มีผู้คนนับถือกันมากเพราะมีผู้นำเอาหนังมาถวายเป็นจำนวนมากจนสามารถสร้างหนังได้ถึงสองร้อยกว่าตัว เพราะฉะนั้นปีที่สร้างจึงควรอยู่ระหว่างหลังพ.ศ. ๒๔๑๒ เป็นต้นไปจนถึงก่อนปี พ.ศ. ๒๔๕๓ อันเป็นปีที่มีหลักฐานว่าได้แสดงหนังสือนั่งหน้าพระที่นั่ง ในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภช

พ.ศ. ๒๔๕๓ ปีสุดท้ายในรัชกาลพระพุทธเจ้าหลวง หนังสือนั่งของคุณพ่อฤทธิวัดปลับปลาชัย ได้แสดงหน้าพระที่นั่งในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอรุณพงษ์ รัชสมโภชที่พระราชวังบ้านปืน

พ.ศ. ๒๔๕๘ เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ในเมืองเพชรบุรีทั้งสองฟากแม่น้ำวัดปลับปลาชัย ถูกไฟไหม้เหลือเพียงกุฏิของคุณพ่อฤทธิและวิหาร ตัวหนังของคุณพ่อก็กระจัดกระจาย บ้างไปอยู่

วัดป้อม บ้างไปอยู่วัดคงคาราม ต่อมาราว พ.ศ.๒๔๘๓ อ.ลำไย แกวก້อง ครูใหญ่ของโรงเรียนประจำจังหวัดเพชรบุรีได้มีการนำตัวหนังสือซึ่งเก็บไว้ในหอไตรของวัดคงคารามมาติดประดับตามบานหน้าต่างอาคารเรียนเรือนสินธุบำรุงทุกบานเนื่องในงานประจำปีของโรงเรียน ต่อมาหนังสือเหล่านี้ได้ชำรุดเสียหายไปบ้างสุดท้ายไปอยู่ที่เรือนวิเทศโรงเรียนพรหมานุสรณ์สองตัวและเมื่อเรือเรือนดังกล่าวหนังสือสองตัวนั้นจึงสูญไป

พ.ศ. ๒๔๕๐ ลูกศิษย์วัดพลับพลาชัยที่เคยเล่นหนังสือใหญ่มาแต่ครั้งคุณพ่อฤทธิ์ได้มารวมตัวกันเล่นหนังสือในงานพระราชทานเพลิงศพพระเพชรคุณมณี (กร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพลับพลาชัยและอดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี นับเป็นการแสดงหนังสือใหญ่ครั้งสุดท้ายของคุณวัดพลับพลาชัย

กาลต่อมาเมื่อ อ.เพื่อ หริพิทักษ์ มาซ่อมวัดใหญ่สุวรรณารามได้มาเห็นความงามของหนังสือใหญ่เมืองเพชรจึงขอไปอนุรักษ์ไว้ที่กรมศิลปากรส่วนที่เหลืออยู่ที่วัดก็เป็นตัวที่ไม่ค่อยสมบูรณ์นัก ราวปีพ.ศ.๒๕๓๑ นายภิรมย์ จับใจและคณะได้ขอให้ทางจังหวัดเพชรบุรีทำหนังสือไปขอยืมตัวหนังสือใหญ่วัดพลับพลาชัยจากกรมศิลปากรมาจัดนิทรรศการในงานพระนครคีรี หลังจากเสร็จงานได้นำหนังสือใหญ่ชุดนี้มาจัดแสดงไว้ในวิหารวัดพลับพลาชัย นอกจากนี้ยังมีหนังสือคือ รูปพระฤทธิและพระนารายณ์เป็นหนังสือที่ลงสีปิดทองอย่างสวยงามเก็บไว้บนศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย

10.6 หุ่นกระบอกเมืองเพชร หุ่นกระบอกเป็นมหรสพอย่างหนึ่งที่เรียกชื่อตามลักษณะโครงสร้างของหุ่นที่ใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นแกนภายในตัวหุ่น ภายในตัวหุ่นมีไม้สำหรับใช้มือบังคับให้แสดงท่าทางเลียนแบบกิริยาของตัวละคร ประกอบการขับร้อง พากย์ และดนตรีประกอบ โดยดำเนินเรื่องตามท้องเรื่องจากวรรณคดี หุ่นกระบอกของไทยนี้ขึ้นสมัยกลางรัชกาลพระพุทธเจ้าหลวงและนิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคกลางตั้งแต่นั้นมา

จังหวัดเพชรบุรีมีหุ่นกระบอกที่มีชื่อเสียงอยู่หลายคณะ เช่น หุ่นกระบอกของหลวงพ่อปลอดวัดในปากทะเล หุ่นกระบอกดาแป้ว ช่างปูนปั้นมีชื่อและหุ่นกระบอกคณะสี่พี่น้อง ซึ่งคณะสุดท้ายนี้ยังคงรับงานเล่นหุ่นกระบอกอยู่จนปัจจุบัน

หลวงปู่ปลอดเป็นชาวจันทบุรี รุดงค์มาถึงปากทะเลแล้วรับนิมนต์ชาวบ้านเป็นเจ้าอาวาส วัดในปากทะเลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แม้หลวงปู่จะมรณภาพไปนานแล้วแต่ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน จนปัจจุบัน ช่วงที่นิยมหุ่นกระบอกในสมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๗ หลวงปู่ก็ตั้งคณะหุ่นกระบอก โดยฝึกคนแถบปากทะเลให้เป็นคนเชิด คนร้อง คนเป่าพาทย์พร้อมสรรพ

คณะหุ่นของหลวงพ่อดำรับงานอยู่ทั่วไป เวลาไปเล่นไกล ๆ ก็มีลูกศิษย์ช่วยกันคุมวงไป คนเล่น ที่ยังพอมีคนจำชื่อได้ เช่น ขายเทศ ขายขาว ขายเมี้ยน ตาย้อย ตาเมี้ยน ขายบ ขายเหมียน หลังจากหลวงปู่ตลอดมรณภาพในราวปี พ.ศ.๒๔๗๑ หุ่นกระบอกคณะนี้ก็เล่นกันต่อมาอีกไม่นาน

ตาแป้วเป็นทั้งช่างปูนปั้น แหวงหยวก และยังมีความสามารถในการแกะหุ่นเชิดหุ่น นายช่างหุ่น สุทธิสิทธิ์ แห่งบ้านต้นโพธิ์ศาลาคามวาสี ไปค้ำน้ำตาลที่อยู่ชยาได้พบกับตาแป้วเกิดถูกคอกันจึงชวนมาอยู่เมืองเพชร ไม่มีหลักฐานว่าเมื่อตาแป้วมาถึงเมืองเพชรแล้วได้ตั้งคณะหุ่นหรือไม่ แต่มีคำคล้องจองแต่ก่อนเก่าของชาวเมืองเพชรว่ากันมาจนคิดหว่า จะคุมหรสพต้อง “ปีพาทย์ดาปูน หุ่นตาแป้ว ละครยายแมว หนังกาพุด” แสดงว่าผู้คนในสมัยนั้นก็คงจะได้ชมหุ่นตาแป้วจนติดใจนามากล่าวเป็นคำติดปากจนถึงทุกวันนี้ กล่าวกันว่าเพราะตาแป้วเคยเล่นหุ่นมาก่อนเมื่อมาขึ้นปูน จึงเอาแบบหุ่นไปใช้ในงานปูนปั้น งานปูนฝีมือตาแป้วทั้งตัวพระตัวนางหน้างามราวกับหน้าหุ่น ทุกวันนี้เรายังหาชมฝีมือตาแป้วได้ที่วัดพลับพลาชัย และวัดปากคลองบางครก

แม่สาหร่าย ช่วยสมบุญ เป็นเจ้าของคณะหุ่นแม่สาหร่ายที่อัมพวา นามสกุลเดิมของแม่สาหร่ายคือ สุขปลั่ง ท่านเป็นชาวเพชรบุรีเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ ที่บ้านศาลาหมูลีริมแม่น้ำเพชร เขต อ.บ้านลาดในปัจจุบัน เป็นบุตรของนายควมและอำแดงเสน ตัวแม่สาหร่ายเองได้หัดละครตั้งแต่วัยเด็ก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ปลายรัชกาลที่ ๕ แม่สาหร่ายอายุ ๓๕ ปี ได้แต่งงานกับนายพลอย ชาวสมุทรสงคราม แล้วย้ายตามนายพลอยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อัมพวา ให้หลังสามปีแม่สาหร่ายและนายพลอยได้ไปดูหุ่นกระบอกของพระองค์เจ้าสุทนต์นิภาธร ที่ทางวัดเพชรสมุทระหามาเล่นในงานปีสมโภชหลวงพ่อบ้านแหลม นายพลอยติดใจจึงกลับมาสร้างหุ่นให้แม่สาหร่ายหัดเชิดแล้วนำออกแสดงจนหุ่นนายพลอยแม่สาหร่ายมีชื่อเสียงอยู่ในแถบนี้ และยังได้ข้ามมาเล่นที่เมืองเพชรอยู่เสมอ

เมื่อแม่สาหร่ายเจ้าของหุ่นมีชื่อแห่งอัมพวาล่วงเข้าสู่ปัจฉิมวัย ได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้านเดิม ที่บ้านลาดและพักอยู่ที่บ้านญาติคราวละหลายวัน ครั้งนั้นแม่สาหร่ายให้หาคนที่สนใจไปรับวิชาหุ่น ป้าประนอม อินทร์เนตร และญาติอีกหลายคนซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของแม่สาหร่ายได้ไปฝึกเชิดหุ่น ฝึกหัดได้ไม่นานแม่สาหร่ายก็กลับไปอัมพวาและเสียชีวิตลง

ต่อมาเมื่อถึงคราวจะเผาศพของป้าประนอมที่วัดลาดศรัทธาราม(ศาลาหมูลี) ป้ากิดจะเล่นหุ่นเป็นมหรสพในงานจึงได้ชักชวนญาติพี่น้องที่มีพื้นทางละครชาตรีและเพลงเรือบก ได้แก่ ป้าเนื่องดวงเดือน ป้าประกอบ เล้าโลมวงส์ และป้าวิเชียร สุวรรณราช ให้มาช่วยกันเล่นหุ่นโดยมีลุงสงวนเป็นคนทำหัวหุ่นให้ เมื่อออกแสดงในครั้งนั้นมีคนชอบใจกันมาก ป้าวิเชียรจึงได้ตั้งเป็นคณะหุ่นสี่พี่น้องออกรับงานแสดงทั่วไปมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๕๒๕ และได้สร้างหุ่นเพิ่มเติมจนเล่นได้เป็นร้อยเช่น ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี หุ่นคณะนี้นับเป็นหุ่นกระบอกคณะเดียวที่ยังเหลืออยู่ที่เมืองเพชรบุรีและยังคงรับงานอยู่ในปัจจุบัน

10.7 เพลงปรบไต่เป็นการละเล่นที่มีประวัติมายาวนานในจังหวัดเพชรบุรีมีอยู่แห่งเดียวคือ อยู่ที่หมู่บ้านคอนข่อย หมู่ 2 ตำบลลาดโพธิ์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ใกล้เคียงวังบัว แต่เดิมใช้ร้องรำเล่น แต่ต่อมามีศาลพ่อปู่เป็นงานประจำปี ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เมื่อชาวบ้านบนบานศาลกล่าวสำเร็จ ดังประสงค์จึงมาแก้บน ถือเป็นงานปีหรืองานประจำปี เมื่อทำบุญพระฉันทดาหารเช้าแล้ว เวลาสาย ๆ ประมาณ 10.00 น. ก็จะมีการแสดงเพลงปรบไต่ไปจนกระทั่ง 15.00 น. จึงเลิก

ปัจจุบันคุณลุงลิป หอมหวาน เป็นหัวหน้าคณะหรือครูเพลง การแสดงเพลงปรบไต่คอนข่อย จะเริ่มด้วยปีพาทย์โหมโรง ไหว้ครู เชิญเจ้า รำถวายแสดงเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องที่แสดง ได้แก่ ไกรทอง สังข์ทอง พหลวิชัยคำวี ขณะแสดงจะร้อง ประกอบด้วยกลอนแดงสอดแทรก กลอนแดงหรือกลอนสามง่าม คือ การใช้คำที่เกี่ยวกับเรื่องอวยะการเปรียบเทียบเรื่องเพศ ซึ่งจะใช้คำพวนหรือเสียงที่ไม่ตรงเสียงทีเดียวเช่น

บทโต้ตอบเกี่ยวพาราสี

ชาย : มีผิวเสียเถิดจะได้เบาบางโบราณท่านว่าไว้อย่างนี้ ถ้าได้คลึงเกล้าแล้วเราไม่หน่ายหนี ได้กับนางเยาว์พี่จะเกล้าจนตาย

หญิง : ปากชายนั่นกาลิของอันนี้น่ากลัว ชาติผู้ชายหัวถูกแม่แต่ตุ๊กก็ไม่ได้ดมทุกอายหน้าผีไม่มีอาย

บทโต้ตอบ

ชาย : เล่นหลุกหลิก ทั้งมีครูกันมาทั้งนั้น  
เล่นหลุกหลิก เดี่ยวเอากล้วยทิ่มเข้านี้  
พอดั่งท่ามวย คั่นกระบวยก็ชี้

หญิง : พอดั่งท่ามวย คั่นกระบวยก็ชี้  
ไอ้มวยอัปรีย์เล่นได้อย่างไร  
มาทำท่าแลหลังจะตีคั่นกระบวยให้หุดไป  
พุดจาแบบนี้เดี่ยวเอาหิตบปาก

เมื่อตอบโต้กันระหว่างพ่อเพลงแม่เพลงพอประมาณแก่เวลาก็จับแสดงเนื้อเรื่อง ซึ่งเนื้อเรื่องที่แสดง ได้แก่ ไกรทอง พหลวิชัยคำวี หรือสังข์ทอง

ในระหว่างการดำเนินเรื่องก็จะมีการบรรเลงเพลงรำสอดแทรก เพื่อให้ผู้ชมเปลี่ยนอิริยาบถไม่เกิดการเบื่อหน่าย ซึ่งเพลงจะมีทำนองโบราณและมีรำประกอบเพลง ใช้ปีพาทย์บรรเลงรับการขับร้อง ได้แก่ เพลงปิ่นตลิ่ง เขมรปากท่อ เขมรเป่าใบไม้ เพลงมะลิซ้อน เพลงจันทน์ไข้อย จินล่อก็๊ก เพลงขลุ่ยฉาย

การแสดงเพลงปรบไก่อของชาวคอนข่อย เป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องที่อยู่ไกล ๆ ได้มีโอกาสมาพบกัน ทำบุญ รับประทานอาหาร และชมเพลงปรบไก่อคอนข่อยด้วยกัน

10.8 หนึ่งตะลุง หนึ่งตะลุงของชาวเพชรบุรี เป็นการแสดงที่ใช้แก้บนเป็นส่วนใหญ่ บรรเลงด้วยเพลงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา ประกอบด้วย ปี่นอก กลองชาตรี หรือกลองตุ๊ก โทนคู่ ฉิ่ง ฉาบ กรับโหม่ง ระนาดเหล็กคู่ ปลูกโรงยาพื้นใช้เล่นจุดเด่นตัวตัวตลกจะเน้นพูดเป็นภาษาถิ่นเพชรบุรี คนต่างถิ่นจะฟังยาก

10.9 ละครชาตรีเมืองเพชร ใช้แสดงเพื่อแก้บนเป็นส่วนใหญ่ พบได้บ่อยใน วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี และตามศาลเจ้ากลางหมู่บ้าน ศาลเจ้าริมทาง ช่วงเทศกาลออกพรรษา เครื่องดนตรีหรือดนตรีไทยที่ใช้บรรเลงประกอบ คือวงปี่พาทย์ผสมกับวงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา ได้แก่ ระนาดเอก 1 ราง กลองชาตรีหรือกลองตุ๊ก 1 คู่ ตะโพนไทย 1 ลูก ปี่นอก 1 ฉิ่ง ฉาบ กรับโหม่ง โทน 1 คู่ กรับไม้ไฟ (มีได้หลายคู่) เรื่องที่นิยมเล่นคือเรื่องสังข์ทอง เพราะมีทั้งหัวข้อ กษัตริย์และนางเอก

10.10 อื่นคอน เป็นการละเล่นของชาวไทยทรงดำ หรือ “ลาวโซ่ง” โดยจะเล่นในเดือนห้า หน้าแล้ง เป็นการละเล่นร้องโต้ตอบเกี่ยวพาราสิกัน โดยใช้แคนประกอบเหมือนกับการที่ให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกระซิบรักชอบ และแต่งงานอยู่กินกันต่อไป ส่วนมากจะอยู่ในท้องที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

10.11 เหน่เรือบก เป็นการแสดงของชาวอำเภอบ้านลาด โดยดัดแปลงจากเรือขึ้นมาจากบึง ไม้ไผ่ผ่าซีกเป็นลำเรือ ผูกตกแต่งด้านข้างด้วยผ้าขาวม้า คนลงไปอยู่ด้านในสะพานเรือขึ้นใช้ไม้พายประกอบการร้องโดยยกเป็นจังหวัด การร้องจะเริ่มด้วยบทไหว้ครู บทร้องก็จะกล่าวถึงเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น เกี่ยวพาราสิหนุ่มสาว ชมผู้นำ ยกย่องคนกล่าวเทศน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การท่องเที่ยว สถานที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศิลธรรม วัฒนธรรม มีผู้ร่อนนำ 1 คน นอกนั้นจะเป็นลูกคู่ ใช้กรับ 1 คู่ กำกับจังหวะ

การละเล่นเหน่เรือบกเป็นการละเล่นดั้งเดิมของชาวเพชรบุรี ซึ่งดัดแปลง มาจากการเล่นเหน่เรือทางน้ำนั่นเอง เมื่อมีการสร้างเขื่อนเพชรบุรีที่อำเภอท่ายางปิดกั้นลำน้ำเพชรทำให้น้ำตลอดจนถึงแห้งขอด ตอนกลางแม่น้ำตื้นเขิน การละเล่นเหน่เรือก็ลำบาก ผู้เล่นเหน่เรือน้ำจึงคิดดัดแปลงการเล่นเหน่เรือน้ำขึ้นมาเล่นบนบกแทน ส่วนเนื้อร้องและทำนองก็มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับท่าพายเรือของฝีพายขณะเดินแห่ด้วย

การละเล่นเหน่เรือน้ำ เล่นกันในเทศกาลทอดกฐินลอยกระทงหรือโอกาสพิเศษเล่นกันเฉพาะในฤดูน้ำหลาก วัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำจะจัดให้มีการแข่งเรือยาวและเหน่เรือ หลังจากเหน่เรือเข้าภาพกฐินซึ่งแต่งมาอย่างสวยงาม พร้อมด้วยเรือตามขบวนอื่น ๆ ที่ร้องรำทำเพลงสนุกสนานพายตามกัน

ไป ขบวนนี้ด้วยเรือตามขบวนอื่น ๆ ที่ร้องรำทำนองเพลงสนุกสนานพายตามกันไป ขบวนนี้เรียก “เรืองค์” การทอดกฐินชนิดนี้เรียก “กฐินน้ำ” เมื่อเสร็จพิธีทอดกฐินก็จะมีการแข่งเรือ และแห่เรือ บทแห่จะเป็นการไหว้ครู บทเกริ่น ชมธรรมชาติ เกี่ยวพาราตี กระเข้าแห่กันระหว่างชายหญิง ซึ่งแม่เพลงพ่อเพลงจะเป็นผู้ให้ ฝิพายจะเป็นลูกคู่ไปด้วย จบลงด้วยบทลาและอวยพรนิยมนเล่นกัน ทุกวัดตลอดริมแม่น้ำเพชรตั้งแต่ต้นน้ำแก่งกระจานถึงปลายน้ำอำเภอบ้านแหลม

การเล่นแห่เรือบก จำลองการละเล่นแห่เรือน้ำโดยทำโครงเรือตกแต่งเรือให้งดงาม โดยเฉพาะหัวเรือแต่งสวยเป็นพิเศษ ฝิพายแต่งตัวงดงามยืนอยู่ในโครงลำเรือทุกคนต้องช่วยกันใช้ฝ่าแขวนคอยึดเรือไว้ถือพายคนละเล่มแม่เพลง พ่อเพลงก็แห่ไป ฝิพายรับเป็นลูกคู่ บทเพลงใช้นวเดียวกับแห่เรือน้ำชาวอำเภอบ้านลาดคัดแปลงมาเล่นก่อนใคร ๆ ปัจจุบันนิยมนเล่นกันในหลายท้องที่และในงานเทศกาลต่าง ๆ หรืองานแสดงทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นการเผยแพร่การละเล่นแห่เรือบกไปในตัวด้วย





ภาคผนวก ข

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรี  
ที่ได้พัฒนาชุมชน ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว



## ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรีที่ได้พัฒนาชุมชนให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว

จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ที่ได้พัฒนาชุมชนให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว จากการค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ทำให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ประกอบไปด้วย 7 ประเด็น ดังนี้

1. ประวัติชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
3. อาณาเขต
4. เศรษฐกิจชุมชน
5. การเมืองการปกครอง
6. วัฒนธรรมชุมชน
7. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
  - ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้าน
  - ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง
  - ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล
  - ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
  - ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม
  - ด้านที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

## ข้อมูลของชุมชนย่านน้ำกัลลัดใต้

### 1. ประวัติชุมชน

ชุมชนย่านน้ำกัลลัดใต้ เป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ตั้งอยู่ในอาณาเขตตำบลยางน้ำกัลลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี โดยกลุ่มชนแรก ๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่คือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งจากคำบอกเล่าของคุณศรีพน นาคะเวช ชาวกะเหรี่ยงและอดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกัลลัดใต้ ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า

“ชนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาในย่านน้ำกัลลัดใต้คือ ชาวกะเหรี่ยง ที่อพยพมาจากพื้นที่ราบในเขตบ้านสระพัง อำเภอเขาชัย และแถวเขาวัง ในเมืองเพชรบุรี เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น

ซึ่งด้วยนิสัยของชาวกะเหรี่ยงชอบการอยู่แบบสันโดษ จึงมีการอพยพย้ายถิ่นมาเรื่อย ๆ จนถึงพื้นที่ชุมชนยางน้ำกัลดใต้”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

จากคำบอกเล่าของชาวกะเหรี่ยงในข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งพิทยา อินทร์มี ได้มีการรวบรวมข้อมูลประวัติของชาวกะเหรี่ยงในชุมชนยางน้ำกัลดใต้ไว้ว่า “กลุ่มชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจากชายแดนติดเขตประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมสหภาพพม่าและอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี มาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำมาหากินแบบไร้เดือนลอย” การอพยพของชาวกะเหรี่ยงมีหลายสาเหตุทั้งจากการรุกรานพื้นที่ของชนกลุ่มอื่น การย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอย และการเกิดภาวะโรคระบาดในชุมชน

## 2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ชุมชนยางน้ำกัลดใต้ เป็นพื้นที่ที่ล้อมรอบด้วยภูเขา มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีลำห้วยแม่ประจันต์ไหลผ่านทางทิศตะวันออก ซึ่งคนในพื้นที่ได้ใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค และใช้น้ำเพื่อการเกษตร จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกัลดใต้และการให้สัมภาษณ์ของคุณศรีพน นาคะเวช ประธานสภาวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกัลดใต้ ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า

“พื้นที่ของยางน้ำกัลดใต้มีลักษณะส่วนใหญ่เป็นภูเขา ทำให้คนในชุมชนที่ทำเกษตรก็จะเป็นการทำไร่แบบหมุนเวียน ทำไร่เชิงเขา มีสายน้ำจากเขื่อนแม่ประจันต์ไหลผ่านชุมชน”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

## 3. อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี

## 4. เศรษฐกิจชุมชน

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนยางน้ำกัลดใต้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ผสมผสาน ทำไร่หมุนเวียน ฟาร์มเห็ด ปลูกข้าวฟ่าง เลี้ยงสัตว์ มีประชากรบางส่วนที่

ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์คุณสมจิต พูนเสน ซึ่งเป็นเกษตรกรทำไร่ ได้กล่าวว่า

“คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรในทุกหมู่บ้านของขาน้ำกัลได้ ก็มีการปลูกพืชแบบผสมผสานทั้งพริก มะละกอ ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ผักสวนครัวต่าง ๆ ไร่ของบางคนก็ปลูกข้าวฟ่างด้วย”

(สมจิต พูนเสน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

สอดคล้องกับการให้ข้อมูลของคุณศรีพน นาคะเวช ประธานสภาวัฒนธรรมชุมชนขาน้ำกัลได้ และเป็นเจ้าของฟาร์มเห็ดฟาง กล่าวว่า

“อาชีพส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านก็ทำไร่มุญเวียน บางคนก็ปลูกพืชผสมผสานกันเกือบทุกบ้านจะมีสวนครัวของตัวเอง ส่วนของผมหมีโรงเพาะเห็ดฟาง และเลี้ยงวัวด้วย”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

จากข้อมูลข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รู้จักการใช้พื้นที่ทำกินแบบอนุรักษ์โดยวิธีที่เรียกว่า “ไร่มุญเวียน” คือ ทำไปแล้วก็พักทิ้งไว้ 3-5 ปีก็จะกลับไปทำใหม่วนเวียนอย่างอนันต์ตลอดเพื่อป้องกันการสูญเสียของหน้าดินอันจะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ จึงนับว่าชาวกะเหรี่ยงเป็นกลุ่มที่อยู่อย่างถาวร ไม่เคลื่อนย้ายด้วยเหตุผลดังกล่าว

## 5. การเมืองการปกครอง

ชุมชนขาน้ำกัลได้ มีทั้งระบบการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่เป็นทางการ อยู่ในรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสถานภาพทางกฎหมายตำบลขาน้ำกัลได้จัดตั้งเป็นสภาตำบล (นิติบุคคล) เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 และได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ. 2540 ต่อมาได้มีการยุบรวมสภาตำบลขาน้ำกัลเหนือตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย การสำรวจเจตนารมณ์ของประชาชนในเขตสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อไปรวมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 29 เดือนกันยายน พ.ศ. 2547 ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลขาน้ำกัลได้มีพื้นที่ทางกายภาพและการปกครองในลักษณะหนึ่งตำบลสองท้องที่ และมีพื้นที่ใน

เขตความรับผิดชอบกว้างขวางมากแห่งหนึ่งในประเทศไทยโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ยางน้ำกัลได้คนปัจจุบัน(พ.ศ. 2561) คือ นายพิรศักดิ์ กาพดิษฐ์

ส่วนผู้นำอย่างไม่เป็นทางการเป็นกลุ่มผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านเกษตรผสมผสาน เช่น คุณศรีพน นาคะเวช คุณสมจิต พูนเสน อาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง เช่น คุณศรีเจริญ สถาพล เป็นต้น จากการเก็บข้อมูลด้วยเวทีสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับผู้นำชุมชน นั้น ครูพิทยา อินทร์มี อดีตข้าราชการครูโรงเรียนบ้านยางน้ำกัลได้ ให้ข้อมูลว่า

“ ผู้นำของชุมชนนั้นมีหลายประเภททั้งเป็นทางการ เช่น นายก อบต. และไม่เป็นทางการ ในส่วนของกลุ่มที่สามารถขับเคลื่อนงานชุมชนได้นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น คุณศรีพน นาคะเวช ซึ่งเป็นอดีตนายก อบต. แต่ตอนนี้ก็มาเป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ คุณเจริญพร สถาพล ก็เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในชุมชน แม้ว่าจะป็นเพียงชาวสวน ชาวไร่ก็ตาม ”

(พิทยา อินทร์มี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

## 6. วัฒนธรรมชุมชน

ชุมชนยางน้ำกัลได้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้มี วัฒนธรรม ที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นภาษากะเหรี่ยง ตำนานเรื่องเล่า พิธีกรรมในรอบปี ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ รวมทั้ง ศิลปะการแสดง การละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชน จากการสัมภาษณ์อาจารย์ ชัยชนะ เสน่ดบัง ชาวกะเหรี่ยง ในชุมชนและเป็นอดีตนักเรียนในชื่อ ชัยชนะ เพชรตะนาวศรี ซึ่งเป็น ปราชญ์ด้านดนตรีกะเหรี่ยงให้ข้อมูลว่า

“ ผมคิดว่าวัฒนธรรมของชุมชนที่ชัดเจนอย่างหนึ่งคือ ดนตรีกะเหรี่ยง โดยตอนนี้ที่มี เล่นอยู่ เช่น เป่าแคนหรือเอ็งปี่ เต๋นาหรือนาเค๋ย ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของชาวกะเหรี่ยง มีการเล่น ประกอบการร้องเพลงกะเหรี่ยงที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนชาวกะเหรี่ยงได้ ”

(ชัยชนะ เสน่ดบัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

ส่วนประเพณีพิธีกรรมของชุมชนที่ยังคงมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น ข้าวห่อ กะเหรี่ยง พิธีเวียนศาลา ซึ่งการให้ข้อมูลของกำนันดอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลยางน้ำกัลได้ กล่าว ว่า

“ พี่เองก็เป็นชาวกะเหรี่ยง ยังคงมีการทำพิธีเวียนศาลา ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงอยู่ทุกปี คนในชุมชนที่เป็นชาวกะเหรี่ยงเขาก็ทำกัน อย่างเช่น กินข้าวห่อกะเหรี่ยง จะเป็นการเรียกขวัญด้วย คนในบ้านที่ไปทำงานไกล ๆ ก็จะกลับมาช่วยประเพณีนี้ ”

(ดอกไม้ คนบุญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

นอกเหนือจากวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงแล้วนั้น ในพื้นที่ยางน้ำกลัดใต้ยังมีกลุ่มคนไทยอาศัยอยู่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะหมู่ที่ 6 บ้านหัวรางโพธิ์ ที่มีวัฒนธรรม “การกลิ้งไม้ตาล” ออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น แก้วกาแฟ แก้วเบียร์ จานรอง ผอบ เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนำวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

## 7. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนยางน้ำกลัดใต้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ได้มีการรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จะสามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 6 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

### ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าเป็นหลัก ทำให้วรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเกี่ยวข้องกับบริบทแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนได้ปรากฏวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีเรื่องเล่าคล้ายคลึงกัน ดังนี้

เรื่องที่ 1 “งูใหญ่” เป็นเรื่องเล่าระหว่างนายพรานกับงู มีผัวเมียนายพรานคู่หนึ่งออกไปล่าสัตว์แล้วได้ไปเจองูอยู่ตัวหนึ่งซึ่งตัวใหญ่มาก มันโดนตอไม้เสียบอยู่กลางลำตัวมันได้เรียกให้คนช่วย “ช่วยด้วย ๆ” นายพรานได้ยินจึงได้เข้าไปช่วยงูตัวนั้นไว้แล้วเอาไม้ออกจากลำตัวให้เจ้างูก็ได้กล่าวว่า “ข้าขอบใจเจ้ามาก ข้าติดอยู่ที่นี่มาสามปีแล้วข้าไม่มีอะไรจะให้ พวกเจ้าเอาไปของข้าไปแล้วกัน” นายพรานก็ได้กลับไปบ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมานายพรานก็แทบจะไม่ได้ออกไปล่าสัตว์อีกเลยมีอาหารมาเลี้ยงครอบครัวตัวเองตลอดโดยไม่ต้องออกไปล่าสัตว์ และได้มีนายพรานคนหนึ่งเกิดความสงสัยว่าเหตุไฉนนายพรานท่านนี้ถึงไม่ออกไปล่าสัตว์ แต่กลับมีอาหารไม่ขาด

วันหนึ่งนายพรานได้เกิดนึกถึงเจ้างูที่ช่วยไว้เลยคิดที่จะไปหาเจ้างูตนนั้นวันรุ่งขึ้นนายพรานได้ตัดสินใจไปหาเจ้างูตนนั้นที่ป่าเพื่อถาม ไถเจ้างูตัวนั้น “เหตุใดเจ้าถึงได้ให้ไปกับข้าแล้วข้าก็ไม่ต้องออกมาล่าสัตว์อีกเลย” “เพราะเจ้าได้ช่วยข้าไว้ข้าเลยให้ไปกับเจ้าเป็นการตอบแทน ข้าขออีกเรื่องเจ้าอย่าได้บอกใครและข้าก็กลัวเหยือกกลัวยเจ้าอย่าได้บอกใครให้เอาเหยือกกลัวมารัดคอข้า” นายพรานอีกคนที่ตามมาได้ยินดังนั้นก็ก็มีแผนที่จะจับงูตัวนี้และในวันนั้นนายพรานท่านนี้



ก็ได้เอาเหยือกกล้วยมาเพื่อที่จะจับงูตัวนี้ นายพรานก็ได้เอาเหยือกกล้วยไปผูกคอของตัวนั้นไว้และได้ลากงูตัวนั้นกลับไปที่บ้านของตน เจ้างูก็ได้ถามนายพรานคนนั้นว่า“เจ้าจับข้ามาทำไม” นายพรานตอบว่า “ข้าต้องการไข่ของเจ้า เจ้าจงฝักไคร่ออกมาให้ข้า ” งูตัวนั้นก็ไม่ยอมฝักไข่ออกมา นายพรานท่านนี้ก็ได้ทรมาณเจ้างูจนเจ้างูยอมฝักไข่ออกมา นายพรานก็ได้เอ่ยออกมาว่า“ฝักออกมาอีกใบเดียวไม่พอ” งูตัวนั้นก็ได้ฝักไข่ออกมาอีกแล้วได้เอ่ยถามนายพรานว่า “แค่นี้พอไหม” นายพรานตอบ “ไม่พอฝักออกมาให้เยอะกว่านี้” งูตัวนั้นก็ได้ฝักไข่ออกมาจำนวนมากจนตายในที่สุด และไข่จำนวนมากที่กลอดออกมาจากงูมากมายก็ได้ฝักตัวออกมาจนทับนายพรานคนนั้นตายและได้ทับถมเป็นภูเขา จนเป็นตำนานที่มาของเขาวงกตจังหวัดราชบุรี ซึ่งชาวกะเหรี่ยงพื้นที่ยางน้ำกลัดได้ส่วนหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดราชบุรี จึงมีตำนานเกี่ยวกับเรื่องงูด้วย

เรื่องที่ 2 “บวชนพรหน้าไฟ” เรื่องราวมีอยู่ว่า “มี 2 สามภรรยาเมียอาชีพชอบล่าสัตว์ป่าและบุตรก็หนีไปบวชนพร บิดา มารดาได้รับผลกระทบที่ได้ล่าสัตว์และเสียชีวิตลงแต่ไม่ได้ตกรก เพราะมีแสงสว่างจากจิวรณจึงมีความเชื่อว่าการบวชนพรหน้าไฟช่วยให้ บิดา มารดา ไม่ตกรกนรก

เรื่องที่ 3 “ช่างเผือก” มีชายคนหนึ่งได้ไปตีมนำบัสสาวะช่างเผือก หลังจากนั้น 1 เดือนได้ท้องคลอดออกมาเป็นบุตรสาว โทมบุตรสาวได้หนีไปเล่นน้ำกับช่างเผือกผสมของสาวน้อยได้ลอยบับสายน้ำ ชาวบ้านได้เห็นเส้นนั้นแล้วตามจับตัวพ่อช่างเผือกได้ออกตามหาลูกไม่เจอและได้พบแมลงตัวหนึ่งซึ่งรู้ว่าบุตรสาวนั้นอยู่ที่ไหน แมลงตัวนั้นได้นำช่างเผือกไปและได้พบเจอบุตรสาวช่างเผือกได้นำของทุกอย่างมาล่อให้ลูกสาวกลับมาแต่สุดท้ายช่างเผือกตัวนั้นก็ได้อาบน้ำศพตัวเองจนตายหลังจากนั้นบุตรสาวก็ได้วิ่งเข้าไปในกองไฟตายตามพ่อช่างเผือกไป

จากเรื่องราวตำนานที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในชุมชนถึงแม้จะมีการรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วจากภายนอกก็ตาม

**1.2 ภาษา** เนื่องด้วยในพื้นที่ของชุมชนยางน้ำกลัดได้มีผู้นอกอาศัยอยู่อย่างน้อย 2 กลุ่มหลักด้วยกัน คือ ชาวกะเหรี่ยง และชาวไทย เป็นผลให้ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารมีทั้งสองภาษา คือ ภาษากะเหรี่ยงและภาษาไทย โดยภาษาไทยนั้น ทั้งคนไทยและคนกะเหรี่ยงสามารถสื่อสารได้ เนื่องด้วยการได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในพื้นที่และอิทธิพลทางวัฒนธรรมหลักของสังคมที่แพร่ขยายเข้าสู่ชุมชน อีกทั้งการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมระหว่างชาวกะเหรี่ยงกับชาวไทย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางภาษาขึ้น จากการสัมภาษณ์กำนันคอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลยางน้ำกลัดได้ ได้กล่าวว่า

“ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยการพูดคุยกันหมดแล้ว ยกเว้นแต่คนรุ่นเก่าที่เป็นชาวกะเหรี่ยง ยังคงพูดภาษากะเหรี่ยงกันภายในครอบครัว เด็กรุ่นใหม่ที่ยังเรียนหนังสือไม่ค่อยพูดภาษากะเหรี่ยงแล้ว เพราะกลัวว่าคนอื่นจะรู้ว่าเป็นกะเหรี่ยง รู้สึกอายที่จะพูดภาษากะเหรี่ยง ต่อไปภาษากะเหรี่ยงอาจจะหมดไปก็ได้”

(ดอกไม้ คนบุญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

ซึ่งแนวคิด “ความเป็นไทย” ที่เข้ามาในชุมชนผ่านระบบการศึกษาทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่กล้าที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงของตนเอง อาจส่งผลให้คนรุ่นต่อไปไม่ให้ความสำคัญและตระหนักถึงการสืบทอดภาษากะเหรี่ยงที่เป็นมรดกอันล้ำค่าของกลุ่มตนเอง ไว้ และสุดท้ายอาจถูกกลืนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่อย่างสมบูรณ์ก็เป็นได้

ส่วนกลุ่มคนไทยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่และได้มีการแต่งงานกับชาวกะเหรี่ยงนั้น บางส่วนสามารถสื่อสารด้วยภาษากะเหรี่ยงได้อย่างชัดเจน และการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนการสืบทอดภาษากะเหรี่ยง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เข้ามาดำเนินงานในด้านการจัดทำพจนานุกรมภาษากะเหรี่ยงที่ใช้การถอดคำศัพท์จากบทพูด และเขียนเป็นตัวอ่านภาษาไทย เป็นต้น ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวในการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเอง ถึงแม้ว่าปัจจุบันภาษากะเหรี่ยงเหลือเพียงภาษาพูดไม่ปรากฏภาษาเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วก็ตาม

## ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง

ศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ถือเป็นงานแสดงที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มประการหนึ่ง โดยผลิตผลทางวัฒนธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นจากปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงและต้องการอนุรักษ์ รวมทั้งถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไป โดยศิลปะการแสดง ประกอบด้วย

1. การแสดงเย็บเปีย คือ การเป่าแคนประกอบการร้องเพลง ใช้ในการเกี่ยวพาราฮีของหนุ่มสาวและงานรื่นเริง โดยแคนของชาวกะเหรี่ยงทำด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะยาวกว่าแคนทั่ว ๆ ไป ซึ่งการแสดงเย็บเปียสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนหนุ่มสาวที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์และสานต่อในการสร้างครอบครัวร่วมกัน ซึ่งในการเกี่ยวพาราฮีกันนั้น ในสมัยอดีตไม่สามารถกระทำได้อย่างเปิดเผย แต่ต้องกระทำผ่านงานแสดงหรือในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน

2. การแสดงเต๋นา หรือ นะเต๋เย เป็นเครื่องดนตรีกะเหรี่ยงประเภทดีดที่ทำจากแก่นขนุนหรือต้นกุ่ม เนื่องจากเสียงที่ได้จากไม้เหล่านี้จะให้ความไพเราะมากกว่าการทำจากไม้ชนิดอื่น การแสดงนี้นิยมแสดงในงานประเพณีกินข้าวห่อ พิธีเวียนศาลา และงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยคำว่าเต๋นา

เป็นภาษาพูดของชาวกะเหรี่ยงโปวหรือโพล่ง ส่วนนยะเค่ย เป็นภาษาพูดของชาวปกากะญอ เพื่อใช้เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้

3. การแสดงซังท้อง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี มีสามสาย ทำจากไม้ไผ่ในสมัยก่อนสายทำจากเชือกปอ อาบด้วยยางสน หรือขี้ผึ้ง ปัจจุบันใช้สายกีตาร์ เนื่องจากหาได้ง่ายกว่า และให้เสียงที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของเครื่องดนตรีชนิดนี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ชุมชนรับกระแสวัฒนธรรมสากลเข้ามาผ่านการติดต่อกับชุมชนเมือง และสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างลงตัว

4. การตีกลองกะเหรี่ยง สำหรับการตีกลองกะเหรี่ยง จะเล่นกันในช่วงเวียงศาลาก่อเจดีย์ทราย แห่พุ่มดอกไม้ ผู้หญิงจะเป็นคนตีกลอง ผู้ชายเป็นคนรำ แห่รอบศาลาประเพณีและรอบเจดีย์ กลองกะเหรี่ยงทำมาจากแก่นขนุน และหนังค่าง หรือหนังกระเจง มีลักษณะคล้ายคลึงกลองยาวของไทย แต่มีขนาดที่สั้นและเล็กกว่าเล็กน้อย โดยสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงเป็นผู้ตีกลอง จากการสันนิษฐานของปราชญ์ชุมชนได้ความว่า

“การตีกลองในงานพิธีกรรมเพื่อแสดงถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ การให้ผู้หญิงซึ่งเป็นเพศที่อ่อนโยนเป็นผู้ตีกลอง อาจทำให้การติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติสามารถกระทำได้ง่ายกว่าเพศชาย”

(ชัยชนะ เสน่ดีบัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

5. การรำตง เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในหลายพื้นที่ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เช่น การทำไร่ ทำนา เป็นต้น โดยการแสดงรำตง ในพื้นที่ชุมชนข่างน้ำกัลได้้นั้น ได้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากไม่มีการสืบทอดต่อกันจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ศิลปะการแสดงของชาวกะเหรี่ยงในชุมชนข่างน้ำกัลได้้นั้น ยังคงพบเห็นได้จากงานพิธีกรรมสำคัญ และการแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยโครงการการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี ได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการฝึกหัดทั้งการแสดงและการเล่นดนตรีกะเหรี่ยงให้กับเด็กรุ่นใหม่ ผ่านนักเรียนโรงเรียนบ้านข่างน้ำกัลได้้นั้น ทำให้ศิลปะการแสดงของชาวกะเหรี่ยงได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ ถึงแม้ว่าจะมีอิทธิพลของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้าสู่ชุมชนวิถีการแสดงดั้งเดิมเลือนหายไปเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ล้าสมัย” ไปในที่สุด

### ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล

1. **แนวปฏิบัติทางสังคม** สำหรับแนวปฏิบัติทางสังคมของคนในชุมชนขานน้ำกัลได้ ยังคงยึดวิถีดั้งเดิมเป็นหลักสะท้อนให้เห็น ได้จากการประกอบอาชีพทำไร่ เลี้ยงสัตว์เป็นหลักแต่มีการนำวิทยาการทางความคิดและเครื่องทุ่นแรงสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานเพื่อทำให้เกิดรายได้และความมั่นคงในชีวิตมากยิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์คุณสมจิต พูนเสน เกษตรกรชุมชนขานน้ำกัลได้ และเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ให้ข้อมูลว่า

“วิถีของคนในขานน้ำกัลได้ส่วนใหญ่ยังคงทำเกษตรเหมือน ๆ เดิม แต่มีการนำเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้น”

(สมจิต พูนเสน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

อีกประการหนึ่งที่ยังคงอยู่กับชุมชนคือ ความเชื่อดั้งเดิม แม้จะเลือนหายไปบ้าง แต่ยังคงเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชนได้ ดังเช่นกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ให้ความเคารพนับถือหลวงพ่อนวม อดีตพระเกจิชื่อดังของเมืองราชบุรี ที่ท่านเดินธุดงค์ผ่านมาในบริเวณชุมชนขานน้ำกัลได้และได้ปักกลดเพื่อปฏิบัติธรรมพร้อมทั้งเผยแพร่คำสอน และแนวทางปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงนับถือหลวงพ่อนวมเป็นอย่างมาก ไม่มีใครกล้าละเมิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณที่ตั้งของศาลหลวงพ่อนวม คุณเจริญพร สถาพล หนึ่งในชาวกะเหรี่ยงชุมชนขานน้ำกัลได้ ได้กล่าวว่า

“ในสมัยอดีตชาวกะเหรี่ยงนับถือผี และเมื่อหลวงพ่อนวมเดินธุดงค์ผ่านมา ให้คำสั่งสอนต่าง ๆ ชาวกะเหรี่ยงเลยนับถือหลวงพ่อนวมด้วย พร้อมทั้งตั้งศาลบริเวณที่ท่าน (หลวงพ่อนวม) ปักกรดไว้และเมื่อถึงช่วงสงกรานต์ ชาวกะเหรี่ยงจะรวมตัวกันไปวัดแจ้ง อำเภอดำรงวิทยาราชบุรี ซึ่งเป็นวัดของหลวง พ่อนวม เพื่อร่วมงานทำบุญประจำปี”

(เจริญพร สถาพล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

แต่ด้วยอิทธิพลของความเป็นเมืองที่แพร่ขยายเข้าสู่ชุมชนขานน้ำกัลได้ ส่งผลให้แนวปฏิบัติทางสังคมบางประการได้ลดน้อยลงไป เช่น วิถีการอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาแหล่งอุดมสมบูรณ์ ซึ่งปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร เป็นต้น

2. **ประเพณีและพิธีกรรม** ประเพณีและพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงชุมชนยางน้ำกลัดใต้ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายพิธี ดังนี้

1. ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงและพิธีเรียกขวัญ จากการสัมภาษณ์ กำนันดอกไม้ คนบุญ กำนันตำบลยางน้ำกลัดใต้ กล่าวว่า

“ในช่วงเดือน 9 ของทุกปี ชาวกะเหรี่ยงแต่ละหมู่บ้านจะประกอบ ประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยงหรือภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “อั้งมีถ่อง” เป็นการประกอบพิธีกรรมผูกข้อมือเรียกขวัญให้ลูกหลานได้กลับมาอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาในครอบครัว”

(ดอกไม้ คนบุญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

ประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงจัดขึ้นปีละหนึ่งครั้ง กำหนดให้วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันแรกของประเพณีของหมู่บ้านลำดับแรก โดยในพื้นที่ตำบลยางน้ำกลัดใต้ หมู่บ้านแรกทีดำเนินการประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยงคือ หมู่บ้านพุกูล แล้วตามด้วยหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ผู้นำหมู่บ้านจะมีการกำหนดวัน ไม่ซ้ำซ้อนกัน

ในการจัดเตรียมข้าวห่อกะเหรี่ยงนั้น ประกอบด้วยวัตถุดิบคือ ข้าวเหนียว น้ำตาล เกลือ มะพร้าว ใบผากหรือใบตอง ดอก และภาชนะและเชื้อเพลิงที่ใช้ต้มข้าว โดยมีวิธีการตามคำบอกเล่าของ คุณศรีพน นาคะเวช ชาวกะเหรี่ยงชุมชนยางน้ำกลัดใต้และอดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้ำกลัดใต้ว่า

“หลังจากเตรียมวัตถุดิบคือ ข้าวเหนียว ใบตองหรือใบผากแล้ว คนในครอบครัวจะช่วยกันห่อให้เป็นรูปร่างคล้ายขนมเทียน ฐานเล็กกว่า ปลายแหลมยาวกว่า ยาวประมาณ 2 –3 นิ้ว โดยบางครอบครัวอาจนำข้าวเหนียวไปแช่น้ำให้พองโตก่อนจะห่อหรือไม่แช่ก็ได้ ในการห่อจะต้องห่อให้แน่นเพื่อกันน้ำเข้าไปในข้าวเหนียวเมื่อนำไปต้ม การต้ม 1 ปี๊บจะใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง เพราะฉะนั้นคนในบ้านจะต้องช่วยกันดูไม่ให้น้ำแห้งและไม่ให้เชื้อไฟไหมค ไม่อย่างนั้นข้าวเหนียวอาจจะไม่สุก”

(ศรีพน นาคะเวช, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

การสังเกตว่าข้าวเหนียวที่ต้มสุกหรือไม่ จะต้องแกะข้าวเหนียวออกมาจากห่อและดูว่าข้าวเหนียวยึดตัวกันจนเหนียวและเหนียว ถ้าเป็นไปตามลักษณะดังกล่าว แสดงว่าข้าวเหนียวสุกตามที่ต้องการแล้ว



ส่วนการทำน้ำกระฉิดเพื่อทานคู่กับข้าวห่อนั้น คุณพร้อมเพรียง จิตแจ่ม ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านพุกพลูได้อธิบายขั้นตอนการทำไว้ว่า

“การทำน้ำกระฉิดหรือน้ำจิ้ม เอาไว้ทานกับข้าวห่อนั้น จะใช้มะพร้าว น้ำตาล และเกลือ นำมาเคี่ยวไฟให้เหนียว เมื่อเคี่ยวจนน้ำจิ้มเหนียวได้ที่ สีจะออกน้ำตาลก็ถือว่าใช้ได้แล้ว”

(พร้อมเพรียง จิตแจ่ม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

ข้าวห่อที่จัดทำในกิจกรรมวันประเพณีกินข้าวห่อ จะทำ 2 ชนิด ชนิดที่ทำสำหรับทำพิธีเรียกขวัญ ซึ่งแสดงถึงการรวมคนให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน ให้มีความรักสามัคคี ตลอดจนให้มีความสุข ความอดทน สุขภาพดี จะห่อแล้วร้อยด้วยดอกลีป็นช่อ ช่อ 40 – 50 ห่อ เพื่อนำไปใช้ในพิธีผูกข้อมือเรียกขวัญ เสร็จพิธีแล้วทุกคนจะนำไปไว้ที่หัวนอนของตนเพื่อความเป็นสิริมงคลตลอดปี

สำหรับข้าวห่อที่ไม่ได้ทำเป็นช่อจะต้มแล้วนำไปทำพิธีเรียกขวัญเช่นกัน เสร็จแล้วเอาไว้เพื่อต้อนรับเพื่อนบ้านหรือแขกผู้มาเยี่ยมเยียนกินกันและแจกให้นำกลับไปกินที่บ้านฟรี ไม่มีการขาย ไม่มีการหวงแหนข้าวห่อนี้จะกินกับน้ำจิ้ม

ในประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยง จะมีพิธีเรียกขวัญโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ขวัญกลับเข้ามาอยู่กับตัว ให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรค ประพฤติตนเป็นคนดี มีความอดทน มีความกตัญญู มีความสามัคคี มีสุขภาพที่แข็งแรง หายเจ็บหายป่วย พิธีเรียกขวัญจะทำพิธี ครั้ง คือ ประมาณ 2 ทุ่มของวันที่ต้มข้าวห่อเสร็จ และเข้ามีดประมาณตี 5 ของวันถัดไปหรือเรียกว่าวันเที๋ยว (วันที่มีการแจกจ่ายข้าวห่อให้กับแขกผู้มาเยือน) ซึ่งการเรียกขวัญจะทำกันทุกบ้าน มีอุปกรณ์ในพิธีพร้อมนัยความหมาย คือ

1. ด้ายแดง หมายถึง การมีอายุมั่นขวัญขึ้น ผูกมิตร สัมพันธไมตรีไม่ให้ขาดสายไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ถ้ามีด้ายแดงที่ข้อมือ ถือเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นคนกะเหรี่ยงด้วยกัน
2. ช่อข้าวห่อปลายแหลม หมายถึง ความเหนียวแน่นเป็นกลุ่มก้อนอย่างฉลาดเฉลียว
3. กล้วยน้ำว่า หมายถึง ความรักใคร่ปรองดองเป็นเครือญาติที่เป็นระเบียบ ใครเห็นก็รักใคร่ชื่นชม
4. ข้าวปากหม้อ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์
5. ยอดดอกดาวเรือง หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง ความยั่งยืน
6. น้ำ หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธิ์สดใสเยือกเย็นและโปร่งใส ใครได้ดื่มก็ชื่นใจ



7. อ้อย หมายถึง ความอ่อนหวาน อ่อนโยน พัฒนาชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างเป็นขั้นตอน
8. เทียน 1 เล่ม หมายถึง แสงสว่างในการนำทางชีวิต
9. เครื่องประดับเงิน หมายถึง ความมั่งคั่ง ทรัพย์สินเงินทอง

เมื่อได้เวลาที่กำหนด จะนำอุปกรณ์เหล่านี้ทำพิธีเรียกขวัญ โดยผู้อาวุโสในครอบครัวจะเป็นผู้ทำพิธีกล่าวเชิญขวัญของคนในบ้านที่อยู่ภายนอกให้กลับเข้ามาภายในบ้าน ซึ่งตามความเชื่อของชาวกะเหรี่ยง มนุษย์จะมีขวัญทั้งสิ้น 7 ขวัญ อยู่ที่ตนเอง 1 ขวัญและอยู่ภายนอกอีก 6 ขวัญ ในระหว่างการเรียกขวัญนั้น คนในครอบครัวหรือผู้ดำเนินพิธีก็ได้ จะจุดประทัด หรือยิงปืนขึ้นฟ้า หรือเคาะปี่บ หรือเคาะประคูดหน้าบ้านให้เกิดเสียงดัง ซึ่งจะท่าเหมือนกันทั้ง 2 ช่วงเวลา แต่ส่วนที่มีความแตกต่างคือ การเรียกขวัญในช่วงค่ำของวันต้มข้าวห่อจะไม่มีการผูกค้ายแดงที่ข้อมือ แต่การผูกค้ายแดงจะกระทำกันในการเรียกขวัญช่วงเช้าตรู่ของวันเที่ยว

โดยการผูกค้ายแดงนั้น คนในครอบครัวจะผูกให้กับผู้อาวุโสของครอบครัวก่อน หลังจากนั้น ผู้อาวุโสจะผูกให้กับคนในครอบครัวทุกคน โดยมีการผูกที่ข้อมือ ส่วนการผูกทั้งข้อมือและข้อเท้า นั้นจะกระทำกับคนที่เกิดในเดือน 9 ซึ่งถือว่าเป็นเดือนที่จัดประเพณีกินข้าวห่อเท่านั้น ซึ่งตามความเชื่อ เมื่อมีการผูกค้ายแดงแล้ว จะต้องผูกไว้อย่างน้อย 3 วัน เพื่อความเป็นสิริมงคล ถึงจะเอาออกได้

ประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยงยังแฝงไว้ด้วยนัยแห่งความหมายของความสมัครสมานสามัคคีภายในกลุ่มเครือญาติ ดังความหมายของค้ายแดงที่เป็นสัญลักษณ์ถึงการผูกมิตร สัมพันธไมตรีไม่ให้ขาดสายไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม เปรียบเช่นเดียวกันกับประเพณีสงกรานต์ของไทยที่เมื่อถึงช่วงเวลาดังกล่าว ญาติพี่น้องจากแดนไกลจะมาเยี่ยมเยียนกันและกัน ส่งผลให้เกิดความแน่นแฟ้นในกลุ่มเครือญาติมากขึ้น ดังการให้ข้อมูลของคุณศรีเจริญ สถาพล ชาวกะเหรี่ยงชุมชนยางน้ำกัลได้ กล่าวว่า

“ประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยงเหมือนกับการรวมญาติ วันนี้ พี่สาวของพี่ก็มาจากราชบุรีมาเยี่ยมเยียนกัน เมื่อวันก่อนที่ราชบุรีมีกินข้าวห่อ พี่ก็ไปเยี่ยมญาติของพี่”

(ศรีเจริญ สถาพล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

2. ประเพณีเวียนศาลา เป็นประเพณีของชาวกะเหรี่ยงที่จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง ในช่วงเดือนห้า (ตรุษสงกรานต์) และเดือนสิบเอ็ดของทุกปี ในช่วงเดือนห้า จะมีการก่อเจดีย์ทราย และทำพิธีกันในช่วงของเทศกาลสงกรานต์ ส่วนเดือนสิบเอ็ด จะมีการจัดพุ่มไม้ให้สวยงามและนำไปเวียนรอบ

ศาลา (ศาลาเป็นสถานที่เก่าแก่ของหมู่บ้านที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ) บริเวณที่จัดทำประเพณีเวียนศาลา จะมีการปลูกต้นโพธิ์มาตั้งแต่ดั้งเดิมบางหมู่บ้านก็จะมีสัญลักษณ์ที่สักการะและทำการเวียนศาลาบริเวณรอบต้นโพธิ์ และรอบสัญลักษณ์ที่ชาวบ้านนับถือเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและเป็นการทำบุญให้เกิดสิริมงคลสำหรับกิจกรรมการเวียนศาลา ในเดือน 5 จะมีการก่อเจดีย์ทรายและทำการเวียนศาลาประจำหมู่บ้านก่อนวันทำการเวียนศาลา 1 วัน ในเวลากลางวัน ชาวบ้านทุกคนพร้อมใจช่วยกันมาจัดเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ของบริเวณที่จะทำการเวียนศาลา ทำความสะอาดศาลา และบริเวณลานประเพณี ก่อเจดีย์ทราย จัดหาดอกไม้มาประดับบริเวณ และร้อยพวงมาลัยประดับเจดีย์ทราย จัดทำตุงประดับเจดีย์ และสวดอย่างสวยงาม

ในเวลากลางคืน ประมาณ 19.00 น. ชาวบ้านพร้อมกันบริเวณลานประเพณี พร้อมด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ขบวนแห่กลองยาว ผู้อาวุโสที่ชาวบ้านนับถือประจำหมู่บ้านนำขบวนเวียนศาลาและทำการเวียนศาลาบริเวณรอบต้นโพธิ์ และรอบสัญลักษณ์ที่ชาวบ้านนับถือ ประมาณ 3 – 5 รอบ เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและเป็นการทำบุญให้เกิดสิริมงคลดังได้กล่าวมาแล้ว

สำหรับกิจกรรมการเวียนศาลา ในเดือน 11 ก็ทำกิจกรรมเหมือนกับการเวียนศาลาในเดือน 5 เช่นกันทุกประการแต่ต่างกันตรงที่ไม่มีมีการก่อเจดีย์ทรายเท่านั้น และหลังจากทำประเพณีการเวียนศาลาเรียบร้อยแล้ว ก็มีการเล่นสนุกสนานของเด็ก ๆ และหนุ่มสาว เช่นรำวง เป่าแคน เล่นสลับบัว หรืออื่น ๆ แล้วแต่ความนิยมของแต่ละหมู่บ้าน

นอกเหนือจากประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนในข้างต้น ในสมัยอดีตยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการเกษตร เช่น การกินข้าวเชื่อ พิธีเลี้ยงผีไร่ พิธีเลี้ยงเทพขวัญข้าว (พระแม่โพสพ) เป็นต้น แต่ในปัจจุบันพิธีกรรมเหล่านี้ได้เลือนหายตามกาลเวลาด้วยปัจจัย 2 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. การไม่มีผู้นำพิธีกรรม ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม หรือหมอผีของชุมชนนั้น ได้ลดน้อยและหมดไปจากชุมชนโดยไม่มีผู้สืบทอด
2. วิธีการปลูกพืชที่แปรเปลี่ยน จากแต่เดิมเคยใช้แรงงานคนเป็นหลักในทุกกระบวนการของการผลิต แต่เมื่อมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาในชุมชน วิธีการทำไร่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แรงงานคนลดบทบาทลง เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรเป็นหลัก กอปรกับแนวคิดสมัยใหม่ที่มองว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำเกษตรเป็นเรื่องยุ่งยาก ไม่ทันกับเวลาที่จะต้องเร่งผลผลิต จึงส่งผลให้พิธีกรรมเหล่านี้ค่อย ๆ ลดลงและเลือนหายไปจากชุมชน

#### ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาตินั้นมีอยู่ด้วยกันหลากหลายประการ หนึ่งในนั้นคือ เรื่องของ อาหารการกิน โดยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

ชุมชนชนาน้ำกลัดใต้ มีอาหารที่เป็นเฉพาะถิ่นซึ่งสะท้อนการบูรณาการความรู้กับธรรมชาติเข้าด้วยกันอย่างลงตัว และเรื่องของ โสมสเดย์ชุมชน ดังจะกล่าวถึงต่อไป

#### 4.1 อาหารการกิน

สำหรับอาหารการกินของชาวกะเหรี่ยงได้มีการปรับเปลี่ยนไปเช่นเดียวกัน แต่ยังคงมีปราชญ์ด้านนี้ที่สามารถประกอบอาหารพื้นถิ่นได้ คือ คุณศรีเจริญ สดากล ชาวกะเหรี่ยงชุมชนชนาน้ำกลัดใต้ ซึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารกะเหรี่ยงทั้งหมด ดังนี้

1) แกงหยวกกล้วยไก่ ถือเป็นอาหารพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง โดยนำหยวกกล้วย นำมาล้างให้สะอาด หั่นตามยาวให้ได้ชิ้นพอดีคำแช่น้ำเกลือไว้ สำหรับพริกแครงเริ่มจากพริกชี้หนูแห้ง กระเทียม ขมิ้น ตะไคร้ กะปิ พริกไทยดำ โขลกให้ละเอียด ต่อจากนั้นนำกะทิ 1 ส่วนเอาตั้งไฟเคี่ยว ใส่พริกแครงลงไปผัดให้ได้กลิ่นหอมนำเนื้อไก่ใส่ลงไป รอให้เดือดอีกครั้ง แล้วเติมกะทิอีกส่วนที่เหลือลงไป รอให้เดือดแล้วใส่หยวกกล้วยลงไป เติมหัวกะทิลงไป โรยด้วยใบมะกรูด ถือเป็นอันเสร็จสิ้น

2) ปะน้าอื้อผ่อง (หลามใบบอน) อาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงปรุงจากใบอ่อนของต้นบอน ผสมเครื่องแกงส้ม ปรุงรสด้วยมะขามเปียก มะแว้งเกลือและเผาในกระบอกไม้ไผ่ ใช้ไม้ไผ่คนในกระบอกจนสุกมีกลิ่นหอม รสชาติกลมกล่อม

3) แกงแดงเปรี้ยว แกงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ด้วยรสชาติหอมจากข้าวคั่ว เครื่องแกงเผ็ดและรสชาติ เผ็ดจัดจ้านจากพริกกะเหรี่ยงผสมพริกพราวนทำให้แกงแดงเปรี้ยวเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของชาวกะเหรี่ยง นิยมทำแกงแดงเปรี้ยวในฤดูเกี่ยวข้าว เพื่อเลี้ยง คนที่มาลงแขกเกี่ยวข้าว เครื่องแกงเผ็ด ข้าวคั่ว เพิ่มความหอมและทำให้น้ำแกงข้น

4) น้ำพริกคองกะบัง น้ำพริกมะแว้งเปรี้ยวพอดิ่ลัน เผ็ดกลมกล่อม จิ้มด้วยมะเขือม่วง มะเขือขาว กระเจี๊ยบสด มะระขี้น

5) กะปิปลา (ข้าพะอั้ง) อาหารกะเหรี่ยงคล้ายน้ำพริกปลาร้า หรือน้ำบูดู จากปลาหมักรับประทานกับผักสดผักต้ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งขมิ้นขาว ปัจจุบันหารับประทานได้ค่อนข้างยาก

6) หมี่ลี (ข้าวเหนียวเหลือง) อาหารว่างสูตรเด็ดทำจากข้าวเหนียวนึ่งสุก ตำในครกไม้ ใส่งาขาวหรืองาคั่วให้หอม หอม หวาน มันอร่อย ทานกับกาแฟ/ชา ปกติจะทำกินในช่วงฤดูหนาว หลังการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉาง

7) เปียกข้าวฟ่าง เป็นขนมหวาน มัน ปรุงจากข้าวฟ่างที่ปลุกในชุมชนกะเหรี่ยงชนาน้ำกลัดใต้เอง เคี้ยวกับน้ำตาลโดนตราดด้วยกะทิสดทำให้ได้รสชาติที่กลมกล่อมลงตัว

อาหารของชาวกะเหรี่ยงที่กล่าวมาทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันที่มีอยู่กับธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพรเป็นอย่างมาก จักรวาลโดยรอบวิถีชีวิตคือ ผืนป่า

อันอุดมสมบูรณ์ ที่แผงเร้นไว้ด้วยทรัพยากรอันทรงคุณค่า ซึ่งนั่นทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถจัดซื้อ กล่าวหาจากชนพื้นราบว่า “กะเหรี่ยงเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า” ได้เป็นอย่างดี

#### 4.2 ที่พักสัมพัทธ์วัฒนธรรมชุมชน (โฮมสเตย์)

การริเริ่มเกิดขึ้นมาของโฮมสเตย์ชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการนำความรู้มาบูรณาการกับการปฏิบัติ และสามารถก่อให้เกิดรายได้ขึ้นมาของคนในชุมชน ซึ่งการจัดทำที่พักแบบโฮมสเตย์นั้น สะท้อนแนวคิดการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือรังสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการทำให้คนในชุมชนเองและบุคคลภายนอกที่เข้ามาพักได้เข้าใจเรื่องราวของความเป็นธรรมชาติมากยิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์ครูพิทยา อินทร์มี ครูข้าราชการบำนาญ หนึ่งในเจ้าของโฮมสเตย์ชุมชนได้สะท้อนว่า

“การจัดทำที่พักแบบโฮมสเตย์ภายในชุมชนขาน้ำกัลดใต้ ถือเป็นแผนการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยไม่ต้องสร้างตึกหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมใด ๆ คนที่เข้ามาพักก็จะได้สัมผัสความเป็นวัฒนธรรมกะเหรี่ยงได้อย่างดีเยี่ยม เป็นการนำคุณค่าของชุมชนกะเหรี่ยงออกมาให้บุคคลภายนอกได้รับรู้รับทราบ”

(พิทยา อินทร์มี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

โฮมสเตย์ในชุมชนขาน้ำกัลดใต้ ปัจจุบันมีทั้งโฮมสเตย์ของชาวกะเหรี่ยง จำนวน 3 หลัง อีก 2 หลังกำลังเริ่มปรับปรุงบ้าน และโฮมสเตย์กึ่ง รีสอร์ทอีก 2 หลัง ซึ่งเป็นของผู้ประกอบการ แห่งหนึ่ง หมายถึง ผู้ประกอบการภายนอกที่อพยพเข้ามาทำงานและตั้งรกราก สร้างโฮมสเตย์กึ่งรีสอร์ท ที่ขาน้ำกัลดใต้ร่วมกับชุมชน อีก 2 หลัง

#### 4.3 วิถีเกษตร

เดิมชาวกะเหรี่ยงมีวิถีการประกอบอาชีพเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย มีการถางป่าเพื่อทำไร่ ขยายพื้นที่ไปอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ทำให้วิถีเกษตรต้องเปลี่ยนมาสู่การทำไร่แบบหมุนเวียนและ ไร่ผสมผสานที่อยู่ในพื้นที่ของตนเองแทน เช่น การทำไร่ข้าวฟ่าง เป็นต้น

#### ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม

ชุมชนกะเหรี่ยงขาน้ำกัลดใต้มีช่างฝีมือด้านการทอผ้า ผ้ากะเหรี่ยงเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ ทรงคุณค่าและน่าภูมิใจ มีลักษณะผ้าที่ทอด้วยมือโดยอาศัยเครื่องมือในการทอที่น้อยที่สุด แต่ผู้ทอ ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างสูงจึงจะสำเร็จเป็นผืนผ้า อาทิผ้านุ่ง ประกอบด้วยลวดลายจิตร บรรจง มีมากมายหลายลายและหลากสี ที่นิยมคือ สีแดงและสีดำ เสื้อ มีลักษณะเป็นเสื้อคลุมไม่มี

แขนมีลวดลายน้อยกว่าผ้าถุง จะเป็นลายในแนวตั้งและย่น ใช้สำหรับใส่สิ่งของติดตัวเดินทาง ทำด้วยผ้าทอมือเช่นเดียวกับผ้าถุงและเสื่อ

ศิลปะการทอผ้าสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษมีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยภูเขา ซึ่งมีลวดลายและสีฉูดฉาด โดยอาศัยสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาทำ เช่น สี ซึ่งย้อมจากหมากและค้ายซึ่งทำจากฝ้ายโดยกรรมวิธีและเทคนิคในการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เป็นเทคนิคและความสามารถของแต่ละคนหลักใหญ่ของการทอผ้าก็คือ การนำเส้นฝ้ายหรือไหมมาขัดกันให้เป็นลาย โดยจึงเส้นกลุ่มหนึ่งเป็นหลัก เรียกว่า เส้นยืน แล้วใช้อีกเส้นหนึ่ง เรียกว่าเส้นพุ่ง สอดตามขวางของเส้นยืน เมื่อสานขัดกันก็จะเกิดลวดลายต่าง ๆ

ผ้าบางชนิด ผู้ทอจะคิดหาวิธีสอดค้ายและสอดสีสลับกัน บางวิธีก็จะจับผูกและมัดแน่นเป็นช่วง ๆ หรืออาจจะยกค้ายที่ทอเป็นระยะ ๆ ทำให้เกิดลวดลายสวยงาม

ผู้ทอต้องสามารถจดจำลวดลายที่ตนคิดประดิษฐ์ได้ ถึงแม้แต่ละลวดลายจะมีความซับซ้อนและหลากหลาย แต่เขาก็สามารถนำมาประสานกันได้อย่างเหมาะสมงดงามแสดงถึงภูมิปัญญาและความสามารถของชาวชนบทเป็นอย่างดีผ้าทอมือจึงมีเทคนิคการทอและความสวยงามเป็นที่สุดผ้าทอของชาวบ้านมีรูปแบบ ระเบียบลาย ที่บ่งชี้ถึงกลุ่มของคนไทยสายต่าง ๆ ได้ ดังเช่น การให้ข้อมูลของที่เจียด ชาวแดง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านพุกูล่าง หนึ่งในชุมชนของยางน้ำกัลได้กล่าววว่า

“ผ้าทอกะเหรี่ยงมีลวดลายที่สวยงาม เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่คนที่ทอนั้นต้องอดทนสูงมาก เพราะใช้เวลาในการทอนาน ใช้เพียงแค่ว่ากระตุกเป็นเครื่องมือในการทอ แต่ผ้าทอกะเหรี่ยงราคาค่อนข้างสูง บางชุดราคาสูงถึงหลักหมื่นก็มี”

(เจียด ชาวแดง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 ตุลาคม 2562)

#### วิธีการทอผ้ากะเหรี่ยง

1. นำฝ้ายที่จัดหามาแล้ว หรือปั่นให้เป็นรูปกลม ๆ
2. นำทาเบลิง วางไว้ให้พอเหมาะกับความต้องการ กระดาษให้ได้ขนาดที่จะทอนำอุปกรณ์เสียบไว้ตามรูที่ต้องการ
3. คล้องฝ้ายไปมาลักษณะคล้ายแถวเรียงหน้ากระดานให้ได้ขนาดตามความเหมาะสมและต้องการ แล้วยกลง
4. ถอดออกมาทั้งหมด วางลงในแนวนอน ดึงอุปกรณ์ออกจากทาเบลิง



5. เลียบลู่ให้ได้ขนาด 45 องศา แล้วเริ่มทำการทอไปเรื่อย ๆ การยกดอกหรือลายต่าง ๆ แล้วแต่จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอ

6. นำมาเย็บเป็นรูปร่าง แล้วแต่ความต้องการผ้าทอ ซึ่งมีทั้งเป็นผ้าผืน ชิ้น เสื้อ รวมทั้งย่ามด้วย

ผ้าทอกะเหรี่ยงที่ทำสำเร็จแล้ว ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่รองนั่งห่มในครอบครัวชาวกะเหรี่ยง แต่ไม่ได้ใช้ทุกวันดังเช่นสมัยอดีต แต่จะใช้งานพิธีการสำคัญของชุมชน เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเวียนศาลา ประเพณีข้าวห่อ ซึ่งทุกคนจะต้องมีอย่างน้อยคนละ 1 ชุด

สำหรับลวดลายของผ้าทอกะเหรี่ยงนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายลาย เช่น ลายเสือควาย ลายน้ำเขียน ลายดาวสว่าง ลายไข่นก ลายเขียนกำไล ลายตาไม้เลื้อย ลายรอยเท้าลูกไก่ ลายดิงเสน่ห่านาง ลายเสือควานาง ลายเขียน ลายรอยเท้าแม่ไก่ ลายยกดอก ลายยอดเจดีย์ ลายตาบาน ลายคดเคี้ยว เป็นต้น ซึ่งลวดลายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ความผูกพันกับธรรมชาติ และความเป็นสมัยใหม่ที่เข้ามาผสมผสานกับวิถีดั้งเดิมได้อย่างลงตัว คงไว้ซึ่งความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี โดยลวดลายผ้าแสดงให้เห็นได้ดังภาพ

ในปี พ.ศ. 2556 ทางโรงเรียนยางน้ำกักได้ได้รับการสนับสนุน จากบริษัท SCB LIFE ได้พัฒนาผ้าทอให้มีรูปแบบประยุกต์ และออกแบบให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยพัฒนาให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านอาชีพ และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าทอกะเหรี่ยงประยุกต์ของบ้านยางน้ำกักได้ได้เป็นผลิตภัณฑ์ แต่ปัจจุบัน ไม่มีผู้สานต่อ โครงการจึงเป็นผลให้ทางศูนย์ผ้าทอกะเหรี่ยงของโรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางของการทำผลิตภัณฑ์ประยุกต์จากผ้าทอกะเหรี่ยงยังคงตกค้างอยู่ในศูนย์เป็นจำนวนมากทั้งผ้าที่ทอแล้วและผ้าที่นำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้า

การทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงยังแฝงไว้ด้วยมิติทางความเชื่อ คือ ห้ามทอผ้าหลังพระอาทิตย์ตก จะทำให้เกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและเสียชีวิตได้ ถือเป็น การสร้างกุศโลบายของชุมชนเนื่องจากในสมัยอดีตชุมชนไม่มีไฟฟ้าหรือแสงไฟที่ให้ความสว่างมากเพียงพอต่อการทอผ้า ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการทอและอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในชุมชนมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าจะมีไฟฟ้าให้ความสว่างมากเพียงพอแล้วก็ตาม

#### ด้านที่ 6 การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นจุดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนยางน้ำกักได้ คือ

1. การทอยสะบ้าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่นิยมเล่นในช่วงสงกรานต์ มีลักษณะคล้ายกับการทอยสะบ้าของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ จากการให้ข้อมูลของคุณเจริญพร สถาพร กล่าวว่า



“การเล่นทอยสะบ้าของชาวกะเหรี่ยง จะนิยมเล่นกันในช่วงสงกรานต์ มีลักษณะคล้ายกับการทอยสะบ้าของชาวมอญ”

(เจริญพร สถาพร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2562)

แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างคนในชุมชนได้

2. การเป่าลูกดอก ถือเป็นการเล่นที่จำลองวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในอดีตที่ต้องออกล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร ในพื้นที่ชุมชนขยงน้ำกัลคีได้ จะมีการเล่นเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการคงไว้ซึ่งวิถีดั้งเดิมที่คนรุ่นต่อมาสามารถสืบสานต่อไป

3. การยิงหน้าไม้ เช่นเดียวกันกับการเล่นเป่าลูกดอก ถือว่าเป็นการจำลองวิถีความเป็นอยู่ที่ต้องออกล่าสัตว์มาเลี้ยงดูคนในครอบครัว รวมทั้งใช้ในการป้องกันอันตราย ซึ่งชาวกะเหรี่ยงสมัยอดีตจะต้องฝึกยิงหน้าไม้ให้มีความแม่นยำด้วย

โดยทั้งกิจกรรมการเป่าลูกดอกและการยิงหน้าไม้กลายเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันกันอย่างต่อเนื่องและเป็นทางการของประเทศไทย เช่น การแข่งขันในกีฬาไทยภูเขาแห่งประเทศไทย (ในปี พ.ศ. 2560 จัดเป็นครั้งที่ 29) เป็นต้น

## ข้อมูลของชุมชนนาพันสาม

### 1. ประวัติชุมชน

เนื่องด้วยชัยภูมิที่ตั้งของตำบลนาพันสามมีคลองที่สำคัญชื่อว่าคลองใหญ่ เป็นคลองที่สามารถเดินทางเข้าเมืองเพชรบุรี โดยผ่านบ้านปากง่าม ผ่านนาเกาะ บ้านหัวคู คลองหนองบุญนาค บ้านโพธิ์พระนาโทร บ้านเจ๊กสี โตนดหลาย โคนหม้อ คลองยาง วัดป่าอมถึงวัดเกาะและออกสู่แม่น้ำเพชรบุรี และเชื่อมต่อไปออกทะเล โดยผ่านนาขลุ่ บ้านฝั่งท่า ปากง่าม ซึ่งเป็นแยกที่จะออกไปคลองใหญ่ บางทะลุ และออกทะเลได้ ส่วนคลองสายเขาทโมน ไร่ถีน้อย ห้วยกาหลง ตาลสูง สมอดานถึงนาพรมนั้นมีคอกยได้ใช้สัญจร

มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมบริเวณนี้เป็นทะเลทั้งหมดแต่มีบางช่วงบางแห่งมีเนื้อที่ผุดขึ้นมาให้สามารถทำไร่ทำนากันได้ มีประชาชนอยู่อาศัยใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน พื้นที่ตำบลนาพันสามน่าจะเป็นพื้นที่ที่มากที่สุดภายในพื้นที่ 4-5 ตำบลใกล้เคียง มีเรือเดินสมุทรลำใหญ่แล่นมาจากเมืองจีนเพื่อมาทำการค้าขาย และได้แล่นมาถึงตำบลนาพันสาม เห็นชาวบ้านปลูกข้าวมาก จึงเอามาแลกข้าว นายเรือจึงคำนวณว่าชาวบ้านทำนาข้าวน่าจะไม่ว่ากว่าพันสามร้อยลิ หรือ พันสามร้อยไร่ อากัง (นายท้ายเรือในยุคนั้น) บอกว่า 1,300 ไร่ ทำไมจึงมากมายเสียจริง ๆ ดังนั้นจึงเรียก

ตำบลแห่งนี้ว่า “ตำบลนาพันสาม” มาจนถึงปัจจุบัน สามารถแสดงประวัติของแต่ละหมู่บ้านได้ดังต่อไปนี้

1. **บ้านนาขลุ่ย** เป็นหมู่บ้านใหญ่ ประกอบด้วยเขตการปกครองของมหาดไทย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ชาวบ้านเล่ากันว่าในอดีตบ้านนาขลุ่ยเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ มีบ้าน 2 ฟาก ตรงกลางมีตรอกซอยสำหรับผู้คนสัญจรไปมา เป็นหมู่บ้านที่เจริญรุ่งเรืองแห่งหนึ่ง ต่อมาเกิดเหตุร้ายเกิดขึ้นกับหมู่บ้านในตอนกลางคืนมีลูกอกกาบาตตกลงมา ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านต้องเสียชีวิตและล้มตายเป็นจำนวนมาก ผู้ที่ไม่ตายจึงย้ายบ้านเรือนไปปลูกที่อื่น ตระกูลที่เคยอาศัยอยู่บริเวณบ้านนาขลุ่ยเก่า คือ ตระกูลสังข์ด้วง ชื่อของหมู่บ้านมาจากชื่อของต้นไม้ที่ขึ้นอยู่มากบริเวณหมู่บ้าน และบริเวณท้องนา คือ ต้นขลุ่ย ซึ่งต้นขลุ่ยสามารถนำมาทำยาสมุนไพรรักษาโรคได้ อีกแนวคิดหนึ่งเชื่อว่าชื่อของหมู่บ้านมาจาก “นาอีลุ่ย” แล้วเพี้ยนเสียงมาเป็น “บ้านนาขลุ่ย”

2. **บ้านนาโตนด** หมู่ที่ 3 ตามท้องนามจะมีต้นตาลจำนวนมาก ซึ่งต้นตาลนั้น ส่วนของลำต้นสูงกว่าต้น ไม้ชนิดอื่น ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่าหมู่บ้าน “นาโตนด” ซึ่งหมายถึง หมู่บ้านที่มีต้นตาลขึ้นเป็นจำนวนมากนั่นเอง

3. **บ้านนาเทียน** มาจากชื่อของตาเทียนกับยายสี่ ซึ่งมีอาชีพทำนาและเป็นเจ้าของพื้นที่นาจำนวนหลายร้อยไร่ มองไปทางไหนก็มีแต่พื้นที่นาของตาเทียน ตาเทียนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยแบ่งปันให้เพื่อนบ้านเช่าทำนา ชาวบ้านบริเวณนั้นยกย่องความมีน้ำใจของตาเทียน จึงนำชื่อของตาเทียนมาตั้งชื่อหมู่บ้าน เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าจึงเรียกเพี้ยนมาเป็น “บ้านนาเทียน” จวบจนปัจจุบัน บ้านนาเทียนเป็นชื่อของหมู่ 4 แต่ขณะเดียวกันยังมีกลุ่มบ้านอื่น ได้แก่ บ้านนาหัวเรือ บ้านปากง่าม และบ้านโรงแถว อยู่ในหมู่ 4 นี้ด้วย

4. **บ้านดอนมะขามช้าง** ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้าน กล่าวไว้ว่าเมื่อครั้งอดีตพม่ายกทัพมาเพื่อจะเข้าตีเมืองเพชร แต่มีต้นตาลขึ้นหนาเป็นป่าทึบ พม่าคิดว่าเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงตั้งทัพที่ดอนมะขามช้างเป็นเวลาหลายวัน ทำให้ช้างขาดน้ำและอาหาร เป็นเหตุให้ช้างล้มตายหลายเชือก และยังคงมีหลักฐาน “ต้นมะขามใหญ่” ที่ช้างได้โค่นล้มไว้ให้เห็น

5. **บ้านนาพันสาม** ผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวว่า ในพื้นที่นี้มีนาจำนวน 3,000 ไร่ เพราะเป็นท้องทุ่งนาผืนใหญ่ ต่อมาจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามจำนวนพื้นที่นาที่มีว่า “บ้านนาพันสาม”

6. **บ้านคลองใหญ่** สมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ รอบหมู่บ้านเป็นพื้นที่ท้องนา และมีคลองสายหนึ่ง อยู่บริเวณตอนกลางของหมู่บ้าน ซึ่งคลองสายนี้เป็นคลองใหญ่มาก ชาวบ้านเรียกว่า คลองใหญ่ และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “ชุมชนคลองใหญ่” ต่อมามีการสร้างบ้านเรือนมากขึ้นตามจำนวนลูกหลาน และเมื่อคลองไม่ได้ใช้ประโยชน์ จากคลองใหญ่ในอดีต จึงกลายเป็น

คลองที่มีขนาดเล็กในปัจจุบัน บ้านคลองใหญ่ เป็นชื่อของหมู่ 7 แต่ขณะเดียวกันยังมีกลุ่มบ้านอื่น ได้แก่ บ้านฝั่งท่า และบ้านต้นมะพร้าว อยู่ในหมู่ 7 นี้ด้วย

7. หมู่บ้านนาพรหม ผู้อาวุโสเล่าต่อ ๆ กันมาว่ามีเศรษฐีชื่อ “นางพรหม” มีที่ดินหลายร้อยไร่ และได้บริจาคที่ดินสร้างวัดเพื่อใช้เป็นที่ทำบุญ และปฏิบัติศาสนกิจของประชาชนในหมู่บ้านตำบลนาพันสาม และได้ตั้งชื่อว่า “วัดนางพรหม” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดนาพรหม” เมื่อมีราษฎรเพิ่มมากขึ้นในบริเวณใกล้เคียงวัด หมู่บ้านจึงมีชื่อว่า “หมู่บ้านนาพรหม”

8. หมู่บ้านคอนแดง มีลักษณะเป็นที่ดอนมีป่าไม้ขึ้นเป็นจำนวนมาก สมัย 50 ปีที่ผ่านมาบ้านเรือนเพียง 3 หลังคาเรือน สภาพเป็นกระต๊อบ ต่อมาเมื่อมีคนมาถางป่าทำคอกวัวและปลูกพืชผักหลายชนิด พืชที่ชาวบ้านนำมาปลูกและได้ผลดีมากที่สุด คือ แดงโม ที่มีรสหวาน ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่าคอนแดง

## 2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ส่วนใหญ่พื้นที่ของชุมชนนาพันสามจะมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกว้าง และเป็นที่ดอนสลับกันไป มีเนื้อที่ประมาณ 25.040 ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ 15,650 ไร่) อยู่ใกล้กับอ่าวไทยจึงได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ในฤดูฝน มีลมมรสุมกรรโชกเรื่อย ๆ แต่ไม่ได้สร้างความเสียหายมากนัก ซึ่งมีผลทำให้ฝนตกชุก เป็นพื้นที่ที่มีน้ำตลอดทั้งปี จึงมักจะประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงเดือนตุลาคมมาโดยตลอด เกิดจากฝนที่ตกหนักรวมกับน้ำที่ปล่อยมาจากเขื่อนแก่งกระจาน จนกระทั่ง พ.ศ. 2547 มีโครงการพระราชดำริให้ลอกคลอง D18 น้ำก็ไม่เคยท่วมอีกเลย ส่วนในช่วงหน้าแล้งจะมีลมที่เรียกว่า ลมหมุน หรือ ลมบ้าหมู เป็นกระแสมที่พัดมารวมตัวกันเป็นจุดจุดเดียว แล้วปั่นสูงขึ้นเรื่อย ๆ นานประมาณ 10-20 นาที ความแรงของกระแสมสามารถทำให้ต้นไม้หักล้ม และหอบพัดพาเศษใบไม้ เศษฟาง และเศษกิ่งไม้ ไปตรงบริเวณอื่น ๆ ได้ แต่ก็ไม่ได้สร้างความเสียหายมากนัก เหตุการณ์ลมหมุนที่รุนแรงที่สุดของตำบลเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมา เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความเสียหายให้กับบ้านของนางผ่องศรี ทัพพุก ซึ่งอยู่หมู่ที่ 8 แรงลมได้พัดหลังคาบ้านและตัวบ้านเสียหาย ด้วยลักษณะทางกายภาพของชุมชนบวกกับในอดีตที่ความเป็นเหตุเป็นผลมีน้อย จึงทำให้เกิดเป็นความเชื่อวาลมหมุนที่เกิดขึ้นเป็นเหตุมาจากคุณไสย ผู้อาวุโสจึงบอกเสมอว่าหากเราเห็นลมหมุนให้วิ่งหนี อย่าให้ลมหมุนโดนตัวเรา เนื่องจากผู้ที่มิวิชาอาคมได้ทำการปล่อยของมากับลม วิธีแก้ไข คือ ต้องท่องคาถาป้องกันตัวเอง เหตุการณ์ที่มาสนับสนุนความเชื่อดังกล่าว คือมีคนในชุมชนเคยโดนลมหมุนแล้วล้มลง บาดเจ็บรักษา อย่างไรก็ไม่หาย จนต้องนำพระมาทำพิธีถอนคุณไสยออกไปจึงหายเป็นปกติ

### 3. อาณาเขต

- ทิศเหนือ : ติดต่อกับตำบลสามะโรง ตำบลโพพระ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี  
 ทิศใต้ : ติดต่อกับตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี  
 ทิศตะวันออก : ติดต่อกับตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี  
 ทิศตะวันตก : ติดต่อกับตำบลหนองพลับ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

### 4. เศรษฐกิจชุมชน

การประกอบอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นอาชีพในภาคการเกษตร ได้แก่ การทำนาข้าว นาทุ้ง นาเกลือ ส่วนอาชีพเสริมนั้น ได้แก่ ขนมหวาน ซึ่งปัจจุบันการทำขนมหวาน ถือเป็นรายได้หลักนอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงโค เลี้ยงเป็ด ทำไบจาก และรับจ้างทั่วไป ฐานะของคนในชุมชนนับได้ว่ามีฐานะค่อนข้างดี คนในชุมชนบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างและรับราชการ เป็นต้น

### 5. การเมืองการปกครอง

การพัฒนาหมู่บ้านของตำบลนาพันสามยึดแนวทางประชารัฐในการขับเคลื่อนชุมชนใช้หลักการ บวร/บวร โดยชื่อว่า นาพันสามโมเดล Napansam Model เป็นการทำงานขับเคลื่อนชุมชนในทุก ๆ ภาคส่วนแบบองค์รวม ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ผ่านเวทีสภาคาแฟ ตำบลนาพันสาม โดยมีท่านพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม เป็นประธานในที่ประชุม ในวันที่ 12 ของทุก ๆ เดือน ประกอบด้วย

บ้าน ได้แก่ ชาวชุมชนนาพันสาม 9 หมู่บ้าน

วัด ได้แก่ วัดนาพรหม วัดคอนมะขามช้าง

โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดนาพรหม โรงเรียนบ้านคอนมะขามช้าง และศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนตำบลนาพันสาม

โรงพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาพันสาม หมู่ที่ 5 และ 8 ชมรม ผู้สูงอายุตำบลนาพันสาม อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนวัดนาพรหม จำกัด

สภาองค์กรชุมชน สภาวัฒนธรรมตำบลนาพันสาม

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนาพันสาม

สถานีตำรวจภูธรหาดเจ้าสำราญ อาสาสมัครตำรวจหมู่บ้าน อาสาสมัครป้องกันสาธารณภัย

กรรมการปกครอง ปลัดอาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนเข้มแข็ง หมู่ที่ 8

องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี

พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี พัฒนาชุมชนตำบล กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาตำบล  
นาพันสาม (กลุ่มแม่บ้าน) และเจ้าหน้าที่ชลประทาน กลุ่มผู้ใช้น้ำ และผู้ดูแลคลอง

หน่วยงานอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี กลุ่มเพชรบุรีดิจิง และกลุ่มลูกหัว  
นาพันสาม ฯลฯ

ตำบลนาพันสามแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านนาขลุ หมู่ที่  
2 บ้านนาขลุ หมู่ที่ 3 บ้านฝั่งท่า-นาโตนด หมู่ที่ 4 บ้านนาหัวเรือ-โรงแถว หมู่ที่ 5 บ้านดอนมะขาม  
ช้าง หมู่ที่ 6 บ้านนาพันสาม หมู่ที่ 7 บ้านฝั่งท่า-คลองใหญ่ หมู่ที่ 8 บ้านดอนหัวกรวด-นาพรม และ  
หมู่ที่ 9 บ้านดอนแดง

คุณลักษณะของผู้นำที่ชาวนาพันสามต้องการ ได้แก่

- ประกอบอาชีพสุจริต
- อ่อนน้อมถ่อมตน
- มีความประพฤติดี
- ไม่โกงกิน
- ตั้งใจทำงาน
- รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน
- เสียสละ
- ช่วยแก้ปัญหาเวลาชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน
- มีมนุษยสัมพันธ์ดี ไม่ถือตัว
- ความสนิทสนมกันในชุมชน

## 6. วัฒนธรรมชุมชน

ด้วยตำบลนาพันสามเป็นชุมชนที่เก่าแก่ จึงมีความร่ำรวยทางวัฒนธรรม สะท้อนผ่านวิถี  
ชีวิตของชาวตำบลนาพันสาม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หรือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มี  
ทั้งที่สูญหาย และยังคงอยู่ กลุ่มวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา  
ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติตนในสังคม ฯลฯ กลุ่มวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ การ  
ประกอบพิธีกรรม อาหารและโภชนา ศิลปะการแสดง สถาปัตยกรรม จิตรกรรม การจักสาน  
การแพทย์พื้นบ้าน ฯลฯ

ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่มารวมอยู่ภายในวัดนาพรม วัดนาพรมจึงเป็น  
สถานที่อันทรงคุณค่า และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน ทางองค์การบริหารส่วนตำบล  
นาพันสามจึงได้ดำเนินการขับเคลื่อนตลาดน้ำนาพันสาม โดยใช้พื้นที่ในวัดนาพรม เป็นพื้นที่จัด  
ตลาดน้ำ เริ่มขึ้นในวันที่ 14 สิงหาคม 2558



## 7. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ได้มีการรวบรวมมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จะสามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 6 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

### ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ได้ปรากฏวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีเรื่องเล่าคล้ายคลึงกัน ดังนี้

**เรื่องที่ 1 นิทานเรื่องผีพราย** ตำบลนาพันสามมีสภาพพื้นที่เป็นคลอง จึงมีนิทานเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีพรายเป็นการเล่าต่อ ๆ กันมา เพื่อให้คนในชุมชนได้ระมัดระวังตัวเอง หากเป็นเวลาโพล้เพล้ แสงแดดเริ่มเป็นสีเหลืองควรรีบเร่งเข้าบ้าน ไม่ควรอยู่ในน้ำ ในท่า เพราะว่าอาจจะเจอผีพรายได้ พระภิกษุเชิด เป็นบุคคลท่านหนึ่งที่เคยพบกับผีพราย ในขณะที่ตนเองไปหาบน้ำบริเวณสระน้ำที่บ้าน เมื่อมองขึ้นไปบนต้นไม้เห็นผู้หญิงนั่งอยู่บนต้นไม้ มีเพียงใบหน้าเล็กเท่าไข่ไก่ ปะแป้งหน้าขาว ผมหาว ไม่มีลำตัว ซึ่งเป็นที่น่าประหลาดใจว่าคนในตำบลที่เสียชีวิตในน้ำทุกคนล้วนแต่เป็นคนที่ย้ำน้ำเป็นและบริเวณที่เสียชีวิตนั้นน้ำก็ไม่ลึกมาก ดังนั้นคนในตำบลส่วนใหญ่จึงเชื่อว่าเป็นเพราะผีพราย ผู้สูงอายุจึงมักพูดและสั่งสอนว่าให้ระมัดระวังในขณะที่เล่นน้ำ ระวังผีพรายจับ ถ้าผีพรายจับเราจะหมดกำลังหมดแรง ความเชื่อเรื่องผีพรายนอกจากจะเป็นนิทานเรื่องเล่าแล้วยังแฝงไว้ด้วยคำสั่งสอนและข้อควรปฏิบัติตนในขณะที่อยู่ใกล้น้ำ

**เรื่องที่ 2 นิทานเรื่องผีม้า** สมัยก่อนชาวบ้านในตำบลนาพันสามเลี้ยงม้าสำหรับใช้เดินทาง เมื่อม้าเสียชีวิตก็จะมีวิธีการทำศพคล้าย ๆ กับคน มีการนำสายสิญจน์มัดตราสังข์มามัดไว้ที่ขาหน้า และขาหลังของศพม้า เสร็จแล้วนำศพของม้าไปฝังไว้ที่ป่าช้า (บริเวณคอนยายเงิน) ผีม้าจะมีความดุแรงกว่าผีพราย ถ้าหลอกจะหลอกแรง ผีม้าจะยกขาหน้า 2 ขา ส่วนขาหลังติดตะกั่วผูกผู้นอ้าปากกว้าง และวิ่งไล่ควบ ความน่ากลัวของผีม้า มีเรื่องเล่ากันว่า ตามหลอกหลอนพระภิกษุที่หนีไปเที่ยวกลางคืน (ดูภาพยนตร์กลางแปลง) หลังจากดูเสร็จเดินทางกลับมาวัดนาพรม เมื่อมาถึงป่าช้าคอนยายเงิน พระภิกษุรูปนั้นพบกับผีม้า และท่านต้องวิ่งหนีผีม้าตั้งแต่บริเวณป่าช้าเก่าคอนยายเงินมาถึงวัดนาพรม เมื่อเข้าเขตวัดนาพรมแล้วผีม้าไม่สามารถตามเข้ามาได้ และหลังจากนั้นไม่นานพระภิกษุรูปนั้นก็เจ็บป่วยและมรณภาพไปในที่สุด

**เรื่องที่ 3 นิทานเรื่องหัวล้านชนกัน** ชาวตำบลนาพันสามนิยมขุดคลองเพื่อให้สัญจรไปมาได้สะดวก โดยนายเที่ยง สุนทร ซึ่งเป็นอดีตกำนันของตำบลนาพันสาม และนายภู ศรีอำพัน ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านของตำบลนาพันสาม ทั้งสองคนมีศรัทธาได้ขุดคลองมาชนกัน จึงต้อง



หลบกันจนกลายเป็นโค้ง อยู่บริเวณคลองใหญ่ หมู่ที่ 7 ชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่บริเวณนั้นว่า “คลองหัวล้านชนกัน” ซึ่งเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา หากใครเล่าเรื่องนี้ จะเรียกเสียงหัวเราะได้โดยตลอด

## 1.2 ตำนานพื้นบ้าน

### เรื่องที่ 1 ตำนานวัดนาพรหม

วัดนาพรหมตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี บนเนื้อที่กว่า 16 ไร่ เป็นวัดที่เก่าแก่ วัดนาพรหมตั้งมานานเท่าใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เมื่อพิจารณาถึงโบราณสถานของวัด ในปัจจุบันจะพบว่า น่าจะถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนจิตรกรรมฝาผนังฝรั่งชี้ว่าคาดว่าน่าจะถูกวาดเพิ่มเติมขึ้นภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นที่น่าสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แรกเสด็จมาเมืองเพชรบุรีหลังจากทรงขึ้นครองราชย์แล้วนั้น ได้เสด็จทางเรือถึงตำบลบางทะเลแล้วจึงเสด็จเข้าตัวเมืองเพชร เมื่อ พ.ศ. 2401 และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จโดยทางเรือไปบางทะเล เมื่อ พ.ศ. 2447 และประทับแรมที่บางทะเลคืนหนึ่ง ทั้งสองพระองค์จะเคยเสด็จผ่านวัดนาพรหมหรือไม่ยังไม่แน่ชัดไม่มีหลักฐาน

เจ้าอาวาสวัดนาพรหมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเท่าที่สืบค้น ได้มีดังนี้

คุณพ่อบุญรอด หรือคุณพ่อตามืด

พระอธิการเอี่ยม หรือท่านเจ้าคุณเอี่ยม

พระอธิการสะอาด

พระอธิการพิศ

พระอธิการพ่วง

พระอธิการมน สุวัฒน์ โฉ (ลาออก)

พระอธิการสี

พระครูมน สุวัฒน์ โฉ

พระครูวัชรธรรมโชติ (เทียบ จิตโชติโก)

พระครูพิศาลวัชรกิจ 2528-ปัจจุบัน นอกจากนี้ท่านยังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ปัจจุบันมีพระภิกษุในวัดจำนวน 11 รูป

แหล่งโบราณคดีที่สำคัญของวัดนาพรหม ได้แก่

1) โบสถ์เก่า ด้วยสถาปัตยกรรมภายนอกที่สวยงาม ก่อสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นงานศิลปกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าอีกแห่งหนึ่งของเมืองเพชรบุรี จิตรกรรมที่วัดนาพรหมนั้นเขียนไว้สามด้าน คือผนังหุ้มกลองด้านตรงข้ามพระประธาน และผนังแป้ทั้งสองด้าน จุดที่น่าสนใจอยู่ตรงภาพมารผจญเป็นภาพฝรั่งชี้หัว

ผนังหุ้มกลองฝั่งตรงข้ามพระประธานเขียนภาพมารผจญ ผนังนี้ภาพยังคงสมบูรณ์มาก ไม่ต้องตีความอะไรเพราะบอกเล่าเรื่องราวโดยตรง และเป็นไปตามขนบนิยมในการเขียนภาพมารผจญไว้ตรงข้ามพระประธาน จิตรกรเขียนภาพกองทัพพระยามารยกมาทางด้านขวา และถูกมวลน้ำจากมวยผมแม่พระธรณีท่วมกองทัพแตกพ่ายไปทางด้านซ้าย แม่พระธรณีที่นี้อยู่ในท่ายืนบิดกายบีบมวยผม นับเป็นการวางนาฏลักษณะได้งามมากสำหรับการเขียนภาพแม่พระธรณี ส่วนภาพฝรั่งชีวิตที่นิยมไปชมกันก็อยู่ที่ผนังด้านนี้ ผนังระหว่างช่องประตูที่ผนังหุ้มกลองด้านนี้เขียนภาพทวารบาลเป็นภาพยักษ์

ผนังแปะมีภาพเขียนระหว่างช่องหน้าต่างทั้งสองด้านแต่ส่วนใหญ่เลอะเลือนไปเกือบหมด ยังพอเห็นภาพบางส่วน เช่น ต้น ไม้มีนกเกาะและมีคนถูกแขวนอยู่บนต้นไม้ ต้น ไม้ออกผลเป็นรูปหุ้ซึ่งหมายถึงต้นมะกอกผล ภาพปราสาท ภาพบุคคลนั่งในปราสาท ภาพเจดีย์ที่มีเทวดากำลังเหาะมาสักการะหมายถึงพระจุฬามณีบนดาวดึงส์ ดังนั้นภาพที่เขียนระหว่างช่องหน้าต่างจึงประกอบไปด้วยภาพนรก (ต้นไม้มีนกเกาะและมีคนถูกแขวนอยู่บนต้นไม้) ป่าหิมพานต์ (มีต้นมะกอกผล) และสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่มีพระจุฬามณี เป็นไปได้ว่านายช่างจิตรกรได้วางเรื่องสำหรับจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ระหว่างช่องหน้าต่างนี้ให้เป็นเรื่องราวในกามภูมิซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์ไตรภูมิ อันประกอบไปด้วย กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ

ในส่วนของกามภูมิซึ่งประกอบไปด้วย ทุกคติภูมิ และ สุขคติภูมิ โดยทุกคติภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ เปรตภูมิ อสุรกายภูมิ เจริจมาณภูมิ ส่วนสุขคติภูมิ ได้แก่ มนุสสภูมิ จากุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ดุสิตยามานิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี ผู้วาดเลือกที่จะเล่าเรื่องนรกภูมิผ่านภาพนรก มนุสสภูมิผ่านภาพมะกอกผลในป่าหิมพานต์ และดาวดึงส์สวรรค์ผ่านภาพปราสาท ไผชนต์ของพระอินทร์และพระจุฬามณีเจดีย์ เริ่มตั้งแต่ผนังแปะฝั่งขวามือของพระประธาน ซึ่งมีผนังระหว่างช่องหน้าต่างสี่ผนัง นายช่างน่าจะเขียนภาพนรกไว้ถึงสามผนัง แต่เลือนหายไปสองผนัง เหลือผนังที่สองเป็นภาพต้นไม้มีหนามแหลม มีนกแร้งเกาะอยู่ และสัตว์นรกถูกแขวนขาห้อยลงมา จากหลักฐานที่เหลือแสดงให้เห็นว่านี่เป็นนรกสิมพลี ซึ่งอยู่ในส่วนของยมโลกนรก ตามตำรากล่าวว่ามีถึง 320 ชุม เป็นนรกขุมย่อยซึ่งอยู่รายรอบทั้ง 4 ทิศ ทิศละ 10 แห่ง ของมหานรก 8 ชุม ส่วนผนังที่สี่ติดกับพระประธานนั้นเหลือภาพต้นนารีผลอยู่ แสดงให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ของป่าหิมพานต์ ในมนุสภูมิ

ถัดมาที่ผนังด้านซ้ายมือของพระประธานซึ่งมีช่องระหว่างหน้าต่างสี่ช่องเช่นกัน ช่องแรกติดพระประธานยังไม่มีเขียนภาพ ช่องที่สองและสามถัดมามีภาพยอดปราสาทแต่เลือนรางไปแล้ว ส่วนช่องที่สี่ติดประตูด้านหน้าเป็นภาพดาวดึงส์สวรรค์ มีไผชนต์มหาปราสาทของพระอินทร์ พระจุฬามณีเจดีย์และเหล่าเทวดาเหาะมาสักการะ ลักษณะอาการของเทวดาที่เหาะมาแสดงอาการเหาะแบบก้มหน้าลง อาจหมายถึงเหาะมาจากสวรรค์ชั้นที่สูงกว่า เป็นไปได้ว่าหมายถึง

เทวคาที่ตามเสด็จพระศรีอารียเมตไตรยจากสวรรค์ชั้นดุสิตที่อยู่เหนือขึ้นไปมาสักการะพระจุฬามณีเจดีย์ ตามธรรมเนียมการเขียนภาพสวรรค์ดาวดึงส์ในงานช่างสมัยรัตนโกสินทร์ที่รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระมาลัยที่นิยมเขียนภาพพระมาลัยไปสักการะพระจุฬามณีและได้สนทนาธรรมกับพระอินทร์และพระศรีอารียเมตไตรย เป็นไปได้ว่าภาพปราสาทที่เลื่อนรางไปในสองห้องก่อนหน้าอาจเขียนภาพสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาของท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นสวรรค์ที่อยู่ต่ำกว่าดาวดึงส์หนึ่งชั้น

ภาพระหว่างช่องหน้าต่างที่เหลืออยู่นี้แสดงให้เห็นว่า นายช่างตั้งใจเขียนภาพกามภูมิโดยเรียงลำดับจากทุกติภูมิไปหาสุดติภูมิ โดยเขียนวนเป็นทักษิณาวรรตวนไปรอบผนังโบสถ์ โดยเริ่มจากนรกภูมิโดยุมหนึ่ง (เลื่อนหายไปทั้งผนัง) ไปจบที่ดาวดึงส์สวรรค์

ส่วนเหนือขอบหน้าต่างของผนังแปะทั้งสองด้านเป็นภาพอดีตพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกนั่งเป็นแถว ระหว่างอดีตพระพุทธเจ้าและพระสาวกแต่ละชุดมีภาพจักรกันไว้ ผนังนี้มีภาพอดีตพระพุทธเจ้าฝั่งละห้าพระองค์ โดยที่ฝั่งขวามือของพระประธานนั้นเขียนเสร็จแล้ว แต่ฝั่งซ้ายมือของพระประธานนั้นมีทั้งที่ลงสีแล้ว และแบบที่ยังเป็นภาพร่าง

ด้านหน้าของโบสถ์พบพระปรารักษ์ องค์ปรารักษ์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมขนาด 3.9 เมตร สูง 2 เมตร เจาะช่องประตู 1 บาน หันหน้าไปทางอุโบสถมีบานประตูไม้ ได้ขอบประตูมีอักษรจารึก “นางเจือ ช่างก่อ กั้นแสง พ.ศ. 2479” เป็นอักษรกลับ เจาะหน้าต่าง 1 ช่องทางตะวันออก ช่องหน้าต่างเป็นลูกกรงเหล็ก เหนือฐานเป็นเชิงสิงห์ซ้อน 3 ชั้น องค์ปรารักษ์ย่อมุมไม้สิบสอง เจาะช่อง 4 ด้าน ประดิษฐานพระพุทธรูป มีลายปูนปั้น ยอดปรารักษ์มีวัชรจะมีกระดิ่งห้อย พระปรารักษ์สูงประมาณ 9 เมตร

2) วิหาร เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน ยาว 12.3 เมตร กว้าง 5.6 เมตร ผนังด้านข้างเจาะหน้าต่างด้านละ 2 บาน ผนังด้านหลังก่อทึบ ผนังด้านหน้าเจาะประตู 2 บาน ไม่มีลวดลาย ผนังเรียบปูนฉาบตอนล่างหลุดหมดแล้ว หลังคาลาดสองชั้น มุงกระเบื้องใบโพธิ์ ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เดิมน่าจะใช้เป็นสถานที่ในการทำสังฆกรรม แต่ไม่ปรากฏพัทธสีมา ซึ่งวิหารในอดีตล้อมรอบด้วยคดอง หรือ “อุทกสีมา” แต่ด้วยขนาดเล็ก อาจจะไม่เพียงพอในการทำสังฆกรรม จึงสร้างโบสถ์ขึ้นมา แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่า ระหว่าง วิหาร กับ โบสถ์ อะไรมีสร้างก่อนกัน ข้อสรุปจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นที่แน่ชัดว่า ไม่ว่าโบสถ์ หรือวิหาร เป็นสถาปัตยกรรมที่ล้วนแล้วสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น อายุไม่แตกต่างกันมาก ข้อสังเกตที่น่าสนใจพอควรคือทำไมต้องสร้างทั้งโบสถ์และวิหารขึ้นมาในช่วงเวลาที่ห่างกันมากนัก ระยะเวลาเมื่อไม่ใช้วิหารในการทำสังฆกรรม จุดศูนย์รวมความเชื่อของคนในชุมชนอยู่ที่เศียรพระศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นเศียรขององค์หลวงพ่อกศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประดิษฐานอยู่ใน โบสถ์เกิดชำรุดในส่วนล่าง ชาวบ้านจึงช่วยกันทุบตั้งแต่ที่นั่งพระบาทขึ้นมาเรื่อย ๆ คงเหลือแค่เศียรซึ่งมีลักษณะวงพระพักตร์เป็นสี่เหลี่ยมมน มีไรพระศก

เป็นกรอบวงพัคตร์ พระหนูป้านเป็นรูปคางคน พระนาสิกเป็นสันคม พระขนงชัดเจนเป็นเส้น กระด้างคล้ายปีกนกบรรจบกัน ขมวดพระเศวามีขนาดเล็กเป็นจุด พระรัศมีเป็นเปลว

พระครูพิศาลวัชรกิจ เริ่มบูรณะถากถางป่าที่ปกคลุมบริเวณวิหาร ปรับพื้นที่ และเริ่มเปิดวิหารให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าไปสักการะกราบไหว้ได้ เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมามีสังเกตได้จากงานเขียนของล้อม เพ็งแก้ว, สมบูรณ์ แก่นตะเคียน และบัวไทย แจ่มจันทร์ ในปี 2532 ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูวัชรธรรมโชติ (เทียบ ฐิตโชติโก) ยังไม่มีการกล่าวถึงเศียรพระศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นว่าในอดีตวิหารอาจจะถูกปิด (พระครูสมุห์เชาวลิตมหาปัญญา และคณะ, 2532)

วิหารด้านหน้าจะมีเจดีย์ซึ่งเป็นเจดีย์องค์ที่ใหญ่ที่สุดในวัดนาพรม ตั้งอยู่ด้านหน้าวิหาร ลักษณะคล้ายระฆังคว่ำ รูปทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ปล้องไฉนเป็นบัวกลุ่ม มีบัวรองรับองค์ระฆังฐานสูง 7 ชั้น ชั้นล่างสุดเป็นฐานสี่เหลี่ยมมีเจดีย์เล็กอยู่สี่มุม ลักษณะทรวดทรงเช่นเดียวกับเจดีย์องค์ใหญ่ องค์ระฆังมีช่องสี่ช่องสำหรับใส่พระพุทธรูปเช่นเดียวกับเจดีย์สี่มุม พระเจดีย์องค์ใหญ่ฐานกว้าง 4.6 เมตร ก่ออิฐถือปูน เป็นงานศิลป์ที่สวยงามโดดเด่นมากของวัดนาพรม แต่ตอนนี้ปูนได้ร้าวแตกในบางส่วน

เรื่องเล่าของคนในชุมชนเกี่ยวกับองค์เจดีย์นั้น ชาวบ้านเชื่อว่าภายในเจดีย์มีทรัพย์สมบัติอยู่ โดยหลวงปู่เอี่ยม (เจ้าอาวาสรูปที่ 2 ของวัดนาพรม) ท่านได้พบเห็นโถงสมบัติหน้าวิหารที่ท่านอยู่ ท่านจึงทดลองวางจิวไว้บนโถงสมบัติแล้วให้เด็กวัดไปเอาจิวที่วางไว้ปากโถงมาให้เด็กวัดคนนั้นจึงไปนำจิวมาให้หลวงปู่เอี่ยมทันที หลวงปู่เอี่ยมได้ถามเด็กวัดว่าเห็นโถงสมบัติ ตรงนั้นหรือไม่ เด็กวัดคนนั้นตอบว่า ไม่เห็น ท่านจึงได้สร้างเจดีย์บริเวณนั้นโดยเผาอิฐและฉาบปูนปิดทางเข้าออกให้มีค้ำเพื่อเก็บรักษาโถงสมบัติของวัด นาพรมให้พ้นจากอันตรายและเพื่อเป็นสมบัติของวัดสืบต่อไปใครที่คิดมาขโมยสมบัติก็มักจะเจออาถรรพ์ต่าง ๆ

ด้านหลังวิหารพบเจดีย์แดง ลักษณะก่ออิฐถือปูนมีโครงเหล็ก สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างรุ่นเดียวกับพระปรารักษ์ เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมยาว 3 เมตร เจาะช่องประตูหันไปทางทิศใต้ มีช่องลมเล็ก ๆ 2 ช่อง ทางทิศเหนือ เป็นเจดีย์ระฆังทรงกลม มีปล้องไฉนลักษณะอย่างบัวลูกแก้วซ้อน 7 ชั้นเหนือขึ้นไปมีปลียอด

เรื่องเล่าของคนในชุมชนเกี่ยวกับเจดีย์แดง คือ พระภิกษุ 1 รูป ได้นำนั่งสมาธิจนมรณภาพในท่านั่งสมาธิ ชาวบ้านจึงสร้างเจดีย์แดงขึ้นเป็นรูประฆังบริเวณนั้น เคยมีชาวบ้านมาทำพิธีจนความอาถรรพ์ของเจดีย์แดงโดยการเอาปืนมายิงเจดีย์แดงทางด้านหน้า ปรากฏว่าเมื่อเหนียวโกป็นทำท่าจะยิงก็ไม่สามารถยิงได้

3) ภูมิ เป็นเรือนทรงไทยเชื่อมติดต่อกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหอฉันอยู่ตรงกลางหอ สวดมนต์ อยู่ทางทิศตะวันออก มุมด้านทิศตะวันตกเป็นโรงครัว ภูมิลานี้เดิมเป็นคณะบนและคณะล่าง คณะบน มีพระอาจารย์หวลเป็นผู้ควบคุมดูแล ส่วนคณะล่างนั้นคุณพ่อมนเป็นผู้ดูแล สาเหตุของการยุบรวมเกิดจากความขัดแย้งในหมู่ภิกษุสงฆ์ซึ่งอาจควบคุมได้ยาก สมควรที่จะยุบภูมิ คณะบน (บริเวณเรือแม่แก้งในปัจจุบัน) เอมารวมกับคณะล่าง เนื่องจากภิกษุคณะบนมีจำนวนน้อยกว่า ด้วยภูมิปัญญาของพระภิกษุในอดีตที่เชี่ยวชาญทางด้านงานช่าง การย้ายภูมิจากคณะบนมารวมกับคณะล่างจึงสามารถใช้วิธีการยกมาวางไว้ได้เลย เพียงแค่เตรียมชุดหลุมวางเสาไว้ ไม่ต้องรื้อถอนใด ๆ นอกจากกระเบื้องหลังคา โดยอาศัยขอแรงจากชาวบ้านในช่วงที่มีคนมาทำบุญมาก ๆ เช่น ช่วงวันสงกรานต์ ภูมิมีความงดงามในเรื่องสถาปัตยกรรมไทยหากสังเกตบริเวณบานฉว ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากริมถนนด้านนอกวัด จะเห็นงานไม้มีการออกแบบลวดลายแกะสลักไว้อย่างสวยงาม ซึ่งลวดลายดังกล่าวพบเห็นได้ไม่มากนัก

ปัจจุบันบนภูมิ ได้มีการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่สำคัญหลายชิ้นเพื่อเตรียมจัดทำพิพิธภัณฑ์ เช่น หงส์ ที่ทำจากโลหะผสม เครื่องถ้วยลายครามลายมังกร 4 เล็บ พานที่มีส่วนผสมของทองแดงและสำริดรวมกัน งานที่มีตราประทับว่า Made in Holland. Societe ceramique Maastricht. สะท้อนให้เห็นถึงคามมีฐานะของคนในชุมชน ณ ขณะนั้น

4) ศาลาการเปรียญไม้สัก เป็นศาลาไม้ทรงไทยยกพื้นสูงประมาณ 1.80 เมตร ยาว 20 เมตร กว้าง 10 เมตร หันไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้ามีศาลาหลังย่อปลูกขวางมีชานเชื่อมต่อกับหลังใหญ่ ศาลาหลังใหญ่มีบันไดปูนรูปอัฒจันทร์สองด้าน ประตูบานเปิดคู่ ฝากระดานลูกฟัก บานหน้าต่างเป็นกรอบไม้ซี่กรงเหล็ก ด้านหลังเป็นชาน หลังคามุงกระเบื้องใบโพธิ์ ฝาปีกนกลาดลงทั้ง 4 ด้าน มีข้อฟ้า ไบระกา หางหงส์ ไม่มีลวดลายหน้าบัน ช้างในมีธรรมมาสน์ 1 หลัง ส่วนศาลาหลังย่อ ฝากระดานลูกฟัก มีบานหน้าต่างมีสันนอกตรงกลางทุกห้อง หน้าบันเป็นไม้จำหลักลายช่อกนก เปลวปิดทอง พื้นลายปิดกระจกสีน้ำเงินมีจารึกตรงกลางหน้าบันว่า “นางนิล สังข์ด้วง สร้างขึ้น พ.ศ. 2503” (เฉพาะลายหน้าบัน)

บุษบกธรรมาสน์ หรือธรรมาสน์ยอดของวัดนาพรหม มีลักษณะสวยงาม และยังมีสมบูรณ์ดี ทั้งส่วนยอด ส่วนกลาง ส่วนฐาน ใช้เป็นธรรมาสน์เทศน์บนศาลาการเปรียญ จำหลักลาย ลงรัก ปิดทอง ประดับกระจกไว้อย่างประณีตโดยเฉพาะกระจังปฏิญาณ ยอดกนกพลิ้วไหว แสดงถึงฝีมือช่างที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ ลักษณะรูปแบบและการจำหลักลายเป็นฝีมือสกุลช่างวัดเกาะเพชรบุรี มีส่วนที่แปลกไปก็ตรงที่ครุฑประจำมธรรมาสน์ เป็นครุฑที่หล่อด้วยโลหะ แทนที่จะเป็นครุฑจำหลักไม้



ส่วนประกอบอื่น ๆ ของบุษบกธรรมมาสน์ ไม่ว่าจะเป็นลายหน้ากระดาน ลายต้นเสา คันทวยลายฐาน จำหลักลายประดับกระจกแว่วไว้อย่างงดงาม และฐานล่างสุด จำหลักรูปสัตว์นามปี อย่างละคู่ครบครัน บันไดธรรมมาสน์เป็นบันไดนาค ลำตัวนาคจำหลักลายประกบกระจกส่วนที่ หัวนาคและหางนาค จำหลักลายอย่างวิจิตรบรรจง ปัจจุบันบุษบกธรรมมาสน์วัดนาพรมนี้ถูกปิดกั้น ด้วยกระจก

5) **เรือแม่แก่งทอง** เป็นเรือที่ขุดจากไม้ซุงทั้งต้นมีความยาว 9 วา กว้าง 2 สอก 1 คืบ 4 นิ้ว โดยคำว่า แก่ง คือ ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินที่ตั้งอยู่ตรงกลางของลำเรือ หลวงปู่เอี่ยม อดีต เจ้าอาวาสวัดนาพรมได้รับพระราชทานเรือแม่แก่งทองจากรัชกาลที่ 4 ดำนานแล้วว่าในสมัยนั้นหลวงปู่เอี่ยมท่านมีตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย์ทำหน้าที่บวชผู้ชายอายุ 20 ปี ให้เป็นพระ ภูมณเฑียรบาล ในสมัยก่อนบอกว่าใครที่บวชพระไม่ต้องไปเป็นทหาร เพราะฉะนั้นผู้ชายที่ไม่อยากไปเป็นทหาร พออายุครบ 20 ปีจึงมาบวชเป็นพระจำนวนมาก พระวัดนาพรมจึงมีเป็นร้อยคน มีทั้งที่บวช 2-3 พรรษา บวชไม่สึก ทำให้ไม่มีคนไปจับทหาร เรื่องก็ไปถึงอำเภอและจังหวัด จังหวัดก็รายงาน ให้กับพระราชเลขาในวังทราบ ว่าหลวงปู่เอี่ยมบวชพระหมดแล้ว หลวงปู่เอี่ยมจึงได้รับหมายเรียก ให้ไปเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 4 หลวงปู่ท่านก็ไปทางเรือ เพราะไม่มีรถยนต์ ลูกศิษย์นั่งหิ้วกับท้าย ท่านนั่ง ตรงกลาง พายเรือลำเล็ก ๆ จนถึงตัวเมืองเพชรบุรี ไปเฝ้ารัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงถามหลวงปู่เอี่ยมว่า ทำไมดำบลนาพันสามจึงไม่มีใครมาเป็นทหารเลย นายอำเภอบอกว่าหลวงปู่บวชคนหมดแล้ว ทำไม ถึงบวชมากอย่างนี้ หลวงปู่ท่านจึงตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้บวช ก็ต้องบวช รัชกาลที่ 4 ทรงพอพระราชหฤทัยกับคำตอบของหลวงปู่เอี่ยม พระองค์จึงพระราชทาน เรือแม่แก่งให้กับหลวงปู่เอี่ยม โดยให้ฝีพายหลวง 28 คน พายมาส่งหลวงปู่ที่วัด แต่แก่งของเรือ นั้น ได้ ถูกถอดไว้ที่วัดเกาะเพราะว่าลอดสะพานบริเวณวัดเกาะไม่ได้

ชาวบ้านนาพรม นาขลุ่ย และใกล้เคียง ต่างเชื่อกันว่า เรือลำนี้มีแม่ย่านางแรงและเฮี้ยน มาก ถึงช่วง ที่มีการแข่งเรือ คือ ช่วงถวายผ้ากฐิน หากเรือไม่ได้ลงน้ำ ชาวบ้านจะได้ยินเสียง ร้องไห้ นอกจากนั้นยังนับถือกันว่าเป็นเรือขลัง เรือศักดิ์สิทธิ์ มีคนไปบนบานบวงสรวงกันตลอด ลิ่งของที่ใช้นมมีสไบ กระจก หวี แป้ง น้ำมัน พวงมาลัย รูปเทียน และทองคำเปลว

6) **พิพิธภัณฑ์ขานา เรือนโบราณ เตาตาล และนาวิเศษสุนทรีย์** เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเป็นศูนย์สาธิตการศึกษาดูงาน พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม ได้เก็บรวบรวม เครื่องมือทำมาหากิน ของใช้ในชีวิตประจำวันนำมาจัดแสดง เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ของคนในชุมชนนาพันสาม นอกจากเครื่องมือเครื่องใช้แล้วยังมีชาวบ้านบางส่วนได้นำข้าวของที่ ขุดได้มาบริจาค เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเคยเป็นเมืองเก่าด้วยชัยภูมิที่ตั้งเป็นพื้นที่ดอนเหมาะแก่การตั้ง ถิ่นฐาน มีหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ เศษเครื่องกระเบื้องที่เผาด้วยอุณหภูมิสูง ส่วนใหญ่เป็น



เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ครก โอง ฯลฯ คาดว่าอยู่ในสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีกลุ่มบ้านอยู่จริง ๆ และสอดคล้องกับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีเรือนโบราณจำลองที่สร้างขึ้นด้วยฝายหอยโข่งซึ่งพบไม่มากนักในปัจจุบัน และเตาตาลซึ่งปัจจุบันมีนายน้อง เทพอยู่ เพียงคนเดียวในตำบลที่ประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนด และพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้การทำน้ำตาลโตนดให้กับบุคคลที่สนใจเรียนรู้ นอกจากนี้เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำน้ำตาลโตนดแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในตำบลนาพันสาม

นอกจากนี้พระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรหม ได้สังเกตเห็นว่าเมื่อไม่มีคนทำน้ำตาลโตนด ต้นตาลก็จะหมดลง จึงดำเนิน โครงการทิวตาลล้านต้น บริเวณเลียบบคลอง D18 ทางด้านทิศตะวันออกของวัดนาพรหม ได้มีการจำลองการทำนา ซึ่งใช้ชื่อว่านาวิเศษสุนทรีย์ขับเคลื่อนโดยกลุ่มเยาวชนที่มีชื่อว่า กลุ่มลูกหัวานาพันสาม ได้ทำแปลงนาปลอดสารพิษ 2 แปลง และใช้วิธีการทำนาแบบดั้งเดิม พิพิธภัณฑสถานวัดนาพรหม เป็นแหล่งเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี การละเล่น และโภชนาการ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ปิดตำบลกินฟรี มหกรรมขนมหวาน ฯลฯ ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่มารวมอยู่ภายใน วัดนาพรหม วัดนาพรหมจึงเป็นสถานที่อันทรงคุณค่า และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

## เรื่องที่ 2 ตำนานโลกเศรษฐี

ชวานาพันสามมีความเชื่อว่า โลกเศรษฐี เป็นกลุ่มบ้านเก่าที่มีความเจริญรุ่งเรือง ด้วยชัยภูมิที่ตั้งเป็นพื้นที่ดอนเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน มีหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ เศษเครื่องกระเบื้องที่เผาด้วยอุณหภูมิสูง ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ครก โอง ฯลฯ คาดว่าอยู่ในสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีกลุ่มบ้านอยู่จริง ๆ และสอดคล้องกับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ของชุมชน มีเรื่องเล่ามากมายเกี่ยวกับตำนานเรื่อง โลกเศรษฐี หรือ เมืองลับแล บางคนเคยได้ยินเสียงปีพาทย์ตะโพนในวันสำคัญต่าง ๆ ดังออกมาจากโลกเศรษฐี บางคนเล่าว่ามีคนเคยพลัดหลงเข้าไปเห็นเรือนหลังใหญ่โต สวยงาม พบเศรษฐีท่านหนึ่ง ในเรือนเต็มไปด้วยบ่าวไพร่ เมื่อออกมาได้ก็ไม่เห็นเรือนหลังนั้นอีกเลย ดินแดนแห่งนี้ยังเป็นดินแดนที่รวมความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ ความขลังของพื้นที่ ในอดีตไม่มีใครกล้าเข้าไปยังพื้นที่นี้ เนื่องจากเป็นป่าหนาม พุงคอริ่มเขี้ยว คุนากลัว ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นของนายจวน พรหมประเสริฐ มีชาวบ้านขอเช่าเพื่อทำนาและเข้าไปเลี้ยงวัว แม้บรรยากาศจะไม่น่ากลัวเลยเช่นในอดีตแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังกังวลกับสิ่งที่มองไม่เห็นได้

นอกจากเศษเครื่องกระเบื้องที่สามารถพบเห็นได้ในบริเวณดังกล่าวแล้วนั้น ยังเคยมีคนในชุมชนเก็บโบราณวัตถุได้ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เช่น “พระภิกษุเชิด เป็นอีกหนึ่งท่าน ที่เคยไปเลี้ยงวัว บริเวณดังกล่าวแล้วเห็นผู้หญิงยืนอยู่บนคันนา (บริเวณต้นมะขามในปัจจุบัน) แต่มองไปไม่ได้

ไม่นานนักก็หายไป ด้วยความตกใจจะยกเท้าวิ่งหนี ก็ยกไม่ขึ้น เหมือนมีอะไรติดอยู่ที่บริเวณเท้า เมื่อก้มลงไปดู ก็พบด้วยลายครามอยู่ตรงเท้าของตนเอง จึงยกมือไหว้ขอเอากลับไปไว้ที่บ้าน” ปัจจุบันเครื่องถ้วยดังกล่าวก็ยังอยู่ที่บ้านของพระภิกษุเชิด เนื่องจากเป็นที่ดอน ดินจากบริเวณโคก เศรษฐีถูกนำมาใช้เป็นดินในการถมที่เพื่อสร้างบ้านเรือน โดยการบริหารจัดการจากหมอผล วรวิสูตร ในสมัยนั้น มีกรณีที่เล่าสืบกันมา คือ ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งซื้อดินจากบริเวณดังกล่าวไปก็ได้พบกับ กำไลทองซึ่งถือได้ว่าเป็นของอีกชิ้นหนึ่งที่เก็บได้จากบริเวณดังกล่าว

### เรื่องที่ 3 วัดดอนแดง (ร้าง)

วัดดอนแดงมีเพียงฐานของโบสถ์และอิฐเพียงเล็กน้อยหลงเหลือให้ดู จากลักษณะอิฐเป็นอิฐโบราณมีลักษณะใหญ่ไม่สามารถบ่งบอกยุคสมัยได้ชัดเจน เนื่องจากไม่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ร่วม เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ กำแพง ฯลฯ

### ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง

**2.1 บทร้องเพลงเรือ** คือ บทร้องเพลงเรือในอดีตจะใช้ประกอบในประเพณีการแข่งขันเรือยาว ในช่วงฤดูน้ำ ซึ่งก่อนการแข่งขันเรือยาวจะมีการแสดงร้องเพลงเรือ 1 รอบ และในบางครั้งก็ใช้ร้องระหว่างการเดินทางไปแข่งขันเรือยาวในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งวิถีดังกล่าวไม่ปรากฏให้เห็นแล้วในชุมชนนาพันสาม

ปัจจุบันสำหรับบทร้องเพลงเรื่อนั้นจะนำมาใช้ประกอบการแสดง เรียกว่า “การแห่เรือบก” โดยมีปราชญ์ด้านเพลงพื้นบ้านเป็นผู้แต่งบทร้องเพลงเรือให้กับกลุ่มลูกหัวานาพันสามซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนในตำบล

**2.2 หนังตะลุง** ปัจจุบันไม่พบคณะหนังตะลุงในชุมชนนาพันสาม แต่มีเยาวชนในชุมชนประมาณ 4-5 คน รวมตัวกันเพื่อสืบสานการละเล่นและการร้องหนังตะลุง โดยมีหัวหน้าคณะ คือ เด็กชายสิทธิพงษ์ จำเพชร อยู่บ้านเลขที่ 41 หมู่ 2 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีตัวละครทั้งหมด 117 ตัว

**2.3 ระบายวอลาน** เป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในตำบลนาพันสามที่ผูกพันกับวัว ใช้ผู้แสดงประมาณ 5-6 คน

### ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล

**3.1 การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท** การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท เป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่สวดแทรกเข้ามาปะปนในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ บูชาพระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นพิธีที่กระทำกันในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัด

กันในเดือน 12 บางแห่งจะเป็นเดือน 1 ซึ่งคงจะถือเอาระยะข้าวกล้าในท้องนามีรวงข้าวเป็นน้ามน ของแต่ละปี

**3.2 ตักบาตรบนหลังเกวียน** เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์คิดค้นมาใหม่ โดยองค์การบริหาร ส่วนตำบลนาพันสามได้จัดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 โดยจัดให้มีการตักบาตรในวันอาสาฬหบูชา-เข้าพรรษา

**3.3 แต่งงานบนหลังเกวียน** เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์คิดค้นมาใหม่ โดยองค์การบริหาร ส่วนตำบลนาพันสามได้จัดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 โดยจัดให้มีพิธีการแต่งงานขึ้น ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ของทุกปี เริ่มตั้งแต่ปี 2560 ซึ่งหากบ่าวสาวคู่ใดสนใจที่จะแต่งงานบนหลังเกวียน สามารถติดต่อทางองค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสามเพื่อร่วมพิธีได้ โดยจัดงานขึ้นที่วัดนาพรม

**3.4 ปิดตำบลกินฟรี** โครงการปิดตำบลกินฟรี เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2559 ขับเคลื่อนโดย องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม เกิดขึ้นหลังจากเปิดตลาดน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำและขนมหวานของดีประจำตำบลให้บุคคลภายนอกชุมชนได้เข้ามา ท่องเที่ยวและชิมขนมหวานบริเวณตลาดน้ำ ปัจจุบันพบว่าโครงการปิดตำบลกินฟรี ได้มีหน่วยงาน ภายนอกเข้ามาจัดโครงการร่วม ได้แก่ กลุ่มลูกหวานาพันสาม ที่ได้งบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทำให้โครงการมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ มีกิจกรรม เปิดสอนการทำขนมหวานเมืองพระ หรือมหกรรมขนมหวาน 100 อย่าง ที่ได้เปิดโอกาสให้ บุคคลภายนอกที่สนใจเข้ามาเรียนรู้วิธีการทำขนม

**3.5 ทำบุญศาลประจำหมู่บ้าน** ในแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลเจ้าบ้าน มีการทำบุญประจำปี โดยส่วนใหญ่นิมนต์พระภิกษุไปเจริญพระพุทธมนต์และฉันเช้า นิยมทำบุญกันในช่วงเทศกาล สงกรานต์ บางหมู่บ้านจะจัดแสดงหนังตะลุงและละครชาตรีในงานทำบุญประจำปีศาลเจ้าบ้านร่วม ด้วยเพื่อแก้บนในตำบลนาพันสามมีศาลประจำบ้าน จำนวน 21 แห่ง นอกจากนี้จะสะท้อนเรื่องของ พิธีกรรมความเชื่อแล้ว ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมของศาลที่มีความงดงาม

**3.6 การทำขวัญข้าวหรือการรับขวัญข้าว** เมื่อก่อนนั้นการทำขวัญข้าวจะนิยมทำกันปีละ ครั้ง เพราะจะทำกันเพียงปีละครั้ง ซึ่งจะทำกันในวันศุกร์ เดือน 10 ข้างขึ้น และบางปีอาจทำ ในช่วงเดือนเมษายนหรือช่วงที่ต้นข้าวขึ้นตั้งท้อง แต่ในปัจจุบันนิยมทำกันปีละ 3 ครั้ง โดยการทำ ขวัญข้าวนั้นจะทำขึ้นเพื่อการแสดงความเคารพต่อพระแม่โพสพและพระแม่ธรณี และเพื่อเป็นการ ขอบมาในสิ่งที่ล่วงเกินและขอให้ได้ผลผลิตที่ดี สมบูรณ์ การทำขวัญข้าวนี้เจ้าของนาผืนนั้น จะต้องมาทำเองโดยห้ามผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์มาเป็นผู้ทำพิธีเพราะเป็นความเชื่อตั้งแต่สมัยบรรพ บุรุษว่าหากหญิงตั้งครรภ์ทำพิธีจะทำให้ผลผลิตเสียหายหรือจะเกิดเรื่องที่ไม่ดี โดยการทำขวัญข้าว นั้นจะใช้เครื่องเช่น ไห้ว ได้แก่ ขนมห่ม ขนมหงอก กล้วยน้ำว่า อ้อย ขนมหันอับ ส้ม แป้งท้าว น้ำมัน

ใส่ผม มั่นต้ม ปลาอย่าง (ปลาช่อน,ปลาดุก) น้ำพริกมะขาม โดยจะนำใส่กระทงใบตองแล้วไปไหว้กลางแจ้ง ปักธง และรูปเทียน ในนาของตนเอง จากนั้นก็ให้เจ้าของผืนนามาทำพิธี

#### ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

4.1 อาหารการกิน ด้วยฝีมืออันเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ตกทอดสืบต่อกันมา รสชาติไม่เป็นสองรองใคร จึงทำให้หน้าพันสามเป็นแหล่งขายส่งขนมหวานที่สำคัญของจังหวัดเพชรบุรี และปัจจุบันได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากประจำตำบล จากอาชีพเสริมในอดีตเมื่อ 25 ปีที่แล้ว ได้กลายมาเป็นอาชีพหลักของชุมชน

4.2 การแพทย์และแพทย์พื้นบ้าน นางชวน ระหว่างบ้าน อายุ 89 ปี หมอนวดพื้นบ้านที่สืบทอดการนวดมาจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันอัตราค่านวดชั่วโมงละ 100 บาท ก่อนนวดจะทำพิธีบูชาครู นอกจากการนวด ป้าชวนยังสามารถบำบัดผี โดยใช้ปูนกินหมากทาบริเวณที่เป็นผีแล้วท่องคาถาเริ่มต้นด้วยการตั้ง นะ โม 3 จบ ตามด้วยบทสวดต่าง ๆ การรักษาบางรายจะหายภายใน 1 วัน แต่บางรายก็ 3 วัน และไม่มีค่าใช้จ่ายในการรักษา

4.3 โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ ในชุมชนนาพันสามมีนางน้อย เขียวแจ่ม ร่างทรงคุณพ่อทองแดง ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันรับทำงานปีและรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และนางผ่องศรี เทพอยู่ รับจัดสำรับเครื่องเซ่นไหว้สำหรับการทำงานปี งานแก้บน และงานขึ้นศาล

#### ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม

5.1 ช่างทำบ้านทรงไทย ในชุมชนนาพันสามมีช่างทำบ้านทรงไทย 2 คน ได้แก่

1. นายน้อย เดชเพชร อายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 102 หมู่ที่ 3 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นปราชญ์ทางการสร้างเรือนไทย

2. นายผวน อินทรพงษ์ โดยเรียนรู้อาชีพช่างไม้ตั้งแต่จำความได้ เพราะพ่อเป็นช่างไม้คนสำคัญคนหนึ่งของหมู่บ้าน ทำให้ได้เห็นผลงานไม้ต่าง ๆ ได้ลงมือปฏิบัติโดยเป็นลูกมือของผู้เป็นพ่อ จากนั้นก็ฝึกฝนฝีมือของตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งขอคำแนะนำจากผู้รู้ต่าง ๆ ปัจจุบันนายผวนช่วยงานไม้อยู่ที่วัดคอนมะขามข้าง

5.2 ช่างขุดกลองยาวและซ่อมเรือ การทำกลองยาวจะทำกันเองด้วยมือ ใช้ลิ้นค้อย ๆ แคะเป็นรูปกลอง โดยใช้ไม้จามหรือเรียกอีกชื่อว่าไม้ก้ามปู และไม้มะขามเทศ เพราะต้นไม้เหล่านี้จะพบมากในชุมชน ต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่นิยมใช้ไม้ขนุน นอกจากนี้สีของผิวไม้ยังมีความเหลืองทองสวยกว่าไม้ชนิดอื่น ยิ่งลงสีก็ยิ่งสวยงาม มีน้ำหนักเบากว่า และเสียงดังกว่า หนังสือที่นำมาใช้ทำเป็นหน้ากลองจะมีหนังวัวและหนังค่าง แต่ส่วนมากจะเลือกใช้หนังค่างมากกว่า เนื่องจากหนังค่างจะบางกว่าหนังวัวและเสียงที่ได้ออกมาก็จะไพเราะกว่า สำหรับหนังวัวนั้นควรเป็นหนังของลูกกะแอ (ลูกวัว) ถ้าเป็นหนังของวัวแก่ที่ตายแล้วก็ได้ แต่ต้องให้บางที่สุด เมื่อก่อนในชุมชน

นาพันสามใช้วัวในการไถนา เมื่อวัวสิ้นอายุขัย จึงนำหนังมาทำเป็นหน้ากลองยาวได้ เมื่อได้หนังก็ต้องนำไปแช่ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้หนังสัตัวนุ่ม

สมัยก่อนชาวบ้านในนาพันสามใช้เรือสัญจรเพราะยังไม่มีถนน เรือที่ชาวบ้านใช้สัญจรคือ เรือมาด หลังจากมีถนนเข้ามาในหมู่บ้าน เรือมาดก็ได้เริ่มสูญหาย ยังมีเหลือให้เห็นไม่กี่ลำ ส่วนการดูแลรักษาเรือนั้น ในตำบลนาพันสามมีช่างที่สามารถซ่อมเรือได้และยังมีชีวิตอยู่คือ นายสมร จันทะทั้ง อายุ 76 ปี อาศัยอยู่ หมู่ที่ 4 เป็นปราชญ์ด้านการซ่อมเรือและบุคกลองยาว

#### ด้านที่ 6 การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

6.1 การละเล่นวัวลาน คนส่วนใหญ่ในตำบลนาพันสามมีอาชีพทำนา และเลี้ยงวัวเพื่อใช้วัวนวดข้าว โดยทำนาปีละครั้ง ช่วงที่เว้นว่างไม่ได้ใช้แรงงานวัว ชาวบ้านก็จะนำวัวมาจัดแข่งขัน โดยใช้รูปแบบจากการใช้วัวนวดข้าวในอดีตจนกลายเป็นการละเล่นกีฬาวัวลาน

### ข้อมูลของชุมชนหนองจอก

#### 1. ประวัติชุมชน

ในอดีตหนองจอกเคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอชะอำ โดยได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอนายาง มายังตำบลหนองจอก เมื่อ พ.ศ. 2475 เนื่องจากมีการสร้างสถานีรถไฟหนองจอกในตำบลซึ่งอำนวยความสะดวกในการคมนาคมดินเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมและได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหนองจอกภายหลังสงครามมาเอเซียบูรพา กระทรวงมหาดไทยได้ย้ายที่ว่าการอำเภอหนองจอกไปตั้งที่ตำบลชะอำ และได้เปลี่ยนเป็นอำเภอชะอำ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2487 เพื่อสอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศชายทะเล ส่วนตำบลหนองจอกปัจจุบันอยู่ในความปกครองของอำเภอท่ายางจนถึงทุกวันนี้

#### 2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

จากการที่เคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอศูนย์กลางของเขตปกครองในระดับ “อำเภอ” มาก่อนและมีสถานีรถไฟในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนจึงทำให้เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนในพื้นที่นี้ การตั้งบ้านเรือนจึงมีความหนาแน่นระดับหนึ่งที่สามารถจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลได้ กระทรวงมหาดไทยจึงได้พิจารณาจัดตั้งสุขาภิบาลหนองจอก เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2506 และได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลหนองจอก เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

ภูมิประเทศของตำบลหนองจอกเป็นพื้นที่ราบลาดเทเล็กน้อยโดยมีความลาดเทจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกลักษณะภูมิอากาศมี 3 ฤดู อากาศร้อน ฝนตกตามฤดูและฤดูหนาวไม่หนาวมาก อากาศอบอุ่นอยู่ห่างจากที่ว่าการ อ.ท่ายางไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 12 กิโลเมตรเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองชลประทานไหลผ่าน 3 สาย พื้นที่เหมาะแก่เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์



ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเมือง และหมู่บ้านสาธารณูปโภค ปัจจุบันมีไฟฟ้าครบ  
ทุกครัวเรือน ประปา ใช้ประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย และน้ำจากคลองชลประทาน มีโทรศัพท์  
สาธารณะ โทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์เคลื่อนที่

วัดหนองจอกตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหนองจอก สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ประมาณ  
14 ไร่ ก่อตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2435 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2479 เจ้าอาวาสปัจจุบัน :  
พระวชิรธรรมคณี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรีอาการเสนาสนะ ประกอบด้วย อุโบสถ เป็นอาคาร  
คอนกรีตเสริมเหล็กศาลาการเปรียญ (สร้างเมื่อ พ.ศ.2540) หอสวดมนต์ (สร้างเมื่อ พ.ศ. 2503)  
กุฏิสงฆ์ วิหาร ศาลาอเนกประสงค์ และศาลาบำเพ็ญกุศล

### 3. อาณาเขต

ตำบลหนองจอกเป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบล ของอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ห่างจาก  
ที่ว่าการอำเภอท่ายางไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 12 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ  
ดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลหนองขนานและตำบลคอนยาง อำเภอเมืองเพชรบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลหนองศาลา และตำบลนายาง อำเภอชะอำ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลปึกเตียน อำเภอท่ายาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลมาบปลาเค้า อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

หมู่ที่ 1 บ้านสายหนึ่ง หมู่ที่ 2 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 3 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 4 บ้านหนอง  
เกตุ หมู่ที่ 5 บ้านฝั่งห้วยหมู่ที่ 6 บ้านตลาด หมู่ที่ 7 บ้านดอนอีพรม หมู่ที่ 8 บ้านห้วยทาบ หมู่ที่ 9  
บ้านหนองจิก หมู่ที่ 10 บ้านหันตะเภา หมู่ที่ 11 บ้านบ่อพันงู หมู่ที่ 12 บ้านแคใหญ่ หมู่ที่ 13 บ้าน  
เตาปูน หมู่ที่ 14 บ้านห้วยยาง

เทศบาลตำบลหนองจอก มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4  
(ถนนเพชรเกษม) และถนนของกรมโยธาธิการเป็นถนนลาดยางเป็นหลัก ห่างจากกรุงเทพฯ 158  
กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง 15 นาที และอยู่ห่างจากจังหวัดประมาณ 24 กิโลเมตร  
ใช้เวลาเดินทาง 30 นาที

ภายในเขตชุมชนตลาดหนองจอกเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตสภาพเส้นทาง  
ระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตและถนนลูกรัง สามารถสัญจรไปมาติดต่อกันได้ทุกฤดูกาล การ  
เดินทาง รถยนต์ จากถนนเพชรเกษม ถึง ต.หนองจอก ระยะทาง 12 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง  
ประมาณ 15 นาที รถไฟ จากอำเภอเมืองถึงตำบลหนองจอก ระยะทาง 17 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง  
ประมาณ 25 นาทีรถโดยสารประจำทาง เดินทางจากเทศบาลตำบลหนองจอกถึงอำเภอท่ายาง  
ค่าโดยสาร 30 บาท และจากเทศบาลตำบลหนองจอกถึงจังหวัดเพชรบุรี ค่าโดยสาร 35 บาท



#### 4. เศรษฐกิจชุมชน

ชาวชุมชนตำบลหนองจอกประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา ขึ้นตาล และมีอาชีพเสริม ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป

#### 5. การเมืองการปกครอง

จำนวนหมู่บ้านพื้นที่เทศบาลตำบลหนองจอกมีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านฝั่งห้วย , หมู่ที่ 6 บ้านหนองจอก, หมู่ที่ 7 บ้านดอนยี่พรหม , หมู่ที่ 9 บ้านหนองจอก นอกนั้นเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองจอก

ประชากร ประชากรในเขตเทศบาลตำบลหนองจอก ทั้งหมด 2,752 คน ความหนาแน่นประมาณ 570 คน/ตร.กม. (1,500 คน/ตร.ไมล์)

#### 6. วัฒนธรรมชุมชน

สำหรับในส่วนของประเพณีและความเชื่อนี้มีปฏิทินชีวิต ประเพณีในรอบปี ความเชื่อที่มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

- ปฏิทินชีวิต ในอดีตการคลอดลูกโดยหมอตำแย (นางแฉ่ ไม้แก้ว) ต้องทำพิธีอยู่ไฟ ซึ่งเป็นพิธีเกี่ยวกับการเกิด อันมีขั้นตอนดังนี้ ขึ้นแรกเมื่อมารดาของเด็กกำลังตั้งครรภ์ได้ประมาณ 8 เดือน จะมีการตัดไม้มาวางขัดกันเป็นซุ้มหน้าจั่วที่สามารถจุดไฟได้ แต่ยังไม่จุด เมื่อเด็กกำลังคลอดให้ไปเตะให้ล้ม เมื่อคลอดแล้วนำไม้ไปใส่กะละมังที่มีดินอยู่ครึ่งหนึ่งแล้วจุดไฟ แล้วให้แม่มานอนตะแคงอยู่บนแผ่น ไม้ข้างข้าง ๆ ครั้งแรกให้หมอดำแยบริกรรมคาถาเพื่อดับพิษไฟ (เพื่อลดความเจ็บปวด)ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ไฟไม่ร้อนจนเกินไป หลังจากนั้นก็อยู่อย่างนี้ไป 15 วัน เมื่อครบก็เรียกหมอดำแยมาพรมน้ำมนต์ใส่ร่างกายของแม่เด็กเป็นอันจบพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันคนเลือกที่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลมากกว่า และจะกินยาตรารูห์ท่าพร้อมเหล้าแทนการอยู่ไฟ

- การบวช ประชากรเพศชายมักทำพิธีบวชในช่วงเดือนที่ 4 ถึงเดือนที่ 7 การแต่งงาน มีลักษณะการจัดงานแต่งงานทั่วไป

- งานฌาปนกิจศพ ทำพิธีหลังจากเสียชีวิตเลย หรือเก็บร่างไว้ที่บ้านเป็นเวลา 9 วัน จึงจัดพิธี ซึ่งจัดขึ้นที่วัดหนองจอก สวด 3 หรือ 5 วัน

- ประเพณีในรอบปี(ตามจันทรคติไทย) เริ่มจากการเก็บเกี่ยวข้าวในเดือน 1 และเดือน 2 มีการจุดธูปไหว้บอกผีไร่ผืนนา ก่อนลงมือ ไร่ธูป 5 ดอก ตั้งสำหรับอาหารมีข้าวกับแกงมีขมน มักเป็นขมนต้ม ในเดือน 3 มีการไว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อปึงเถ่ากง ในวันตรุษจีน และหลังวันตรุษจีน 15 วัน ในช่วงเดือนนี้ยังมีการทำบุญลานของเกษตรกรด้วย

- ความเชื่อที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อปึงเถ่ากง ร่างทรงพ่อเตี้ย งานปีผีมด ศาลพระภูมิ ศาลตายาย และศาลเจ้าจอม

- ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพดั้งเดิม คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนา การเลี้ยงวัว

คติความเชื่อในสังคมตำบลหนองจอกแสดงให้เห็นในหลายมิติตามความเชื่อที่สืบทอดส่งต่อมาจากคนรุ่นก่อน เช่น เข้าวัดประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา การนับถือผีบรรพบุรุษ เจ้าที่หรือสิ่งศักดิ์ที่ตนเคารพ การจัดงานประจำปีที่มีความเชื่อว่าถ้าไม่จัดจะเกิดสิ่งไม่ดีกับตนเองและครอบครัว

### 7. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนหนองจอก

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ได้มีการรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จะสามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 6 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

#### ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

บทร้องในงานผีมด ประวัติศาสตร์บอกเล่าตำบลหนองจอก ประวัติศาสตร์บอกเล่าหนองหลุม บทร้องในงานผีมด บทสวด ภาษิตภายในวัด

#### ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง

ดนตรีในงานผีมด 2 คณะ ได้แก่ คณะบ้านห้วยทาบ และคณะบ้านหนองเกต และการแสดงละครชาตรีจากการสัมภาษณ์นางประภาพรรณ ภูมริน นักแสดงในคณะละครชาตรีในตำบลหนองจอกได้ให้ข้อมูลว่า

“ได้เริ่มฝึกหัดลิเก แต่งเนื่องจากร้องลิเกไม่เป็น จึงมาฝึกละครชาตรีโดยครูผู้ฝึกคือมารดาหรือนางทิน เป็นที่มาของคณะละครชาตรีแม่ทินในช่วงวัยรุ่นมีผู้สนใจจ้างไปแสดงหลายครั้ง บางครั้งก็ไปร่วมเล่นที่หนองบ่อ หนองศาลา ต่อมาได้แต่งงานและย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่จังหวัดระนอง ในขณะนั้นได้ยกเลิกคณะละครไปและฝากน้องสาวดูแลการรับงานละครชาตรีแม่ทินรับ ครั้งละ 4,000 บาท ซึ่งคณะอื่น รับ 2,000 -2,5000 บาท โดยผู้จ้างมีจุดประสงค์ในการจ้างไปแสดงเก็บเงิน ให้เกิดสิ่งดีในชีวิตของตน ระยะเวลาที่นักแสดงรับ และนักแสดงในคณะละครชาตรีก็เริ่มแยกย้ายหลังจากที่แม่ทินเจ้าของคณะซึ่งทำหน้าที่บอกบท เรียกว่า “คนบท” ซึ่งถือว่ามิบทบาทต่อการแสดงละคร ทำให้ไม่มีการสืบทอดและขาดต่อการสานต่อคณะละคร”

(ประภาพรรณ ภูมริน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2560)

#### ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล

งานประจำปีวัดหนองจอกงานผีมด งานประจำปีศาลเจ้าเงิน งานประจำปีศาลประจำหมู่บ้านตลาดนัด วันอาทิตย์ และวันพุธ สถานีรถไฟหนองจอก

#### ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ระบบนิเวศน์หนองน้ำ โครงการอนุรักษ์พันธุ์ดอกบัว อาหารขึ้นชื่อของท้องถิ่น ขนมเปี๊ยะ ผัดไท อาหารในพิธีกรรมงานปีผีผัด ประเภทอาหารคาวได้แก่ ต้มยำปลากระเบน แองปูใส่ผักทอง ยำไข่แมงดา ประเภทอาหารหวาน ได้แก่ ขนมงกเกียน ขนมสามเกลอ ขนมถั่วดำ ต้มน้ำตาล ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ข้าวดอกหัวโขนขนมถั่วฟู ทองหยอด ฝอยทอง บัวลอย

#### ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม (สถาปัตยกรรม บ้านเรือน ย่าน)

งานช่างตีมีด งานช่างทำทองโบราณ ทองโบราณเพชรบุรีที่มีมาแต่เดิมมีความเจริญรุ่งเรืองในรัชกาลที่ 5 ออกแบบเพิ่มเติมจากของเดิมที่มีอยู่ เช่น ลายเต่าร้าง ลายพิกล ลายปะวะหล้า หรือโคมจัน เป็นต้น ลายทองค่อนข้างคล้ายคลึงกัน ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันแต่ความประณีตมีมากกว่าอดีต ส่วนลายทองในวังก็จะไม่แตกต่างจากทองโบราณหรือสุโขทัย เพราะในวังนำมาเป็นต้นแบบในการทำหรืออนุรักษ์ จากการสัมภาษณ์ลุงพร ทองโบราณ ช่างทำทอง ตำบลหนองจอกได้ให้ข้อมูลว่า

“อาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ และมีคุณค่าและใช้ความอดทนและความซื่อสัตย์เป็นอย่างมากในการทำ ต้องการเผยแพร่การทำทองโบราณให้มากขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของทองโบราณไม่สูญหายไป ซึ่งคุณสมบัติของช่างทำทอง ต้องตาไม่บอดสี มีความอดทน ซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไว้ใจได้ เวลาในการทำขึ้นอยู่กับลักษณะงานว่ามีความละเอียดหรือประณีตแค่ไหน เช่น แหวนพญานาค เป็นลายที่ทำยากที่สุดเพราะต้องใช้ขั้นตอนในการทำทั้ง 5 ขั้นตอนคือ ดุน ถัก เชื่อม ร้อย ลงยาสี ใช้เวลาในการทำประมาณ 1 เดือนครึ่งถึง 2 เดือน และลายตะขาบก็ใช้เวลาทำประมาณ 1 อาทิตย์”

(พร ทองโบราณ ,การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2560)

ช่างสร้างเรือน ช่างบายศรี เครื่องจักสาน ป้าชองมาศ เทียมทัด อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 71 หมู่ 9 หมู่บ้านหนองจิก ต.หนองจอก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี สืบทอดวิธีการจักสานจากบรรพบุรุษครอบครัวของป้าชองมีพี่น้องร่วมกัน 4 คน มีผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 2 คน ป้าชองเป็นลูกคนโต และมีน้องสาวคนรอง

ทั้งสองเป็นผู้สืบทอดวิธีการจักสานมาจนถึงปัจจุบัน ในอดีตป้าชองทำนาในเดือน 9-10 และเวลาว่างจากการทำนาก็จะมาทำจักสานในเดือน 3 เดือน 4 จะมีแม่ค้าคนกลางมารับซื้อตะกร้าสาน มาทุกวันอาทิตย์ ราคาส่ง 7 บาท วัสดุต่าง ๆ เช่นไม้ไผ่ได้หาตามธรรมชาติ แต่ปัจจุบันต้องซื้อในคลองชะออม (ตัวเมือง) มาทำลำละ 100 บาท ราคาส่งอยู่ที่ คู่ละ 2,000 บาท(ขนาดใหญ่) ขนาด

เล็กคู่ละ 700 บาท ผู้นำไปขายก็ขายประมาณ 1,500 บาท ถือว่าได้กำไรดี ปัจจุบันป่าซ่องได้กำไรเยอะกว่าในอดีต ระยะเวลาในการทำประมาณ 3-4 วัน ใบใหญ่ทำเป็นสัปดาห์ (เกือบเดือน)

จากการสัมภาษณ์นางซ้องมาศ เทียมทัต ผู้สืบทอดวิธีการจักสาน ตำบลหนองจอก ได้ให้ข้อมูลว่า

“เอกลักษณ์ของตะกร้าสานของป่าซ่อง คือ การขึ้นสันขอบเป็นลาย “สันปลาช่อน” และมีการสานหูหิ้วเรียกว่า เเทงลายสอง ในปัจจุบัน ไม่มีผู้สืบทอดการจักสาน ผู้คนในชุมชนต่างก็ไปทำงานอื่นป่าซ่องแต่งงานกับลูกปรีชา (คนหัวหิน) ป่าไปอยู่หัวหินไปเปิดร้านเสริมสวยภายหลังย้ายมาอยู่ที่ ต.หนองจอก และทำการจักสานต่อไป”

(ซ้องมาศ เทียมทัต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2560)

## ด้านที่ 6 การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

### ข้อมูลของชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม

#### 1. ประวัติชุมชน

มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่ากลางชุมชนเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่มีน้ำใสเหมือนแก้ว ชาวบ้านใช้สำหรับอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี จึงเรียกหนองน้ำนั้นว่าหนองแก้ว และมีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่รอบหนองจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองแก้ว

ในหมู่บ้านหนองแก้วเป็นที่ตั้งของวัดเขาน้อย วัดโบราณตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีหลักฐานการพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2282 สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เหตุที่ชื่อวัดเขาน้อยเป็นเพราะบริเวณที่ตั้งวัดมีภูเขาหินปูนขนาดเล็กตั้งอยู่ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาเป็นเจดีย์เก่าสมัยอยุธยา และที่ไหล่เขาลดหล่นมาเป็นที่ตั้งของอุโบสถ ส่วนบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์และเสนาสนะนั้นอยู่ที่ลานวัดข้างเขาน้อย

วัดเขาน้อยมีเจ้าอาวาสสืบมาตามที่ปรากฏหลักฐาน 8 รูป ได้แก่ 1.หลวงพ่อสวน 2. หลวงพ่อเปรม 3. หลวงพ่อวอน 4. หลวงพ่อฝั่ง 5. หลวงพ่อแก้ว 6. หลวงพ่อทอง 7. หลวงพ่อทิพย์ 8. พระครูโกศลศุภการ (ยัง) จากการสัมภาษณ์พระครูโกศลศุภการ เจ้าอาวาสคนปัจจุบันได้ให้ข้อมูลว่า

“จากหลักฐานที่ปรากฏแสดงว่าหมู่บ้านหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม และวัดเขาน้อย มีการตั้งขึ้นอย่างน้อยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและมีผู้คนอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน”

(พระครูโกศลศุภการ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2560)

## 2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

สภาพภูมิประเทศของหมู่ 5 บ้านหนองแก้ว –ไร่หัวลุ่ม เป็นที่ราบลุ่มโดยมีเนื้อที่ประมาณ 5.040 ตารางกิโลเมตร บ้านหนองแก้วมีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ในฤดูฝน ซึ่งมีผลทำให้ฝนตกชุก และอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงฤดูหนาว จึงทำให้มีอากาศหนาวเย็นในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถแบ่งฤดูกาลออกเป็น 3 ฤดู โดยฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-เมษายน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ และเนื่องจากตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มริมฝั่งห้วยละหานและห้วยโพธิ์กรูจึงทำให้บางปีมีน้ำหลากจากทางเหนือเข้าท่วมหมู่บ้านในฤดูน้ำหลาก

สภาพหมู่บ้านหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่ม โดยทั่วไปนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะเด่นทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน คือ การเป็นที่ราบริมห้วย มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่ากลางชุมชนเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่มีน้ำใสเหมือนแก้ว ชาวบ้านใช้สำหรับอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี จึงเรียกหนองน้ำนั้นว่าหนองแก้ว และมีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่รอบหนองจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองแก้ว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ขึ้นตาล จักสาน และรับจ้าง

หมู่บ้านหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 5 หมู่บ้าน ของตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี มีที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

### 3. อาณาเขตและการคมนาคม

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ 5 ตำบลโรงเข้ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ 1 5 8 ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่ 2 4 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ 1 ตำบลโรงเข้ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

การคมนาคมขนส่งของหมู่บ้านหนองแก้ว สามารถติดต่อระหว่างชุมชนได้สะดวกโดยทางรถยนต์ โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญได้แก่

ถนนคอนกรีตในหมู่บ้านเชื่อมต่อกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3204 ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ทางหลวงจังหวัดเส้นนี้สามารถเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ได้ และยังเชื่อมต่อไปยังอำเภอแก่งกระจานได้ด้วย

ถนนคอนกรีตในหมู่บ้านเชื่อมต่อกับทางหลวงชนบทหมายเลข พบ.4032 ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ทางหลวงชนบทเส้นนี้สามารถเชื่อมต่อไปยังอำเภอบ้านลาด และอำเภอเมืองได้

#### 4. เศรษฐกิจชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ขึ้นตาล เลี้ยงสัตว์ จักสาน และประกอบอาชีพทำขนมหวาน ซึ่งหมู่บ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 15,650 ไร่ จำนวน 134 ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ) หมู่บ้านหนองแก้วมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะต่อการเพาะปลูกและทำการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักจากสภาพพื้นที่จึงสามารถกำหนดตำแหน่งจุดยืนทางยุทธศาสตร์การพัฒนาในด้านเส้นทางคมนาคมและเส้นทางสำหรับขนส่งผลผลิตทางการเกษตร และพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาด้านเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมู่บ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร คือ คลองชลประทาน 2 สาย สระน้ำ 3 แห่ง หน่วยธุรกิจหมู่บ้านมี โรงสี (ขนาดเล็ก) 1 แห่ง ร้านค้า 3 แห่ง สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกของหมู่บ้าน คือ ทองม้วนน้ำตาลโตนด และผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด

#### 5. การเมืองการปกครองชุมชน

ปัจจุบันหมู่บ้านหนองแก้ว – ไร่หัวลุ่มอยู่ภายใต้การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหาด มีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหาด, 2560)

#### 6. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ได้มีการรวบรวมมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จะสามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 6 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

##### ด้านที่ 1 วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

##### 1.1 ตำนานหมู่บ้านหนองแก้ว

มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่ากลางชุมชนเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่มีน้ำใสเหมือนแก้ว ชาวบ้านใช้สำหรับอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี จึงเรียกหนองน้ำนั้นว่าหนองแก้ว และมีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่รอบหนองจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองแก้ว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว ขึ้นตาล จักสาน และรับจ้าง

นอกจากนี้ยังมีตำนานอีกสำนวนหนึ่งว่า แต่เดิมหนองน้ำนั้นมีก้นน้ำทำด้วยแก้วใสอยู่ก้นหนองจึงเรียกว่าหนองกาแก้วแล้วกร่อนมาเป็นหนองแก้วในปัจจุบัน หนองกาแก้วนี้เป็นหนองคู่กับหนองกาทอง ซึ่งอยู่ใกล้กัน ส่วนหนองกาทองยังใช้ชื่อหนองกาทองอยู่



## 1.2 ประวัติวัดเขาน้อย

วัดเขาน้อยตั้งอยู่ที่บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานการพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2282 สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เหตุที่ชื่อวัดเขาน้อยเป็นเพราะบริเวณที่ตั้งวัดมีภูเขาหินปูนขนาดเล็กตั้งอยู่ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาเป็นเจดีย์เก่าสมัยอยุธยา และที่ไหล่เขาลดหลั่นมาเป็นที่ตั้งของอุโบสถ ส่วนบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์และเสนาสนะนั้นอยู่ที่ลานวัดข้างเขาน้อย วัดเขาน้อยมีเจ้าอาวาสสืบมาตามที่ปรากฏหลักฐาน 8 รูป ได้แก่ หลวงพ่อสวน หลวงพ่อเปรม หลวงพ่อออน หลวงพ่อฝิ่ง หลวงพ่อแก้ว หลวงพ่อทอง หลวงพ่อทิพย์ และพระครูโกศลศุภการ (ยี่ง)

## 1.3 เมืองลับแล

เล่าสืบกันมาว่าด้านหลังเขาน้อยมีเมืองลับแลอยู่

สำนวนที่ 1 เล่าว่าวันดีคืนดีชาวบ้านจะได้ยินเสียงดนตรีปี่พาทย์ประโคม ใครเข้าไปในพื้นที่หลังเขาจะต้องพุดจาสุภาพ ห้ามพุดโกหก จะโชคดี แต่หากใครพุดจาหยาบคาย โกหกจะโชคร้าย

สำนวนที่ 2 เล่าว่าพระหรือชาวบ้านบางคนที่ทำธุระบริเวณหลังเขาน้อยมักจะได้อكلินอาหารหรือกลิ่นหอมจากเครื่องหอมทั้งที่บริเวณนั้นไม่มีใครทำอาหารหรือใช้เครื่องหอม

สำนวนที่ 3 เล่าว่าสมัยโบราณชาวบ้านจากห้วยลึก หนองจอก ด้านตะวันตกของอำเภอบ้านลาดขนถ่านลงมาขายในเมืองเพชรบุรีต้องผ่านด้านหลังเขาน้อย มักจะเจอคนออกมาจากทางด้านหลังเขาน้อยออกมาฝากซื้อของในขาเข้าเมืองและให้เอามาแขวนไว้ที่ต้นไม้อีกหลังเขาในขากลับ ซึ่งคนที่ออกไปซื้อของนั้นไม่ใช่ชาวบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ชาวบ้านเชื่อว่าคนเหล่านี้คือชาวเมืองลับแล

สำนวนที่ 4 เล่าว่า ชาวบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม ไปเกี่ยวหญ้าให้วัวที่หลังเขาน้อย ขณะเกี่ยวอยู่ก็มีคนมาชวนไปเกี่ยวในหมู่บ้านที่อยู่หลังเขา ชาวบ้านที่ไปเกี่ยวหญ้าเล่าให้ฟังว่าหมู่บ้านนั้นที่อยู่ทีหลังเขานั้นแหละ แต่แบ่งเป็นชั้น ๆ ผู้ปกครองผู้มีฐานะอยู่ชั้นบน ชาวบ้านธรรมดาทั่วไปอยู่พื้นชั้นล่าง วันนั้นเขาได้เข้าไปเกี่ยวหญ้าในบ้านคนที่ชวนเข้าไป ได้หญ้าพอแล้วเจ้าของบ้านก็เอามาส่งออกมาให้กินข้าว กับข้าวในสำรับนั้นเป็นพืชผัก ไม่มีเนื้อสัตว์เลย หลังจากนั้นเจ้าของบ้านได้พามาส่งตรงทางออกมีต้นพุทราใหญ่ต้นหนึ่งยังได้เก็บกิน พอเลยต้นพุทราออกมาแล้วหันกลับไปมองหมู่บ้านนั้นก็หายไปแล้ว เหลือแต่หลังเขาเหมือนเดิม

#### 1.4 รอยเท้าคน รอยตีนช้าง และรอยควาย

บนภูเขามียรอยเท้าคนอยู่บนหินรอยหนึ่งเป็นรอยช้างขวามีมาแต่โบราณ นอกจากนี้ยังมีรอยตีนช้าง และรอยแองควาย รวมถึงด้านข้างโบสถ์บนภูเขามียูโมงค์ที่สามารถเชื่อมลงมาในถ้ำด้านข้างเขาได้ สมัยก่อนสามารถล่อลงมาได้ แต่ภายหลังหินที่ปากอุโมงค์ขยายขนาดปิดให้ปล่องเล็กลงเรื่อย ๆ

#### 1.5 ตำนานเขาน้อย

ตำนานท้องถิ่นเล่าที่มาของเขาน้อยว่า หนุมานเอาไม้คานหาหินใหญ่มาสองก้อนจะไปถมทะเลจนถนนข้ามไปกรุงลงกาให้พระราม ในครั้งนั้นมีหินก้อนหนึ่งติดหน้าแข้งหนุมานมา เมื่อมาถึงบริเวณหนองแก้วหินก้อนนั้นตกลงจากหน้าแข้งหนุมานมาเป็นเขาน้อย หะไปได้อีกหน้อยไม้คานหักจึงโยนไม้คานทิ้งไว้ หินสองก้อนที่ปลายไม้คานตกลงมาเป็นเขaban ไคอิฐ และเขาหลวง ส่วนไม้คานที่ทิ้งไว้ก็กลายเป็นดอนคาน

#### 1.6 ตำนานถ้ำด้วยขาม

ที่เชิงเขาน้อยนั้นมีถ้ำอยู่ ตำนานท้องถิ่นเล่าว่า ภายในถ้ำเคยมีด้วยขามโบราณเก็บเอาไว้เป็นจำนวนมาก สมัยก่อนใครจะทำบุญ ลงแขกเกี่ยวข้าว สามารถไปหยิบยืมด้วยขามที่ถ้ำนี้มาใช้ได้ เมื่อใช้เสร็จแล้วก็เก็บล้างไปส่งคืนที่ในถ้ำ ครั้นต่อมานานวันเข้าสู่ยุคคิดโลกไม่ส่งด้วยขามคืน จึงมีหินงอกมาปิดปากถ้ำและไม่มีใครได้หยิบยืมด้วยขามของชาวเมืองลับแลมาใช้ได้อีกเลย

### ด้านที่ 2 ศิลปะการแสดง

#### 2.1 ทำนองเทศน์มหาชาติเมืองเพชร

วัดเขาน้อยเป็นสำนักสำคัญที่รักษาทำนองเทศน์มหาชาติเมืองเพชรแบบโบราณไว้ได้ โดยมีพระครูพิพิธศุภการ (ยิ่ง สนุเลข โภ) เจ้าอาวาสเป็นผู้ถ่ายทอด และมีพระมหามานพ และพระบรรหาร เขมาภริโต เป็นผู้สืบทอด

#### ตัวอย่างบทเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาพนสำนวนวัดเขาน้อย

เหล่าขมนก, เหล่าพาขมนก เอามาจากครูเทียนนักเทศ จากการสัมภาษณ์พระครูโกศลศุภการ เจ้าอาวาสคนปัจจุบัน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาพนสำนวนวัดเขาน้อยว่า

“ฝ่ายโฉมขงค์ องค์ฤทธิ พาดาชิ ชมมิ่งไม้ไพรพริกสา สกุนา สกุนิ นุ่นคูเหว่า จับต้นหว้า ลำเนียงจ้ำ จับหูจี้ กะไตไห้ว กะไตวี นุ่นโนริ จับไม้รัง ระวังไพร จับไทรโสภ ร้องหกปก ๆ ประดา ประดั่ง นกกะสา จับมะสัง จับมะสัง ร้องป้อบั้ง นกค้อนทอง นกกางเขน จับตะคร้อ เข้าเคลียคลอ เคล้าคู่ครอง นกต้อยติวิด หวีดร้อง พองขนพอง บินพัวพัน นกกะจาบ จับแจจิก เสียงซุบซิบแซ่สนั่น นุ่นนงเขา จับเถาววัลย์ ชูคอขัน จู้หูกกรู จ้อหอกกรอ เข้าเคลียคลอเคล้าคู่ ผลัดกันขัน ผลัดกัน

คุณู๋หูกกรู ฐูปีกกาง นกยุงทอง จับกะดิน แล้วโผผิน ลำแพนหาง เจ้าช่างกริดกราย ขยายอย่าง ดูเหมือน  
 ยังนางกนินรรา นกประหอด เจ้าปรอดจ้อ จับอยู่ต่อ ไม้ไผ่ต่ำ นกขุนทองร้องรำ เสียงเถื่อนนำจับ  
 หัวใจ คุณแม่เจ้าคุณพ่อเจ้า ขุนทองขอข่าว กินแต่ไข่ มีแบงค์ใบใหญ่ ๆ โปรดติดให้นกขุนทอง  
 นกทืดที่จับต้นกะทุ่ม สำเนียงกรุ่มออกกึกก้อง ทือทืดทือกระพือร้อง พองขนพองลิ้มตาโพลง  
 พระยาลอจับลำไย นกเขาไฟจับไหนดโหนด ที่คาบตันลำโหรง นกเอียงโป่งยื่นขาทาง นกศึกบัวจับ  
 กระเบา นูนนกล่่าจับมะปราง บนยอดขยงนั้นสาริกา เจ้าช่างพลอดว่า หลวงพืมาเทศวันนี้ เพราะ  
 หนักหนา หมายขอแบงค์โยมมาอีกซักบาทหนึ่ง นกกระทง จับคนที แล้วบินรี่ ไปสู่บึง สองนัยน์ตา  
 ทำตางิ่ง ลอยปอดบึง หาบปลาไป นกพิลาบ จับต้นลาน สำเนียงขาน เหมือนคนไข ร้องหือหืด หือหือ  
 รำไร มันจกใจจิงขาคา ที่ได้ต้นกระทกรก ผุงวิหค นกกระทา เสียงมันร้อง กะวักกะวัก ปักกะทารา  
 พองสร้อยกำ แล้วกริดกรอ เบญจวรรณจับต้นหว้า สำเนียงจ้ำจ้อจ้อจ้อ ต้นลิ้นจี่ นั้นตัวพ่อ สำเนียงจ้อ  
 ว่าจ้อจี้เจี้ยว ปะสีกาหน่วยตาข้างเดียว นกแก้วไม่เหลียวเลยสีกา ต้นมะคร้านนั้นนกหัวเสือ ต้นมะเกลือ  
 นั้นแกลก มันร้องบอกข่าว เอวาวเอวาวเอวาว ตาขาคา อย่าดูเบา อีกาบอกข่าวณะขาคา โบราณท่านว่า  
 เป็นสำเนา ว่าพวกพ้องพี่น้องเรา ที่ตัวเขาอยู่แรมไกล ถ้าบอกข่าวร้ายก็บินหนี บอกข่าวดีก็บอกไป  
 คำโบราณท่านขานไข จงจำไว้เป็นตำรา ว่าอีกามันพักไข อย่าขึ้นขึ้น ไปบนต้นพุดกษา ถ้าขึ้นขึ้น ไป  
 มันไม่เป็นท่า มันคงจะพา กันรุมตี อีกาบอกข่าวเป็นเงื่อนเค้าข้อคคิ เชิญตางิจงตรงดู ชูชกได้ฟัง  
 นั่งคะนึ่งนิก ออกเต้นตึกตึก อยู่เป็นครู่ โอแม่งามประโลม แม่โถมตรู จะเป็นเมียกู หรือเมียใคร ชูชก  
 คิดถึงเมีย ละเหยละห้อย เดินหงอยหงอยและเหงาใจ ว่าแม่แก้วตา สุมาลัย เจ้าจะเป็นอย่างไร ก็ไม่รู้  
 เลย พี่จากเจ้า มาท่องเที่ยว สันโดยเดี่ยวนะน้องเอ๊ย พี่พลัดพราก จากคู่เซช ความเสบยพี่ไม่มี นั้น  
 แผล่”

(พระครูโกศลศุภการ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 กันยายน 2560)

## 2.2 เพลงพื้นบ้าน

ชุมชนหนองแก้วเป็นชุมชนที่สามารถรักษาศิลปะการแสดงประเภทเพลงพื้นบ้านเอาไว้  
 ได้อย่างดี ชาวบ้านในชุมชน สามารถร้องเพลงพื้นบ้านประเภท เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย รำโทน  
 ได้แก่

2.2.1 นายบุญล้น ทองแซก

2.2.2 นายบุญมาก คงทอง

2.2.3 นางฝั่ง คงทอง

2.2.4 นางเพิ่ม ศรีแจ้

2.2.5 นางผ่าน หอมทน

โอกาสในการเล่นส่วนใหญ่จะมีขึ้นในช่วงงานบุญประเพณีพิธีกรรม เช่น สงกรานต์ ทำยกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา

### ด้านที่ 3 แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล

พื้นที่บ้านหนองแก้ว มีวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมและประเพณีนี้เกิดขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนและเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในหมู่บ้าน

### ด้านที่ 4 ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

หมู่บ้านหนองแก้วเป็นสังคมเกษตรที่ยังคงใกล้ชิดกับธรรมชาติ เพราะตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เป็นศูนย์รวมของลำน้ำและภูเขา ชาวบ้านจึงยังคงใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ภูมิประเทศของบ้านหนองแก้วเป็นที่ราบลุ่ม มีเขาหินปูนลูกโดดคือเขาน้อยอยู่ในชุมชน ภายในหมู่บ้านมีคลองธรรมชาติผ่านสองสายคือ ห้วยโพธิ์กรูสายหนึ่ง และห้วยละหานอีกสายหนึ่ง คลองทั้งสองสายนี้ไหลผ่านชุมชนทางด้านตะวันตกและจะไปรวมกันเป็นห้วยเวียงคอยทางด้านตะวันออกและไหลลงสู่แม่น้ำเพชรบุรีในเขตอำเภอบ้านแหลม

#### 4.1 การทำน้ำตาลโตนด

ด้วยภูมิประเทศที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทำนา และประกอบอาชีพเกี่ยวกับต้นตาลโตนด ภายในหมู่บ้านยังคงมีผู้ประกอบอาชีพขึ้นตาลทำน้ำตาลอยู่เป็นจำนวนมากถึง 20 ราย (มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในอำเภอบ้านลาด) ในช่วงเดือน มีนาคม ถึง เมษายน เป็นช่วงที่ต้นตาลให้ผลผลิตน้ำตาลมาก บางเตาอาจทำได้ถึงวันละ 30 กว่ากิโลกรัม มีรายได้วันละกว่าสองพันบาทต่อครอบครัว

#### 4.2 การโยงโตนด

นอกจากการขึ้นตาลเกี่ยวน้ำตาลแล้ว ยังมีผู้ประกอบอาชีพโยงโตนด คือขึ้นตาลนำลูกตาลมาขายแต่ไม่ได้ทำน้ำตาล

#### 4.3 ทองม้วนน้ำตาลโตนด

ทองม้วนน้ำตาลโตนด ขนมแม่เหล็กแก้ว หมู่บ้านหนองแก้วมีภูมิปัญญาขนมแม่เหล็กแก้ว มีผลิตภัณฑ์ขนมได้แก่ ทองม้วน ทองพลับ ชนิดรสต่าง ๆ ทอฟฟี่น้ำตาลโตนดแบบกรอบ ทอฟฟี่น้ำตาลโตนด แบบเหนียว ใช้น้ำตาลโตนดเป็นส่วนผสม ทำมาประมาณ 15 ปี ขายปลีกเป็นของฝากในชื่อขนมแม่เหล็กแก้วและขายส่งสำหรับร้านขายของฝากมาซื้อ ไปติดตราของร้านจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

#### 4.4 แม่ครัวพื้นบ้าน

หมู่บ้านหนองแก้วยังคงมีปัญหาของคณะแม่ครัวพื้นบ้าน มีแม่ครัวฝีมือดีอยู่มาก เป็นแม่ครัวผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบอาหารในงานต่าง ๆ ของชุมชน

#### ด้านที่ 5 งานช่างฝีมือดั้งเดิม

##### 5.1 งานช่างฝีมือวัดเขาน้อย

วัดเขาน้อยตั้งอยู่ที่บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานการพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2282 สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เหตุที่ชื่อวัดเขาน้อยเป็นเพราะบริเวณที่ตั้งวัดมีภูเขาหินปูนขนาดเล็กตั้งอยู่ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาเป็นเจดีย์เก่าสมัยอยุธยา และที่ไหล่เขาลดหลั่นมาเป็นที่ตั้งของอุโบสถ ส่วนบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์และเสนาสนะนั้นตั้งอยู่ที่ลานวัดข้างเขาน้อย

วัดเขาน้อยมีเจ้าอาวาสสืบมาตามที่ปรากฏหลักฐาน 8 รูป ได้แก่ 1. หลวงพ่อสวน 2. หลวงพ่อเปรม 3. หลวงพ่อวอน 4. หลวงพ่อผึ้ง 5. หลวงพ่อแก้ว 6. หลวงพ่อทอง 7. หลวงพ่อทิพย์ 8. พระครูโกศลศุภการ (ยี่ง)

ภายในบริเวณวัดร่มรื่นไปด้วยแมกไม้ มีเขาหินปูนลูกโดดตั้งอยู่กลางชุมชน บนยอดเขามีเจดีย์ทรงลังกาศิลปะสมัยอยุธยาตั้งอยู่ จากรูปแบบศิลปะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ถัดลงมาที่ไหล่เขาเป็นที่ตั้งของอุโบสถขนาดเล็ก ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย และพระพุทธรูปอื่น ๆ ชุ่มประดูหน้าอุโบสถประดับลายปูนปั้นอย่างงดงาม ศิลปะสมัยต้นรัตนโกสินทร์อยู่ในโครงสร้างเดียวกันแต่ออกแบบลายไม่ซ้ำกัน

ที่พื้นราบเป็นที่ตั้งของหมู่กุฏิขนาดใหญ่ เป็นกุฏิยกพื้นสูงแบบโบราณ สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2478 บนหมู่กุฏิประกอบไปด้วย กุฏิสงฆ์ หอสวดมนต์ หอไตร หอนั้น และครัว ในบริเวณนี้เป็นที่เก็บตุนน้ำโบราณสมัยอยุธยาจำนวนสามใบด้วย นอกจากนี้ภายในวัดยังมีฉาปนสถานและสระน้ำโบราณอีกสองแห่ง

ในวันวิสาขบูชาของทุกปีจะมีการจัดงานตักบาตรวัดเขาน้อย โดยพระสงฆ์จะเริ่มรับบาตรลงมาจากบนเขาน้อย และงานใหญ่ประจำปีอีกหนึ่งงานคืองานประเพณีสลากภัตซึ่งจัดขึ้นในระหว่างเข้าพรรษา ในงานจะมีการแห่สลากภัตด้วยวัวเทียมเกวียนจำนวนมาก

วัดเขาน้อยตั้งอยู่ในพื้นที่ บ้านหนองแก้ว หมู่ 5 ตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ภูมิประเทศของบ้านหนองแก้วเป็นที่ราบลุ่ม มีเขาหินปูนลูกโดดคือเขาน้อยอยู่ในชุมชน ภายในหมู่บ้านมีคลองธรรมชาติผ่านสองสายคือห้วยโพธิ์กรูสายหนึ่ง และห้วยละหานอีกสายหนึ่ง คลองทั้งสองสายนี้ไหลผ่านชุมชนทางด้านตะวันตกและจะไปรวมกันกันเป็นห้วยเวียงคอยทางด้านตะวันออก และไหลลงสู่แม่น้ำเพชรบุรีในเขตอำเภอบ้านแหลมต่อไป



ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่มีคลองไหลผ่านเช่นนี้ ย่านหนองแก้วและวัดเขาน้อย จึงเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังมีหลักฐานยืนยันคือ โบราณสถานภายในวัดเขาน้อย และแหล่งโบราณสถานตามเส้นทางที่สายน้ำไหลผ่าน เช่น วัดโรงเข้ วัดช้าง(ร้าง) วัดโพธิ์กรู วัดระหารน้อย (วัดปลักโคลนเดิม) ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานและหลักฐานการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20 มาแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้บริเวณโดยรอบตามเส้นทางที่สามารถเชื่อมต่อกันมา

วัดเขาน้อยและบ้านหนองแก้ว ล้วนแต่มีชุมชนสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ เช่น ย่านวัดโพธิ์เรียง วัดวังบัว วัดคอนกอก วัดจันทาราม วัดหนองกาทอง เป็นต้น

ประชากรในพื้นที่บ้านหนองแก้วมีทั้งหมด 134 ครัวเรือน 458 คน ตั้งบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ในบริเวณสองฝั่งห้วยละหาน และกระจายตัวออกไปยังพื้นที่นาทั้งสองฟากคลองตั้งแต่บริเวณ วัดเขาน้อยไปทางทิศตะวันออก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำตาล บ้านเรือนจำนวนมากยังคงเป็นเรือนไทยแบบโบราณ ถัดไปทางด้านท้ายวัด เป็นที่ตั้งเตาเคี่ยวน้ำตาล ชาวบ้านบางส่วนมีความสามารถในการจักสาน เช่น สานพัด สานแข่ง สานหลัว เป็นหัตถกรรมที่สร้างรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า หมู่บ้านหนองแก้วและวัดเขาน้อย เป็นชุมชนโบราณที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏหลักฐานด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันงดงามประกอบไปด้วย ภูเขา หมู่บ้าน ทุ่งนา ลำคลอง หนองบึง โบราณสถาน บ้านเรือน และวิถีชีวิตชนบทแบบดั้งเดิม จัดเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์แบบพื้นถิ่น (Historic Vernacular Landscape) ประชากรยังดำรงชีวิตในสังคมเกษตรมีผลิตผลทางการเกษตรสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งยังมีงานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังมีที่ตั้งอยู่ในจุดที่สามารถเชื่อมต่อไปศึกษาเรียนรู้ยังแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้อีก

หมู่บ้านหนองแก้วและวัดเขาน้อยจึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมทั้งยังมีบุคลากรในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในอนาคตตามความร่วมมือของภาคีสมาชิกทางด้านวัฒนธรรมได้ สามารถจำแนกคุณค่าด้านศิลปกรรมของชุมชนได้ดังนี้

#### 5.1.1 เจดีย์ทรงลังกา ศิลปะสมัยอยุธยาตอนกลาง

5.1.2 อุโบสถ ก่ออิฐถือปูน เป็นอุโบสถที่มีทรวดทรงงดงาม ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย พระพุทธรูปประธานในอุโบสถ ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ภายในอุโบสถยังมี พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ลงรักปิดทอง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงรัตนโกสินทร์ จำนวนมาก



และธรรมาสน์ไม้สัก และธรรมาสน์เถรอดเพล ฝีมือพระอาจารย์เป้า วัดพระทรง ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงทางด้านงานช่างเป็นอย่างมากของเมืองเพชรบุรี

5.1.3 ชุมประตูปูนปั้นหน้าอุโบสถสองซุ้ม ศิลปะสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งนายช่างได้ปั้น ประชันลายกันไว้อย่างน่าชม

5.1.4 หมู่กุฏิโบราณ ที่พื้นราบเป็นที่ตั้งของหมู่กุฏิขนาดใหญ่ เป็นกุฏิยกพื้นสูงแบบโบราณ สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2478 บนหมู่กุฏิประกอบไปด้วย กุฏิสงฆ์ หอสวดมนต์ หอไตร หอฉัน และครัว ในบริเวณนี้เป็นที่เก็บตุน้ำโบราณสมัยอยุธยาจำนวนสามใบด้วย นอกจากนี้ภายในวัดยังมีฉาปนสถานและสระน้ำโบราณอีกสองแห่ง

5.2 หมู่เรือนไทยโบราณภายในหมู่บ้าน

ภายในชุมชนบ้านหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม มีบ้านเรือนไทยแบบโบราณเป็นจำนวนมาก ซึ่งตั้งอยู่ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในจำนวนนี้มีที่น่าสนใจมากที่สุดสองหลังได้แก่

5.2.1 เรือนป่าพวง ประดับศรี

5.2.2 เรือนลุงลั่น ทองแซก

5.3 งานหัตถกรรมท้องถิ่น(จักสาน)

พื้นที่บ้านหนองแก้วยังคงภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบโบราณ ประกอบด้วยบ้าน วัด นา ป่า ลำน้ำ ผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มตามความสัมพันธ์เครือญาติ รอบกลุ่มบ้านปลูกไม้ไผ่สีสุกเป็นกอล้อมไว้เป็นปราการธรรมชาติ เมื่อว่างจากการทำนาและการขึ้นตาล ชาวบ้านบางส่วนหารายได้เสริมด้วยการทำงานจักสาน ชะลอม แข่งปลาทุ แข่งขนมจีน ฝาคั่ว พัด เป็นงานอดิเรกที่ก่อให้เกิดรายได้

5.4 การทำกั้งหันลม

การทำกั้งหันลม นิยมทำไว้ฟังเสียงลมเพื่อประโยชน์ในการขึ้นตาล หากลมแรงเสียงดังมากจะยังไม่ขึ้นตาลเพื่อความปลอดภัยและนิยมนวดเสียงกันอีกด้วย

ด้านที่ 6 การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

6.1 การละเล่นวัวลาน วัวเทียมไถ

หมู่บ้านหนองแก้วมีภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการละเล่นพื้นบ้านซึ่งมีความสามารถในเรื่องวัวลาน วัวเทียมไถ ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน มีรายละเอียดต่อไปนี้

6.2 การเล่นไก่ชน

และหมู่บ้านหนองแก้วยังมีภูมิปัญญาซึ่งมีความสามารถในเรื่อง ไก่ชน ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน

## ประวัติผู้เขียน

## ชื่อ – นามสกุล

นายกฤษฎา สุริยวงศ์

Mr. Krisda Suriyawong

E-mail: krisda.sur@mail.pbru.ac.th

## ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2545 - ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาวิชานิติศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏสวนดุสิต
- พ.ศ. 2547 - ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พ.ศ. 2549 - ระดับปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ทุนเรียนดี) สาขาวิชานิติศาสตรรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- พ.ศ. 2563 - ระดับปริญญาเอก นิเทศศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร มหาวิทาลัยธุรกิจบัณฑิต

## ประสบการณ์ทำงาน

- พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน - อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- พ.ศ. 2552 – 2556 - ประธานสาขาวิชานิติศาสตร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- พ.ศ. 2556 – 2560 - ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- พ.ศ. 2560 – ปัจจุบัน - รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและศิลปวัฒนธรรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

## ทุนการศึกษา

- พ.ศ. 2546 - ทุนเรียนดี ในระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร สาขาวิชานิติศาสตรรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต